Teet Kallas

Janu

Teet Kallas

Janu

Romaan

Eesti Raamat

Teet Kallas

Janu

Romaan

Tallinn
Eesti Raamat
1983

E
K 12

Kujundanud *J. Kaarma*

K $\frac{4702700200-012}{901\ (15)-83}$ TL—2—12—82

© Kirjastus «Eesti Raamat», 1983

Ei ole paremaid, halvemaid aegu.
On ainult hetk, milles vilbime praegu.

(A. Alliksaar)

1.

Ma seisin esikus peegli ees ja tegin grimasse.

Oli juulikuu, reede — oli õhtupoolik. Kellaaeg võis olla umbes seitse, aga viimati ka rohkem, nii äratuskell kui ka käekell olid millegipärast seisma jäänud, mu ajataju pole eriti tugev, kipun kroonilisel ülehindama mulle eraldatud minutite, tundide, nädalate, aastate kestust ning võimalusi ja jään seetõttu alalõpmata piinlikku olukorda, ikka olen ma millegagi hiljaks jäänud, ikka olen kuhugi hilinenud, mul on sel tasandil tekkinud isegi mõned pisikesed, ent küllalt alandavad kompleksid, kõigele lisaks olen ma — seda iseäranis varasemas nooruses — saanud selle puudujäägi (vea? veidruse?) tõttu küllalt tihti endast kõrgemal seisvate inimeste poolt (vanemad, pedagoogid, paar tüdrukut, õppejõud, bussijuhid, tänavamiilitsad, abikaasa) üsna jämedalt võtta, mis parata; niisiis, kell võis olla seitsme ringis.

Mu kahetoalises korteris oli väga vaikne, vaiksem kui kunagi varem selles elatud kolme aasta jooksul, see oli ebamugav ja vist ka halemeelne vaikus. Aga äkki koguni pahaendeline? Vaikus valvas toanurkades, vaikus seisis kardinate varjus, vaikus puudutas mind oma jahedate sõrmedega pimedas vannitoas, ainult köögis ja tualettruumis polnud ta suutnud ennast päris lõplikult sisse seada, ühes suristas aeg-ajalt külmkapp, teises kahises ja turtsus torustik, aga needki helid tundusid mu kõrvadele tavalisest tasemad, need helid, need mürad olid ebavõrdses võitluses võimuka ja sentimentaalse vaikusega alla andmas, jah, eriti torustiku korinas näis kuulduvat midagi kapituleeruvat.

Nii oli kestnud nädalapäevad, nii pidi kestma veel üle kahe nädala, aga võib-olla enamgi, kõik sõltus asjaoludest. Mu naine oli järgusportlane kabes, talle oli ootamatult avanenud võimalus sõita ühele ametkondlikule turniirile Musta mere äärde (keegi Gerda Domingo, mu naise ühingukaaslane sel vaiksel umbsel alal, samuti järgusportlane, ainult märksa staažikam, oli oma kauges kodulinnas ootamatult auto alla

jäänud, midagi murdnud või põrutanud ja lamas nüüd kabeturniiri asemel haiglas — loomulikult olnuks mu naisest rumal sõitmata jätta). Kui nii võtta, oli see tema jaoks suur asi, suur tunnustus — mängida kabet väljaspool meie linna ja pealegi veel nii kaugel. Meie tütar oli aga siit enam kui saja kilomeetri kaugusel pioneerilaagris. Ma olin korteris üksi, tegin esikus peegli ees grimasse ja kuulatasin hämarat vaikust.

Seintest ja põrandast imbusid minuni harvad ja katkendlikud avaldused teistest eludest, teistest olemistest, teistest võimalustest. Kusagilt altpoolt, kas viiendalt või neljandalt korruselt (elan ise viimasel, kuuendal korrusel) kostis kumedaid helikatkeid, mille kõrgemad lõigud sumbusid raudbetooni, minuni jõudsid vaid punktiirsed kõmavad tõuked — sedapuhku olid need tšellohelid. Arvatavasti oli tegu teleriga, seejuures mingi võimsama aparaadiga, mille heli kostab peaaegu stereofooniliselt. Loomulikult ei saanud ma oma oletust millegagi tõestada, aga ma olin selles üpris kindel, ma võisin lausa kihla vedada, et antud juhul pole tegu mõne muu mehhaanilist müra tekitava instrumendiga. Tahad, veame kihla, ütlesingi endale. Muidugi, sul on õigus, sul on kogemusi ja vilumust, vastasin ma endale. Jah — selles korteris elades olin õppinud kuulatama ja mõistatama, nii mõnigi kauge ja salapärane eluavaldus oli saanud tõlgenduse. Võrdlesin seda oma üksildast videvikuharrastust astronoomi tegevusega, kes mingi kauge tähe vilkumist uurides võib ükskord ütelda, kas sellel taevakehal on elu või mitte, kas seal valitseb kuum põrgu või jääaeg, kõmiseb kõu või püsib tolmune igivaikus. Võisin juba lahendada mõnegi helimärgi, mis oli minuni tulnud majanaabrite, tänavaliikluse, stiihia poolt. Muidugi, suur hulk helisid, hääli, kajasid, ohkeid, mürinaid, oigeid, raginaid, pauke, kuminaid, kiljatusi, sahinaid, koputlemisi nõudsid veel tõttamatuid mõtisklusi, need võisid anda nii mõnegi üllatava resultaadi, teabe, aga mis siis ikka — iga asi selgub omal ajal, pealegi pole see kõik ju mu esmane ülesanne siin ajalikus elus, kaugeltki mitte.

Kaugeltki mitte.

Ausalt öeldes oli veel paar-kolm heli, mis oma täielikus seletamatuses mind intrigeerisid, näiteks polnud ma senimaani suutnud aru saada, mida peaksid tähendama raudrasked aeglased sammud, mis kord või kaks kuu jooksul üle mu lagede suundusid — nagu kõnniks seal mõni täies sõjavarustuses raudrüütel või suurte saabastega hiigelahv. Või siis

Saatus ise. Olin paaril korral isegi üles liftiputkasse vaatama jooksnud, aga loomulikult polnud kedagi katusel näinud.

Esikus oli hämar; pilvise suveõhtu rabedast valgusest, mis immitses siia läbi köögiukse klaasi ja sitskardina, polnud olulist tulu, esikupirn oli aga hommikul paukudes läbi põlenud ja ma olin päeval unustanud uue ostmata. Mu grimassid vaheldusid peeglis nagu portreed vanaaegses fotoalbumis, need olid ebateravad, ebaisikulised, tuhmid näod. Peale sihiliku karikatuursuse märkasin ma kõigis neis mingit nukruse ja väsimuse pitserit. See oli midagi uut. Mõtlesin järele ja leidsin, et küllap tuleb see nüanss teatavast hüljatusetundest. Mis seal salata, võib-olla oleksin ka mina tahtnud Musta mere ääres olla, ma polnud veel kordagi nii kaugele saanud... Ülepea, ma polnud viimastel aastatel kuigi olulisel määral perest eemal viibinud... või perekond minust. Mõned kasinad komandeeringud pealinna, see oli viimasel ajal kõik. Ja mis päris kindel — mees talub hotellitoa üksindust palju meelekindlamalt kui iseenda tühja korterit. Pagan võtaks, isegi kaebama polnud mul kellegi juurde minna. Nii ma seisingi esikus peegli ees, olin kolmkümmend üks aastat vana, mu grimassid ja maskid vaheldusid peeglis otsekui katkutud portreede galerii.

Nii kaua, kui ma ennast mäletan, olen ma ikka mõnikord peegli ees seisnud ja nägusid teinud. Tõsi, kunagi polnud see tõusnud mingiks suureks või haiglaseks salakireks, ja arvatavasti poleks mu leigevõitu eluloos midagi muutunud, kui oleksin sellest lollist kombest ühel heal päeval loobunud. Ma võtsin selle süütu ajaviite ette ainult siis, kui olin kindel oma isiku kaitstuses, selles, et keegi ei saa mulle ootamatult peale sattuda ning oma ennatlikke järeldusi tegema hakata. (Sest tõesti — mida peaks näiteks üks kaheksa-aastane tütarlaps mõtlema oma isast, kes näitab peeglile keelt?) Lapseeas, poisikesena, siis küll, siis oli asjal veidi teine tähendus ja otstarve, lapsena jäljendasin ma mitmeid tugevaid, isegi julmi isiksusi, mis oli kidura kasvuga, rühiveaga ja kergelt kogeleva jõnglase puhul küllalt loomulik. Mäletan, et mu elus oli isegi säärane vastutustundetu periood, mil püüdsin innukalt tabada Mussolini võimukaid ja sugestiivseid ilmeid, tema žeste. See juhtus pärast mingi dokumentaalfilmi vaatamist. Tegelikult andsin ma endale ju aru, et Mussolinit on vääritu matkida, teadsin sedagi, millega see mees lõpetas, aga mis parata, tema nägu, tema lõug ja alahuul huvitasid mind nagu

asi iseeneses. Jah, muidugi, ka Napoleoni poose ja ilmeid sai poisikesena peegli ees proovitud. Üldse olid mul niingil perioodil peamisteks imiteerimisobjektideks mitmed sõjamehed ja väejuhid: Julius Caesar, Žukov, Pärn. Kõik viimseni tugeva lõuaga mehed. Mis vahelejäämistesse puutub, siis juhtus see viimast korda kahekümne aasta eest. Mind tabas isa. Ta ei karistanud mind kuidagi, ei teinud isegi märkust — ta osatas mind. See käis niimoodi, et täiesti ootamatult mu selja taha suurde peeglisse astunud isa sooritas mingi väga solvava ja täpse näomoonutuse. Ma mäletan tänini rohekat helki isa silmanurgas, mis tema tavatut tegu ilmestas. See helk kumas otsekui varjatud külgprožektor veel pikki aastaid üle ühe mu elu võtmestseeni, mis sellest, et tumma ja näiliselt kõrvalise. Just sellest hetkest sain ma liigagi täpselt aimu, milline ma tegelikult olen, töllis lõua ja suurte sõõrmetega poisinolk, kui vähe ma isa silmis maksan ja et ka eelseisvalt elult ei tasu mul midagi erilist loota.

Aga pärast seda polnud ma enam vahele jäänud. Ning grimassitasin viimase ajani. Aina harvemini, seda küll. Muide, instituudipäevil käisin ühes rahvateatris täidlemas, ma kehastasin enamasti koomilisi pisiosi, kas tobusid või hädavareseid, siis oli mul võimalus oma kalduvusi, oma salajasi oskusi legaalselt rakendada. Aga erilist rõõmu ma sellest ei saanud, kuigi mulle vähemalt kahel korral kutselise karakternäitleja karjääri ennustati. Paljugi, mis sulle elu jooksul räägitakse, mida sulle ennustatakse, mida sinust oodatakse...

Nüüd, aastate tagant sellele vahejuhtumile mõteldes, mil isa mu peegli eest tabas, olen jõudnud arvamusele, et küllap on temalgi säärane salaharjumus peegli ees nägusid teha, et ennast aeg-ajalt kellegi teisena tunda, kas siis endast tähtsamana või, vastupidi, palju lollimana. Kust ma seda tean?

Oletan. Aiman. Toetun geneetikale. Täpselt samuti, nagu astronoom oletab olukordi mõnel kaugel tähel. Meie perekonnas polnud kombeks kerglasi ja kahtlase väärtusega vestlusi üles võtta, nii nagu polnud seal ka kombeks ilma põhjuseta naerda või raadiost estraadimuusikat kuulata. Need teod polnud mitte ainult sobimatud, need käisid elustiili ja maailmavaate vastu. Lõunalauas räägiti hariduspoliitikast ja kirjandusklassikast, raadiost kuulati orelikontserte ja akadeemilisi kuuldemänge. Kõik see oli väga ammu, kõik see oli ühes teises linnas. Mu isa oli seal keskkoolidirektor, ema samas õppeasutuses keeleõpetaja. Mina, nende ainuke poeg, käisin pedagoo-

gilistel kaalutlustel teises koolis. Ma õppisin hästi. Mul ei jäänud muud üle. Nüüd on isa pensionil, kogub rariteetseid aiandusraamatuid kuues keeles ja aretab mustsõstrasorte, mida käivad maitsemas hästikasvatatud lapsed tema endisest koolist. Isa loodab oma katsetustega kaugele jõuda. Ja mine tea, ehk teeb ta mõnikord, kui ema ligiduses pole, esikupeegli ees mõne kiire ja häbeliku grimassi? Ehk tahtis temagi kunagi sõjameheks saada? Või riigipeaks? Või ooperitenoriks? Teeb oma grimassi, meenutamaks meeletut noorust. Aga kõike seda ma ainult oletan. Mine tea, ehk tuleb meil isaga kunagi sel teemal isegi juttu. Kõik võib olla! Tema surivoodi juures näiteks... aga ei, ma ei taha küüniliseks muutuda. Küüniliseks või härdameelseks.

Üht isa salapattu tean ma siiski. See täiskarsklane joob ennast aeg-ajalt silmini täis. See toimub ta koduses kabinetis kahekordselt lukku keeratud ukse taga ja täielikus vaikuses — või mine tea, äkki sosistab ta siiski seejuures mingeid kõnesid? Aga ükskord unustas ta ukse lukustamata, see oli siis, kui mina olin värskelt jõudnud neurootilisse noorukiikka, otsisin aadet ja ihkasin naist. Mul oli kombeks enne magamaheitmist tema uksest möödudes linki puudutada — mida ta teeb, range koolidirektor, kohalik vaimuhiiglane, kas kirjutab aruannet ministeeriumile või luuletab salaja sonette? Sel korral polnud uks lukus. Laibana liikumatut ja viina järele haisevat magajat diivanile tirides elasin üle tõsise hingelise vapustuse. Ja kui ma siis veel leidsin raamatukapist entsüklopeediate varjust täispudelite patarei, pidin hulluks minema. Öö läbi lõristasin patja närides nutta. Järgmisel hommikul oli mu isa värske ja raseeritud. Tõsi küll, natuke kahvatu. Ma peitsin veel mitu päeva ta ees pilku. Kas ta aimas midagi? Vaevalt... Ja hiljem mõtlesin enda jaoks välja isegi mingi õigustava motiivi. Küllap see oli üksnes mu hilispuberteetlik luul. Kas ema teab sellest kõigest? Küllap. Muidu oleks asi veel jubedam. Mul hakkab nüüdki kõhe, kui püüan ette kujutada, mis toimub selle üsna eaka mehega tema lukustatud kabinetis, millised võikad košmaarid, millised sisemonoloogid seal aset võivad leida. Või eksin ma tänini, olles ikka veel täis võltsi aadet ja püha lihtsameelsust? Ehk on need hoopis kõige täisverelisemad, kõige säravamad tunnid isa elus üldse, mille kõrval hommikune pohmelus ei tähenda midagi? Äkki on ta neil oma salatundidel tõesti sõjamees, riigipea, maadeavastaja, ooperitenor — aga ma ju ei tea, kelleks mu isa väikese poisina igatses saada, ega ometi tõesti koolidirektoriks? Kardan, et nendest asjadest ei räägi me temaga küll mitte kunagi.

Aga mis grimassidesse puutub, siis mõne aja eest märkasin paaril korral, kuidas mu tütrenääps, vaikne ja kahvatu laps, väga tõsiselt ja ka natuke süüdlaslikult peegli ees seisatas. Seisatas ja jäi ennast huviga vaatama. Need polnud minu meelest tavalised uinuva naiselikkuse esmapuhangud, liiga iseäralik oli mu tütre näoilme neil kordadel olnud. Ootan huviga, millal ta teadlikult grimasse tegema hakkab ja kuidas ta ükskord vahele jääb. Kuigi jah — tüdrukute puhul on sel teol tüki maad teisemad ja loomulikumad varjundid kui poistel.

Minul endal tuleb viimasel ajal eriti hästi välja ühe populaarse akadeemiku vasakusse suunurka koondatud elutark sarkasm. Või vähemalt näib mulle, et see hästi välja tuleb. Nali naljaks, aga veel mõne aja eest püüdsin ma küllalt suure huviga asja vastu ette manada teaduste kandidaadi (cand. oec.) Udo Hugo p. Munaku nüansirohkeid näoilmeid. (U. Munak õnnitlusi vastu võtmas; U. Munak kolleegidega vestlemas; U. Munak kui tõeline teadusedemokraat; U. Munak andeka kolleegi ideed kuulamas, ilma et ta näos kübetki kadedust oleks — U. Munaku teadlasehing on puhas ja pilvitu; U. Munak rahvusvahelisel sümpoosionil ingliskeelset kõnet pidamas; tagasihoidlik, ent oma hinda tundev spetsialist U. Munak ajalehte lugemas; U. Munak Nobeli preemiat vastu võtmas.) Ha-ha-haa! Eks ma tee neid ilmeid vahetevahel nüüdki, ainult et need on muutunud kuidagi väga satiirilisteks. Või parodeerivateks. Sest arvata võib, et kandidaadikraad jääb minust selles elus küll üritamata. Ja mis sellest muutukski? Süütuid näoilmeid proovida, parodeerida, vigurdada, seda küll. Siin linnas, siin maal. Aga üldse, ega neil näomoonutustel pole juba ammu enam erilist tähendust ega pretensiooni. Olen väsima hakanud. Aeg on ümber. Argipäev on võtnud oma.

Nii palju siis grimassidest.

Nagu öeldud, võis kell olla seitsme ringis. Seisin peegli ees, mässisin juuksetutti ümber sõrme ja pidasin muu hulgas endaga aru täiesti konkreetse asja ümber: mida ette võtta ülejäänud päevaosaga? Kas pesta puhtaks mitme päeva jooksul kraanikaussi kogunenud toidunõud (igav), hakata midagi lugema (võiks ju ka), või minna hoopis välja, kinno näiteks (aga miks ka mitte?)? Meie linnas oli neli kinoteatrit, midagi sobivat oleksin endale ikka leidnud.

Siis helises uksekell.

2.

Uksekell helises korteris niivõrd harva, et kippusin selle olemasolu lihtsalt unustama. Mu naisel oli oma võti; võti oli ka tütrel, kes kandis seda paelaga kaelas nagu enamik temaealisi linnalapsi. Seega polnud meil kellelgi vajadust uksekella tarvitamiseks. Võti oli muide ka ämmal, kes käis varem aeg-ajalt meil abiks, aga hiljuti oli ta pensionile jäänud ning suure hasardiga aiapidamisele pühendunud. Tema kooperatiivaed asus mõnikümmend kilomeetrit linnast väljas, ja juba paar kuud polnud ta meie poole sattunud. Või oli ta meist lihtsalt natuke tüdinud? Iga kord, kui ta tuli, et rääkida uudistest, vahetada muljeid, leidis Taimi talle kibekähku mitmesugust nõelatööd, peamiselt laskis oma vanu kleite ümber kohendada.

Pärast seda, kui olime siia uude idapoolsesse linnajakku kolinud, käis meil väga vähe külalisi. Inimesed ei suutnud selle üleöö ja nagu kuidagi ebaloomulikul kombel tekkinud suure linnaosaga harjuda, seda omaks võtta. Kõik, kes meid külastasid, rääkisid, et meie linnaosa tundub neile ängistav ja pahaendeline: kõik majad täpselt ühesugused (see polnud tõsi, tegelikult varieerus meie linnajaos vähemalt neli tüüpprojekti, siin kõrgus isegi mitu kümnekorruselist tornelamut), nad kurtsid, et siin on võimatu orienteeruda — ja nii edasi. Mingil määral vastas see kõik tõele, uued linnaosad rikkusid oma ühetaoliste valevate hiigelkarpidega hiljutise madala, vaikse, rohelusse mattunud sisemaalinna rütme, sisendasid tõepoolest ka kõledust ja ohutunnet. Kõigest sellest tulenes koguni umbusku ja konfliktsituatsioone erinevate linnaosade elanike vahel. Kuna olin selles linnas juba tükk aega elanud, söandasin seda omaks pidada, tema muredele kaasa tunda.

Varem elasime äärelinnas, eramajas, meil oli üüritud pliidiga tuba. Seal käis meil sageli külalisi — majaperemehe pahameeleks, kes kartis oma tulpide ja rooside pärast. Jah, aga nüüd elasid meie vähesed sõbrad ja tuttavad hoopis teistes linnaservades, kes sealsamas aedlinnas, kus meiegi olime elanud, kes samasuguses uusrajoonis linna lääneosas. Enamasti olid kõik saanud uue korteri meist hiljem, kõik olid hõivatud uue elu korraldamisest, mööbli hankimisest, meistrimeeste otsimisest, kes puuriksid seina pool tosinat auku või kataksid vannitoa seina ruudulise kahhelpinnaga. Paar tuttavat perekonda elasid koguni südalinnas, ja see oli suur vedamine. Telefoni meil polnud. Uutes linnaosades oli telefoni väga raske saada, räägiti koguni, et raskem kui sõiduautot. Loomulikult polnud meil ka autot. Ma ei oskaks sellega midagi peale hakata. Osta ei jaksaks ma autot niikuinii, loteriidel ma ei mänginud. Oma töö oli teinud ka massikommunikatsioon. Olin hakanud tõsiselt võtma liiklusõnnetuste statistikat. Neid toimus viimasel ajal väga tihti, polnud harvad avariijuhtumid ka meie tagasihoidlikus nelja kinoteatriga linnas, rääkimata siis suurtest magistraalidest, rääkimata pealinnast. (Kas või hiljutine juhtum pahaaimamatu jalakäija, naiskabetaja Gerda Domingoga.) Pealinna võis sõita ka rongiga. Selleks kulus ainult kaks tundi.

Aga külaliste kasinuses polnud uus elukoht siiski ainusüüdlane. Kui ma eelmise aasta talvel kolmekümneseks sain, oli mul käinud seitseteist külalist. Pärast seda pole vist ükski neist enam meie korterisse sattunud, ja tõesti, oma iva selles asjas on, ma olin astunud üle mingi piiri, olin jõudmas keskikka, ja keskeas on kõik ilmselt veidi teisiti kui tundelises nooruses, tihedad suhtlemised pole vist enam nii valusalt vajalikud kui varem. Päevakorda olid tõusnud muud mured, ajahäda ja pidevalt käestlibisevad eneseteostamisvõimalused.

Jah, pärast minu kolmekümnendat sünnipäeva olime elanud väga vaikselt. Väliselt isegi eraklikult, endassetõmbunult, nohisedes. Päeval suhtlesin oma töökaaslaste ja asutuse harvade külalistega, naine suhtles tarbijatega oma teenindusettevõttes ehk lihtsalt öeldes pesupunktis, mille juhataja ta oli, vahel istusime — kumbki omaette, oma tuttavatega — tund või kaks mõnes kohvikus, ja ausalt öeldes oli suhtlemisvaegus sellega rahuldatud.

Uksekell ehmatas mind. Nii oli see alati olnud, siin uues korteris aga iseäranis. Millegipärast tulid esimese reaktsioonina pähe paanilised mõtted süngetest uudistest, traagilise sisuga telegrammist või siis kohtukutsest, kuigi ma polnud veel kunagi saanud ei traagilise sisuga telegrammi ega ka kohtukutset. Arvatavasti oli mul lihtsalt hapravõitu närvikava, või oli kellakartus tingitud sellest, et kasvasin üles oma pedagoogilise kodu puritaanlikus ja põhimõttelises vaikuses.

Niisiis — otse mu pea kohal röögatanud uksekell ajas mind sõna otseses mõttes labiilsesse paanikasse. Üle keha tulvas kuum hoog, Ma tardusin peegli ette, näol jabur kramp, vasak suupool viltu, silmad pärani, hõre juuksetutt püsti, kaelasooned pingul. Hull mis hull! Ja nii kestis see tükk aega, kuni viimaks muutusin endale vastumeelseks. Kõik need patoloogilised närvitõmblused, kõik need seletamatud hirmud, kõik

need näovigurid... Aeg oli tõele otsa vaadata, ennast tõepoolest keskikka jõudva mehena tunda. Olla kartmatu, normaalne, kenade maneeridega. Ah! Veel tükk aega mäletasin ma lausa kogu kehaga, iga rakuga, koguni juuksejuurtega seda piinlikku ja haiglast tunnete kontrasti neurootilisest paanikast naeruväärse söakusetulvani, mille tekitas minus ootamatu kellatirin. Mäletasin ahistavat häbitunnet oma grimassidest ja poosidest, otsekui olnuksin nendega vahele jäänud.

Noh, ja siis kohendasin ruudulise päevasärgi ülemise nööbi kinni, kontrollisin teksapükste tõmblukku, see tikkus alatihti alla vajuma, hingasin mitu korda sügavalt sisse-välja ja avasin ukse.

Ukse taga seisis, käed puusas, keegi hommikumantlis naine.

Ma polnud seda naist kunagi näinud, aga hommikumantlist võisin järeldada, et ta elab kusagil lähedal, ilmselt minuga ühes majas, ilmselt isegi samas trepipüstikus, kui mitte koguni samal korrusel. Et seda kõike taibata, polnud vaja omada eriti sügavat analüütilise mõtlemise oskust, ometi tundsin oma otsuse üle teatavat uhkust. Igatahes polnud tegu traagilise telegrammi või kohtukutsega. Aga millega siis? Meie korrusel (nagu teistelgi) asus neli korterit. Ma ei tundnud paraku ühtki oma lähimatest naabritest, rääkimata ülejäänud majaelanikest. Tõsi küll, paari omaealise meeskodanikuga olime millalgi hakanud vastastikku ebamääraselt noogutama, aga ma polnud sugugi kindel, et just nemad mu naabrid on. Ilmselt oleme kõik pärinud mingi vajaduse hommikuti välja minnes kedagi tervitada, ja kui nii, kas pole siis ükskõik, kuhu oma noogutus suunata? Ma ei teadnud ka oma majakaaslaste nimesid, kuna meie trepikojas polnud vähemalt minu ajal kordagi elanike nimekirja üles riputatud. (Teistes trepikodades polnud ma käinudki.) Vaevalt et ma seetõttu millestki puudust oleksin tundnud, seda enam, et säärase irdumise põhjused olid mulle osaliselt selged — minu tööajad olid mõnevõrra vabamad kui enamikul teistel kodanikel.

Võõras naine naeratas mulle. Märkasin seda naeratust enne kõike muud. See naeratus oli nagu näojoon. Jah, see oli formaalselt küll nagu vabandav, aga tegelikult väga iseteadev naeratus. Selle naeratuse taga seisis mingi kindel ja rahulik veendumus. Naine astus sisse. Ütles midagi. Võib-olla «andestust»? Võib-olla «vabandage mind, palun,

aga...»? Ei tea. Millegipärast ei kuulnud ma teda hästi. Ja juba oli see võõras intiimselt sahisevas riietuses võõras naine esikus, kogu ta olemus väljendas mingit mulle saladuseks jäävat rõõmu, üllatust ja enesekindlust, ta libises kuidagi väga paindlikult (kassilikult, plikalikult?) minust mööda. Mu hääl kähises, kui ma ütlesin:

«Vabandage, mul põles siin pirn läbi.»

Mu hääl oli kohutav, see oli alandav koolipoisikägin küpse naise ees, ma vihastasin enda peale, köhatasin kurgu torulukksepa rämedusega puhtaks ja kordasin:

«Pirn põles läbi, mul on siin pimedavõitu.»

«Aga sellest pole ju midagi,» ütles naine rõõmsalt. Nüüd kuulsin ma teda hästi. Arvatavasti oli mu ootamatu kurtus olnud kuidagi häälekähinaga seotud.

Siis läks see naine elutuppa.

Vaatasin talle ehmunult järele. Siin korteris polnud käinud veel ühtki võõrast hommikumantlis naist. Pealegi selliselt kahisevas, selliselt lõhnavas hommikumantlis, mis võis tahtmatult viia mõtted sumeroosadele abažuuridele, laiadele diivanitele, kokteilile ja pattulangemisele. Sest see hommikumantel, nagu ma nüüd elutoa avatud ukse ruudus nägin, jättis tõega säärase mulje, võimaluse — see oli tumeroheline, voogav, siidine, sellel õitsesid suured punased kirelilled, mida loodus ei tunne, ja sel naisel endal oli habras ja painduv piht, see nõtkus ta sammude rütmis, oma ilusat tegu tegid puusad ja tuharad, sel naisel olid pikad heledad juuksed nagu noorel tüdrukul, need langesid vabalt ja raugelt ta seljale.

Viivuks jäi naine seisma, otsekui tundnuks ta mu pilku ja lubanuks mul tutvuda oma seljaga, siis aga kadus ta elutuppa, keerates seejuures eksimatult paremale, nagu ma märgata jõudsin. Paremal asusid diivan ja tugitool. Mõtlesin, kus ma küll varem selliseid naisi näinud olen — kas mitte detektiivse sisuga kinokomöödiates? Kas mitte teleekraanil? Või siis lennuki vahekäigus, stjuardessimundris? Korraks valdas mind absoluutselt põhjendamatu ärevus, otsekui oleks oodata mingit seiklust, elamust, vapustust, siis aga kutsusin ennast korrale, mõtlesin tahtmatult oma naise lihtsa lõike ja tuhmide mansettidega kodukleidile.

«Aga kus siis Taimi on?» kostis toasügavusest imestunud küsimus.

Veider küll, ise veel esikus seistes suutsin kohe tabada

väikese annuse teesklust — aga ilmselt oli see niimoodi mõeldudki. Oli see mingi mäng? Igatahes teadis võõras naine mu abikaasa nime. Viimati olid nad tuttavad, äkki koguni sõbratarid? Ei, siiski vist mitte, sest säärasel juhul oleks mul asjast mingitki aimu olnud. Tõttasin elutuppa. Lootsin lahendust. Külaline seisis akna all, ta oli võtnud teleri pealt mänguasja, vahtkummist eeslipoisi, ta vaatas seda vastu valgust, vaatas naiseliku graatsia ja läbematusega, ta liigutused toimisid seejuures nagu midagi iseeneses, need olid lühidad, lõpetamatud, intrigeerivad.

«Ei, teate, Taimi sõitis lõunasse,» ütlesin ma viimast sõna rõhutades.

«Ah nii,» sõnas see naine. Ta kehitas õlgu ja pani eesli oma kohale tagasi. Milline ilme tal seejuures oli? Inimese ilme, kes on just paari päeva eest naasnud Rivierast või Floridast. Aga millestki tabamatust — õlaliigutusest? varjust ta vasakul põsel? — taipasin, et olin ütelnud midagi liigset, vulgaarset, taktitut. Mida küll? Olin mõneti kaitsetu inimene, ma ei taibanud mitte alati kõiki alltekste, pooltoone, häälevõnkeid, muigevirvendusi, vähe sellest, ma ei teadnud tihtipeale sedagi, mida ja millal tohib või ei tohi rääkida. Õige tooni äratundmine nõudis minult pingutust. Loomulik ja üldteada on asi, et mitte alati pole vaja teistele kõike välja laduda, niiöelda täiel häälel puhast tõtt kuulutada. (Mis on taktitum kui rääkida inetule naisele tõtt tema välimuse kohta? Jne.) Aga kuna mulle oli lapsepõlvekodus, koolides ja ajakirjanduses pikki aastaid sisendatud, et valetada või varjata pole ilus ega eetiline, siis olen seda tahtmatult uskuma jäänud — valetavad ainult halvad inimesed või välismaalased. Ometigi puutusin ma üsna tihti kokku elulise vajadusega midagi luisata, teisiti esitada, lihtkombel valetada, mõnikord tuli minulgi see välja, enamasti mitte, mul puudusid selles asjas süsteem, kogemused ja põhimõtted, tulemuseks oli aga rida segadusi, oli umbusku ja viltuvaatamisi. Nüüd siis mõtlesin, et tõesti, mille kuramuse pärast oli mul vaja sellele täiesti võõrale inimesele ütelda, et Taimi on lõunasse sõitnud, tema jaoks oli see ju täiesti tarbetu tõde, koormav informatsioon, võib-olla häiris see teda millegagi, võib-olla leidis ta mu ütlemises mingi inetu meheliku vihje. Ma oleksin võinud ju lihtsalt ja lakooniliselt, seejuures kedagi petmata vastata, et mu naist pole kodus. Ja kõik. Nüüd aga lisasin inertsist, hääl jälle kähe ja täiesti valelik:

«Teler on ka rikkis.»

See oli loomulikult vale. Absoluutne vale. Ja ma ei teadnud, miks ma niimoodi ütlesin. Ma ei teadnud, mis jutt see kõik oli, mida ma rääkisin.

Aga ei, külalist ei huvitanud mu keskpärane teler. Ta ei pannud mu lauset tähelegi. Ta võttis nüüd istet, tugitool õhkas seejuures mingi täiesti uutmoodi tämbriga, kuidagi rahulolevalt ja magusalt, ning ma märkasin imestusega, kuidas tundeline vaikus otsekui solvunud elusolend nurkadesse taandus ning ennast tapeedimustrisse litsus — jah, see kõik polnud mu perekonna, ennekõike mu naise suhtes aus. Aga niimoodi see oli.

«Ah sedasi te siis elategi?»

Võõras pööras nüüd näo minu poole, nii et see jäi natuke profiili, ma mõtlesin, et tegelikult räägib ka tema imelikku juttu, ma jäin ta nägu silmitsema. See oli kena nägu. Tegelikult oli see vist vägagi ilus nägu, aga ma hoidsin ennast vaos, säilitasin distantsi, ma vaatasin vilksamisi, kuidas sel näol värelevad mingid varjud, ma mõtlesin, et jah, millegipoolest on see nägu mulle tuttav, aga küllap pole selles midagi salapärast, küllap on see lihtsalt üks neid viimaste aastate standardnägusid, muud midagi, ikka ja jälle võib selliseid kohata kinos, teleris, ajakirjades, lennujaamades, baarides, supelrandades, elukindlustuskalendrites, puldanriidest kandekottidel, sest tänapäeva vahendite juures ei valmista ühelegi asjast huvitatud naisterahvale liiga ületamatuid raskusi soov ennast mõne moesoleva näo järgi ümber kujundada, kui nii võtta, siis üheksa neid eelisnäotüüpe praegu liikvel ongi. Üheksa või üksteist, mitte enam. Mu külaline võis olla umbes kolmekümne viiene, aga miks ka mitte viis aastat vähem, minustki noorem, kuid niisama hästi võis ta ka juba neljakümnene olla — mina nende asjade täpsustamisega enam toime ei tulnud. Viimastel aastatel võis tänavapildis täiesti eksimatult eristada vaid kahte naiste vanusegruppi: seitsmenda klassi kooliplikasid ja vanaemasid, viimaseidki ainult sel juhul, kui oli tegu eilsete külainimeste või sissesõitnutega. Kõik ülejäänud naissoost olendid mahtusid ühtlase mõistatusena kahe nimetatud grupi vahele, kui neil oli vähimatki viitsimist enda eest hoolitseda, demokraatlikke moode jälgida, teksapükstesse pugeda, ja just seetõttu jäin mina kui liignoorelt abiellunud tubaste elukommetega mees nende vanuse äraarvamisega pigisse. Mida aasta edasi, seda vähem oli mul selleks võimalusi ja ka tahtmist olnud.

Mu külaline, temal oli täidlane alahuul, aga mitte niivõrd,

et seda mingiks eriliseks detailiks pidada, see huul oli nüüd poikvel, erepunane ja niiske, niisked ja natuke roosakad olid ka hambad.

«Ei, ei, ärge nüüd arvake. Ega ma tegelikult teie naist ei tunnegi. Tema mind samuti mitte. Ja andke andeks, et mu toon . . . noh, üldiselt võib see äkki liiga familiaarsena tunduda. Kas jah? Kui nii, siis kohe-kohe võtan ma ennast kokku. See tuleb sellest, et . . . ah, olgu pealegi. Igatahes pole see toon sellisena mõeldud. Te peaksite mind mõistma. Ma loodan, et . . .»

Mis jutt see on, mida ta räägib, mõtlesin ma ja naeratasin. Arvatavasti tuli sellest välja grimass. Kindel näoliigutus, kindel tuksatus põskedes, loomaks muljet siirast ja arukast naeratusest. Ah, ma olin ähmi täis.

«Jaa. Jaa, muidugi,» lisasin veel, ise rutakalt pead noogutades.

Sest jah — oli alanud suhtlemine ja kuidagi pidi see ju kulgema.

Blond külaline naeratas samuti, minu meelest oli seekordne naeratus natuke labane. Või siis küüniline. Või ühemõtteline. Ah et ikkagi, mõtlesin ma. Aga kohe samas naeratus kustus, naise põskedele tekkisid ujedad lohukesed, ta heitis näole langenud juuksed ilusa liigutusega tagasi, ta toon muutus väga kargeks.

«Ma olen lihtsalt teie naaber. Ma elan siinsamas trepikojas. Vasakpoolne uks lifti kõrval. Teie elate 24., mina elan 21. korteris. Näete, kui lihtne see kõik on. Kahekümne esimene — kas jäi ikka meelde?»

Mu oletus oli paika pidanud. Naaber! Tundsin kergendust. Tundsin muret. Tõstsin kulme. Naeratasin.

«Ma tean teid ka,» ütles külaline ja naeratas samuti. Nüüd oli see hoopis teine naeratus, see oli lapsnaise siiras ja natuke rumal rõõm oma nutikusest. Siis heitis ta jala üle põlve, sahinal avanes hommikumantli hõlm nagu eesriie etendusel, jah, aga eks see ju oligi üks väike etendus, väike striptiis ühe jala ulatuses. Tahtsin või mitte, mu pilk liibus päevitunud põlvele ja üllatavalt saledale reiele. Kõik kestis siiski sündsuse piires, naine kohendas varsti hämmeldunult hõlma, kõlgutas kinga, kattis reie kinni, põlve jättis siilu vahelt välja vaatama, kogu see tegevus jättis mulje mingist tundmatust rituaalist, võibolla tuligi daamidel naabritega tutvudes neile ka oma põlvi tutvustada. Naine aga lausus nüüd jälle kuidagi uut moodi, soojalt, vennalikult, laulvalt:

«Ah, mis te ikka seisate. Eks tulge edasi.»

Mis siis ikka kõige selle taga pidi peituma? Vandenõu? Roim? Või pattulangemine? Astusin kuulekalt oma tuppa, istusin kuulekalt oma diivani servale. Panin käed põlvedele.

«Ma tulin teie juurde ainult üheks minutiks. Tuld laenama te ateljeest, nagu luuletas . . . Ah, ma ei mäleta, kes niimoodi luuletas. Olgu peale. Millest me rääkisimegi? Ah jaa, loomulikult. Ma tunnen ju teid ka. Juba kaks aastat.»

«Ah nii? Mina elan siin majas üle kolme aasta.»

«Mis sellest? Mis siis sellest? Mina kaks. Kaks! Saite aru? Korterivahetus. Ja nii edasi. Oh!»

Naine tegi mõned närvilised liigutused ja ma mõistsin kohe, mis on korterivahetus ja kui keeruliselt see käib.

«Ah nii. Siis muidugi.»

See oli minu jutt.

«On see teile üllatuseks?»

See oli tema jutt. Tõsi mis tõsi, nii see käis, kaks võõrast inimest olid asunud suhtlema, hetkel käis asi suuliselt ja äärmiselt kohmakalt nagu inimeste vahel ikka, nagu nende vahel kombeks.

«Kuidas võtta.»

«Ah, mis me sellest ikka nii . . . Aga muide, teie nimi on Udo Munak ja te olete sotsioloog.» Sotsioloog kõlas selle naise suust niimoodi, nagu oleks ta öelnud — te olete riikliku preemia laureaat. Aga mis sellest. «Minu nimi on Ivi. Passis on küll kahe i-ga, mina hääldan lühidalt. Nii on kuidagi lihtsam ja otsekohesem. Niisiis — Ivi. Ivi Schmidt. Es, tsee, haa, emm, ii, dee, tee — lõpus on Dora ja Tõnu.»

Mu pea oli hakanud kergelt ringi käima. Mitte selles mõttes, mis olnuks ehk mõistetavgi kena näolapi, saleda figuuri ja helendava põlve puhul. Nende tundmusteni polnud ma veel jõudnudki. See naisterahvas oli mu pea kuidagi hoopis teisiti uimaseks teinud. Mind tabas ammu tuttav ja äralibisev tunne, et midagi säärast olen ma vähemalt üks kord elus juba läbi teinud, aga kus, millal, kellega — sellele polnud mul vähimatki lootust jälile saada. Sellest kättesaamatust kogemusest polnud vähimatki kasu. Mis see ikkagi oli? Eelmine elu? Võib-olla tõesti, aga oma eelmisi elusid ma ei mäletanud, ilmselt pole neid olnudki, peame hakkama saama selle üheainsagagi . . . Või oli mul siiski kunagi vähemalt üks eelmine elu, ja üsna hiljutine, mis jõudis otsaga kahekümnendasse sajandisse, ja võib-olla olin ma selles eelmises elus märksa teistsugusem, märksa kommunikatiivsem, ehk oskasin ma

ennast seal palju asjalikumalt ülal pidada, kiiremini reageerida, pareerida, naerma hakata, midagi pakkuda, midagi soovida, võib-olla tulin ma selles eelmises elus täiesti kenasti toime ka selliste naistega, kelle näos udutasid sinisilmad, säärased silmad, nagu oleksid nad hetk tagasi südamest nutnud või sibulat lõiganud või midagi väga intiimselt läbi elanud, ja kes teevad seejuures veel näo, nagu teaksid nad sinust ja tervest maailmast midagi varjatut, ootamatut, pikantset. Ma ei teadnud. Aga säärane kunagi-olnud-tunne oli mul tõesti.

Ivi Schmidt, võõras naine, vaatas üle õla mu ühe poolega kirjutuslaua poole.

«Te tegite tööd? Ausalt? Segasin? Ausalt?»

Tal oli pikk ja painduv kael. Seal märkasin paari kortsukest. Need olid nagu peened niidikesed. Kui vana ta siiski võis olla?

«Tööd? Oh, mis te nüüd! Sugugi mitte. Tõesti mitte,» hakkasin ma millegipärast ägedasti tõestama, vaidlema, vehkima. «Ma sõin ennist suppi.»

Jah, puudus veel, et oleksin ütelnud — ma tegin ennist natuke grimasse.

«Ah nii,» ütles Ivi Schmidt, vahetas asendit ja põlve, kirelilled hakkasid sahisema, tugitool õhkas variserlikult, naine hakkas tasakesi, häbelikult ja malbelt naerma.

«Ma tulin teie juurde väga suure palvega. Mul lõppesid sigaretid otsa. Aga näete, ma ei saa kuidagi kauplusse minud. Laisk või mis... Teate, ma olen täiesti juhuslikult märganud, et teie abikaasa Taimi tarvitab sama sigaretimarki mis minagi. Teie ise, Udo Munak, tõmbate hirmus kangeid sigarette.»

Ivi Schmidtil oli õigus. Ma tõmbasin odavat ja kanget tubakamarki. Aga kust ta seda kõike teadis? Käis läbi lukuaugu piilumas? Meie korterites polnudki lukuauku. Kogus andmeid? Aga miks? Palkas eradetektiivi? Aga võib-olla oli tal erakordselt tundlik nina? Siis välgatas veel üks oletus: äkki oli see naine siiski Taimi ammune tuttav, mu naine oli aga palunud tal aeg-ajalt minu ülalpidamist kontrollida. Ei, see mõte vilksatas ebaveenvalt ja kahvatult, minu naine polnud seda sorti, heitsin selle mõtte kui täiesti kõlbmatu kõrvale.

Tõusin ja läksin nobedasti magamistuppa. Tajusin seejuures kuklaga naise pilku. Naisepilk on erilise toimega, see sisaldab endas salapäraseid kiirgusi ja võnkeid. Ma tõmbasin selja sirgu. Viimased sammud ukseni astusin nagu mõni tubli dessantleitnant.

Otsisin öökapist välja Taimi pooliku sigaretipaki ja viisin selle oma naabrile 21. korterist. Ta istus nüüd, käed süles, ta pilk oli sire. Jah, sellel naisel oli lühikese aja jooksul vaheldunud mitu nägu, häält ja naeru. Mitu olekut. Vaid ta silmad udutasid kogu aeg ühtemoodi.

«Ma tänan teid,» ütles ta südamlikult ja tõusis. Ta oli minust vist pisut pikem, nagu nüüd märkasin. Jajah, midagi sellist olin juba esikus aimanud.

«Ehk teete ühe suitsu siinsamas ära?» laususin selga sirutades, pead viltu käänates, naisele otsa vaadates.

«Oh ei, suur tänu, ma ei tahaks teid tõesti enam segada, ausalt, ausalt. Olen niigi teie kallist aega raisanud. Ma ei tea ju, millised plaanid teil tänaseks veel võivad olla. Aga kui teil peaks midagi vaja olema, siis pidage meeles — korter 21.»

Veel kord naeratas ta mulle, naeratas malbelt ja täiesti dešifreerimatult, torkas suitsupaki hommikumantli taskusse, tegi teise käe sõrmedega liigutuse, mida hüütakse vist sinki-vinkiks, see sinki-vinki säras sõrmustest, lilledest ja rohelistest kividest, massiivsest kullast, siis läks ta hõlmu kahistades toast välja, ma ei jõudnud veel reageeridagi, talle avama tõtata, kui kuulsin juba ukse avamist-sulgemist. Toas, esikus, küllap köögiski heljus veel mõni minut ärevalt magus ja natuke riivatu lõhn. Rida asju tuli ühekorraga pähe: mingid lilled, mingid puiesteed, mingid hämarad rippsillad ja lehtlad.

Aga juba astus vaikus jälle nurkadest välja ja puudutas mind oma jaheda käega süüdistavalt õlast. Võpatasin. Akna taga helehallis taevas möödus aeglaselt ja täiesti hääletult hõbedane lennuk.

3.

Külaline oli läinud, mina aga tahtsin, imelik küll, nagu millegi üle järele mõtelda, midagi analüüsida, kuigi mõtiskluse või analüüsi teema oli täiesti selgusetu. Jah, mul oli äkki tunne, nagu tuleks mul milleski selgusele jõuda, midagi lahendada — või siis olla enda vastu lihtsalt piisavalt aus. Aga miks, pagan võtaks? Seda ma ei teadnud. Võtsin närviliselt istet samas tugitoolis, kus natukese aja eest oli istunud heleuduse pilguga võõras naine, keegi Ivi Schmidt. Mu süda

kripeldas. Miks küll? Lilled, puiesteed, hämarad rippsillad ja lehtlad, ja nüüd see ootamatu neuroosihoog. Kontrollisin koguni oma pulssi. Aga see oli täiesti normaalne. Mul oli piisavalt hea tervis, korras süda ja eeskujulik ainevahetus, seda kõike hoolimata mu kiitsakast kondikavast ning kühmus raamatukoivälimusest.

Süütasin oma kange ja odava sigareti. Juba paari mahviga hajus toast peen ja riivatu aroom. Oligi hea. Oligi tore! Muidugi, mõtlesin ma, kargasin seejärel püsti, tegin tiiru üle toa, seisatasin akna all, vahtisin tühja pilguga välja, trummeldasin sõrmedega radiaatorit. Nagu hüvasti jättes vilksatasid mu silme eest läbi selle naise võõrad põlved, algul üks, seejärel teine, samas järjekorras, nagu ta neid mulle tutvustanud oli. Ning seejärel tundsin, et korterit valitseb taas see veidi tundeline, ent põhiliselt siiski aus tuimavõitu vaikus, mis oli siin juba nädalapäevad tooni andnud, mu õhtupoolikuid ja öötunde ilmestanud.

Lilled, põlved, hämarad aiad, mõtleks, ühmasin ma endale nina alla — mõtleks, mees! Kustutasin sigareti ja ringutasin energiliselt. Asi oli üldjoontes täiesti selge. Selge, lihtne, isegi banaalne. Ma polnuks seda endast küll enam oodanudki, olin hakanud juba arvama, et piisavalt kaugele on jäänud need ajad, mil põlved ja kleidikahinad mind ärevile võisid ajada. Teisel ja eriti kolmandal kursusel olin ma perioodi küll olnud väike närviline don Juan, ma ei teadnud senini, kui tõsiselt mind tegelikult võeti, aga üht-teist oli sellal ikka juhtunud. Aga üsna pea ilmus Taimi, vähese jutu ja aimuva lõualotiga asjalik tüdruk, viis mu oma üürituppa, seejärel laskis mul ennast pealinna teatritesse viia, veel käisime vaatamas male- ja kabeturniire, millalgi me abiellusime, millalgi sünnitas Taimi tütre ja edasi läks nii, nagu minema pidi. Väga harva juhtusin meenutama teist ja eriti kolmandat kursust. Kui meenutasingi, siis suure imestusega — küll võisid mõned väikesed ja loomulikud eluseigad tunduda tähtsana, peaaegu eneseteostusena. Mu pisikesed tudengivõidud, mõned ööd võõrastes ühiselamutubades või pisikorterite kitsastel diivanitel olid mulle andnud ülimalt ülepakkuvat enesekindlust. Küllap olin ma tollal üsna vastik ja naeruväärne küülikutäkuke.

Ringutasin veel kord, süütasin uue sigareti, lähenesin lauale ja kontrollisin seda seirates oma enesetunnet. Kas tasus veel kord töölainele lülituda? Silmitsesin kõhklevalt oma pabereid, võtsin märkmiku kätte, kontrollisin paari lihtsat arvutust, aga ei, asjal polnud minekut, polnud mõtet üle pakkuda.

Pealegi oli reede õhtu.

Panin paberid korralikult kokku, torkasin kiirköitjasse, pistsin selle lauasahtlisse ja tahtsin juba telerit lahti keerata, kui helises uksekell.

Loomulikult sattusin jälle paanikasse. Loomulikult jõudsin taas oletada oma mitut asja (sünged uudised, traagiline telegramm, kohtukutse), siis aga tuli pähe, et ukse taga võiks olla Ivi Schmidt 21. korterist. Võib-olla oli ta midagi maha unustanud. Võib-olla tahtis ta mulle midagi ütelda. Võib-olla olid tal sigaretid juba otsa saanud.

Tõttasin läbi toa ja hämara esiku, jõudsin peeglist mööduides oma näoilmet kontrollida, midagi viisaka naeratuse taolist ette manada, siis avasin energiliselt ukse.

Koridoris seisis võõras mees.

Öigupoolest ei näinud ma algul peaaegu midagi, teadsin ainult, et see polnudki Ivi Schmidt. Ka koridoris oli millegipärast tavalisest hämaram, praktiliselt oli seal pime, see pani mind imestama, aga kohe samas kostis võõra hääl, see mõjus kuidagi väga kummaliselt.

«Tere õhtust! Andke andeks, et tülitan, aga ehk leidub teil minu jaoks mõni minut aega? Kui jah, siis oleksin väga rõõmus. Kas lubate sisse astuda?»

See hääl. See oli sügav baritonaalne bass, mis krõbises meeldivalt ja intelligentselt, ja kõigel, mis see hääl hämarusest oli ütelnud, tundus ümber lehvivat mingi põnev, turvaline ja samas veel hubaselt irooniline teine tähendus. See hääl mõjus niimoodi, et hakkasin millegipärast oma pimedas esikus sekeldama, midagi kohendama, midagi ümber tõstma. Ning rääkisin seejuures reipalt ja vabandavalt:

«Jah, muidugi, jah, loomulikult, palun teid! Andke mulle andeks, aga mul on siin kahjuks üsna pime, näete, pirn põles läbi, aga uut . . .»

«Pirn? See on pisike mure,» kostis esikupimedusest, kusagilt mu silmade kõrguselt, aga võib-olla koguni lae alt see kummalise toimega hääl, uks sulgus, ma tõttasin nüüd elutoa suunas, selle uks oli vahepeal kinni vajunud, esik oli täiesti pimedaks muutunud, kiskusin ukse valla, aga kui ma ringi pöörasin, polnudki võõrast esikus, ma panin seda imeks ja läksin kööki. Seal ta seisiski, selg akna poole, käed rinnal. Ta naeratas.

Korraks, ainult korraks vakatas arusaamatu elevusetuhin,

korraks, ainult korraks sähvatas kuklas mingi veider surin, vaid viivuks valdas mind ebamäärane kõhedustunne, millele ma ei osanud mingit seletust anda. Aga kohe avas võõras suu, ja ta hääl pani jälle kõik paika, ma olin seda häält juba täiesti usaldama hakanud.

«Kui tohib, siis köögis...? Eks? Meie esivanematel oli ikka kombeks köögis istuda, videvikku pidada, juttu ajada. Miks ei võiks seda meiegi? Meie teiega? Meie kõik?»

See hääl! Mida kõike ta ei sisaldanud: loomulikku intelligentsust ja head lastetuba, kaasasündinud viisakust ja parima tasemega huumorimeelt, kosutavat eneseirooniat ja iseseisvat mõttelaadi. Absoluutset enesevalitsemist. Üleolekut olmemuredest. Tugevat isikut. Ma polnud väga ammu juhtunud kuulma nii sisukat ja väljendusrikast inimhäält. Nii mulle tundus. Imelik küll, tavaliselt polnud ma häälte suhtes kuigi tähelepanelik ja nõudlik olnud. Välja arvatud mõned lemmiklauljad, polnud ma õigupoolest inimeste hääli kuulanudki. Enamik inimkonnast ei oska oma häälega sugugi ringi käia. Ka mina mitte. Nüüd siis seisis mu köögis mees, kelle hääl mõjus nagu avastus. Ja ometi polnud ta mitte midagi erilist ütelnud. Ta oli rääkides vist isegi paar nõutut pausi teinud. Aga minus oli juba tärganud soov selle võõra mehega vestelda, temaga millegi väga tõsise ja mehise üle (poliitika, sport, sõda, autod, lõvijaht, korteriremont?) rääkida, nõu pidada — ja temaga nõustuda. Võib-olla oli see mees hüpnotiseerija?

Tema aga seisis, käed rinnal, ning vaatas mulle sõbralikult muiates otsa.

Tegelikult oli just selle inimese välimus mind esimesel hetkel natuke kohutanud. Ta oli nimelt kuidagi väga täpselt täiuslik — mingis oma süsteemis, oma maailmavaate, elukogemuste, eruditsiooni, skepsise ja iroonia piires. Nii täiuslik sai olla ainult... kurat. Ausalt! Umbes neljakümnene, pikka kasvu, rühikas, nagu nimme selle pilvise suveõhtu jaoks viimse detailini, koguni viimse kortsukeseni sünkroonselt riides (hall villane särk, helehallid püksid, tumehallid terava ninaga kingad), nägu ja käed päevitunud, aga mitte sel määral, nagu peavad heaks tooniks mõned sportlike elukommetega ülepakkuvad vananevad noormehed tema eas, vaid mingil väga täpsel ja sobival päevitusastmel peatunult, tal olid mustad juuksed, kõrgelt laubalt jooksid neisse kaks teravat paljakukiilu, ta tugev lõug oli raseeritud mitte niivõrd hoolikalt, kuivõrd endastmõistetavalt, märkasin ta ülahuule kõrval

tibatillukest sisselõiget, niisiis kasutas see mees põhimõtteliselt habemenuga, seegi detail kuulus minu meelest täiuslikkuse juurde, kitsaste, ent tugevate huulte vahel säratasid avameelses ja targas naeratuses väga ühtlased ja väga valged hambad, nina oli suur ja natuke kongus, sõõrmed värelesid veidi, pruunid silmad vaatasid mind ainiti, liikumatult, soojalt, veenvalt — hüpnotiseerivalt! Just niimoodi võinuks minu arvates välja näha see keegi, see nimetu, see olematu, kes on võtnud nõuks ennast surelikele ilmutada. Aga kes ta ikkagi oli?

«Võtke ometi istet,» ütlesin ma. «Jah, jah, ma sain aru... meie esivanemad, videvikutund... Muidugi.»

Võõras istus köögilaua taha.

«Kohvi? Või teed? Mul on termoses veel natuke tulist teed, soovite?»

«Ei seda ega teist. Siiralt. Tulin tõesti ainult hetkeks.»

Võõras hakkas naerma ja asetas käed otsekui nende suuruse kinnituseks teineteise kõrvale lauale. Ta käeseljad olid kaetud tumedate karvadega. Ka selles oli minu meelest täpsust ja stiili, mis mulle, rabedale ja nigerale, oli kättesaamatuks jäänud.

«Minu nimi on Allan Rüütel. Ma elan siinsamas majas ja isegi siinsamas trepikojas. Ametilt olen ma tehnokraat, midagi peainseneri ja torulukksepa vahepealset. Teile ei tohiks see huvi pakkuda. Tegelen proosaliste asjadega. Ongi kõik.»

«Ei, ei, miks see ei peaks huvi pakkuma? Vastupidi, mul on vägagi huvitav!»

«Tõesti? Eks räägime siis teinekord sellestki, aga mõni teine kord. Kui tuleb vastav juhus.»

Niisiis — olime hakanud vestlema. Jälle üks suhtlemine, aga sedapuhku oli tegu hoopis teise tasandiga. Jah, jah, kui nii võtta, polnud ta veel midagi erilist ütelnud, aga ma juba aimasin, et see mees teab, mida tahab, et ta annab endale aru asjade kohta, mida ajab, mis sellest, et minu jaoks oli kõik veel lahtine, salapärane, põnev, ma kuulasin ta häält, ma suhtusin ta sõnadesse nagu mingisse ülihuvitavasse sõnumisse, mis vajas veel dešifreerimist, tõsi küll...

«Kuulge, aga teil on siin üleval päris kena väljavaade,» lausus Allan Rüütel. «Mets, voored, järved... Ilusa ilmaga näete te ju päikeseloojangugi ära. Ma mõtlen selle all naturaalset loojangut, mitte selle vastuhelki hallidel majaseintel. On nii?»

«Jah, aga ainult harva,» ütlesin süüdlaslikult naeratades.

«Jaa-jaa, mina näen oma akendest ainult vastasmajade seinu,» muigas Allan Rüütel. See mees oli oma saatusest üle.

«Suitsu teete?» tuli mulle äkki meelde.

«Jah, kui aga tohib.»

Tõin lauale tuhatoosi, pakkusin talle oma kangeid ja odavaid sigarette. Üllataval kombel võttis Allan Rüütel pakkumise vastu.

«Alles hiljuti tõmbasid kõik suitsumehed seda marki,» ütles ta. «Aga nüüd on uued ajad. Tooni määrab prestiiž — ka siin!» Ta muigas — kas siis üleüldist edevust või hoopis iseenda lennukat lauset. «Jah, näete, ka sigaret on nüüd nagu pintsak või kingapaar või sõiduauto. Mida kallim, mida välismaisem, seda prestiižikam.»

«Just, just, ka mina olen seda märganud,» torkasin ma sekka.

Kui nii võtta, olid nähtust märganud, selle fikseerinud paljud humoristid ja karikaturistid juba enam kui tosina aasta eest, läikivates ja krabisevates pakendites sigaretid olid ükskvahe üheks peamiseks satiiriobjektiks. Ja alles siis, kui ka enamik suitsetavaid juhtivaid töötajaid olid tervist kalliks pidades neid eelistama hakanud, muutus importsigarettide kritiseerimine tagasihoidlikumaks. Mis puutus minusse, siis tõmbasin oma odavaid harjumusest, mõne aasta pärast oli mul plaanis suitsetamine järsult maha jätta. Nii et ei midagi uut me seal köögilaua taga istudes küll ei avastanud. Aga tõsi mis tõsi — kõigel, mida see mees lausus, tundus olevat mingi teise või koguni kolmanda tähendusega alltekst, seetõttu oli mul üsna ükskõik, millest me rääkisime. Mind erutasid alltekstid. Ma aimasin mingeid muudatusi ja nihkeid.

Istusime, suitsetasime, naeratasime. Vestlesime pisut, vestlesime millestki. Ja varsti oli mul tunne, nagu oleksin ma selle mehega juba vana tuttav. Ma polnud ammu ennast nii vabalt tundnud. Loomulikult polnud ta mingi nimetu ega olematu. Ta oli lihtsalt isiksus.

Ta oli mu majanaaber.

«Vabandage mind, et ma isiklikuks lähen,» ütles Allan Rüütel, hääl taktitundeline ja moduleeritud, pilk sõbralik. «Ilmselt on teie nimi Udo Munak? Seesama, kes mõnikord meie linnalehes majandusteemalisi artikleid avaldab?»

«Jah, jah, seda nüüd küll, aga ma teen seda üsna harva,» kiirustasin õiendama. Mul oli piinlik oma artiklitest rääkida.

«Ah nii? Kujutage ette, aga ainult selleks ma tulingi, et

teiega tutvuda. See on minu meelest kaunis veider asi, et elame teiega juba mitu aastat ühes majas ega ole omavahel tuttavadki. On nii, austusväärne naabrimees? Tuttav . . . Tegelikult pole «tuttav» kuigi täpne sõna. Mis võiks siiski see õige sõna olla? Ah, kes seda teab . . . ja mis meist saab. Pardon. Ma tahtsin ainult ütelda, et paljud sõnad ja tähendused muutuvad. Nihkuvad. Sisu jääb enam-vähem endiseks. Meil, tänapäeva linnainimestel, pole õiget aimu, kes on meie naabrid, kellega me ühist katust jagame. Alles hiljuti oli see ainult suurte maailmalinnade häda. Näete, aga nüüd on see jõudnud siiagi, meie vaiksesse linnakesse. Aga eks see on ka . . . säärane moeteema. Mina ei tule teie juurde ju mingi uudisega, kui ütlen nüüd, et inimesed elavad oma planeedil . . . viimasel ajal, pean silmas . . . nagu kes? Nagu kassikakud, stepihundid, isapõdrad, kiivitajad. Nüüd oleme vähemalt meie omavahel tuttavad. Asi seegi. Mis?»

«Siiralt rõõmus selle üle,» ütlesin ja tõusin koos Allan Rüütliga püsti. Ta ulatas mulle käe, see oli suur, soe ja sitke, see sisaldas usaldust ja usku kogu inimkonnasse. «Ainult et . . . kiivitajad?»

«No ma ei tea . . .» muheles Rüütel. «Nad ju karjatavad oma lagedatel kesamaadel nii kaeblikult ja üksildaselt.»

Me naersime. Nüüd, mil olime ametlikult tutvunud, käepigistusegi vahetanud, tundus natuke kohatu jälle kohe laiali minna, aga just säärane plaan paistis Allan Rüütlil olevat. Ta seadis käed rinnale. Ta pilk libises üle köögi, loomulikult märkas ta mu pesemata nõude kuhilat. Mulle tundus, nagu oleks ta viivuks natuke tõsinenud, viimati oli ta minus pettunud, jah, väga vabalt võis tal tekkida mõte, et mees, kelle köögis valitseb säärane korralagedus, ei saa väärida tema lähemat tutvust.

«Mu pere on pikemaks ajaks lennus, ma olen siin nii-öelda isehooldusele jäetud, nõud ka kõik pesemata, ja üldse . . .» Mu hääl oli alasti, ma vabandasin ennast nagu arg poisike, kes kardab ilma jääda vanema sõbra soosingust ja usaldusest.

«Noh, see . . .» sõnas Allan Rüütel, naeratas veel kord, ma ei saanud ta naeratusest aru, siis raputas ta mingi sisemise mõtte puhul pead ja lausus avalalt:

«See kõik . . . Selle peale tuleb ainult vilistada. Nõud võite muidugi ära pesta, aga see on iseasi. Muide, jah . . . Mis puutub naabrisse, naabritundesse, siis — éga igaüks seda vajadust tajugi. Mõtelda vaid, kuidas see kõik ainult inim-

põlv tagasi välja nägi. Meie linnas, teistes linnades, kogu planeedil. Mõtelge, siis suhtlesid naabrid omavahel. Ei, mitte kommunaalköögi tasemel, see on teine ooper, teine nuhtlus... Inimene läks inimese juurde, et laenata soola või tuld — või tubakat, miks ka mitte... Kuidas, palun? Ei midagi?... Aga ka selleks läks inimene inimese juurde, et rääkida teisega elust, surmast, jumalast, kuradist, majapidamisest... Rääkis, pidas nõu, arutas. Jah, millest kõigest siis ei räägitud! Kaugetest planeetidest! Inimesed vaatasid pimedal sügisööl üheskoos aknast välja ja ütlesid — see seal on Suur Vanker. See on Vähk. See on Sõel. See on Veenus. Kõik tuttavad asjad, tuttavad olendid, millele kunagi ühiselt nimi pandud. Muidugi, see juhtus veel varem, siis, kui meie maal veel linnasid polnudki. Jah, ja naabri juures löödi laulu ja tantsiti ja tehti ühiselt muusikat. Veel paarkümmend aastat tagasi käisid inimesed naabri juures telerit vaatamas, aga see oli juba väärdumise algus. Teate, kus naabrid veel kohtusid? Kaevul! Kaevul, kus... Kui palju ilusaid laule on paljudel rahvastel kaevulkäigust! Aga olgu... Mitte sellest, mitte sellest ei tahtnud ma... veel. Koos naabrimehega mindi teinekord... Kuulge, ma lähen vist liiale, ma vist idealiseerin külaelu nõmedust ja idiotismi, agulipatriotismi ja aguliklatši... Jah, olgem möödaniku suhtes ausad ja objektiivsed — juhtus ju sedagi, et püha naabritunde sunnil ja kihutusel anti kere peale mõnelegi ilmsüüta võõrale, kes — kas siis rännuteel või kogemata kombel — sattus sellele või teisele tingterritooriumile... Poisikeste vahel käib see tänini niimoodi. Ah, see naabritunne! Ma olen palju selle peale mõtelnud. Muidugi, ma võiksin veel terve rea vastumeelseid näiteid esitada, naabrimeeste kiusuvimma ja naabrinaiste kurja keelt... vendetastki võiksin ma rääkida. Aga samas on minu meelest kõiges selles siiski nii palju inimlikku, midagi säärast, mille järele, ime küll, teinekord ka natuke puudust tunneme. Kired hakkavad kaduma. Armastus ja vaen. Inimene vajab elus vähemalt üht vaenlast — kust ta muidu teaks, mis ta väärt on? Ei, muidugi, ma olen liiale läinud. Ko-hu-ta-valt. Ma olen muidu ikka veidi tagasihoidlikum, aga nüüd... Ei, ei. Andke andeks, kukkusin lobisema. Logorröa. Sõnaline kõhulahtisus. Seisan ja lobisen. Seisan!? Ma ei tea, kui palju ma juba teie kallist aega kuritarvitanud olen, andke mulle andeks. Olen vist paadunud lobamokk. Teod, teod on puudu... Ja ometi on vist mõnikord tarvis, et inimene tunneks seda sooja küünarnukitunnet, mil naaber naabriga... Jah?»

Ta hääl! Ja ma sain temast täiest aru. Ning veel enamgi. Mu äjutine üksindusmeeleolu tundus mulle nüüd rumala ja ülespuhutud enesevaatlusena, nukrad ja pahaendelised vaikused toanurkades mingi halemeelse sonimisena. Mu ees näisid avanevat uued võimalused. Aga samas teadsin ma, et kohe läheb see kummaline mees minema, läheb isegi siis, kui ma ka väga paluksin tal veel tunnikese-teise istuda. Ma tundsin kuidagimoodi, aimasin millegipärast, et tal on mingid oma plaanid, mingi missioon, ja et mina kuulun kõige selle sekka vaid kui üks detailidest. Vahekäikudest. Kust ma selle võtsin? Ei tea...

Aga mõne hetke jooksul oli see äratundmine väga selge, lausa füüsiliselt tajutav — nagu kivike peopesas. Õige varsti pärast Rüütli lahkumist see tunne hajus. Ununes. Ega meenunud enam tükil ajal.

«Aga mine sa tea, mine sa tea...» ütles Allan Rüütel äkki mõttesse vajudes, lõuga rutjudes, surus siis käed püksitaskusse ja tegi paar sammu esiku suunas.

Ta lonkas.

See üllatas, samas aga isegi nagu rõõmustas mind. Imelik reageering, pole midagi ütelda! Aga lonkamine, ka see sobis talle. See oli kerge ja elegantne.

«Mine sa tea,» kordas Allan Rüütel, pöördus siis minu poole ja kummardas kergelt, ilma vähimagi poosi või irooniata. «Tuhat tänu, naabrimees. Oli väga meeldiv tutvuda. Te tahtsite vist nõusid pesta?»

Ta pilgutas mulle silma. Muigas. Millised hambad! Nendega võis palju korda saata, naisi võluda, biifsteeki süüa, kõnesid pidada. See, et külaline oli siiski vihjanud korralagedusele köögis, ei riivanud mind enam sugugi. Ta toon oli olnud sõbralik ja arusaadav. Nüüd astus ta kergelt longates esikusse ja — ime küll! — samas naksatas seal põlema elektrivalgus. Kuidas see juhtus, millal ja kust ta uue pirni oli leidnud, millal jõudnud kupli maha keerata ja uuesti paika panna, kasutamata taburettigi, rääkimata pirni vahetamisest?

See oli väga kummaline mees.

«Oh aeg küll!» hüüdsin ma. «Ma ei oska teid ära tänada. Kuidas te seda küll tegite?»

«Ah, tühiasi...» vastas ta.

«Oodake, ma maksan teile kinni... Üks hetk, palun.»

Tõttasin kööki tagasi, avasin ühe kapisahtli ja võtsin sealt peenraha. Kui ma esikusse jõudsin, seisis Allan Rüütel juba

avatud ukse taga, vaatas mulle tõsiselt otsa, vangutas pead ja sõnas vaikselt:

«Kuulge, naabrionu. Ärge enam niimoodi tehke. Nägemist.»

Siis oli ta läinud. Tõmbasin tahtmatult ninaga. Loomulikult polnud esikus mingit väävlihaisu. Milline mees!

4.

Pärast Allan Rüütli lahkumist istusin veel tükk aega köögis, vahtisin aknasse, mille taga püsis endiselt pilvine õhtupoolik, ja täristasin sõrmenukkidega vastu lauakatet marsirütmi.

Jälle oli mind vallanud tahtmine midagi ette võtta. Midagi muuta või korda saata. Või siis hoopis üles kirjutada.

Või kellelegi helistada. Mõnele heale sõbrale.

Hallo, sina või, oleksin ma telefoni ütelnud. Ei, ei, mitte midagi erilist, lihtsalt tuli tuju helistada. Tead, vana, mul käisid täna üksteise järel kaks veidi eriskummalist külalist, sa tead ju küll, kui harva minu juures käiakse... Saad aru, oleksin ma ütelnud, mis mind mõtlema pani — mõlemad olid mu naabrid, kumbagi ma ei tundnud. Kuigi oleme juba mitu aastat ühe katuse all elanud. See kõik paneb tahtmatult mõtlema...

Aga mul polnud siin linnas ühtki nii head sõpra, kellele niisama, ilma erilise põhjuseta helistada.

Sõbrad olid jäänud koolipõlve, tudengiaastatesse, teistesse linnadesse, jumal teab kuhu.

Ka telefoni ei olnud.

Viimaks võtsin ennast kokku, tõmbasin kummipõlle ette ja astusin otsustavalt kraanikausi juurde. Sest nõud tuli siiski puhtaks pesta. Ees seisis kaks puhkepäeva, köök pidi korralik välja nägema. Paljugi mis. Äkki astub veel keegi sisse. Jah, ega mul olnud ka harilikus situatsioonis nõudepesemise vastu vähimatki. Taimi oli selle mulle juba aastate eest korralikult selgeks õpetanud, nõudepesemine käis tihtilugu minu koduste ülesannete hulka. Aja jooksul olin avastanud, et see tegevus aitab üllatavalt hästi lõõgastuda, samuti ka keskenduda. Kuidas kunagi. Samad sõnad võisin ütelda ka kartulikoorimise kohta. Iseäranis see oli mulle lausa meeltmööda tegevuseks saanud. Tavaliselt koorisin kodused lõunakartulid just mina. Ma oskasin muide võtta märksa õhema ja ühtlasema koore kui naine — võib-olla oli asi selles, et olin kasvanud märksa väiksemas ja patriarhaalsemas linnas kui tema, igas aias oli vohanud mitu kartulivagu, mu koolidirektorist isa polnud häbenenud neid suviti mullata, sügiseti noppida, niisiis olid minu suhted kartuliga märksa vahetumad kui naisel, kes oli üles kasvanud siinsamas linnas, selle südames, kärarikkas ühisköögiga kodus.

Aga nüüd, nüüd olin nappide üksinduspäevade järel laisaks muutunud ja metsistunud. Ma ei viitsinud isegi iga päev habet ajada, mis seal siis rääkida nõudepesemisest või kartulikoorimisest. Puudus stiimul, puudus mobiliseeriv jõud Taimi etteheitvate ohete näol.

Avasin mõlemad kraanid. Need hakkasid kohe valjusti urisema ja ähkima, aga nõudevirnale kukkus vaid mõni roostekarva veetilgake. Seisin ja ootasin natuke aega, siis lõin käega. Meie majas juhtus seda õhtuti sageli, et vesi ei jõudnud viimase korruseni. Oli asi survepumpades või selles, et mu tundmatud naabrid tarvitasid sel ajal vett tavalisest intensiivsemalt, seda ma ei teadnud.

Viskasin põlle nagisse, läksin vilistades magamistuppa, vahetasin riided ja astusin välja. Mul oli seljas uuepoolne helebeež suveülikond, ma möödusin 21. korterist ja teadsin, et seal elab Ivi Schmidt. Veel täna, veel paari tunni eest polnud mul sellest naisest aimugi olnud.

Märkasin ta ukses pisikest punktikest, silma kõrgusel asuvat vaatemulku — ja mulle sai mõndagi selgeks. Sai selgeks ja sundis selja sirgeks nõksatama, sest paljugi mis, kui su naabri ukse sisse on monteeritud miniatuurne binokkel. Kuidas ma seda küll varem polnud märganud? Jah, aga varem polnud ma seda ust vist üldse tähelegi pannud. Astusin edasi teadmisega, et mind võidakse salamahti jälgida, minu kohta mitmesuguseid oletusi ja järeldusi teha. Mul oli hea meel, et ma polnud kaasa võtnud midagi liigset, midagi proosalist — näiteks paberinutsakusse keeratud hallitanud leivapoolt. Surusin käe suveülikonna taskusse ja astusin trepihakule — lift, nagu selgus, oli üle pika vaheaja jälle rikki läinud.

Mind kiusas soov üle õla vaadata.

Aga ma ei teinud seda.

Milleks?

Selg sirge, näol pooleldi puhkepäevane, pooleldi ametlik ja kinnine ilme (olin ilmet enne väljumist peegli ees kontrollinud), laskusin ma läbi kuue majakorruse alla, maapinna

poole. Korrused ümbritsesid mind nagu raudbetoonist tunnel. Iga kahe trepijätku tagant vaatas mind pilkumatu punane silm. See surises omaette, hoiatavalt, mõtlikult. See oli rikkis lifti silm. Lift jälgis mu laskumist. Ta oli selleks korraks minust tüdinud, ta keeldus mind sõidutamast. Kõik korrused lõhnasid ikka veel betoonitolmu ja niiske krohvi järele. Kolme aasta eest, mil me perega siia peaaegu uude majja olime kolinud, mõjus see lõhn joobnustavalt. Oma tuba, oma lubal Oma koridor ja oma lõhn! Uus elu ja avarad tingimused. Nüüd pani see lõhn mõtlema. Kui kaua kuivab krohv? Seda enam, et siinseal oli krohv latakatena maha kukkunud, moodustades trepikoja seintel olematute mandrite, saarte ja riikide kontuure. Üks säärane pisiavarii meenutas millegipoolest Skandinaaviat või lamavat looma. Seinu läbisid mustaks värvitud torude püstikud. Muist neist andsid majale sooja ja külma vett, muist viisid kuhugi meie elutegevuse inetud ülejäägid.

Seisatasin viivuks, jäin neid torusid silmitsema, midagi mõtlema. Puudutasin üht jahedat ja kumerat pinda ettevaatlikult, sõrmeotsaga, tõmbasin siis ruttu käe tagasi. Mu tegu polnud sünnis. Hea, et seda keegi ei näinud.

Ja astusin edasi. Samm-sammult allapoole.

Nähtamatuina pulseerisid kusagil betooni taga veel elektrijuhtmete ja gaasitorude soonestikud. Televisioonikaablid. Mine tea, võib-olla peitus mõnes seinas eriti salajane arter, telefonijuhe. Kõik oli seotud inimtegevusega. Söömise, rääkimise, vaatamise, pesemise, magamise soodustamisega.

See maja mu ümber oli inimeste kodu.

Aga ma ei kohanud treppidel ühtki inimest. Ning kui oleksingi kohanud, oleksime ilmselt üksteisest sõnatult mööda astunud, külg ees, pilk maas. Me poleks söandanud üksteisele midagi ütelda. Meil polnud sedagi garantiid, et tervitame kindlasti oma naabreid, mitte aga juhuslikke külalisi, eksinuid, hajameelseid treppidel uitajaid. Ma vaid teadsin, olin kindel, et mu naabrid asuvad väga lähedal, minu laskumist saatsid nende summutatud jutukatked, õhtune muusika, lastehääled, imikunutt, praelihalõhn. Kusagil kiljatas ühe inimese sõber, kas koer või ülemeelik tütarlaps. Raputasin pead. Niimoodi polnud ilus mõtelda. Mul polnud mingit põhjust olla oma naabrite suhtes küüniline või labane. Jah, kusagil väga lähedal asusid ja toimisid mu naabrid. Kakskümmend kolm korterit, teadmata hulk naabreid. Sellele oli äkki huvitav mõtelda.

Kusagil siin pidi elama ka Allan Rüütel.

Ka selle peale oli huvitav ja meeldiv mõtelda.

Kui olin esimesele korrusele jõudmas, üllatas mind mingi rübelemine välisukse juures. Muud ma märgata ei jõudnudki, nägin vaid, kuidas uks lahti löödi ja kuidas välja tormas suurt kasvu poiss, umbes neljateistkümneaastane volakas. Tüüpiline aktselerant. Millega ma teda kohutanud olin? Kohe samas haistsin kirbet lõhna ja märkasin koridoripõrandal põlevat ajalehenutsakut. Õhus lendlesid mustad tahmatükid nagu väikesed häiritud nahkhiired. Jälgisin nende närvilist lendu, suunasin pilgu üles ja nägin siis trepi alla valgele kaldlaele põletatud tahmakirja.

SÕITKE SITALE, oli sinna kirjutatud.

Vangutasin pead ja astusin välja.

See poisivolakas polnud veel kuigi kaugel, ta astus majadevahelist teed lähikonna kaupluse poole ja vaatas üle õla tagasi. Seadsin käed seljale ja vaatasin poisile sügava etteheitega järele. Muu polnud minu võimuses. Poiss näitas mulle rusikat ja lisas sammu. Laisa sõrgiga kadus ta ühe majanurga taha. Ta oli minust pea jagu pikem.

Sääraseid asju oli meie linnajaos varemgi juhtunud. Olin linnalehest lugenud mitmeid murelikke artikleid tooruse ja huligaansuse teemal. Kord võeti väiksematelt lastelt taskuraha ära, kord aga poodi kassipoeg pesukuivatusraami külge. Alaealiste kambad jõid võõrastes koridorides peediveini ja koguni surrogaate. Kusagil püüti kinni korterirüüstajate kamp, kõik noored poisid ja isegi paar plikat. Autovargustest rääkimata. Suurte linnade varjupool oli jõudnud ka meie linna, meie linnajakku.

Mina puutusin sellise ilminguga otseselt esimest korda kokku.

Selge, et tuju oli mõnevõrra rikutud. Astusin bussipeatuse poole, näppisin süütamata sigaretti. Mu ümber kõrgusid sakiliste kindlusemüüridena nelja-, kuue- ja üheksakorruselised majad. Majade vahel seisid auklikuks kulunud muruplatsid, kohati põetud, kohati võililledesse kasvanud, siin-seal nägin nigeraid lillepeenraid, paaris kohas kuivas pesu — suured valged linad kõrvuti intiimroosade püksikestega. Pesu läheduses istusid välipinkidel vanemad naised ja lugesid raamatut. Nad valvasid linu ja püksikesi. Lahtiste akende taga istusid mõned vanakesed, kõigi pilk ühtemoodi hele ja tühi, mida eksikombel oleks võinud ka sügava elutarkuse avalduseks pidada. Ühel esimese korruse aknal aga rinnutas poolpaljas paks naine. Tal oli ilus, ent liiga ülevõõbatud nägu. Olin seda

naist varemgi märganud. Ta saatis mind pilguga. Ta massiivse soenguga pea, ta paljad õlad ei liikunud seejuures millimeetritki.

Siis olin peatuses, astusin varsti pooltühja bussi, augustasin sõidutalongi ja istusin taganurka. Mul polnud ikka veel mingit liiga konkreetset eesmärki. Olin lihtsalt otsustanud südalinna sõita.

Jäin aknast välja vahtima.

Kuna elasin üsna linnajao servas, tuli mul mitme peatuse ulatuses vaadata ühesuguse asetusega ühesuguseid maju, mis pealiskaudsemal pilgul võis vähekogenud inimest tõesti lootusetult eksitada. Esimesel aastal oli minugagi paar korda juhtunud sedasi, et läksin vales peatuses maha ja hakkasin vales mikrorajoonis oma kodu otsima. Sellesarnased situatsioonid olid juba paar aastakümmet andnud ainet ja leiba paljudele humoristidele, aga ka dramaturgidele ja koguni traagilise sulega proosameestele kogu maakeral. See teadmine oli minu isiklikke eksikäike mu enda silmis kõvasti leevendanud. Paaril juhul vale ukse taga kohmitsenud, olin alati märganud enne liigtõsist situatsioonimuudatust oma viga ning seejärel õige tee üles leidnud. Muide, nagu igas teises linnas või linnaosas, oli meilgi liikvel kaks või kolm lugu, kõige markantsem neist rääkis purjus mehest, kes pöörases armukadedushoos lõhkus maha oma arvatava kodu ukse, mis aga, nagu hiljem selgus, kuulus hoopiski ühele tähtsale miilitsaohvitserile.

Mina aga olin aja jooksul kogemusi omandanud, mälu treeninud, olin ammu veendunud, et ega need mikrorajoonid nii lootusetult üht nägu polegi, tuleb ainult osata ümbrust vaadelda, orienteeruda, ennast kokku võtta. Näiteks seisis ühes bussipeatuses kahe müügiavaga ajalehekiosk, teises aga härilik. Või teine näide: minu maja läheduses seisis juba kaks aastat puldaniga kaetud, ent ratasteta sõiduauto, teistes rajoonides säärast tundemärki polnud. Ühe kaupluse ees kasvasid täies elujõus ploomipuud, teise ees aga männid. Ja nii edasi. Kui nii võtta, siis on valge mees ajapikku täiesti võimeline isegi hiinlasi üksteisest eristama, asi see siis mõne mikrorajooniga hakkama saada.

Veidi hiljem asusin bussis istujate kuklaid loendama. Sain kokku kolmteist kukalt. Sel kellaajal oli südalinna poole sõitvates bussides lahe. Kõik inimesed istusid omaette, oma neutraalsust ja sõltumatust rõhutades, kõik nad olid tüdimuseni kogenud tipptundide kitsikust ja trügimist. Sõitjate seas oli

vaid üks paar, kaks keskealist inimest, aga nemadki istusid teineteise kõrval jäigalt ja neutraalselt. Keegi ei rääkinud midagi. Bussijuht, kes pidanuks peatusi teadustama, eelistas samuti vaikida. Kahinal avanesid uksed järjekordse peatuse juures, minust astusid mööda kolm vaikivat inimest, kolm uustulnukat — kaks omavahel võõrast, koguni vist eri rahvusest tütarlast, ja umbes minuvanune mees. Kui minu pealagi oli hakanud ilmutama alles esimesi kiilanemise märke, siis see mees oli ilmselt juba mõnda aega kiilaspea olnud. Tõsi, tal oli ilusa kujuga laup, mis vihjas vaimsusele. Aga mind häiris see, et tal oli seljas täpselt samasugune helebeež suveülikond nagu minulgi. Jäin teda tahtmatult põrnitsema. Üsna kindlasti pidi mu tunnetes seejuures oma osa mängima ebamehelik edevus, aga mis parata, kui ma pidasin tõepoolest ülekohtuseks või vähemalt tarbetuks kokkusattumuseks asjaolu, et õhtuses bussis, kus koos juhiga viibis kõigest kaheksa meesterahvast, sõitis kaks täiesti ühtemoodi riietatud kodanikku.

Erinevalt teistest ei võtnud see mees, see kiilaspea, istetki. Võib-olla tahtis ta varsti välja minna. Mingu aga, mingu rutem, mõtlesin ma vaenulikult. Aga ei, kiilaspea toetus minust meetri kaugusel õlaga vastu tugiposti ja hakkas taskutes tuhnima. Algul tegi ta seda aeglaselt ja hajameelselt, aga pärast seda, kui ta oli ükshaaval läbi uurinud kõik pintsakutaskud (neid oli viis, nagu ma teadsin) ja seejärel ka kolm püksitaskut, muutus ta ilme, vaimset laupa moonutas mõru püstikriips, ta liigutused said uue hoo, ta revideeris oma taskud uuesti üle. Mõistsin, et tal polnud sõidutalonge, ta oli need kas ära kaotanud või maha unustanud. Nii piinlik kui see ka polnud, sain mõneks lühikeseks hetkeks täieliku rahulduse: paras sulle, pane aga veel teise mehe esindusülikond selga, oleksid sa oma igapäevases kuues välja astunud, ei peaks sa siin talonge otsima, laupa kibrutama, sest küllap seal igapäevakuue taskus su talongid ongi!

Piletita reisijat — sest kes ta muu enam ikka oli! — jälgis nüüd juba mitu inimest, mõni vargsi, mõni avalikult kaela käänates. Tajusin, et mu pilk on juba ammu pealetükkiv olnud, ja pöörasin veidi pead. Aga nii, et mul jäi siiski võimalus vööra edasist käekäiku jälgida.

Meie linnaosa lõppedes keeras buss tööstusrajooni, seejärel ühte väiksemasse aedlinna, kus kitsaid tänavaid äärestasid mitut masti aiad ja tarad, kus kargasid kähedalt haukudes hiiglaslikud koerad, kus suurte õunapuude okstel võis aimata

head saaki. Sedaaegu tuhnis piletita reisija juba kolmandat ringi oma taskutes. Teda seirasid kaassõitjate kinnised ja väheütlevad pilgud. Bussis oli väga vaikne.

Mõtlesin, et mees võiks tegelikult ju minu poole pöörduda, mul oli veel mitu talongi tagavaraks, ühe oleksin ma kindlasti talle loovutanud. Olin nüüd tema vastu leebemaks muutunud. Ega siis tema selles süüdi olnud, et me ühtemoodi välja nägime, temagi oli selle ülikonna ostnud pahaaimamatult või oli see ta naise valitud nagu minulgi, ning ta oli selle tänasel õhtupoolikul pannud selga samasuguse enesetunde ja enesestmõistetavusega nagu minagi.

Aga kiilaspea ei pöördunud ei minu ega kellegi teise poole. Miks pidin minagi tema tegudesse sekkuma? Mees teab, mis mees teeb. Viimast korda taskuid kobanud, kehitas ta õlgu, püstkriips süvenes veel pisut, mees andis saatusele alla, haaras toekalt käsipuust pea kohal ja jäi aknasse vahtima. Nüüd jälgisid teda juba kõik sõitjad, kes avalikult, kes piilumisi.

Ja juba olimegi südalinna jõudnud. Meie linn polnud ju kuigi suur.

Esimeses südalinnapeatuses väljus mitu inimest, peale aga tuli üksainus, see oli heleda habemega ja prillidega noormees. Ma teadsin millegipärast kohe, et see mees on kontrolör. Heitsin tahtmatu kiirpilgu piletile oma higiste näppude vahel. Jah, see oli alles, ma polnud seda ära kaotanud, seega olin ma lojaalne kodanik. Kartsin transpordikontrolöre. Nende töömeetodid hirmutasid mind. Eriti rongides nägi see jube välja, kui nad mitmekesi eri vaguniotstest lähenesid, tursketе turjade ja tugevate biitsepsitega mehed, nad olid metoodilised ja halastamatud. Mina ei söandanud mingi hinna eest üheski transpordivahendis piletita või talongita sõita. Ma ei teadnud, mida tehakse trahvitutega, kuhu neid mõnikord viiakse. Olin sel põhjusel paaril korral isegi jalgsi südalinnast koju kõmpinud. Viimasel ajal aga olin harjutanud ennast alati talonge ette varuma ja neid kõikvõimalikesse taskutesse torkama. Kuigi mind ei olnud kogu elu jooksul ühtegi korda trahvitud, tundsin ma transpordikontrolli mingi kuuenda meelega alati ära. Nii nüüdki. Kuigi sisseastunud habemik kuulus väliste näitajate järgi pigem loominguliste töötajate, meremeeste või arstide hulka. Aga midagi selle inimese prilliläigatuses, midagi tema teravas pilgus ütles mulle eksimatult, kellega on tegemist.

«Teie piletid,» ütleski habemik varsti. Ja alustas minust, uurides umbusklikult mu muserdatud talongi. Aga ei, kõik

oli õige, talong polnud võltsitud, see oli trükitud riiklikus korras, mind tuli rahule jätta. Õige talong oli ka minu ees istuval vanemal naisel. Aga kiilaspeal, kes kandis samasugust suveülikonda nagu minagi, oli peos kaks rublalist. Kontrolör vaatas talle otsa, muigas ühe suunurgaga, ütles «nii» ja võttis taskust trahviraamatu. See «nii» oli ainuke sõna terve sõidu vältel. Ja seegi kõlas pigem mingi tehnilise helina. Rohkem ei rääkinud keegi midagi. Kontrolör täitis kviitungi ja andis selle piletita reisijale. Kiilaspea andis rahapaberid vastu. Kontrolöri kõhnal kaelal tuksles tugev sooneke. Ent ta valitses ennast. Ta ei pidanud tugevamaid karistusmäärasid otstarbekaks. Piletita reisija pealael sätendas higipiisk. Üksainus, aga väga suur. Kired olid tagasihoitud ja vaevumärgatavad. Bussis oli äärmiselt vaikne. Järgmises peatuses läksid kontrolör ja piletita reisija teineteise järel tagauksest välja. Üks vasakule, teine paremale. Kõik vaatasid neile vaikides järele, kõik pidasid oma mõtted endale.

Ja minul oli tunne, nagu oleks selles bussis juhtunud midagi märksa enamat kui ühe hajameelse mehe trahvimine.

Väljusin lõpp-peatuses. Kohe selle vastas seisis meie linna suurim kinoteater. Selle afiššidelt vaatas vastu ühe kuulsa koomiku unepaistes nägu. Astusin järjekorda ja ostsin pileti.

Kuna seansi alguseni oli veel tükk aega, siis ostsin ühe ajakirja, jäätise ja läksin kino taha kidurate paplitega puiesteele. Istusin sirelipõõsa varju pargipingile, lugesin ajakirja, näksisin jäätist ja vaatasin üksikuid möödujaid. Mõne sammu kaugusel seisis sinine suveniirikiosk, kus meie linna vanu lossivaremeid kujutavate rinnamärkide ja rahvariides nukkude kõrval müüdi ka pepsikoolat ja sigarette. Kioski küljele oli suurte tähtedega kratsitud nimi — Vova.

Äkki tundus mulle, et mu tervisega on midagi lahti. Kas närvide, nägemise või kuulmisega. Siin puiesteel — aga ka üldse terves linnas — tundus kõik äkki veidralt ja pahaendeliselt vaikne, minu ja mind ümbritseva reaalsuse (kiosk, kõnnitee, jalutajad, kinoteatri tagakülg) vahele oli tekkinud nagu mingi läbipaistev helikindel kile. Või klaas. Või akvaariumisein.

5.

«Tere, Taimi.

Sain Su postkaardi kätte juba neljapäeval. Seega oli see teel ainult neli päeva, mitte aga nädala, nagu olime kartnud

Su kassapidaja Tiina-Reeda jutu järgi. Eks see Tiina-Reet on üks suur liialdaja alati olnud. Mul on hea meel, et said toreda toa. Vaatega mägedele. Mis mulje need tõelised mäed ka jätavad? Eks Sa kirjuta, kui mahti saad. See on vist ka tore, et said toanaabriks leedulanna. Leedulased on mulle alati meeldinud.

Kuidas merevesi on? Loodetavasti leiad Sa seal mahti ikka ka suplemas käia. Ma loodan, et Su elu sealsetel plaažidel veel liiga tülikaks pole läinud. Päris õnn, et Sa pole blondiin, muidu — mine neid kaukaaslasi tea!

Mis Sinu turniirisse puutub, siis olen kursis ainult kolme esimese vooruga. Rohkem pole sellest turniirist meie lehtedes juttu olnud. Sinu kaks viiki tegid rõõmu. Kaotust ära südamesse võta. Minu meelest on see venelanna isegi kusagil rahvusvahelisel turniiril mänginud — või ajan ma jälle oma asjatundmatuses midagi segi?

Loodan, et leiad lähemal ajal mahti kõigest täpsemalt kirjutada.

Mis siis muud, hoia aga kõrgel meie linna ja ka oma kommunaaltöötajate süsteemi kabeau. Ära solvu, see oli nüüd väike provintslik nali. Kui nii võtta, oled Sina siiski esimene naisterahvas, kes kabetades on sellest linnast nii kaugele lennanud. Olen sulle omamoodi uhkegi, kuigi ega ma kabest tõesti midagi jaga. Neljapäeval vaatasin meie asutuse raamatukogus vanu ajalehti, üheski aastakäigus ei leidnud ma mingit märkust selle kohta, et ükski meie linna naiskabetaja (ega mehedki mitte) oleks jõudnud kaugemale kui oma spordiühingu vabariiklikud võistlused, ja ka seda on juhtunud vist ainult paaril korral viimase kümne aasta jooksul.

Mis minusse puutub, siis elan tasapisi edasi, mis mul muud üle jääb. Tööl on vaikus, vaikus, vaikus. Juulikuu, mis parata. Seal võiks üldse mitte käia. Aga mis ma sellest ikka räägin. Kodus tundub korter kuidagi tühi ja kõle. Oma kirjatöö ei edene. Aga mis ma kaeban. Küll ta ükskord jälle edenema hakkab.

Täna õhtul käisin «Areenis» viimasel seansil, vaatasin üht üsna head komöödiat.

Tüdrukut tohin vaatama sõita alles järgmise nädala lõpul, pühapäeval. Varem ei lubata. Oige kah, milleks lapsi segada. Ah jah, muidugi, ma oleksin peaaegu unustanud. Ma sain eile tüdrukult kirja. Ma kirjutan sulle paar lõiku välja.

«Tere isa. Pioneerilaagris on päris tore ola, aga vat ainuld mustat dreeningud on kül ära kadunud. Meie peame kogu se

aeg lõkelaule õppima. Meie mängime kogu see aeg kiike jures, aga siis, kui vihma ei saia. Mul on üks sõbratar kaa. Tema nimi on anu. Mina ütlesin aNule, et minu ema hakab pesumajade tsempionniks, kirjuta siis seda emale, et ta ika hakkaks muidtu olen ma valedanud. Valetada pole ilus. Kaie.»

Ja selleks korraks ongi kõik.

Udo.

P. S. Kurat võtaks, nagu ikka, pole ka täna reede ja laupäeva auks kraanides tilkagi vett. Sedapuhku on lugu nii kapitaalne, et ma ei saa isegi kohvi keeta, rääkimata nõudepesemisest.»

Kell võis olla umbes pool kaks öösel, kui ma selle kirja ümbrikusse pistsin. Kirjutasin ümbrikule eksootilise aadressi ja panin selle enda ette lauale. Seejärel jäin millegipärast vahtima ümbriku vasakusse nurka trükitud pilti. See oli rahulik ja natuke nukker akvarell, sügisvärvides kasesalu kusagil jõekäärus. Valgete kasetüvede ja kuldsete lehekroonide kohal kõrgus sinakashall jahe taevas. See pildike tegi äkki meele kuidagi nukraks. Mõtlesin sügisele. Mõtlesin millegipärast, et sügisel on kõik teisiti. Aga seda olin ma tavaliselt igal suvel mõtelnud, teadmata isegi, mida selle «teisiti» all silmas pidada.

Tundsin üksindust.

Ja janu.

Panin ümbriku kõrvale, torkasin pastaka oma kohale, teiste sekka vanas mõrases kruusis, lükkasin kruusi seina poole, koristasin oma paberid kiirköitjasse, panin kiirköitja sahtlisse, pühkisin lauakatte küünarnukiga puhtaks ja tõusin.

Võtsin tuhatoosi ja hakkasin juba kööki minema, kui taas meenus see ebamäärane tundevärelus, valu ja kõhklus, see «teisiti». Mis asi on teisiti? Miks teisiti? Miks just sügisel? Ei, ei siin muutu enam midagi, mõtlesin ma seejärel, raputasin pead, muutusin isegi rahulikumaks. Muidugi, mis mul nii väga muutuma peabki. Ah, see kõik tuleb närvidest, üksindustundest, see tuleb võib-olla janust. Paari nädala pärast on Taimi jälle kodus, käib susse lohistades ringi, teeb mulle märkusi, riidleb tütrega, siis läheb veel kuu aega, ja ongi sügis — ning midagi pole teisiti.

Ja ongi kõik, ütlesin ma endale ja läksin kööki. Viskasin konid prügiämbrisse. Järele mõtelnud, keerasin igaks juhuks kraanid lahti. Need olid vakka. Neis puudus elu ja mõte. Ah,

terve õhtu olin ma lootnud neist kas või pool klaasi vett välja meelitada.

Aga valamus kõrgus hunnik nõusid, vaatepilt meenutas oma juhuslikus vildakuses üht maailmakuulsat torni, tõsi küll, minu taldrikutorn oli liiga räämas ja kole. Kõikjalt leemendas vastu rasva, tomatipastat, kartulikilde, inetuid lihajäänuseid. Ninna tungisid keerulised ja vastumeelsed lõhnad. See rokane natüürmort mu öises köögis tekitas äkki kõhedust. See sisaldas minu meelest halbu endeid. Müksasin kraane. Aga need ei kõssanudki. Asi oli halb.

Seejärel jäin tahes-tahtmata kraane põrnitsema. Kaks kuiva tila nagu longus ninad, ühel sinine, teisel punane plekk peal. Nikeldatud sõlmkohad. Rusikasarnane moodustis seal, kus ühinesid kaks toru. Tühised asjad, tigedad asjad. Ma nägin kujutluses veel nende torude keerulist soonestikku, mis käänles kraanikausi alt läbi, ühines kusagil vannitoa- ja väljakäigutorustikuga, paksenes, tumenes, tõsines, hargnes kusagil seinabetooni süvendis mitmeks eriotstarbeliseks arteriks, laskus siis otsustavalt alla viiendale korrusele, ühines seal omasuguste sõlmede ja süsteemidega, kogus jõudu, otsustavust, sitkust, et laskuda jälle allapoole, neljandale korrusele, sealt kolmandale... Ainult et praegu polnud sel keerulisel süsteemil mõtet ega otstarvet. Süsteem oli tühi ja tige. Ja ma aimasin, et see kõik polegi viimati niisama süütu ja juhuslik asjaolude kokkulangemine, et mine sa tea, äkki on terve süsteem (meie majas, naabermajades, kvartalis, mujalgi) absoluutselt tühi, vait, paralüseeritud.

Oh jah, mõtlesin ma.

Oli tunne, nagu ootaks mind ees mingi sünge katsumus.

Aga kui nii võtta, siis oli mul tegelikult ainult janu.

Juua olin tahtnud juba kinost tulles. Kirusin ennast siis üsna põhjalikult, et polnud taibanud päeval mineraalvett osta või lihtsalt kraanist mõni purk täita. Aga või sa ka kõike ette näha oskad. Mis muud, lõin käega ja istusin teleri ette. Tõsi küll, alles olin ma kinos paksu koomiku uniseid trikke naernud, aga mis mul ikka teha oli. Teleris sattusin mingile filmilõpule, milles tegutsesid ühteviisi elegantselt riietatud sulid ja võmmid, ma ei suutnud nende seas orienteeruda, film oli muide prantsuskeelne, aga mis seal ikka, vaatasin kõik hoolega lõpuni. Teadsin, et see ei räägi heast maitsest, ent mulle meeldis vaadata, kuidas ekraanil joostakse, kukutakse, hüpatakse, kakeldakse, kuidas seal vahelduvad kaunid või ohtlikud situatsioonid, jah, mulle meeldis vaadata dünaa-

milisi stseene, tulistavaid mehi, tantsivaid naisi, hüppavaid tiigreid. Kõigil neil asjadel oli minu jaoks ilma mingi süžeetagi oma tähendus. Lihtne ja sirgjooneline elujaatus. Tulistamine käis mängult, keegi ei hukkunud päriselt. Liikumine, see oli elu. Kinost paremini ei suutnud ükski teine kunstiliik mulle seda vana tõde sisendada. Küllap paljudele teistelegi. Jäägu targad mõtted raamatuisse, ülevad värvid galeriidesse, sügav muusika kontserdisaalidesse, lihtsaks elujaatuseks piisab elavatest piltidest.

Niimoodi ma neist asjadest mõnikord mõtlesin.

Pärast keerasin kanalinuppu, likvideerisin virvenduse ja sattusin seejärel kurtidele mõeldud kontserdi peale. Üksteise järel esines mitu lauljat, enamasti olid need keskealised, elust väsinud inimesed, meestel triibuline lips ees, naistel kõrge kaelus kortse varjamas, nad laulsid väikese orkestri saatel lihtsameelseid armastuslaule, samal ajal aga seisis ekraani ühes nurgas keegi lõtvade põskedega naisterahvas, kes žestide, näpumanipulatsioonide ning grimasside abil tõlkis laulud kurtide ja tummade keelde. Hetkel, kui meessolist laulis «Me kahekesi kuuvalgel käisime», näitas tõlk kaht näppu, joonistas teise käega õhku ringi, viitas silmadega üles, tegi siis sõrmedega tipa-tapa liigutuse ja naeratas magusasti. Mõned selle naise grimassidest meenutasid mulle piinlikult ja valusalt mu enda näomoonutusi.

Vaatasin seda veidrat saadet seletamatult suure huviga. Loomulikult olin varemgi kursis, et kurttummadel on oma suhtlemismoodused ja žestidekeel, aga et nad koguni muusikat kuulavad, seda naudivad või kritiseerivad, tuli mulle suureks üllatuseks. Võib-olla vahendatakse kurtidele koguni Mozarti ja Sibeliuse sümfooniaid? Kõik võib olla, mõtlesin ma, maailmas tehakse hullemaidki tempe...

Lülitasin koguni mõneks ajaks teleri heli välja ja jäin üksisilmi lauljaid, orkestrit, lõtvade põskedega vahendajat vahtima. Kas jõuab tõlgendus minunigi? Paraku ei tundnud ma muud kui kerget kõhedust. Eks ta ole — minu kõrvad olid terved.

Pärast seda, kui kõik reedeõhtused telekanalid olid oma vaatajaile head öö soovinud, istusin laua taha ja hakkasin naisele kirja kirjutama. Mis täna tehtud, see homme hooletu.

Veel olin käinud mitu korda kraane kontrollimas.

Ja nüüd siis seisin taas kraanikausi ees. Märkasin, et hoian ikka veel tühja tuhatoosi peos. Asetasin selle ettevaatlikult räämas tornile — ja samal hetkel täitus köök kohutava

kolina ja klirinaga. Pisa torn vajus ümber. Kilde korjates tundsin kurgus soolakat maitset, olin solvunud, mul oli endast kahju.

Kuidagimoodi põranda ära harinud, istusin köögilaua taha norutama. Ma ei saanud isegi aru, miks ma veel voodisse polnud läinud. Miski näis mind väevõimuga köögis hoidvat. Mis see oli?

Kohe samas taipasin — unetus.

Jah, muidugi, jälle see unetus. Olin nüüd jälle mitu päeva selle all kannatanud, ja ikka polnud temaga kohanenud, leppinud, teadsin, et veel pool tundi, ja siis muutub unetus omamoodi psühhoosiks. Et siis muutub pea raskeks ja mõtted saavad eriti ängistavaks. Juba mõne aasta eest olin hakanud tähele panema, et öised mõtted pole enam elavad või fantaasiarikkad või loomingulised — nagu nad olid olnud näiteks instituudi viimaste kursuste ajal. Midagi oli juhtunud, öised mõtted olid millalgi muutunud tusasteks, skeptilisteks, kartlikeks.

Näiteks olin öösiti hakanud tarbetult tihti mõtlema surma peale.

Asjaolu, et nagu kõik elav siin maailmas, pean minagi kunagi ära surema, mittemillekski saama, oli hakanud mind kuidagi sügavalt segama, lausa lapsikult kohutama. Sellele oli lihtsalt kole mõtelda. Kole ja valus. Jah, kuigi juba mõnda aega ei elanud ma kaugeltki niiviisi, nagu olin aateküllases eas unistanud, kuigi mu elu ei kujutanud midagi eriti väärtuslikku ei oma rahvale, riigile ega inimkonnale, oli ta siiski kordumatu, minu enese oma, ja seepärast ei lohutanud mind mõnel eriti unetul, eriti jälgil ööl teadmine, et ma võin elada veel hulk aastaid ja koguni aastakümneid: veel kakskümmend, veel kolmkümmend, aga viimati veel viiskümmend aastat. Või et teoreetiliselt võin ma elada kas või saja-aastaseks. Tüdimuseni kaua. See kõik tundus silmakirjalik, muud mitte midagi. Sest lõppude lõpuks pidin ma ju siiski ära surema. Mis ülekohtune, mis illusoorne olukord see siiski on — elada . . . Teadsin ju küll, et need surmamõtted, nende teravdatud aktuaalsus ja konkreetsus ei tähenda midagi muud, kui et olen astunud uude eluetappi, jõudmas keskikka, veel olin kusagilt lugenud, et enne neljakümnendat eluaastat kaotavad need mõtted taas oma kaalu ja tähenduse ja et siis hakkan ma oma suremise paratamatusse suhtuma palju leplikumalt, võibolla koguni filosoofilise rahuga, aga praegu oli mul sellest perspektiivist vähe kasu. Enne tuli vastavasse ikka jõuda.

Surmamõtete lapsikult otsekohene agressiivsus tegi mu unetuse talumatuks.

Mida kõike mà polnud pidanud oma viletsatel vähkremisöödel mõtlema, mis ootamatud seosed ja selgused mulle küll pähe ei kerkinud! Näiteks sai ühel korral, vaikselt norskava naise kõrval vaeveldes lausa kombatavalt selgeks inimese elu jaoks eraldatud aja üürike olemus, inimese traagiline olukord, tema võimetus selle lühikese perioodi jooksul teostada sajandikkugi sellest, mida ta tahaks teha, lühidalt, ennast teostada, või siis endale midagi põhjalikult selgeks teha. Või koguni mõni mõte päris lõpuni mõtelda. Liiga vähe aega oli inimesele antud. Liiga palju sellestki pidi ta kulutama kõikvõimalikele sekeldustele, trügimistele, järjekordadele. Just tol korral tuli mul pähe võrrelda inimese eluiga suurte merekilpkonnade omaga. Tegin väikese rehkenduse. Ja mis välja tuli? Säärane jamps, et ajavahemikus Kristuse sünnist kuni minu vähkremisööni oli kusagil soojas ookeanis sündinud, kasvanud, vanaks saanud ja ära surnud kõigest viis põlvkonda kilpkonni. See ajas ahastama, see pani naerma. Miks just kilpkonnad ja mitte meie? Kilpkonnade foonil muutus kõik küllaltki groteskseks, eriti aga inimeste läbematu komme kuulutada ülimaks igiväärtuseks mingi neile tuttav hetkesituatsioon: kunstivool, moeröögatus, ilmakorraldus. Või mõne mehe värske abielu.

Need uneta ööd. Ma olin säärastel öödel hoopis teine inimene kui päeval. Ma olin kartlik, närviline ja umbusklik deemon. Mu suurevõitu pea kidura kaela otsas oli tulvil kahtlusi, hirme ja irooniat. Mõnikord hakkasin ma küüsi närides luksuvalt naerma. Näiteks tolgi korral, kui avastasin need neetud merekilpkonnad. Naine ei teadnud sellest kõigest midagi, tema magas, tema nohises.

Mõnikord tuli säärane meeleolu, et kippusin kõike ringi pöörama, kõike kahtluse alla seadma, kõike ja kõiki, kellega või millega olin kokku puutunud või tegelnud, ma irvitasin enda ja teiste üle, ma needsin ennast ja teisi, kõik näis tühja jandi ja vaimuvaevamisena. Ma olin uneta öödel kohutavalt vastik.

Kõik seosed, suhted, sõltuvused näisid habraste ja jaburatena. Leidsin, et teen mõttetut tööd ja suhtlen töö juures rumalate inimestega. Muidugi panin korduvalt kahtluse alla ka oma abielu. Kellele seda vaja oli — mulle, Taimile? Meie lapsele? Meie laps armastas üle kõige maailmas oma vanaema, minu ämma. Ma läksin unetusest marru, ma lahutasin

meie kooselatud päevad, nädalad, kuud, aastad algosadeks, vaatasin need sarkastilise pilguga üle ja irvitasin kibedalt. Söömakorrad. Nõudepesemised. Poeskäigud. Mantliostmised. Keskustelud. Jagelused. Tülid. Umbsus. Seks, üürike eneseunustus. Viimastel aastatel oli seegi piiratud, Taimi ei tahtnud enam sünnitada, teda oli hakanud tõmbama kabe, talle viirastusid mingid kahtlased perspektiivid. Aga kas tõesti peab kõige selle nimel tingimata abielus olema, aastate viisi ühes korteris elama, ühe menüü järgi toituma, ühes voodis pikutama — üks unetult, teine vaikselt norsates? Kas pole inimkond siin midagi viltu arvestanud? Ja meie Taimiga loomulikult samuti?

Ah, mis meie. Meie olime tudengid, kui abiellusime. Me kumbki olime oma kursusel esimeste seas, kes selle teoga maha said. Mis meie...

Kui nii võtta, siis saime naisega ilma eriliste konfliktideta läbi, elu oli elu, meie elasime mõõdukalt, võib-olla isegi harmooniliselt, tema tõreles minuga lohakuse pärast, mina vaikisin, ta lohistas tubades käies jalgu, mina vaikisin, äkki tõesti oli see harmoonia, me olime teineteisele vist mingil määral toeks, me arutasime mõningaid teineteise probleeme, me kasutasime ühist raha, käisime koos seenel, sünnipäevadel, teatris, me talusime teineteist, teineteise eemalolek tegi meid närviliseks, aga jah, unetute ööde paistel käändus see kõik groteskseks ringiks, painavaks ja lõputuks pildireaks...

Ja nii edasi. Ja nii edasi. Keskea algus on meesterahva jaoks raske katsumus.

Aga nüüd mõtlesin ma järgmist — oma kirjas Taimile ei rääkinud ma sõnagi oma kahest külalisest. Miks? Ometigi oleksin ennist tahtnud kellegagi muljeid vahetada.

Rehmasin käega. Sellepärast, et Taimit ei huvita sellised detailid. Ahaa, ütlesin ma endale. Ahaa. Mis ahaa... Sellepärast, et ei viitsinud kirjutada. Ma ei oska kirju kirjutada. Ja ongi kõik. Ära lihtsusta, ütlesin ma endale.

Aga ei, mõtted kippusid juba jälle liiga kiiva. Süütasin sigareti, ja et midagi teha, toimetada, mõtteid peletada, avasin järsu liigutusega külmkapi ukse. Olin küll juba tükk aega tagasi lõplikult veendunud, et midagi joodavat seal ei leidu. Aga janu oli muutunud juba alandavaks. Ja ilmselt just janu läbi teritunud pilk märkas äkki kalakonservide ja juustutüki taga pooleliitrist purki marineeritud kurkidega. Pugesin õlast saadik jäiselt õhkuvasse kappi ja võtsin purgi välja. Avasin

selle kähku ja rüüpasin üle serva jääkülma teravat marinaadivedelikku. See lõhnas vängelt ja huvitavalt. Mu huulte vastas mükslesid kurgid nagu uudishimulikud kalakesed. Keelele jäi mahlakas sibulakild. Nina all tuhatoosis tossas sigaret. Siis sai esimene janu otsa. Mu sisikond oli natuke aega jahmunud ja tulitas, aga ma olin siiski endaga rahul. Olin alandusest väljapääsu leidnud. Heitsin valamu suunas üleoleva pilgu. Mulle tundus, nagu oleksid kraanitilad väheke löödud olnud. Võtsin oma sigareti, lõin aknapooled valla ja seadsin ennast aknale rinnutama.

Köögiaken avanes neljast majast piiratud nelinurga poole, mida võis nimetada tinghooviks või tingväljakuks. Siin-seal põlesid üksikud aknad. Siin-seal kumasid harvad tänavalaternad. Nende paistel helkisid sõiduautode read. Kõik autod olid äravahetamiseni sarnased. Õigupoolest oli neid seal küll mitut marki ja mitut värvi, ent pilvisel ööl läksid nüansid kaduma. Veel seisid seal tinghoovil mõned prügikonteinerid, kuhu paari maja elanikud viisid oma prahi ja söögijäätmed (minu majas oli prügišaht), seal seisid mingid raamid ja kangid, mõnikord harva lepsus majade vahel kellegi pesu, seal oli laste liivakast, seda tarvitasid ennekõike ümbruskonna koerad ja kassid. Veel kõrgus ühes platsiservas ebamäärane karkass, mis võis algselt olla näiteks korvpalliväljaku otsalaud. Nüüd oli ta otstarve ununenud, ta lihtsalt seisis ja vananes. Ühe maja seina ääres seisis telefoniautomaat, aknad katki. Teadsin, et ka automaat ise on alalõpmata lõhutud. Muud ma seal nelinurgal ei teadnud olevat, välja arvatud kaks kidurat mändi ja võililledesse kasvanud muru.

Väljas oli väga vaikne. Liinibussid olid ammu liikluse lõpetanud. Teiste majade taha jääval magistraaltänaval ei kostnud vähimatki elu ega liikumist. Jah, paaris-kolmes aknas põles tuli, aga nendeski polnud näha elu ega liikumist. Tuled põlesid otsekui omapead, isetahtsi, mingit oma salajast missiooni, sisimat vajadust silmas pidades. Prügikonteinerite juurest libises mööda mitu madalat varju. Need olid kassid. Ma ei näinud neid, ma ainult aimasin...

Kaugel silmapiiril, kus päevavalgel võis näha künkaid, metsi, mitmest veesilmast koosnevat järvistut, sähvatas korraks midagi tuhmi ja punakat. Oli see äike? Tulekahi? Suurtükk? UFO? Ma ei teadnud. Aga see sähvatus süvendas tunnet, mida olin varemgi unetuil öil aknal rinnutades tundnud. See veider võõristus... Otsekui oleksin ma sattunud mingile

võõrale planeedile, kus puudub — või peaaegu puudub — orgaaniline elu, ja see planeet koosneb ennekõike kandilistest moodustistest, liikumatutest ja liikuvatest, suurtest, väikestest ja keskmistest risttahukatest, majadest, autodest ja prügikonteineritest, mina aga olen sel planeedil esimest tundi ja täiesti üksi, ma ei tea, mida kõigest nähtust arvata, kuidas kõigesse sellesse suhtuda, kuidas siit vajaduse korral minema saada. Sedagi ei tea ma, kuidas suhtuda kandiliste moodustiste vahel hiilivatesse ja aeg-ajalt võikalt häälitsevatesse varjudesse — on need loomad, robotid, tsiviliseeritud olendid või miraaž? Ja mul on janu, ja silmapiiril sähvatab kosmilise äikese vastukuma.

Kurku kerkis äädika maitse. Marinaad oli üles sulanud, marinaad näitas kihvu. Sellega võis pead parandada, aga mitte janu kustutada. Ka sigaret maitses äkki võõras ja ohtlik. Viskasin selle käest — punane tuluke lendas kukerpallitades alla, pillutas sädemed laiali ja hääbus siis pimedusse.

Pea valutas.

Ja janu piinas.

Häda ajab härja kaevu, ütlesin ma endale. Samas sähvas pähe üks kahtlase väärtusega idee. Aga mis parata, tuli sellest kinni haarata. Võtsin kopsiku ja puhta purgi. Iseennast häbenedes läksin klosetti ja avasin veekasti kaane. Kast oli poolest saadik vett täis. Ammutasin kopsikuga vett ja sulgesin silmad. Silmad kinni, jõin pika janu. Vesi oli loomulikult kõlblik, kuigi leige ja roostene. Aga see oli siiski vesi. Mulle meenus mingi ammunähtud film (kõrb, kaev, vaenulikud rühmitused selle ümber), mul hakkas piinlik, ma elasin siiski küllalt suures linnas, üks väike veevärgihäire poleks tohtinud mind nii kaugele viia. Aga mis parata, inerts jätkus, instinkt oli saanud turgutust, täitsin liitrise purgi veega ja viisin selle kööki.

Mis saab siis, kui . . .?

Aga ei, ma ei tahtnud enam selle asja peale mõtelda.

Kõik tundus niigi vilets.

Pärast seisin veel natuke aega esikus peegli ees. Lamp valgustas mind tuhmilt ja kiretult. Selle lambi oli parandanud (vahetanud) võõras inimene. Nüüd võisin siin seista ja jälle ennast silmitseda. Ma ei teinud ühtki grimassi. Peeglist vaatas vastu kõhn ja murelik mehenägu, kortsud tavalisest sügavamad, heledad ja õige kergelt laines juuksed higised, hõredad, peadligi. Lõuapärad olid nukilised, lõug ise pikk, kolju suurevõitu (mu mütsinumber oli 60). Õlad läng-

gus, parem vasakust kõrgemal. Ma paistsin oma tegelikust east mõned aastad vanem välja. Mitte alati. Nüüd aga eriti.

Jah, see olin mina, Udo Munak. 1 m 69 cm pikk, 64 kg raske, vererõhk tavaliselt 80/120, lugemisprillid (mida ma peaaegu ei tarvitanud) +0,5 ja +0,75, suus 28 enam-vähem tervet ja 2 võltshammast. Miks ma siiski nii üksildane olin? Tõstsin käed ette. Miks? Ei tea, ei tea. Mu käed olid närvilised ja soonilised. Nõrgad ametnikukäed.

6.

Ja siis oli juba laupäev. Oli hommik, ma ärkasin rasketest sammudest, mis suundusid diagonaalis üle mu pea, üle magamistoa lae, üle kuuekorruselise maja katuse. See oli vist Saatus, kes kõndis läbi mu une, raudsaapad jalas.

Küünitasin käekella järele. See polnudki seisma jäänud ja näitas üheteistkümnendat tundi. Ajasin ennast küünarnukkide najale, põrnitsesin oma kõhnu harali varbaid ja mõtlesin nendele käsitamatutele sammudele. Võib-olla olin ma neid ainult ette kujutanud, unes näinud?

Tõusin, süütasin harjumuse vastaselt sigareti, hakkasin köhima. Köha käes rappudes libistasin pilgu üle toa, üle riidekapi, üle pruunide kardinate, üle korratu riidepuntra toolil. Kõik tundus nii tühine ja nukker. Üks sokk oli millegipärast hoopis teises toanurgas.

Lükkasin kardinad valla. Taevas oli veelgi hallim ja tumedam kui eile.

Astusin vannituppa ja seisin seal tükk aega ebamäärase tundega, nagu peaksin ma midagi meelde tuletama. Aga pea kumises, peas oli tühjus. Mis muud, pigistasin hambaharjale pastat ja torkasin harja suhu. Keerasin kraani lahti.

See vaikis osavõtmatult.

Niisiis, ikkagi! Just seda ma olingi tahtnud meelde tuletada ja kontrollida.

Sülgasin pasta välja, koperdasin kööki, meel viril, avastasin siis purgitäie roostekollast vett, selle päritolu tegi tuju veel halvemaks, aga midagi polnud parata, ku-adi ku-at, kirusin ma omaette, niristasin pool klaasi vett, läksin ja loputasin suu puhtaks, veel tükk aega püsis igemetes torkiv õhetus. Magamistoas riideid selga ajades tundsin, et olen räpane ja vastik. Mul oli äkki hirmus palju endaga pistmist. Oma lõhnade, määrdunud käte, tusase hingega.

Mõtlesin järele ja tõmbasin jalga korralikud teksased, selga suureruudulise sooja särgi. Loomulikult polnud mul päeva suhtes veel mingeid plaane. Üks oli kindel — situatsioon poltnud laua taha istumiseks soodus. Pesemata silmadega kirjatööd ei tehta. Puhtad ja kahisevad riided olid vaid väike enesepettus.

Siis läksin taas kööki. Eks see üks uimane koperdamine mööda korterit oli, mis muud. Poole purgist kohvikannu valanud, gaasi süüdanud, jäin mõtlema, mis mu veekraanidega ikka lahti peaks olema. Asjalugu näis tõsine olevat. Santehnikut polnud enne esmaspäeva oodata. Aga mis siis, kui tegu on mingi üldisema avariiga?

Põiepakitsust tundes haaras mind uus mure — kuidas klosetti kasutada? Käisin uurisin asja järele — ma polnud öösel siiski kogu vett ammutanud. Ajasin oma asja sedapuhku ära, meel aga jäi murelikuks.

Kohvivesi hakkas kahisema. Gaasileeki silmitsedes tuli mulle äkki pähe, et mis siis, kui ka gaas äkki mingil põhjusel minu pliidini ei ulatuks. Siis poleks mul ei vett ega tuld. Ja kui ka elekter lõplikult lakkaks mind abistamast, siis surekkin ma lihtsalt välja. Hukkuksin, hääbuksin, mõtlesin ma melanhoolselt. Varem või hiljem, aga möödapääsmatult.

Tassitäis kohvi tõstis siiski natuke tuju. Süütasin uue sigareti, see maitses juba normaalselt. Mis muud, rinnutasin taas aknalauale, haarates teise tassi kohvi käeulatusse.

Päev oli alanud. Vaatasin talle nõutult vastu.

Halli taeva all ei tundunud mu vaateväli enam sugugi säärase müsteeriumtühja võõra planeedina kui unetuil öödel. Näe, taamal tumendasid maised metsad ja libajad künkakupslid, tõsistena seisid liigendatud veepinnad, järved ja järvekeleiget vihma? Ja kuigi kogu see maaliline ning meelirahustav maastik, mis moodustas mu vaatevälja fooni, oli praegu sume ja kuidagi kinnine, pilvisest ilmast märgistatud, oli see siiski täiesti ühemõtteline tükk elavat loodust, mis koosnes mullast, liivast, kividest, hapetest, savist, veest, puudest, rohust, samblast, lilledest, puhtast õhust, lindudest, jänestest, ahvenatest, põdrakärbestest. See kõik seal kaugel oli kuidagi väga loomulik. Sama loomulik tundus nüüd ka see, et mingisse selle elava looduse soppi pidi jääma ka üks linn, üks neist tuhandeist inimeste peatuspaikadest siin maa peal, siin sellel koduplaneedil. Antud juhul oli tegu meie linnaga, ma olin siin elanud üle seitsme aasta, ja hetkel ei osanud ma ühtki teist kohta rohkem omaks pidada kui seda. Ja näe, siin selle linna ühes servas seisis kuuekorruseline kivitahukas, mille katuse alla mahtus kõige muu kõrval kaks tuba, köök, esik, klosett, vannituba, panipaik; korter, kust upitas välja üks äbarik rõdu, ja näe, kõik see oli kokku pandud otsekui ainult selleks, et olla koduks, pelgupaigaks, kõige loomulikumaks elukohaks mulle ja mu perele. Mulle ja mu perele... juba kolm aastat. Ja näe, otse mu köögiakna alla jäi üks nelja risttahukaga piiratud tinghoov, kus kasvas paar mändi, kus seisid mõned prügikonteinerid, mõned autod, veel need või teised detailid. Mis selles siis ikka nii ebaloomulikku? Mis siis ikka, kui inimkond on viimastel aastakümnetel valinud just säärase ühiseluvormi, kooseksisteerimisvõimaluse, on püstitanud lõputu hulga ühesuguseid risttahukaid, — kus ma siis veel olema peaksin, üks inimkonna keskpäraste näitajatega ja võimetega liige? Keskmised võimed, keskmised teadmised, keskmine elulugu... Ela oma kuuendal korrusel ja vaata aknast kaugeid järvesilmi.

Rüüpasin kohvi ja muigasin mõrult. Pane tähele, mees, see kõik lõpeb pahasti, kogu su kodukootud mõttetarkus pluss unetud ööd, ütlesin ma endale. Mis mul viga peaks olema, mis ma targutan? Ah, see tuleb madalrõhust, harjumatust situatsioonist ja küllap sellestki, et nägu jäi pesemata, ütlesin ma endale.

Tahtsin juba akna juurest lahkuda, kui märkasin äkki otse enda all trepikoja ees seismas kaht meest. Ülalt vaadates on inimesi väga raske ära tunda. Näed ju ainult pealage, õlgu ja kinganinasid. Naiste puhul veel rinnapartiid. Aga praegu arvasin paljakukiilu ja mõne liigutuse järgi ära tundvat oma õhtuse külalise Allan Rüütli. Teist meest ma ilmselt ei tundnudki. See oli keegi noor habemik.

Mehed ajasid juttu. Tundus, et tõttamatult, tuttavlikult, asjalikult. Mul oli äkki tunne, nagu oleks meenunud midagi ammuilma unustatut. Midagi sooja ja südamlikku, midagi suvest ja lapsepõlvest. Ei tea, millest see tuli, ei tea. Sest tegelikult ei näinud ma ju midagi muud kui seda, et kaks meest ajasid juttu.

Otsekui minu pilku tajudes tõstis üks meestest pea ja viipas mulle. Jah, see oli Allan Rüütel. Viipasin talle rutakalt vastu. Nagu poisike, keda märksa vanem sõber on tulnud õue kutsuma. Aga kas mind kutsutigi? Mulle ainult viibati. Aga aitas sellestki.

Lükkasin akna ettevaatlikult kinni ja otsustasin siis, et

lähen ostan ajalehed, pärast seda aga käin tiiru kaupluses ja toon endale mõned pudelid mineraalvett. Või limonaadi. Või õlut. Sest mine sa tea, kuidas see asi kujuneb, millal saabub santehnik.

Esikus kohmitsedes kuulsin äkki koridorist kostvaid hääli. Neid oli sealt ennegi kostnud, aga mitte kunagi kolme aasta jooksul polnud ma neile tähelepanu pööranud. Need hääled ei puutunud mingil määral minusse. Kõik need olid võõrad tulemised ja minemised. Kõik need viivuks süttinud ja kohe samas kustunud naerud. Ägedad hõiked. Liftimürinad.

Nüüd jõudsid minuni kaks naisehäält. Üht arvasin ma tundvat.

«. . . teil ka?»

«. . . pole vaadanud.»

«. . . palun vabandust.»

Kõik. Ja klõpsatasid uksed, ja lukustusid sneprid, ja koridor tardus taas oma algolekusse, jahedasse, hämarasse, neutraalsesse umbvaikusse. Mina aga seisin ebaloomulikku poosi tardununa edasi. Mu ninasõõrmed olid millegipärast pärani. Ma olin millegipärast ärevil — ma tajusin üle kogu keha oma südamelööke. Ma nohisesin valjult.

Ei — ma ootasin. Mida?

Ah jah, ah jah. Taipasin. Muigasin. Läksin magamistuppa ja võtsin naise panipaigast paki sigarette.

Sest äkki . . .

Jah, ning kohe samas heliseski uksekell. Südamest käis läbi veider jõnksatus, ma tõttasin avama.

Koridorihämaruses seisis mu naaber, Ivi Schmidt 21. korterist.

«Oo? Teie? Palun, astuge sisse.»

«Ei, ei, mis te nüüd,» ütles ta ja astus esikusse. «Ei, ei.»

Korraks tundus, et situatsioon on viimse detailini sama. Tal oli seljas seesama hommikumantel, ta juuksed langesid samamoodi seljale ja laubale, ning alahuul oli niiske ja poikvel, ja esik täitus silmapilkselt mingi kallihinnalise lõhnaõli rafineeritud aroomist, aga ei, ma tajusin, et mu külalise pilk oli tuhm, ta hääl oli murelik, ja seejärel märkasin imestusega, et tal oli käe otsas suur sinine emailämber, millele oli kaks punast tomatit peale joonistatud. Ämber? Milleks see ämber, mõtlesin ma heitunult.

Siin linnaosades elades polnud ma vist ühtegi ämbrit näinud. Prügipanged välja arvatud.

«Aga mul on nüüd jälle esikus valgus,» ütlesin ma kohtlaselt.

«Aga minul pole vett,» ütles Ivi Schmidt õnnetult. «Kas te ei laenaks mulle natuke?»

«Ah sedaviisi . . .» hakkasin ma juuksetutti siludes nämmutama. «Astuge edasi . . . Või ei . . . Vett laenata . . Imelik ütlemine . . . Teate, mulle tundub, et see . . . Teate, imelik küll, aga ka minul pole eilsest õhtust saadik tilkagi vett. Mul pole isegi joogivett, ausalt! Kuulge! Mis nüüd selgub? Ma arvasin, et see on mingi väike tõrge, ummistus või midagi sarnast, mõtlesin esmaspäeval santehniku kutsuda ja kogu lugu . . . Aga nüüd . . . Kuulge . . .»

«Jah. Jaa, muidugi,» ütles Ivi Schmidt sellise häälega, nagu oleks ta minus väga pettunud.

Meie pilgud kohtusid. Tal oli väga murtud ilme, sealt vaatas vastu siiras ahastus. Kas tõesti ainult veepuuduse pärast? Aga miks ka mitte. Naiste jaoks on veel elus veelgi olulisem koht kui meestel. Veeprotseduurid, kümblused, küürimised, pesupesemine moodustavad nende elust tõsise protsendi. Naised tahavad peaaegu lakkamatult midagi pesta, ennast või rõivaid kasida.

«Ma siis lähen,» ütles Ivi Schmidt.

«Aga äkki teete ühe suitsu?» küsisin ma umbse häälega.

«Kuidas, palun?» Ta vaatas mind kurva imestusega. «Ma ju ei suitseta hommikuti.»

«Ah sedasi, siis küll, siis on teine asi,» ütlesin mina.

«Nägemist,» sõnas ta.

«Oodake . . .» hüüatasin mina.

«Mis on? Mis veel?»

«Ämber . . . Teil on väga ilus ämber . . .»

Ta kehitas õlgu, muigas napilt ja läks.

Poetasin sigaretipaki mõtlikult kingakapile.

Mul oli paha, mul oli imelik, mul oli häbi. Olin rumalasti käitunud. Ja veel olin ma natuke solvunud.

Siis võtsin kilekoti ja läksin samuti välja. 21. korteri poole ma ei vaadanud. Pea kangelt kuklas, astusin lifti ette. Vajutasin nupule ja veendusin, et lift oli millalgi korda tehtud. Olid käinud vaiksed ja nähtamatud montöörid, reguleerinud releed, õlitanud vintse, teinud oma teo. Ega ometi nemad olnud ennist raudsaabastega mu pea kohal kõndimas? Niisama, naljaviluks? Ma ei osanud sellest midagi arvata. Nahinal ja naksudes toimetas lift mu nüüd mööda maja sisikonda,

piki selle sirget jämesoolt alla. Märkasin liftiseinale värskelt kratsitud sõna «LOLL». Jah, muidugi . . .

Maja ees ajasid Allan Rüütel ja keegi noor habemik ikka veel juttu. Mind märgates noogutas Allan Rüütel sõbralikult. Ja kohe muutus mu meeleolu paremaks.

«Tere hommikust,» ütles Allan Rüütel väikese viivituse järel.

«Tere hommikust,» vastasin ma ruttu.

Olin ma üldse siis oma maja ees kellelegi tere hommikust ütelnud? Selge häälega, kindla aadressiga? Vaevalt küll.

«Olete te tuttavad?»

Me hakkasime teineteist uudistama nagu kaks koolipoissi, see habemik ja mina. Mul oli tunne, et olin teda kunagi ja kuskil näinud, aga ei, ilmselt oli see eksitus. Mehel olid säärase kujuga habe ja soeng, mis muutis suureks vennaskonnaks terve hulga võhivõõraid inimesi. Ta oli sale, nostalgilise pilguga, ta sarnanes ennekõike mingi noorluuletajaga.

«Sotsioloog Udo Munak, doktor Imre Viinapuu,» tutvustas Allan Rüütel meid omavahel. Ta tumedaist silmist kiirgas soojust, osavõttu ja kerget irooniat. «Kulla naabrionud, te elate ju ühes trepikojas!» hakkas ta siis naerma. Tähelepanuväärne, et see küllaltki rohmakas lõõp mõjus tema intonatsioonide läbi nagu väga elegantne nali.

«Seda küll, mina elan neljandal korrusel,» tähendas noor habemik, olles eelnevalt kurgu puhtaks köhatanud. «Doktori suhtes niipalju, et olen kirurg-traumatoloog. Mitte teadlane, khm-khm.»

«Ah nii? Mina elan jälle kuuendal korrusel,» oli minu kord informatsiooni anda.

Vaatasime nüüd mõlemad üles, kuuenda korruse poole. Rüütel jälgis meid ja vist muigas natuke.

«Väga meeldiv,» ütles doktor.

«Ega mina pole ka mingi õige sotsioloog, niisama, ametnik,» ütlesin ma selle peale.

«Ah nii, ah nii,» noogutas doktor järelemõtlevalt. Tal oli tasane, kuid küllaltki kindlameelne noorukihääl.

«Ega midagi, mehed-vennad, mina pean nüüd minema hakkama,» lausus Rüütel kella vaadates. «Mind kutsuti tööposti otsa. Küllap olete juba kursis, et veevärgiga on midagi lahti?»

«Jah, seda küll,» ütlesin mina. «Mul jäid isegi nõud pesemata.»

«Jah, ma tean seda asja,» kinnitas ka doktor. Ta hääles polnud kaebust ega meelehärmi.

«No näete siis . . . See asi käib . . . hm . . . otsapidi . . . Kardan küll, et nädalavahetusel ei saa me suurt midagi ära teha. Pooled töömehed on mööda kalajärvi ja suvilaid laiali.»

«Te töötate . . .»

«Veevärgitrustis,» ohkas Rüütel. Ja pahvatas siis lõbusalt naerma. Vaatasime koos doktor Viinapuuga, kuidas ta natuke vimma hoidudes ja kergelt longates eemaldus.

«Tjah,» tähendas doktor. Ta seisis, käed seljal, ta oli viisakas, jahe, puhas ja noor. Ta kurgu all oli kena punasetriibuline lips.

«Ei tea jah, mida kohe peale hakata . . . Nõud pesemata ja . . .»

«Nõud? Tjah, seda küll . . . Vett pole terves kvartalis, võibolla terves meie linnaosas,» ütles doktor. «Eks me pärast kuule.»

«Ah nii tõsine avarii?» ajasin ma silmad suureks. Aga õigupoolest jõudis öeldu oma kategoorilise sisuga alles tüki aja mööudes pärale. Hetkel olin rohkem hõivatud muudest, välistest asjaoludest, hetkel olin haaratud mingist kentsakast imekspanust, et näe, näe, jälle üks naaber, jälle üks uus inimene, mõtleks, kui huvitav, siin me nüüd seisame ja ajame koguni juttu. Vahetame mingeid sõnu, lauseid, informatsiooni. Tõsi küll, me jutul polnud veel erilist minekut, särast rääkimata, aga niimoodi see asi ju inimeste vahel käibki, võtab hulk aega, enne kui kaks inimest kohanevad, sobiva teema ja distantsi leiavad, alles siis hakkab keeruline suhtlemismehhanism veidi sujuvamalt tööle.

Nooruslik kirurg meeldis mulle. Kuigi ta tundus piisavalt kinnise inimesena.

Jah — aga mida võis tema minust arvata?

Ent siiski, ma olin lootusrikkalt häälestatud. Ma uskusin, et edaspidi vahetame veel mõned laused.

Veel kord silmitsesime vaikides oma maja, eriti selle neljandat ja kuuendat korrust, seejärel vaatasime vaikides teineteise kurgualust, mina tema lipsu, tema minu särgiruute, meil polnud teineteise suhtes halbu plaane, viimaks ütles doktor:

«Khm . . . oli väga tore tuttavaks saada ja vestelda.»

Ta näis kõhklevat, kas anda mulle kätt või mitte. Ka mina ei teadnud, kas teha seda või mitte. Pidasin ennast natuke vanemaks, see tegi mu kõhklused eriti teravaks.

Nii jäigi kätlemine ära. Me noogutasime teineteisele ja läksime kumbki oma teed. Tema majja, mina kaupluse poole.

7.

Mulle meeldis kauplustes käia.

Esialgu oli mu naine suhtunud sellesse kalduvusse umbusklikult, mine tea, mida ta silmas pidas. Igatahes koostas ta mulle põhjalikke nimekirju, kontrollis mu taskuid, jälgis kriitiliselt mu sisseostude kvaliteeti. Aga mis selles siis ikka nii keerulist pidi olema — tuua kauplusest koju piima, võid, leiba, kartuleid ja vorsti. Igatahes mõne aja pärast sai pinge otsa, ja nii mõnelgi korral läksin kauplusse, sellesse naiste pühapaika, ilma eelnevate läbirääkimisteta, õppisin koguni ise sobivat lihatükki või kalkunikülge valima. Mõnikord ütles naine mulle õnnestunud sisseostu puhul isegi paar tunnustavat sõna. Ja võib-olla oli tal sisimas isegi hea meel, et ta võis järjekordades trügimise asemel puhata või kabeseise uurida. Kuigi ta ei saanud vist viimase ajani aru, miks pidi säärane ebamehelik toiming mulle meeltmööda olema.

Ma ei saanud sellest ka ise aru. Olnuks ma näiteks napsivend või siis literaat, siis oleks asi selge. Literaat, prosaist või dramaturg, jälgivat kaupluses või turul inimtüüpe, vähemalt räägiti nii mitme tuntud kirjaniku kohta, napsivend aga lootis endale majapidamisrahadest paar pudelit õlut näpistada, et need siis omasuguste seltskonnas kusagil poe nurga taga alla kulistada. Võib-olla olid nii üks kui teine minus peidetud kujul varjul, literaat ja napsivend?

Arvatavasti olid tegelikud põhjused aga lapsepõlves ja iseloomus. Meie karmi kodu läheduses asus väike armas leivapoeke, kuhu ma tihtilugu lippasin, et pihkusurutud peenraha eest osta endale kukkel või paar kompvekki. Selles keldripoes lõhnas soojalt, pehmelt, magusalt. Tõmmutverd müüja, tädi Wanda, võttis mu ilmumise alati vastu rõõmsa hallooga. Väike äri, mida me ajasime, kulges nagu ilus etendus. Kuklike oli alati soe ja kohev. Tädi Wanda andis mulle edaspidise elu jaoks kaasa lihtsameelse usalduse kaubandusvõrgu vastu. Hulk tema nimetuid ja andetuid kolleege polnud suutnud seda usaldust minult lõplikult röövida. Mis muusse puutus, siis nohik, nagu olin, tundsin ennast poes enamasti ikka anonüümse ja seega võrdse kodanikuna. Umbes samuti nagu saunaski. Eriti meie uues linnaosas polnud tutvuste skeem ja ühiskondlikud redelipulgad veel kuigi märgatavad. Teinegi kord seisin ühises vorstisabas mõne punahuulise vingus prouaga, kelle naaritsakrae ja kuldkõrvarõngad avaldasid sügavat sisimat vastuhakku säärasele alandusele... Ei, ei,

üldiselt meeldis mulle kaupluses käia. Sealt tõin peale kraamikottide kaasa terve rea muljeid ja mõttehakatusi.

Nüüd aga astusin kaupluse suunas üsna ähmaste plaanidega. Midagi oli teisiti, midagi rippus õhus. See nagu polnudki tavaline poeskäik, see oli... vee järele minemine.

Tõsi, veel polnud ma suutnud tabada ühtki konkreetset ähvardavat ennet; laial asfaltrajal, mis kaupluse poole suundus, kõndisid harilike kinniste ilmetega kaaslinlased, kaasmikrorajoonlased, aga mida lähemale ma eesmärgile jõudsin, seda enam arvasin ma kuulvat ühesisulisi repliike, märkusi, oletusi, vaidlusi. Ent ma ei jälginud seda kõike siiski täie tähelepanuga.

Mu püksitaskust kiikasid välja värsked ajalehed, nende seas ka linnaleht, mille spordiveerud olin kohe kioski juures üle vaadanud. Nagu selgus, oli mu naine kaugel Musta mere ääres võitnud kaks partiid järjest ja asunud kommunaaltöötajate kabeturniiril juhtgruppi.

Loomulikult pidanuks asjade säärane käik mind rõõmustama. Rõõmustaski natuke, miks mitte. Linn, kus minagi hulk aastaid olin elanud, võis mu naise üle uhkust tunda. Tema oli siin sündinud, kasvanud, siin silmapaistvaks kabemängijaks arenenud. Tema edul (kui ta muidugi samas vaimus kavatses jätkata) võis isegi linna spordiajaloo jaoks pöördeline tähendus olla. Tõsi küll, meie linnas oli mitu edukat spordiala, enamik neist torkas rohkem silma kui tagasihoidlik kabemäng. Meie linnas austati väga üht minevikukuulsust, olümpiameest klassikalises maadluses, hetkel tegid ilma kolm jalgratturit, viis või kuus kergejõustiklast, siin edendati kardisõitu, vibulaskmist, kujundujumist ja uudse alana karatet. Minu naise edu aga võis innustada linnaisasid ka kabele suuremat tähelepanu pöörama, võib-olla viimati kabesektsioonile uue klubiruumi võtmedki üle andma — kabetajad olid senimaani kannatlikult kasutanud üht väikest tagatuba maleklubis. Sinna tagatuppa oli pikkadeks õhtuteks kadunud ka Taimi...

Aga isiklikult olin ma siiski natuke häiritud. Mitte ainult sellepärast, et ma mängisin kabet nagu hajameelne koolipoiss. Ma aimasin midagi muud — et kõik need turniirid, kuhu pärast suhtelist edu hakatakse kutsuma mu naist, ei toimu (vähemalt esialgu) sugugi meie linnas. Ja et siis tuleb mul alalõpmata üksinda või tütre seltsis kodus istuda. Jah, nagu nädala jooksul oli selgunud, ei saanud ma üksiolekuga kuigi hästi hakkama. Üksiolek traumeeris mind. Kui aus olla,

tundsin ma naise järele puudust, tundsin puudust koguni ta torisemiste ja sussilohistamiste järele, rääkimata siis perekonnaelu meeldivamatest külgedest. Ma olin selle naisega piisavalt harjunud. Ja ma olin arvanud, et tunnen teda üsna hästi. Aga nüüd selgus, et ma ei tundnud teda üldse, näiteks polnud ma selle peale tulnudki, et kabemäng võib teda nii põhjalikult hõivata. Eriti viimasel aastal oli asi tõsiseks läinud. Naise kulmude vahele oli tekkinud kabekorts, pidevast mängulaua silmitsemisest oli kergest ja aimatavast lotikesest lõua all välja kasvanud kabelott. Lõunast saadud napid andmed kinnitasid veel kord, et ta oli kabeliselt võimekas. Jah, mõtlesin ma meheliku piiratusega, milleks paganaks on kõrgema haridusega naisel, pesupunkti juhatajal, pereemal vaja veel mingeid erakordseid kabevõimeid?

Mõtlesin kõigele sellele, mul hakkas isegi natuke kurb. Ma olin oma naisega harjunud, seda esiteks, ja mine tea, äkki ma koguni armastasin teda? Tõsi, me polnud väga ammu sel teemal rääkinud. Olime tudengipõlves kokku leppinud, et armastame teineteist ja seepärast tuleb meil abielluda, edaspidi suhtusime asjasse rahulikumalt. Aga nüüd, nüüd soovisin korraks väga, kõigest hingest, et küll oleks hea, kui Taimi jätaks selle kahtlase väärtusega kommunaaltöötajate kabeturniiri ja tõttaks esimese lennukiga koju, et aidata mul üle elada kõiki neid ebamääraseid raskusi, muresid, katsumusi, mis näisid meie linnale ja seega loomulikult ka minule kusagilt lähenevat nagu tume rahepilv.

Ei ta tuleks, mõtlesin ma mõrult, isegi kui ma telegrammi saadaksin. Tema maailmapilt on ratsionaalne ja kombatav, minu katsumused ja raskused pigem oletuslikku laadi.

Ja siis äkki meenus mulle naaber 21. korterist. Tema õnnetu ja kaitsetu pilk. Ta kirev ämber. Ta kahisev hommikumantel. Ja veel mitmed asjad, mingid aiad, mingid rippsillad...

Ma koguni seisatasin. Kuidas said niisugused asjad nii kõrvuti pähe tulla? Mis õigusega?

Aga sadakonna sammu kaugusel seisis meie kvartali suur selvekauplus. Sääraseid oli meie linnajaos mitu tükki. Kõik nad olid ehitatud ühesuguse projekti järgi. Vahetegemiseks oli neile antud puuviljade nimed. Meie kauplust nimetati «Pirniks». Teadsin, et olid olemas ka «Õun», «Kirss», «Ploom», võib-olla veel mõni kauplus.

«Pirni» ümbruses tumendas rahvahulk. Madala katuse

kohal lamas hall taevas. Katusel kiirgasid oranžid tähed — «PIRN». Neoontuli oli millegipärast sisse lülitatud.

Samas poe kõrval seisis meie linna kõige kõrgem hoone, 12-korruseline punastest tellistest elumaja. Viimaseid korruseid paisutas ja moonutas mingi hiigelgranaadi sarnane moodustis. See oli veetornelamu, nagu neid oli paljudesse linnadesse silmailuks ehitatud.

Vaatasin üles. Tundusin endale väga väike ja murelik. Veetorn, mõtlesin ma. See on praegu vist tühi. Joogiveejärv pingutab asjatult, survepumbad töötavad tühja. Avarii, mõtlesin ma.

Siis sukeldusin rahvasumma.

Müügisaali ees lookles järjekord nagu laupäeviti ikka. Võtsin oma koha sisse, lülitusin välja. Seisin, nihkusin edasi, ulatasin korve, kuulatasin, vaatlesin.

Ja ammu enne seda, kui ma saali pääsesin, olin saanud üsnagi põhjaliku pildi toimuvast. Veest oli ilma terve meie linnaosa. Kõik teised rajoonid elasid nagu ikka, kasutasid köögikraane, vanne ja tualettruume. Lühidalt, tegu oli keskmise avariiga, viga aga avastamata.

Et kõike seda teada saada, ammutada, oli vaja mõningaid kogemusi. Meie linnas elasid enamasti vaiksed, kinnised ja väärikad inimesed. Vähemalt jäi neist määravalt säärane mulje. Võõraid ei tülitatud. Harva, kui kauplusejärjekordades tekkisid tülid. Needki olid pigem sordiinsed mõttevahetused. Paanikat polnud ma kunagi näinud. Vaid mõni riiakalt purjus mees võis teinekord tasakaalu rikkuda. Praegugi seisis järjekord tavalisel moel, soliidselt, natuke solvunult ja väga tõrjuvalt. Vaid üksikud repliigid, ohked, sosinad, mokaotsast poetatud lühiküsimused, mokaotsast antud lühivastused, mingi ebamäärane sahin, selle sahina omapära, koloriit või mis, mõni elavam või närvilisem pilk, mõni tormakam žest — ning kõigest sellest oli mulle kui kogenud vaatlejale juba enam kui küllalt. Seisin vaikselt, põrnitsesin mingit ebamäärast punkti, ei seganud oma pilguga mitte kedagi, olin nagu enamik, olin nagu kõik teisedki. Ning imasin samal ajal endasse infot. Tõsi küll, üht-teist olin kuulnud juba ennegi, oma maja ees.

Lõpuks olin müügisaalis. Märkasin silmanurgast, et vasakule jäävad külmletid (liha, vorst, linnud, juust, kala, soolakurgid) olid hüljatud. Kõik kiirustasid ühes suunas. Seal oli juba hulk inimesi ees. Mulle tuli vastu mehi ja naisi, ostukorvid pudeleid täis. Õlu, mineraalvesi, limonaad, piim,

mahl... Aga veel enne, kui jõudsin midagi otsustada, märkasin vastutulijate nägudel kibedust. Pettumust. Nende korvid olid pooltühjad. Vaid mõni suur mahlapurk. Kohe samas nägin, kuidas kaks laomeest lükkasid oma kangide abil müügisaali kastivirna. Püüdes vältida kedagi riivamast, kiirendasin sammu. Laomehed rihtisid kastivirna paika. Kohe tulid teised mehed ja tõid uue virna. Kahte lehte hargnes ka rahvahulk, veel üsna rahulik, veel üsna talitsetud, ent siiski täis otsustavust saada nii ja nii mitu pudelit joodavat vedelikku, täis otsustavust mitte jääda januseks. Viimased sammud kastide poole tegin ma kergelt, hõljuvalt, otsekui poolunes, aga mitte see polnud imelik, vaid hoopis asjaolu, et tundsin äkki väljakannatamatut janu. Ma kartsin joogipoolisest ilma jääda! Kastide ümber käis vaikne ja viisakas rüselus. Inimesed varjasid pilke, kõigil oli natuke piinlik, keegi ei uskunud, et asi oleks liiga tõsine, liiga põhjalikku rüselemist väärt. Ükshaaval tõsteti tühjaks jäänud kastid kõrvale. Seisin, ootasin oma võimalust. See jõudiski viimaks kätte. Avastasin, et minu ees lamas viimane kast, selle põhjas kaks tolmust mineraalveepudelit. Pudelite külge oli kleepunud laaste. Mul oli natuke piinlik, mõtlesin sellele, et mu selja taga oli veel hulk inimesi, võib-olla kuluksid need kaks pudelit kellelegi teisele palju rohkem ära (paljulapseliste perede emad, invaliidid, väikesepalgalised teenistujad, maohaiged, vanakesed, koolilapsed), aga siis sirutasin käe ja haarasin ühe järele. Silmanurgast jõudsin märgata, et teine pudel oli juba kadunud. Mis siis ikka, aitab mulle ühestki, mõtlesin ma, küll päev toob selgust, niikuinii pean ma kusagil sööklas või kohvikus ära käima, küll ma seal oma janu kustutan, sellest ühest pudelist aitab mulle kodus küll ja küll, — aga siis tundsin, et mu pudel avaldas vastupanu nagu õnge otsa sattunud kala, ma tõstsin nördinud pilgu ja nägin jahmatusega, et pudeli teisest otsast hoidis kahe kõhna käega kinni keegi kenasti riietatud vanem naine, jah, tal oli seljas korralik kostüüm ja isegi ta huuled olid natuke värvitud. Need huuled! Need olid kõvasti ja tuttavlikult kokku pigistatud, niimoodi pigistas oma õhukesi huuli kokku ka mu ema, niimoodi pigistasid huuli kokku paljud mu sünnimaa naised, enamasti need, kes olid jõudnud ikka, mil elu hakkas neile pakkuma üha vähem üllatusi ning üha enam laiduväärseid külgi. Ei tea, kust ma selle võtsin, aga millegipärast olin sügavalt veendunud, et see vanem daam pole kunagi varem mineraalvett joonud, või vähemalt mitte säärast mineraalvett, mida

transporditakse kahtlaselt tolmustes kastides laastude sees, mida veetakse sisse jumal teab kui kaugelt. Tegin veel ühe jõuetu ja formaalse katse. Ma ei saanud ju oma pudelist ilma vastupanuta loobuda. Äkki hakkab sel naisel piinlik? Mine tea, võib-olla tal oligi piinlik, võib-olla oli tal lausa pisarateni häbi, aga ma ei näinud ta pilku, ma tundsin, et ta ei lasknud pudelit lahti. Ja kohe samas nägin ta silmi — need olid heledad, neis oli vesine jonn ja ahastus ja vihkamine, ja siis ma mõistsin, et kui ma kohe pudelit ei loovuta, hakkab see naine karjuma, ja et sellest appihüüdmisest võib alguse saada täiesti ootamatu ja ettenägematu ahelreaktsioon, mis võib lõppeda minu või tema lintšimisega. Või vähemalt sellega, et keegi meist kihutatakse igaveseks ajaks kodusest kauplusest välja. On hetki, mil näed asju ääretult lootusetutes toonides. Uneta ööd on sääraste hetkede kõrval pisiasi. Lintšimine, väljasaatmine, mäss, rahvusvaheline skandaal, mõtlesin ma paaniliselt ja ütlesin siis nõrkeva häälega: «Palun, see on teie pudel.» Naise kramplik hoiak lõdvenes, ta näis otsekui mingist letargiast välja astuvat, muisutas huuli, torkas siis pudeli võiduka liigutusega oma korvi, kus suureks jahmatuseks nägin veel nelja või viit samasugust. Enne kui jõudsin reageerida, marru minna, oma õigused maksma panna, kadus vana naise sirge selg rahvasumma, ja kohe samas tekkis massis mingi uus liikumine, mingi uus puhang või vool, enam ei jäänud ma pikalt mõtisklema, oli tulnud tegude aeg, ma haarasin uuest kastist viis pudelit, pistsin korvi ja tõttasin kassa poole. Aga ei, mitte keegi ei kavatsenud mu saaki ära röövida. Mis hammaste taga, see oma. Mis korvis, see kõhus. Söönud hundi rind on rasvane. Hirv ojal joob ja rõõmus tema meel. Ja nii edasi. Olin uhke, olin võidukas. Aga siis vaatasin ringi ja taltusin. Asi polnud siiski liiga hull. Asi polnud tegelikult üldse hull. Üks vana naine oli mind viinud eksiarvamusele. Kaupluses käis küll tavalisest vilkam, üldjoontes aga siiski täiesti tsiviliseeritud asjaajamine. Keegi ei karjunud kellegi peale, rääkimata näiteks rusikanäitamisest või pussivälgutamisest. Kust ma olin siiski selle katastroofitunde võtnud? Närvid, närvid, mis muud. Neurootiline loomus, kiindumus halbade ennete vastu. Ning üksindustunne. Mul hakkas ebamugav, et olin ühe poolsõgeda eide pärast lasknud ennast nii kaugele viia, et olin mingi hetke vältel jõudnud teha inetuid üldistusi nii oma rahva kui ka terve inimkonna kohta.

Sellele vaatamata oli mul kõva janu.

Enne kassaneiu ette astumist heitsin pilgu oma korvi. Selgus, et olin üsna pimesi saanud viie pudeli õlle omanikuks. Hm? Jah, muidugi, ega mul olnud mahti vaadata, mida haarasin. Kõik haarasid. Aga kui õlu, siis õlu. Õllest ma tavaliselt ei hoolinud — nüüd neelatasin januselt.

8.

Kuhu läheb janune mees, kui tal on mõni pudel õlut? Poenurga taha. Tõsi, ma polnud veel kunagi kaupluste nurgatagustes janu kustutamas käinud, ma ei teadnudki, kus siin see kõige õigem nurk asub, üldse suhtusin ma säärasesse liigloomulikkusse teatava vastumeelsusega, mis see ikka muud oli kui alkoholi tarvitamine avalikus kohas. Teisalt olid küll ka kohvikud ja restoranid avalikud kohad... Aga jah, minu meelest sobisid poetagused januringid rohkem külakohtadesse, seal sisaldasid nad muu kõrval koloriiti ja rahvalikku huumorit, linnaoludes muutus seesama situatsioon minu meelest natuke räpaseks ja taunitavaks.

Nüüd aga minetasin lihtsalt ja kergelt kõik oma korraliku inimese eelarvamused. Neid nagu poleks üldse olnudki. Niisiis ikkagi eriolukord, katastroofi eelõhtu?

Nii või teisiti, torkasin neli pudelit kotti, ühe võtsin pihku ja hakkasin ringi vaatama. Kohe märkasin kaht meest, kel samuti õllepudelid peos. Nad siirdusid kindlal sammul kindlas suunas. Astusin neile järele.

Mul oli ju janu.

Ja niimoodi leidsingi ennast viivu pärast tõesti kaupluse nurga taga, hoopis uues ja tundmatus maailmas. Siin seisis labürint tühjadest kastidest, paar meetrit kõrge ja hubaseid käike ning soppe täis. Peaaegu igas sopis seisid kahe-kolmekaupa võõrad mehed. Kõik jõid õlut. Ei, märkasin ka paari veinipudelit. Veel märkasin, et õllejoojatel oli enamasti murelik ilme ning nende lõuad olid karvased, need, kes veini trimpasid, tundusid mulle enesekindlamate ja siledamatena. Labürindi kohal lainetas tasane jutukõma.

Ma olin sellest kõigest natuke üllatunud, aga ka kohkunud. See oli minu jaoks hoopis uus ja avastamata maailm. Võibolla käis säärane ilmsüütus mu meheau pihta? Seisin nõutult, pudel peos, kott käes, ega osanud midagi peale hakata. Lootsin siiski, et minuga ei juhtu midagi halba ja et üsna pea saan ma alandava janutunde kustutatud, et siis siit kiiresti

jalga lasta. Siin labürindis oli võimalik koguni ära eksida. Jah, janu kustutada, ja siis koju, koju. Kodus panen ülejäänud pudelid külmkappi ja vaatan, mis edasi saab.

Labürindi kohal seisis hall taevas. Kusagilt lõi ninna tubakalõhn. Hakkasin saamatult pudelisuud vastu üht kastiserva nühkima. Mu abitud ametnikukäed tõmbusid tulutust tegevusest krampi. Selgus, et ma olin võimetu ilma abivahendita pudelit avama.

«Anna siia, mis sa sest potist piinad, raisk,» ütles keegi koleda käriseva häälega. Võpatades tõstsin pilgu. Minu kõrval seisis turd habemik, ta juuksed olid sarjus, ta silmaalused olid paistes ning kollakad, kõigi märkide järgi oli see mees alkohoolik. Vaatasin veel kord ja tundsin ta siis ära. See oli mu koolivend Valerian, kes oli lõpuklasside aegu minu sünnilinnas elanud, käinud koguni minu paralleelklassis. Tuli meelde seegi, et ta oli tegelikult siit linnast pärit. Tollal aga oli ta lühikese ajaga muutunud üle kooli tuntud kujuks, ta oli spordipoiss, pillimees ja huligaan. Ma polnud teda oma tosin aastat kohanud ja tundsin ta absoluutselt muutunud välimusest hoolimata ära ainult tänu ehmatusele. Kui ta mulle peksa tahab teha, mõtlesin ma nüüd ähmiga, siis ütlen, et ta on ikkagi mu koolivend.

Aga ei, ta ei ilmutanud erilist agressiivsust. Ka ei paistnud ta mind ära tundvat. Igatahes ei näidanud ta seda kuidagi välja. Ja üldse, kas ta mind üldse teadiski? Mina polnud kooliajal ei spordipoiss, pillimees ega ka huligaan. Mina olin tema jaoks olnud ilmselt harilik hall kuju, tuupur, teadusepanija.

Nüüd võttis ta mu pudeli, hammustas sellelt osavasti korgi pealt, sülitas selle välja nagu päevalilleseemne ja ulatas mulle avatud pudeli.

«Säh, pane, raisk.»

«Aga teie ise? Mul on ääretult piinlik, ma...»

«Ah, mis sa siin pikalt mölised, see on sinu õlu. Kui sa mulle ühe lõuatäie jätad, käib küll,» ütles Valerian. Või see, keda ma temaks pidasin.

Mul oli janu, ma mõtlesin — no saagu mis saab. Tõstsin pudeli suule ja jõin enam kui poole tühjaks. Hea mahlakas ja kirbe õlu oli. Seejärel sirutasin pudeli Valerianile.

«Joo aga joo,» ütles too ükskõikselt ja muigas rokasesse habemesse. Tal olid kehvad hambad. Niisiis ikkagi Valerian. «Ma näen küll, sul on täitsa äge pohmakas. Mina olen juba paar potti hinge alla keeranud, nii et ära pabista, raisk.»

Aga mu esimene suur janu oli juba kustutatud. Mitte ilmaski polnud ma õllest nii suurt rõõmu saanud.

«Palun,» pakkusin uuesti.

Vaatasin, kuidas Valerian väga professionaalselt pudeli tilgatumaks tühjendas, ja süütasin sigareti. Pea veel kuklas, viimased piisad keelel, küünitas Valerian käe sigarettide järele.

«Mulle ka.»

Pärast seisime, tegime suitsu, vaatasime kuhugi ebamäärasesse punkti labürindisügavuses. Mu suu ei kuivanud enam. Mis veider lugu, situatsioon oli mulle isegi veidi meeldima hakanud. Ma olin lausa elevil. See kastilabürint, need mehed, see karvane koolivend. Jah, ma polnud enam kuigi kartlik.

«Mul on veel õlut,» ütlesin ma äkki, mu häälde oli tekkinud püüdlikku rämedust.

«Lase olla, raisk,» lausus Valerian tõsiselt. «Räägivad, et veevärgiga on mingi jama lahti. Et vähemalt enne esmaspäeva ei anta tilkagi. Ei tea ka täpselt, mina ise vett ei joo, raisk.» Ja ta naeris koleda häälega. «Aga sina pista oma potid kodus külmkappi või kuhugi . . . Kuluvad ära, usu mind. No kui sul just see tühi kest tüliks on, selle võid mulle küll ära anda. Kakskümmend kopkat ka raha.» Ja näe, ta torkas pudeli kuhugi värvli vahele, tõmbas pintsakuhõlmad jälle kinni, patsutas kõhtu.

Edasi kujunes kuidagi iseenesest niimoodi, et me astusime kahekesi sellest labürindist välja, Valerian — või kes ta ka polnud — viipas käigu pealt kellelegi, kraaksatas kellegi peale, ma ei saanud sugugi aru, oli ta seejuures vihane või tegi ta nalja — ja me hakkasime tõttamata minema. Valerian näis teadvat, kuhu suunduda, mida ette võtta. Mina seisatasin korraks kodu poole viival teeotsal, ent Valerian ei märganud seda. Valerian või see, keda ma temaks pidasin. Kiirustasin talle järele.

«Einoh, kui sa just kangesti tahad, siis üle tänava, seal selles «Kirsi» poes pidi täitsa head peediveini olema. Rubla seitseteist, tead,» ütles Valerian millalgi. «Aga noh, see on sinu eraasi, raisk.»

Ma ei tahtnud mingit veini. Aga ka vaidlemiseks ei näinud ma põhjust. Andsin ennast ajutiselt saatuse hoolde. Niikuinii polnud mul midagi erilist teha. Nii ma ennast veensin, tegelikult olin ka natuke uudishimul. Kas see mees on ikka Valerian või pole? Kuhu ta mind viib? Millega see lugu lõpeb? Ma kõmpisin ta kõrval edasi. Oli ta kes ta oli, ikkagi elav

inimene. Ta oli suur, määrdunud ja kuidagi väga iseseisev. Küllap oli tal oma raske ja uhke elu. Mina — mina poleks kuidagi julgenud sellist ette võtta.

«Kuule, kas sa eile õhtul telekat vaatasid?» küsis mees, keda pidasin koolivend Valerianiks.

«Mida nimelt?»

«Noh, seda piibutunnisaadet.»

«Ei, ma olin siin linna peal.»

«No tead, kus reporter Bauer oli täis! Ausalt, raisk! Nagu kapsas. Ma vaatasin kord ühe, kord teise silmaga, et eksitust poleks. Täis mis täis. Terve maa vaatas, raisk.»

«Ah nii?»

«Ei, mis mul sellest, mina olen ka joodik,» ütles mees seepeale teise tooniga. Ta hääles polnud nalja, teesklust ega ka enesehaletsust. See kõlas rämeda rahuga, nagu oleks ta ütelnud: mina olen ka tisler.

«Kui sageli sina tina paned?» küsis ta mõne aja möödudes.

Olime jõudnud laia tänava äärde. Ootasime rohelist tuld. Meist tuiskas mööda autode laviin. Suvilasse, pealinna, sauna, lõbusõidule . . .

«Näe, benssu ikka jätkub,» ütles mees, keda pidasin Valerianiks. «Veega on kriis käes, häh-häh. Noh, paned sina tihti tina?»

«Kuidas sulle nüüd üteldagi . . .» vastasin ma ebamääraselt. See juhtus juba teisel tänavapoolel.

«Jah? Mina panen nüüd iga jumala päev, raisk,» ütles Valerian. «Ma joon üksi ka,» teatas ta teatava uhkusega. «Mis see ikka teeb, eks? Ma tegin omal ajal paar ravikuuri ka läbi — ei need aidanud mitte sittagi, raisk. Imelik, et just viimasel ajal, siis, kui siia linnaossa kolisin . . . Ma läksin naisest ka lahku. Hakkas elu segama, raisk. Aga noh, see kõik on üks nõme jutt, viska mulle nüüd üks kolmekas või palju sa saad.»

Andsin talle raha. Ta läks «Kirsi» kauplusse.

Jäin ootama ja vaatama. Sijn oli kõik üsna samamoodi kui «Pirni» juures. Madal taevas, tumepunased neoontähed. Üks «s» oli kustunud. Peaaegu kõigil, kes uksest välja astusid, olid joogipudelid võrgus. Klirisesid rasked kotid ja portfellid. Asjalikult asetasid mehed limonaadi ja õlut oma autopagasisse. Ninakalt klõpsasid pagasikaaned kinni. Eemal kaugel aga paistis teiste majade tagant üks tuttavana tunduv ülakorrus, paar nurgaakent ja teleantenn. See oli vist minu

maja, kuigi hoopis teine tiib. Jah, need polnud minu aknad. Aga äkki tahtsin ma koju. Õllepudelid mu kilekotis kõlksatasid melanhoolselt. Koju, koju, koju. Ma ei saanud enam hästi aru, miks ma siin seisin, keda ma ootasin.

Aga siis seisis mu kõrval taas Valerian. Või võõras mees, keda ma temaks pidasin. Võib-olla tegin ma koolivennale ülekohut, võib-olla istus ta praegu pahaaimamatult oma kodus (siin või mõnes teises linnas, aga äkki hoopis külakohas?), jõi piima, ajas oma lastega juttu?

Mis oli minulgi siia võõra kaupluse juurde asja?

«Kombes,» ütles mees ja torkas mulle peenraha pihku. Tal oli määrdunud kämmal. Ja ta pintsakutaskutest vaatasid välja punase korgiga pudelid. «Lähme.»

Mul polnud pääsu. Pidin minema. Olin ennast märkamatult selle mehega sidunud. Kilks-kolks, tegid õllepudelid kotis. Süda hakkas tasakesi valutama. Jälle toimus minuga midagi, mida ma polnud kuidagi osanud ette näha. Kuhu mind viidi? Miks ma sellega nõus olin?

Nagu selgus, läksime õlletarasse. Just sedamoodi hüüti meie linnaosa vabaõhubaari, mis oli kõigest neljast küljest piiratud kõrge planguga. Tara sisemusse võis pilgu heita vaid kuskilt lähikonna kõrgemalt korruselt. Ma polnud veel kordagi julgenud siia siseneda. Peale selle asus tara mu kodust piisavas kauguses, aga siiski, paaril-kolmel korral siia kanti sattununa olin ma eemalt uudishimulikult, natuke põlastades ja natuke kadestades jälginud mehi, kes astusid sisse kitsast väravast ja kadusid pruunide plankude taha, kust kostis alalõpmata mingit mõrinat. Otsekui jauraks seal taras hulk uimaseid, ent siiski küllalt ohtlikke karusid.

Nii — ja nüüd astusin väravast sisse minagi.

Tara oli täis pikki kitsaid püstijalalette — piki seinu ja üle platsi. Tagaseinas seisis kahe avausega kiosk. Seal seisis tume järjekord. Lõhnas kolkunud õlle, tubakasuitsu ja uriini järele. Sadakond meest ja mõned naised seisid oma kannude juures.

Kui nii võtta, ei toimunud siin mitte midagi erilist. Janused jõid õlut, mõned näksisid janu teravdamiseks soolakala. Mis veel? Inimesed ajasid juttu, naersid, vaidlesid, arutasid midagi, vahetasid muljeid, laenasid üksteisele peenraha, jõudsid milleski kokkuleppele või läksid ootamatult tülli. Ei mingeid karusid! Ja mitte keegi ei tundunud liiga sündsusetult purjus olevat. Ometi oli mul tunne, et koduse «Pirni» juures nähtud labürint oli kõige sellega võrreldes vaid nagu

avagong, pisike eelmäng. Oletasin, et kõigel siin toimuval on tegelikult hoopiski suurem tähendus, suurem, raskem ja salalikum. Siin toimetati mingit ühist ohvritalitust. Siin mässati üldkehtivate arusaamade vastu. Siin põlastati korralikkust, siin protesteeriti koguni aja kulgemise vastu.

Siin mindi lõpuni.

Rohkem ma omaette mediteerida ei saanud. Mees, keda olin juba harjunud koolivend Valerianiks pidama, oli vahepeal mingeid mulle arusaamatuid formaalsusi täitnud, mingeid läbirääkimisi pidanud, astus nüüd asjalikult ligi, viis mu ühte nurka, seadis mu kohale, lükkas mu ette kannu vahutavat õlut, pilgutas silma, ta silm oli jahekalk, võttis kusagilt tühja kannu, kallas selle peetpunast veini täis ja noogutas mulle julgustavalt, Või käskivalt. Vaatasin talle huviga otsa. See oli nüüd otsekui hoopis uus inimene — räme küll, aga kui täpne, kui osav! Või isegi omamoodi galantne. Mees, kes oli astunud üle läve, oli sisenenud oma põhimaailma, oma klubisse, mõttekaaslaste ringi. Nii ma mõtlesin. Ma olin veel väga naiivne. Vaatasin, kuidas talle paarist kohast viibati. Tema vilpas vastu, tegi oma suurte määrdunud kämmaldega mingeid märke, laiutas korraks käsi. Ei, ma ei jõudnud milleski orienteeruda. Ümberringi tõusis ja valjenes häältekõma, see näis raske lainena mu pea kohal kokku langevat. Ma tõstsin kruusi huultele. No-no-noo, julgustas Valerian mind. Talle otse silma vahtides — millal lõpetada tohib? — hakkasin ma jooma väga jälgi maitsega piiritusveini. Ka Valerian (või kes ta iganes ka polnud!) vaatas mulle otse silma. Ta pilk oli jahe ja tähelepanelik. Suujoon habeme all range, aga õiglane. Ma toimetasin tema kontrolliva pilgu all mingit rituaali, mille tähendust ja peensusi tundis ainult tema. Ma olin väga naiivne. Vein nööris kurku, vein raspeldas söögitoru, aga ma jõin ja jõin. Siis viimaks langetas Valerian pilgu. Kluksatasin küsivalt. Ta noogutas mõtlikult. Hingeldamist ja iiveldust tagasi hoides ulatasin kannu temale. Ja küsisin pilguga — kas kõik on õige? Siis jõi tema. Jälle vaatasime me teineteisele üksisilmi otsa. Ta jõi kannu järeleaimamatu meisterlikkusega tühjaks. Tema teos oli oskust, kibestumist, tüdimust. Selles oli paratamatust. Tundsin ennast natuke süüdlasena. Oli mul vaja talle ette sattuda. Ei, aga siis pühkis ta suu veininirest puhtaks, röhatas ja pani tühja kannu kaaluka liigutusega letile. Oota, ütles ta asjalikult ja kallas selle kohe uuesti täis. Tühjad pudelid pistis ta värvli vahele. Jõudsin märgata, et tal oli seal juba oma kuus pude-

lit. Ta oli nagu mees, kes peab õhtul minema kaevikusse, granaadid vöö vahel.

«Nüüd teeme suitsu,» ütles ta ja sirutas käe minu poole. Tõmbasin rutuga oma sigaretid välja. Me süütasime suitsud. Ma vaatasin ringi.

Kõik oli tundmatuseni muutunud.

See polnud enam kõhedust tekitav allakäigumärkidega inimhulk, need polnud enam nukrad saatuse heidikud, tööluusijad, rongaisad, kõlvatud naised, pohmeluses lumpenintelligendid, looderdavad komandeeritud, karvased pätid, keda olin alles kümne minuti eest oma silmaga näinud, hinges kartus ja uudishimu. Oh ei — need kõik, kes mu ümber seisid, vestlesid, naersid, naljatasid, olid inimesed, toredad isikud, tõelised isiksused! Neil kõigil olid arvatavasti silmapaistvad elulood, nendega oli juhtunud küllap hulganisti põnevaid asju, nende saatused virvendasid mu ümber nagu üheksateistkümnenda sajandi romaanisüžeed.

Kust ma selle võtsin? Ei tea . . . ei tea.

Igatahes oli mul mõnda aega tunne, et ma näen ja kuulen kõike. Säärane tunne, nagu oleks mu teadvust mingi läbinägeliku infrakiirega valgustatud, jah — ma nägin äkki kõigist ja kõigest läbi.

Ma nägin!

Ma kuulsin!

Ma oskasin nappidest jutukatketest erakordse osavusega kududa terviku. See oli imeline tunne.

Ma olin oma janu kustutanud. Ma vaatasin naeratades inimesi. Ma olin äärmiselt naiivne.

«Üks hetk,» ütles Valerian ja kadus kuhugi. Viivu pärast nägin teda kusagil kaugel kellegagi juttu ajamas. Käsi teise mehe õlal. Tõsi, teine lükkas ta käe varsti maha, aga Valerian vaid muigas selle peale. Küllap toimus seal mingi väike nali.

«Kas sa ka eile telekat vaatasid?» küsis äkki keegi. Mu ees seisis väheldast kasvu mees, tükk maad minustki lühem, ta oli sitke ja pruun nagu araablane, ta neljakümne-aastane nägu oli saatusekortsudest läbi küntud. Tema hääl kähises veelgi enam kui Valerianil. Mitte ei tea, kust see teadmine tuli, aga mehe hüüdnimi pidi olema Komandant.

«Bauer oli juua täis,» ütlesin ma ja hakkasin naerma.

Ka Komandant puhkes naerma.

«Just! Hullemini kui mina! Kus ikka kopruminteeris ära! Misuke suur publikum, ah?»

Pakkusin talle veini. Ta ei ütelnud ära. Ja hetke pärast oli ta juba kadunud, selgade ja õlgade tihnikusse sukeldunud.

«Noh, mida sa ka Baueri-poisist arvad?» küsis mu käest pikk ja tugev hallipäine mees. Ta polnud kuigi vana. Tal oli väga hea ülikond seljas. Tal olid importraamidega prillid ees. Tõsi küll, üks klaas oli katki. Mehel olid heledad väikesed silmad, need vaatasid mind teraselt ja pilkehimuliselt. Mina aga juba teadsin, kellega tegu. See pidi olema ei keegi muu kui linna kuulsaimaid mehi, kunagine olümpiakangelane klassikalises maadluses Ollar Otset. Olin temast palju kuulnud, nii legende kui ka anekdoote.

«Bauer oli täis mis täis,» ütlesin ma talle usalduslikult.

Otset naeris südamest ja rüüpas siis natuke veini.

«Aga minul läksid eile prillid katki,» ütles ta ja naeratas siis nagu nooruk. Ausalt ja siiralt. «Tead, kui raske on häid prille saada.»

«Tean.»

Siis ta läks.

Samas ühines minuga Pilli-Tiidu. Nii teda hüüti, mis mina sinna parata sain. Ta oli minuvanune mees, väikesed vurrud nina all, iseloom ja jutt tasased. Ta põristas *r*-i (nagu minagi mõnikord) ja alustas:

«Hea küll, kõigest ma saan aru, aga kui telereporter astub rahva ette ja on täis . . .»

«See on kole lugu,» ütlesin ma talle.

Pilli-Tiidu niisutas lillakaspunases veinis huuli, tänas ja kadus kuhugi.

Hetkeks jäin üksinda. Mu hing oli täis naiivset vaimustust ja üllatust. Olin nagu maadeavastaja, kes on leidnud ühise keele tundmatu suguharuga. Ah niimoodi see siis käibki, mõtlesin ma. Kui lihtne see on! Kõik need mehed räägivad ju täiesti arusaadavas keeles. Enamik muide minu emakeeles.

Kõik on kõikidega sõbrad ja tuttavad, suhtlemine ei kujuta endast mingit probleemi, siin, nagu selgub, piisab vaid poolest lausest, teinekord ainult pilgust, et teisest inimesest aru saada. Täielikult ja lõplikult. Ja jutuainest ei tule siin puudu. Kõik nad on vaadanud TV-d, kõik nad mõtlevad Bauerist.

Aga kas reporter Bauer ikka oligi purjus?

Ei, ma ei tohtinud selles kahelda. Ma mõtlesin: kõik inimesed siin taras on vähemalt sellel tunnil, sellel kellaajal sõbrad ja vennad. Elagu sõprus ja vendlus! Aga ei, miks ainult praegu!? Arvatavasti on nad alati sõbrad ja vennad?

Ikka . . . Loomulikult! Või vähemalt — avamisest sulgemiseni. Ja mis veel — need mehed ei tunne seda alandavat ühemõttelist janu, mida tunnevad praegu need teised seal tara taga. Mineraalvesi võib lõppeda, piim võib otsa saada, õlletara aga oli, on ja jääb.

Aga kohe samas puges mu hinge pisike kahtluseussike. Veel ei saanud ma tema taotlustest aru. Ja natuke murelikult süütasin ma uue sigareti.

«Ah, siin sa ikka oled,» ütles nüüd Valerian (või see, keda ma temaks pidasin). «Mul läks natuke aega, raisk. Saad ise ka aru. Noh, paneme ka või?»

Ja siis jäi ta kahtlustava pilguga veinikannu vaatama. Mis parata, selle sisu oli pisut kahanenud.

«Poisid siin natuke mekkisid,» ütlesin ma endale täiesti uudse pugejatooniga.

«Ega sina jõua kõiki linna lakekrantse joota,» ütles Valerian seepeale. Ta oli pahane. Ma olin teda reetnud.

«No võta siis,» käskis ta mind mornilt.

Tõstsin kannu huultele. Jõin paar lonksu, rohkem ei läinud enam alla.

«Jamad, mees?»

Mulle otsa vaadates jõi Valerian samuti ainult paar lonksu. Aga ta pilk oli seejuures rabe, pidetu ja pahane.

«Võta nüüd õlut ka,» käskis ta pärast.

Õlu oli ammu kolkunud. Ma ei tahtnud seda.

Vaatasin üle õla. Mu lähedal käratsesid lustakalt Ollar Otset, Komandant, Pilli-Tiidu ja veel rida toredaid mehi (Torutäis, Väike-Aadu, Pardimuna, Üllar ja teised).

Ja ma kuulsin järgmist.

«Mehed, usute või mitte, aga mul oli hommikul nii paha olla, et ei jaksanud isegi püksinööpe lahti teha,» jutustas Pardimuna.

«Lasksid siis püksi või?» küsis Otset.

«Ei lasknud, ma kutsusin naabrimehe appi,» vastas Pardimuna.

Laudkond pahvatas kärinal naerma, laudkond hakkas kanne kergitama, üksteist sõbralikult müksima. Keegi viipas — ja näis, et nimelt mulle. Valerian vaatas kalgi üllatusega minu poole ja tõstis siis ebalevalt käe. See polnud viibe, seda võis mitmeti mõista. Ja just sel hetkel poetusin ma inimsumma ja hiilisin piki seinaäärset letti õlletarast minema.

Ma ei teadnud veel liiga täpselt, miks ma sealt pagesin. Küllap oli jälle tegu instinktiga. Mina polnud nii julge ja

enesekindel kui need mehed. Mul puudus vähimgi karastus. Ma olin arg ja neurootiline. Ma muretsesin homse päeva pärast. Ma muretsesin üldse liiga paljude asjade pärast. Peale selle pidin ma endale tunnistama, et mul oli seal õlletaras lihtsalt meeldima hakanud. Seal oli tore ja vastik olla. Vastik ja tore. Ma mõtlesin väikese murega, et jah, küllap astun ma sinna nüüd edaspidigi.

Aga siis meenus Valerian ja mul hakkas lihtkombel paha. Kõike ma seal taras olin ka teadnud, kõike aimanud, aga et küsida tema käest, kas ta ikka on mu koolivend sealt teisest linnast, sest kaugest ajast, mil mina olin hall tuupur, tema aga spordipoiss, pillimees ja huligaan, — seda ma polnud teinud. Nii et jälle üks ebamäärane ja lõpetamata suhtlemine. Eks see tavaliselt küll niimoodi käibki. Inimesed ei oska juba ammu täpselt ja asjalikult suhelda. Keegi pole neile seda õpetanudki. Kõik käib parema äratundmise järgi, aga loomulikku talenti jätkub vähestel.

Aga järele mõtelnud, leidsin, et mida see mineviku täpsustamine meile ikka oleks andnud, nii talle kui ka mulle.

Ega vist midagi peale ebamugavustunde.

Nii palju siis suhtlemisest, mõtlesin ma ja jõudsin oma maja ette.

Seal polnud kedagi. Aga ei, seal seisis siiski keegi. See oli Allan Rüütel. Käed seljal, vaatas ta kuhugi kaugusse. Ta oli seal vist tükk aega seisnud. Miks ma teda kohe polnud märganud? Ta pea kohal seisis hall taevas. Seal tiirutasid mõned tuvid. Allan Rüütel tundus kuidagi üksildane.

Mind märganud, ütles ta:

«Ah siin te oletegi.»

9.

Nagu oleks nimelt mind oodanudki, avas Allan Rüütel ukse. Me astusime koos lifti. Selg vastu seina toetatud, tugev rind musta sviitri all pingul, vaatas ta mulle tõsiselt ja heatahtlikult otsa. Pidasin hinge kinni. Häbenesin oma lõhnu. Lift sõitis sahinal üles. Naksudes möödusid korrused. Me ei vahetanud ühtki sõna.

«Pange oma kott ära, ma ootan teid siin,» ütles Allan Rüütel, kui olime kuuendal korrusel välja astunud.

«Aga ehk joome klaasi õlut?» pakkusin ma ebalevalt.

«Ei, tänan, ehk mõni teine kord,» vastas Allan Rüütel.

Kõik, mis ta ütles, oli tegelikult äärmiselt lihtne ja argine. (Ma ootan teid siin, õlut joome mõni teine kord.) Aga ta hääl, silmad, kogu ta olemus andsid öeldule justkui hoopis teise tähenduse. Jaa-jaa, niimoodi ei räägi suhtlemises saamatud. Niimoodi mõistavad ennast ülal pidada vaid väga peened natuurid. Ja veel... Veel sähvas mulle korraks pähe, et viimati on sel kummalisel mehel minuga mingi oma plaan. Et ta mõjutab mind. Võib-olla koguni hüpnotiseerib? Ah, lollused, lollused... Ei tea, milleks tal seda vaja peaks olema? Tal on oma elu ja omad mured. Kui ta tõesti peaks veevärgitrustis töötama, siis peaks ta ennast ju piisavalt rusutuna tundma. Terve linnaosa vaatab ootavalt ja närviliselt tema poole. Kõik ihkavad vett, kraanid on aga kuivad, poodides toimuvad senimägematud ekstsessid. Võib-olla ongi asi selles, et hetkel vajab temagi teise inimese juuresolekut, selle vaikivat seltsi?

Kõike seda mõtlesin oma korterisse tuisates, õllepudeleid külmkappi paigutades, pilku peeglisse visates — ah, mu silmad olid nii inetult punased.

«Kui teil aega on, kui see teile sobib — võib-olla tulete minuga ühes?» lausus Allan Rüütel.

«Jah, muidugi,» vastasin ma kähku.

Olin talle liiga lähedale astunud. Ta haistis mu veinilõhnu, arvatavasti oli ta neid juba algul märganud, aga nüüd märkasin, kuidas tihe kulm viivuks ja vaevumärgatavalt võngatas. Ta oli üllatunud. Ta polnud seda minust oodanud. Tõttasin selgust tooma:

«Jah, kas näete, milline lugu, pidin täna oma joogijanu õlle ja veiniga kustutama. Muud polnud saada. Nii võib veel napsivennaks muutuda!»

Püüdsin naerda, aga see kukkus närviliselt välja. Mul oli tõsiselt piinlik.

Tema aga ütles:

«Pole viga, küll kõik laheneb. Uskuge, kõik laheneb ja võtab parema pöörde.»

Me hakkasime trepist alla laskuma. Rüütel ees, mina kannul.

«Jah, aga janu kustutab kuiv vein muidugi kõige paremini,» ütles ta.

«Just, just!» kinnitasin ma õhinal.

Ta hakkas vaikselt naerma ja vaatas üle õla.

«Palun vabandust... Mul pole mingit õigust teid õpetada.»

«Aga siiski,» kohmasin mina.

See hetk, see stseen, see trepist laskumine. Allan Rüütel nagu rüütel ees, mina nagu kannupoiss järel. Aga tühja kah.

Viiendal korrusel jäi Rüütel korraks seisma, vaatas taas mulle üle õla otsa, ta pilgus tundus nüüd kübeke nõutust või rahutust, siis astus ta jälle allapoole. Mulle aga torkas äkki pähe, et paari tunni eest olin niisama kuulekalt ja midagi pärimata saatnud Valeriani tema sissekäidud radadel meie linnaosa vahel. Olin kuulekana täitnud Valeriani (või kes ta ka polnud) põhiplaanid ja salasoovid, ostnud talle veini ja saanud veel riieldagi. Millest siiski säärane ootamatu selgrootus, millest need kannupoisiinstinktid, üksindustundest või? Aga ei, situatsioonid ei kannatanud võrdlust, mulle meeldis vägagi, et läksin nüüd koos Allan Rüütliga — kuhugi. Läksin ja rääkisin temaga — millestki. Tegelikult olin ma midagi sarnast juba eelmisel õhtul soovinud. Nüüd oli see käes. Ja see oli tore. Mida ma seal tühjas korteris ikka targemat oleksin teinud? Töötundest oli asi kaugel. See minu ebamäärane kirjatükk..., ma ei tahtnud viimasel ajal selle peale mõteldagi. Vaid puhtast harjumusest punnitasin seda mõnel korral edasi teha.

Jah, aga viimati oleksin ma nüüd pidanud Allan Rüütlilt huvilisena pärima kõikvõimalikke üksikasju selle veepuuduse asjus? Ei, ei, sel puudus mõte. See poleks vist taktitundeline olnud. Ja vaevalt ma üldse millestki aru oleksin saanud. Ilmaski polnud ma aru saanud meeste jutust, kes tundsid ja kasutasid tehnikat. Võib-olla oleks Allan Rüütel osanud oma asja ka arusaadavalt seletada, aga mis see mulle ikka oleks andnud? Vett polnud majas ju ikkagi... Ja üldse, olin harjunud sellega, et iga inimene rääkis teisele seda, mida ise vajalikuks pidas. See polnud küll mingi sügav veendumus, ent vihjas siiski isikuvabadusele.

Allan Rüütel jõudis neljandale korrusele ja jäi siin seisma. Mina seisatasin trepiastmel. Mulle näis korraks, nagu väreleks Rüütli sinakasmustade juuste kohal vaevumärgatav fosforvine. Muidugi, selles optilises efektis polnud arvatavasti midagi üleloomulikku, aga tahtmatult tõttasid mu mõtted nüüd mingitele ebamaistele radadele. Allmaailmale. Põrguväravale. Mefistofelese visiidile. Muidugi, need polnud tõsised mõtted.

Sest jah, kuigi me seisime mõnevõrra ootamatult oma maja neljandal korrusel, ei saanud selles ju midagi saatanlikku olla. Nii üle mõtelnud ma ennast uneta öödel ka polnud.

Nagu minult nõu küsides vaatas Allan Rüütel taas üle õla,

üle ta näo libises kerge vari, fosforvine haihtus koridorihämarusse, Allan Rüütel pomises midagi, minu meelest kõlas see umbes niimoodi:

«Aga lõppude lõpuks, kas pole see ükskõik.»

Mida ta sellega silmas pidas?

Ja siis astus ta kiiresti 15. korteri ukse taha, naeratas mulle vandeseltslaslikult ja vajutas viisakalt kellanupule. Kuulsime summutatud tirinat. Pikka aega valitses ukse taga vaikus. Aga lõpuks lähenesid kõhklevad lohisevad sammud ja nutune vananaisehääl päris:

«Kes seal on?»

«Naabrid! Naabrid!» hüüdis Allan Rüütel.

Ukse tagant kostis rahulolematut torisemist. Aga siiski tekkis seina valgusviir, sellest piilus meile vastu koredast materjalist hommikumantlis vanamammi. Ja sel mammil oli unise susliku nägu.

«No tere, naabritädi, ehk lasete meid korraks sisse kah,» ütles Allan Rüütel sõbralikult. Ta toon oli jälle uus ja väga täpne. Minu meelest mõjutatakse säärase tooniga just sääraseid umbusklikke suslikunäoga tädisid.

«Aga ma ju ei tea, kes te olete,» kõhkles vana naine. «Mul on koristamine ka pooleli,» lisas ta ruttu.

«Teie olete ju proua Ophelia? Eks? Minu nimi on aga Allan Rüütel, teise naabri nimi on Udo Munak. Tohib? Ausõna, me võtame kingad ka jalast ära.»

«No kui just niimoodi,» torises proua Ophelia ja laskis meid ust laiemale praotades esikusse. Siin lõhnas pooni järele. Esikunurgas vedelesidki poonimisriistad. Ja kõik uksed olid valla. Mis ma nägin, mis mind üllatas — see kolmetoaline korter oli parkettpõrandaga kaetud.

«Ega muud, aga oleks tarvis korraks teie kraane vaadata. Kuidas teie kraanid on, kas on ka head kraanid?» rääkis Allan Rüütel kõva häälega. Ta näis nagu teadvat, et perenaisel oli halb kõrvakuulmine.

«Kraanid või? Muidu on nad päris head, aga vaat vett ei ole. Niikui eile õhtul ära läks, nii enam kohe polegi. Ei saa õieti pesta ega isegi tualetti kasutada. Küll on kord. Peaks kuhugi kaebama, aga ma ei tea, kuhu,» vastas Ophelia. Suuri susse lohistades juhatas ta meid kööki. Ma olin segaduses. Ma ei osanud ennast loomulikuna tunda. Ma tegin mingeid ebamääraseid nägusid, ma võisin mõjuda nagu korteriröövli kaasosaline.

«Mis teil viga on, noormees?» päris proua Ophelia. «Kas teil valutavad hambad? Ma võin teile pulbrit anda.»

«Ei valuta,» vastasin ma ruttu. Läksin akna juurde ja jäin vaatama, kuidas Allan Rüütel asjaliku näoga kraanide kallal toimetama asus. Keeras neid kinni ja lahti, uuris neid asjatundlikult, isegi puhus korraks nende peale hingeõhku. Miks ta seda kõike tegi?

«Tjaa,» ütles ta mõne aja pärast. «Tjaa-tjaa. Nii palju ma siiski tean, et kui esmaspäevaks pole avarii likvideeritud, siis sõidab lausa maja ette veetsistern. See on niimoodi ette nähtud. Kraanid on teil muidugi head. Muide, kas teil ämbrid ikka on olemas?»

«Miks ei ole, on küll,» vastas proua Ophelia. «Juss tõi ennist kaevult kaks ämbritäit vett.»

«Kaevult?» kergitas Allan Rüütel üht kulmu. Seda küsimust esitades tundus ta minu meelest juba natuke liiga siira ja lihtsa mehena.

«No kust siis veel, kui kraanid kuivad on?» imestas proua Ophelia.

Mina aga jäin mõttesse. Lühikese aja vältel oli Allan Rüütel mingi erilise rõhuga nimetanud kahte sõna — ämbrid, kaev. Säärased sõnad ja säärased seosed. Need sõnad olid hakanud mul juba nagu ununema. Tõsiselt. Tundsin ennast viivuks nagu etnograaf, kes on kusagil talupööningul tuhnides sattunud mingile heas töökorras, ent ammuunustatud tarberiistale. Ämber ja kaev. Kaev ja ämber. Ämber — kaev — allikas — läte, mõtlesin ma siis. Ja — künnihärg . . .

«Aga kus siis peremees on?» kostis nüüd Allan Rüütli hääl.

Ma tulin maa peale tagasi. Ma seisin võhivõõra korteri köögis, ma osalesin kaudselt mingites segastes asjades. Meelde tuli mõttelage laulusalmike tudengipäevilt: Maieke läks kaevule, käes uus plekkpang . . .

«Ah minu Juss või? Kus ta on, kodus on,» vastas proua Ophelia. «Tule välja, Juss, siin on kaks naabrit.»

Köögi kõrval avanes väike uks. See oli tualettruum. Sealt astus välja suur ja tugev vanamees. Ta oli paljajalu, tal oli seljas pikk helesinine aluspesu. Vanamees naeratas tagasihoidlikult. Tal olid uhked heledad juuksed ja ühtlased hambad. Vägev vanamees.

«Tere-tere,» ütles ta kätt sirutades.

«Tere, naabrionu,» sõnas Allan Rüütel. Ka mina surusin vanamehe tugevat kätt.

«Ma siin koristan korterit, ma ajasin Jussi jalust ära,»

seletas perenaine kerge piinlikkusega. «Poega pole ka kodus, sõitis pruudi juurde maakohta suvitama, nüüd saan ma koristada. Aga äkki tahate te tassikese teed ära juua?»

«Olge tänatud, lahke perenahvas, aga teega ei maksa meid praegu kostitada. Hoidke vett kokku,» vastas Allan Rüütel. «Noh, kas lähme?» küsis ta minult.

Noogutasin ruttu.

Pereisa Juss seisis köögiuksel ja laskis, külg ees, meid endast mööda. Ta näis midagi varjavat. Nii see oligi. Piilusin üle ta õla avatud tualettruumi poole ja nägin prill-laua peale tõstetud vana toolipõhja. Põrandal lamas värske ajakiri, teisal tuhatoos. See oli peremehe vaikne varjupaik.

«Nägemist, nägemist,» ütles Allan Rüütel. «Jah — elasid kord ühes linnas eit ja taat,» lausus ta juba teisel pool ust.

Seal süütasime sigaretid. Allan Rüütel toetus trepi käsipuule, suitsetas pikkamisi ja süvenenult. Ta avaraist ja tundlikest ninasõõrmetest tõusis lae poole keni suitsuspiraale. Ma oleksin tahtnud tema käest midagi küsida. Aga ma polnud harjunud seda tegema. Ja üldse, mul oli tunne, et tema käest ei maksakski liiga palju küsida. Kõik kulges ilmselt niigi omasoodu, kõik pidi omal ajal selguma.

Siis äkki taipasin, mis oli juhtunud. Oli juhtunud väga tähelepanuväärne asi. Esimest korda olin käinud külas naabritel. Jah, absoluutselt esimest korda. Ma olin seal märganud parkettpõrandat ja peremehe pelgupaika. Aga endast polnud ma teatanud mitte midagi muud kui seda, et mu hambad ei valuta. Mitte üks silp rohkem. See jahmatas mind.

Betoontunnelis möödus meie vahetus läheduses lift. Alla või üles? Keegi mu anonüümsetest naabritest ajas mingeid oma asju. Või oli see Ivi Schmidt? Või sõitsin seal koju... mina ise? Muigasin salamisi. Veider mõte, seda küll, aga ma polnud veel kordagi seisnud säärases punktis oma korteri suhtes, nüüd sain ma aga äkki teada, milline heli kostab siin võõra korruse trepikojas siis, kui ma liftiga mööda sõidan.

«Noh, kena on, nüüd siis astume korraks doktori juurest läbi,» ütles Allan Rüütel, kustutas korralikult sigareti, surus selle tühja tikutoosi, sirutas toosi siis mulle. «Pange siia.»

Niipea kui olime jõudnud astuda 16. korteri ukse taha, läks see lahti. Vähemalt näis mulle niimoodi. Imre Viinapuu astus meile vastu, nägu tõsine, pilk selge. Tal oli seljas sametine kodupintsak ja lips kaelas. Mitte see, mis ennist tänaval, vaid tume ja tõsine.

«Jah, palun teid,» ütles ta resigneerunud noorpoeedihäälega. Ning juhatas meid hämarast esikust kohe kööki (meie esivanemad on ikka köögis istunud, juttu puhunud, laulu löönud). Ta pakkus meile istet.

Nagu ma ringi vaadates taipasin, oli tegu minu enda korteri duplikaadiga, ja ometi oli siin kõik teisiti. Hoopis teisiti. Minul poleks kuidagi pähe tulnud oma köögist nii stiilset baari kujundada. Mis siin kõik polnud: seinaäärne lett, mitu pukki (nendel me juba istusimegi), efektsed riiulid. Kõik vaid pruuni värvi kahte tooni kasutades üle värvitud, elustav kullakas triip neid toone rõhutamas ja ruumile aktsente andmas. Kõik oli lihtne ja kallis.

Meie istusime, peremees aga toimetas nobedalt ja murelikult meie ette kuuma kohvi (see oli tal suures termoses valmis), ilusad tassid, väikesed pitsid, pisikese lapiku konjakipudeli. Jälgisin huviga peremehe noort ikooninägu. Imre Viinapuu tegutses niimoodi, nagu sooritaks ta mingit rituaali.

«Kuidas veega lood on, doktor? Joogiks jätkub?»

«Mh-mh,» noogutas doktor tegevust katkestamata.

Ja vähe aja pärast istusime külg külje kõrval baarileti ääres.

«Noh, mehed,» ütles Allan Rüütel oma kummalise häälega, olin sellega juba natuke harjuma hakanud. Ta pilgutas silma. Ta oli suur, sihvakas ja salapärane. Mul oli hetkeks tunne, nagu saaksin ma kõigest aru.

Konjak küütles, me lõime pitsid kokku, me olime nagu vandenõulased — Allan Rüütel, joogalikult rahulik ja tõsine Imre Viinapuu ning mina, väike närviline mees.

See oli hea konjak. Mu sisikond häbenes varem joodud punalillat veini.

Ka kohv oli väga hea.

Siis tõstis doktor enda ette väikese magnetofoni, klõpsutas lüliteid, sahistas linte ja küsis:

«Muusikat?»

Allan Rüütel noogutas aeglaselt, ta silmad olid kissis, näol äraolev ilme. Ta näis nautivat kohvi. Ja pidavat mingeid kaugeleulatuvaid plaane.

«Jah, loomulikult, aga miks ka mitte,» ütlesin mina.

Imre Viinapuu kallas pitsikesed uuesti täis.

«Ei tea, kas maksab...» ütlesin mina.

«Maksab küll. Täna on laupäev. Varsti on õhtu,» vastas korteriperemees. Ja ma nägin nüüd esimest korda ta naeratust. Seegi oli tõsine ja napp. Stiilne — nagu kõik muugi ta ümber. Ilmselt ei raisanud ta naeratust kuigi sageli.

Siis lülitas ta magnetofoni sisse. Ja köök täitus hingeahistavast laulukähinast, trompeti naerust ja kaebest, sellest imelihtsast, ent kõigile teistele kättesaamatuks jäänud musitseerimisõnnest, mida oli osanud vaid üks inimene tervel planeedil, üks paksude huultega vana neeger. Kes muu, kui Louis Armstrong. Armstrong kähises, kurtis, irvitas, kiusas, lohutas, edvistas, uhkeldas, kord inimhäälega, kord trompetiga, kõik see tulvas stereofooniliselt ja lausa lämmatavalt igast kööginurgast mu längus õlgadele.

Küünarnukid ligistikku, istusime ja kuulasime. Ammu, väga ammu polnud ma kellegagi koos muusikat kuulanud. Ja veel keda — Louis'd! Jah, nii me teda omal ajal tudengifamiliaarsuses hüüdsime. Nii hüüdis teda küll terve maailm. Terve plejaad samanimelisi kuningaid ei maksnud midagi ühe muusiku kõrval. Louis . . . Sel suvel, kui ta suri, korraldasime ühe sõbra pool tõelised peied, põletasime küünlaid, jõime viina, kuulasime lõpmatuseni üht väikest nelja palaga plaati (muud meil käepärast polnud), seisime kordamööda avatud aknal ja neelasime sooja õhe vaadates mehiselt pisaraid. Maailm oli tol hetkel väga väike, kompaktne, traagiline. Me kõik olime jäänud orvuks, meil polnud enam Louis'd.

Jah, aga millal see oli, see kurbus, see väike ja kompaktne maailm . . .

Nüüd tundsin ma ennast hästi. Ma polnud ennast terve nädala nii hästi tundnud. Louis laulis ja mängis. Aeg võnkus edasi-tagasi, aeg allus bluesirütmile. Oli see maitsetus, niimoodi ajast mõtelda? Ah, ükskõik. Kus te olete, mu kunagised semud Tom ja Esko? Kus oled sina, hõreda habemega Avo? Ja sina, teraste silmadega koolipoiss Madis? Ja kus oled sina, Udo Munak? Mis on meist kõigist saanud? Geeniusi ei saanud meist kellestki, kuigi me seda salamahti lootsime. Kahju, muidugi. Aga mis seal ikka. Louis on surnud, elagu Louis.

Sedaviisi mõtiskledes märkasin ma ühtäkki kahte asja.

Heitnud juhupilgu aknasse, märkasin, et see ei paistnud läbi. Tavalised klaasid olid asendatud lumeräitsakamustris ruutudega. Sellest siis ka see ühtlane ja pingevaba valgus köögis, mida olin kogu aeg tunnetanud.

Seejärel sattus mu vaatevälja hõbekarikas.

See seisis käeulatuses, nihutasin selle lähemale ja hakkasin hajameelselt uurima. Karikapinnale oli graveeritud madu, meditsiiniline loomake. Ja kalligraafiline tekst:

«Heale kolleegile Imre Viinapuule tema 50-ndal juubelil.»

Võpatasin, vaatasin doktori poole. Mu pilgus pidi olema

paras annus õudust. Doktor oli kõike tähele pannud, kõigest aru saanud, ta vaatas mulle vastu ja noogutas vaikselt ning tõsiselt, ta noogutas bluesirütmis — jah. Jah, nii see on. Alles nüüd märkasin ta siledal noormehenäol silmaaluseid kotikesi. Ja noorpoeedilik ikoonimask muutus mu silmis lihtsalt ühe elatud elu ausaks, mis siis, et veidi erandlikuks pitseriks.

10.

Ja siis oli juba õhtu. Ja ma istusin oma korteris, elutoas, mu ees laual seisid õllepudelid, toanurgas vilkus teleekraan, mida ma ei vaadanud — ma mõtlesin.

Ma mõtlesin elust, inimestest, linnast, kus elasin, maast, kus olin sündinud, riigist ja riikidest, mõtlesin hooti tervest planeedist, siis mõtlesin ma veest ja janust, ma mõtlesin oma töödest ja tegemistest. Ma mõtlesin oma muredest ja rõõmudest. Ma mõtlesin ka teiste inimeste töödest, tegemistest, muredest, rõõmudest. Ma mõtlesin armastusest. Ma olin kurb. Ei, ma olin vapustatud.

Jah, möödunud päev oli mind vapustanud. Olin kuidagi täiesti ettevalmistamatult suhelnud paljude uute inimestega ning teinud seda mingil täiesti uuel tasandil. Jah, alles nüüd sain ma aru, et päev oli möödunud ebaharilikult. Oli see juhtunud kogemata või oli keegi mind ettevaatlikult suunanud? Seda ma ei teadnud . . . Kõik oli veel ebaselge, ähmane, kõik oli alles eos. See oli nii, nagu oleks öö ja nagu oleks selles öös äkki midagi liigatanud, lastes aimata, et koidik on sündimas. Aga tegelikult polnud mitte see kõige tähtsam. Jah, jah — olin avanud täiesti uusi uksi, olin olnud täiesti uutes paikades, olin endale naabrid avastanud, mul oli, mille üle mõtiskleda. Veel — päeva lõpuks olin hakanud teisi inimesi mõningase imekspanuga jälgima. Koguni natuke uurima. Või õigemini — mitte niivõrd inimesi, kui mingeid kummalisi reegleid, mida nad järgivad. Tegelikult oli see asi mind alateadlikult juba hulk aega kummitanud . . .

Rüüpasin õlut, süütasin sigareti. Mu mõtted olid ärevad, helged ja paraku üsna kurvad.

Kõige rohkem mõtlesin ma seostest ja sidemetest inimeste vahel. Neid oli nii palju, need olid nii imelikud. Kui mitte mujal, siis siin linnas, siin linnajaos kindlasti.

Mõtlesin: inimesed ei oska enam nagu õigesti olla. Nad on nagu halva kasvatusega agulilapsed, kes ei tea, millal ütelda

«tänan», millal «palun», millal «aitäh, ma ei soovi». Inimesed põrnitsevad üksteist oma mikrorajoonide petlikes avarustes nagu umbusklikud talumehed, kes on kogemata kombel võõras tihedas metsas kokku juhtunud. Kulm tõngus, sõrmed krambis. Millal, millal küll see asi on inimestega juhtunud? Me olime varem ju hoopis teistsugused. Käib siis tõesti vähegi suuremas linnas elamine inimesele üle tema vaimujõu? Kas tõesti vajame oma tunnete ja suhete eheduse säilitamiseks alevit või pisilinna või maakohta? Et mitte umbe minna? Aga aleviklatš, pisilinnaängistus, külaidiotism? Ei tea, ei tea... Asi on vist milleski muus. Aga milles?

Ei, ma ei teadnud midagi. Teadsin vaid seda, et mu arutlused on diletantlikud, et midagi uut ma niikuinii välja ei mõtle, ja kui mõtlengi, siis ainult mingi tobeduse. Peale selle olid mul mitme üldteada filosoofilise aksioomiga haprad vahekorrad. Ma tundsin neid ainult pealiskaudselt. Olin instituudis rea filosoofialoenguid vahele jätnud — sel lihtsal ja lollil põhjusel, et mulle ei meeldinud õppejõu nägu. See oli ülbe ja juhm. Aga mis sellest, mõtlesin ma nüüd — see professori kt. ei lugenud omast peast midagi. Kõik olid valmistõed ja kaanonid. Oleksin pidanud teda siiski kuulama, kas või silmad kinni — jah, aga mulle ei meeldinud ka selle mehe hääl. Ka hääl oli tal ülbe ja juhm.

Nüüd kartsin hakata jalgratast leiutama.

Jah, kitsa ettevalmistusega statistikuna (sest kes ma muud ikka olin!) oskasin ma mõneti orienteeruda küll võrdlevate arvude ja sajandikprotsentide maailmas, olin ma nüüd ootamatult nihestunud päevasündmuste ja võib-olla ka liigse klaasikese mõjul ette võtnud ulja ekskursi valdkonda, mille tarvis mul puudusid nii teadmised, talent kui ka mõttejulgus, valdkonda, mida võisid mingil määral omaks pidada näiteks mõned kirjanikud või näitlejad või kunstnikud, aga nendestki ainult vähesed, väga vähesed... Ma mõtlesin inimesest.

Mõtlesin äkki sellele, et millest see tuleb, et inimest pole senimaani ülepea uuritudki? Me teame juba üpris palju näiteks konnade närvisüsteemist, vesinikust, hunditubaka sortidest, Bermuda kolmnurgast, plaanimajanduse eelistest, gorillade IQ-st, aga mida me siiski teame iseendast — inimesest? Tõsi, teatakse ja tuntakse inimese anatoomiat ja tema vere koosseisu (aga milliste skandaalidega needki teadmised hangiti!), aga kui mokaotsast, kui vastumeelselt me enda kohta tunnistame, et jah, mõndagi on veel selgusetu, kõik

need telekineesid, biovoolud, telepaatia ja muud peaaegu pseudod. Aga äkki just siin see konks peitubki, miks inimene inimesega kokku saades hakkab rübelema, põrkuma, õiget distantsi otsima? Kõik distantsid ei klapi. Võib-olla on asi just valesti valitud distantsis, kõigis neis raudbetoonist kuubikuis, mida mikrorajoonide kaupa on üle kogu maakera maha laotatud?

Rüüpasin õlut, pingutasin aju.

«Inimene saab üksi hukka, mitmekesi aga läheb hulluks. Lahendus — tuleb valida täpne distants.»

Olin natuke aega enda peale uhke, istusin maalilises poosis, mul tekkis koguni kaunis plaan see mõttetera üles kirjutada, samas aga tundsin, et olin üle pakkunud, sõgestunud, jah, grafomaania siin korteris täna õhtul veel puudus. Heitsin abiotsiva pilgu teleri suunas. Aga ei, seal käis parajasti sõjategevus, maani kuubedes muhameedlased viskusid enne kogupaugu andmist terve rooduga kummuli, palusid Allahilt täpset kätt ja haarasid siis moodsate automaatrelvade järele. Nii käis see rituaal mitu korda, siis loovutati ekraan nördinud blondile mehele, kes leidis, et säärane sõjapidamisviis on väga metsik. Tema oli harjunud sõja all silmas pidama midagi muud, metoodilist tankirünnakut või pommieskadrille näiteks.

Ekraan masendas mind. Mõtlesin, et mõneti on inimene küllalt hirmuäratav olend. Millest tulevad meie seletamatud lapsepõlveõudused? Kas me kardame kolli? Ei, me kardame inimest. Mäletasin senini oma üht suurimat hirmuelamust. Olin siis umbes viieaastane. Ühel hilisel pärastlõunatunnil istusin köögis ja sõin moosisaia. Lahtisest vaheuksest langes kööki vildakas päikeseruut. Äkki ilmus sinna ruutu terav ja väga täpne vari. See oli mehe kontuur — kuni vööni. Kontuuril oli kaabu peas. Mind valdas õudus, mida ma polnud osanud tänini kirjeldada ega põhjendada. Vari püsis paigal üle minuti. Kogu selle aja istusin krampi tardununa. Seejärel vari kadus. Ma ei mäletanud, et oleksin kuulnud mingeid samme või ukse sulgemist. Pärast karjusin hääle ära. Emale, kes selle peale aiast kohale jooksis, ei osanud ma midagi selgitada. Ei osanud ega julgenud. Ja kaua pärast seda ei julgenud ma üksinda ruumidesse jääda. Mis see siis ikkagi oli? Vaevalt midagi müstilist. Lihtsalt olin aimanud võõra inimese lähedalolekut. Võib-olla olid selle varju omanikul tõesti halvad mõtted olnud. Ta võis olla varas, aga miks mitte lihtsalt üks isa külalisi?

Aegade jooksul olin tähele pannud sedagi, et enamik väikelapsi hakkab võõrast inimest nähes nutma.

Ei, ei, mis minuga on, mõtlesin ma imestusega.

See ei kõlba. See ei sobi mu põhiloomusega.

Ja jõin natuke õlut.

Seejärel meenus paari nädala eest nähtud episoodike. Olin sattunud ühte väikesesse baari oma linnaosa teises servas. Olin siin mõnikord varemgi klaasi veini või tassi kohvi joonud.

Sedapuhku oli baar üsna täis. Sain kolmanda koha väikeses nurgalauas, kus istusid kaks vanameest. Kumbki omaette. Kohe võis aru saada, et nad polnud omavahel tuttavad. Nad rõhutasid seda igati. Kumbki jõi oma sadat grammi likööri. Neil polnud eriti mugav. Nad pidid kogu aeg teineteist märkama. See ajas neid turri, see pani neid nohisema. Nad olid nii nagu inimesed ikka. Aga siis jõi üks vanamees oma likööri ära. See tegu toimus minnalaskva ja meeleheitliku žesti saatel. Saagu nüüd mis saab, mina enam enda eest ei vastuta, rääkis see žest. Küllap oli mees enne seda veel joonud. Ja nüüd juhtuski see, mis sellistel puhkudel ikka ette tuleb. Väga lühikese aja jooksul, konkreetselt kellegi poole pöördumata, jutustas nimetatud vanamees maha enda ja oma laste elulood. Seejuures masseeris ta oma käelabasid, näppis prille, ta piinles ja ahastas. Ta oli haritud inimene (see selgus ka eluloost), ta tunnetas oma teguviisi vääritust. Amoraalsust. Aga tal polnud jõudu ennast kokku võtta, pidurdada, lakata rääkimast. Teine vanamees vaikis. Tema näol peegeldus hukkamõist. Ta oli tusane. Teda oli segatud. Ja veel midagi oli ta näos... Kas mitte samuti ahastus?

Rääkija oli muide endine perekonnaseisuameti juhataja. Ta oli ametlikult, pulmamarsi saatel paari pannud tuhandeid meie linna kodanikke. Ja teatava osa neist inimestest oli ta hiljem pitsatiplaksuga lahutanud. Nüüd oli ta leskmees, kaheksandat aastat pensionil. Ta pojad olid kaugel. Ja ta küsis oma eakaaslaselt nõu, kas tasuks kuhugi kaheks kuuks tööle minna, kuna pension on liiga pisike. Eakaaslane pomises vastuseks midagi arusaamatut. Mõlemad vaatasid teineteisele piinatult otsa. Sündmus ahistas neid võrdselt. See oli sobimatu. Võõrad inimesed tutvuvad ja käituvad teisiti.

Pärast tekkis pikk vaikus — selle aja sees õiendasin mina, kõrvaline noormees, oma arve. Mõtlesin, et niimoodi see asi neil jääbki.

Aga vahepeal oli endine büroojuhataja ennast kogunud. Ta

ei rabelnud enam. Ta seedis mingit küsimust. Siis see tuligi. Väliselt rahulik, pöörast kartust ja pinget oli ainult aimata.

«Kuulge, kas teil on juba surmatunnet olnud?»

Ja imelik küll — sellest küsimusest sai teine vanamees kohe aru. Kõik nende vahel muutus äkki selgeks. Nad olid vanad mehed. Neil oli ühesugune füüsiline kogemus elust. Teine lakkas võõrastamast. Ta mõtles järele ja raputas siis pead:

«Ei.»

«Ah nii,» lausus endine büroojuhataja.

«Ei, mul pole veel olnud,» kordas teine.

«Mul eelmisel kuul oli. Esimest korda. Küll oli kole!» ütles endine büroojuhataja. Tal hääles oli nüüd ka väike annus meheuhkust. «Kaheksakümneni tahaks ikka ära elada. Aga teie?»

Teine mees ei vastanud. Aga ta näis arvestavat oma võimalusi.

Tõusin ja lahkusin vaikselt.

Nüüd mõtlesin, et olin viibinud väga tähendusrikka, väga tõsise jutuajamise juures. Aga kui pikk tee tuleb inimesel enne ära käia, et säärase muljetevahetuseni jõuda! Kas tõesti ainult selleks, et kohe pärast seda ära surra? Veel mõtlesin ma kaugest ning kohutavast kaabuvarjust ja sellest, et lapsepõlvest raugaeani tuleb inimesel siiski mitukümmend tuhat päeva elada. Seejärel tegin väikese arvutuse, selgus, et olin endale määratud päevadest ära elanud umbes 11 400. Viimase tuhande päevaga ei saanud ma eriti rahul olla. Need tundusid juba allamäge veerevat. Või olid need siiski kulgenud just täpselt minu võimeid ja võimalusi mööda? Võibolla mulle ainult viirastus veel, et olemasolevat situatsiooni on ülekohtuse vägivallaga kujundanud mitmed juhused või detailid?

Ilmselt oli kõik argine ja igav, milles ei maksnud mingit erilist saatuse mängu otsida. Ikka seesama: tudengiabielu, viimased kursused, naise määramine tema sünnilinna, lootused mingile müstilisele ametikorterile, aspirantuurimõtted, raskused teemaga, koha sai teine (ja võimekam), aastane pikendus, plaan natuke ringi vaadata, ootamatult prestiižikas tööpakkumine siin linnas, kõige muu edasilükkamine, gripihood, ajalehekaastööd, nirumeeleolud, naise kasvav kabekirg, õhtud lapsega, uus korter, sisseelamine, mööbli hankimine, ja nii edasi, ja nii edasi, ja see, mida ma juba mitu aastat kirjutasin, need sadakond lehekülge näiteid, arve,

graafikuid, — mis sellest pidi saama? Parimal juhul kärbitud ajakirjaartikkel. Aga päris pooleli jätta ma seda enam ei saanud. See ei tundunud sünnis.

Peale kõige muu oli see tegevus mind aja jooksul köitma hakanud. See andis mu ametlikele tööpäevadele lisa ja lohutust, ma võisin selle taustal endale veel mõne illusioonigi lubada — ehk siiski, äkki ikkagi . . .?

Samas teadsin, et mis kujul ta kunagi ka ei ilmuks, ootaksid mind selle töö eest suured konkreetsed pahandused. Mu alluvatele ei saanud mu töö, mu nuhkimine meeldida. Kuigi kõik, mis ma olin välja uurinud ning sellest järeldanud, oli kokkuvõttes mõeldud nende kiituseks ja kaitseks.

Asi oli selles, et olin juba mitmendat aastat väike ülemus. (Seesama prestiižikas amet!) Olin osakonnajuhataja ühes linnaasutuses, mille ülesandeks oli mitmesuguste eluliste andmete kogumine, süstematiseerimine, läbitöötamine, mõtestamine ja väljastamine. Need olid andmed meie linna võimalustest ja vajadustest. Mul oli kümme alluvat, kõik naised. Nende kohta kehtis säärane statistika: 10% neist olid alla 20 aasta vanad, 10% alla 30 aasta, ülejäänud 80% üle 30 aasta. 70% neist olid pereemad. Keskmiselt oli mu alluvatel 2,7 last (väga kõrge näitaja). Kõik sai alguse sellest, et ühel suvisel pärastlõunal avastasin oma alluvate puudumise töölt — 100% ulatuses. Nad olid läinud kauplustesse, kulinaariaäridesse, kohvikutesse, kinosabadesse ja nii edasi. Ning sinna jäänudki. Nagu ikka. Ainult et tavaliselt kõikus pärastlõunaste kadumiste protsent 40—50 vahel. Nüüd oli juhtunud midagi erandlikku. Mu ülemuslik pahameel oli suur, aga jõuetu. Nimelt ei osanud ma ülemusena käituda, oma kümne naisalluva peale häält tõsta. Siiski olin siis paar-kolm aastat noorem ja seega otsustavam. Otsustasin oma daame kasvatada, neile piinliku hetke korraldada. Käisin ruumid läbi, korjasin laudadelt pooleliolevad tööd, arvutused ja kokkuvõtted, neid oli muide vähem kui arvata võisin, sulgusin oma kabinetti — ja olin väga jahmunud, kui olin täpselt ühe tunniga lõpule viinud terve osakonna pärastlõunase töö. See viiski mind ketserlikule mõttele, et meie linnaaparaat võiks täiesti vabalt ilma meie osakonnata toime tulla. Piisaks kahest-kolmest energilisest inimesest, kes ei käi töö ajal kauplustes, kohvikus või kinos. Ent kuidas ja kellele seda tõestada, ilma et ma seejuures ei jätaks ilma mugava töökohata, ilma palgata seitset pereema ja kolme vallalist naist? Siis see imelik idee tuligi. Ma hakkasin järgmisel päeval (mil

nad kõik kenasti kohal olid, vähem kohvitunde pidasid ja usinamalt oma arvutuste kallal nahistasid) neid terasemalt jälgima. Hiljem hakkasin nuhkima. Ja aastate jooksul olin ma võrdlemisi palju teada saanud. Olin näiteks jõudnud järeldusele, et minu naisametnikud viibivad oma tööpostil keskmiselt 48% ettenähtud ajast. Sellest 48%-st kasutavad nad tööks omakorda keskmiselt 44% aega. Ülejäänud aeg kulub vestlustele, suitsetamisele, kohvijoomisele, tualeti korraldamisele. 52% tööajast kulub naistel olmeprobleemide lahendamisele: kauplused, pesumajad, jalatsite parandus, muud teenused, küttemured jne. Võtsin arvesse sellegi objektiivse asjaolu, et muul ajal oli neid asju raske, kui mitte võimatu ajada. Mõned ettevõtted suleti koguni samal ajal kui meie kontor, mõnel pool tekkisid ebainimlikult pikad järjekorrad. Kogu oma uurimuse tahtsin suunata loogilist rada pidi ettepanekule vabastada teatavatest ametkondadest kõik pereemad, jätta nad rahule, makstes neile iga kuu ülalpidamiseks ja pere toetuseks summa endise palga ulatuses. Nende asemel tahtsin soovitada osakonda värvata kaks või kolm energilist noort spetsialisti. Tingimata meessoost. Mis puutus mu vallalistesse alluvatesse, siis neile tahtsin jätta vaba valiku võimaluse tingimusel, et vähemalt 80% tööajast teeksid nad tööd.

Niisuguse salatööga ma siis aeg-ajalt tegelesin. Suuremad üldistused ja mõned spetsiifilised kõrvalkoefitsiendid olid veel tegemata. Jah, aga mul polnud tarvis olla teab mis läbinägelik inimene, et mõista — kandidaadikraadi ei tõtta selle eest keegi andma. Ja vaevalt seda keegi mingis ajakirjaski avaldada tahab. Emantsipatsioon oli täies jõus, jutud selle kahjulikest külgedest süütud ja lüürilist laadi, naised ei saanud ennast koduses keskkonnas normaalselt tunda, nad hakkasid mässama, alaväärsuse all kannatama, mõnikord pidid nad täitma ankeete, ankeedis tuli märkida töökoht, selle puudumisel vaadati neid pika ja uuriva pilguga — kuidas siis nii?

Jah, mõtlesin ma, naised on kahemõttelises olukorras. Ühelt poolt käib kahekordne elukoorem neile üle jõu, teiselt poolt kardavad nad meestest sõltuda. Ja seejärast nõutavad nad endale hariduse (ükskõik millise, peaasi, et võimalikult kõrgema) ning ametikoha (ükskõik millise, peaasi, et seal vähem käia).

Nii või teisiti, läksid päevad, kuud ja aastad, sellestki päevast, mil olin oma kirjatükki alustanud, oli möödunud üle tuhande päeva, ja kõigest umbes viiekümnel õhtupoolikul

olin tõesti midagi kirja pannud, aga nüüd, sel õhtul, mil istusin elutoas õllepudelite taga, näis mulle küll, et nii mu väike feminiinne kollektiiv kui ka mina ise tegelesime üsna tühja tööga, ainus vahe oli selles, et kõik mu kümme alluvat käisid ametis täis siirast usku oma asendamatusse, mina aga teadsin juba tükk aega, et maailm saab ilma minu diletantliku kirjatükita veel väga kaua hakkama.

Aga midagi pidi ju tegema. Ei saanud ju niimoodi, et üldse midagi ei tee. Ma ei pidanud silmas palgatööd, oma väliselt prestiižikat, sisuliselt aga üsna tillukest ametnikukohta. See nõudis minult tegelikult vaid mõne tunni päevas. Sekeldused, aruandmised, pähesaamised kaasa arvatud. Ja edasi? Kabet ma mängida ei viitsinud. Rääkimata malest, see tundus liiga raske. Filatelist ma polnud. Fotoasjandus tundus samuti liiga keeruline. Raamatuid ma lugesin, see oli loomulik, raamatuid lugesid kõik mu kaasmaalased. Jah, siin ma nüüd olin, ma olin aastaid tagasi lõpetanud ühe teaduskonna, kus mulle muu hulgas oli sisendatud mõned loomingulised või lausa teravad mõtted majandusest kui sellisest, ma olin sattunud siia linna, pidasin õpituga ainult kaudselt ligilähedast ametit, ja mõnikord õhtutunniti nokitsesin ma, reaaliteeditunnet kaugemale tõrjudes, oma elukauge kirjatüki kallal.

Jah, aga midagi peab ju tegema, midagi peab ju olema... Rüüpasin õlut. Mul oli veel kaks pudelit. Taevas oli tumedaks tõmbunud. Suveöö oli saabunud. Hääletult libisesid läbi laotuse mõned punased tulesilmad. Teadsin, et see oli reisilennuk. Mõne minuti pärast pidi ta linna taga maanduma...

Teleris selgitasid kaks noort inimest oma suhteid. Tütarlaps oli edumeelne, tahtis minna tehnikumi õppima, noormees kiristas selle peale hambaid. Nende selja taga mühises soe meri. Ma ei viitsinud telerit välja lülitada. Ma ei viitsinud seda vaadata. Toanurkadesse hakkas taas kogunema vaikus. Valvas ja tundeline ja vastik. Teler ei suutnud sellele midagi teha. Vaikus oli omaette, teler omaette. Kas ongi kõik, mõtlesin ma äkki. Kas ongi õhtu? Kas enam ei tule midagi?

Ja äkki, ilma mingi näilise seose või üleminekuta, hakkasin ma armastusele mõtlema. Mõtlesin sellele ja tundsin, et elu on tühine. Ma ei mõtelnud Taimist. Ma ei mõtelnud ühestki võõrast naisest. Ma mõtlesin armastusest üldse. Ma olin selle unustanud. Ah, kui tühine kõik tundus! Siis ilmusid mu silme ette mingid rippsillad, aiad ja lehtlad. Ma lausa kohkusin. Siis aga nägin, et nad olid tõesti olemas — teleekraanil. Filmikangelased selgitasid oma suhteid nüüd õõtsuval rippsillal. See üllatas mind. Ja solvas natuke. Kõik oli käsitamatult segi läinud. Elu ja ulm, mõtted ja tegelikkus.

Mis minust saab?

Tõusin, lülitasin teleri välja.

Siis läksin kööki, lõikasin leiba, raputasin viilule soola peale, sõin selle ära. Köögis haisesid pesemata nõud. Lõin akna valla. Rinnutasin aknalauale ja vaatasin välja.

Mu pilk otsis pimeduses inimesi.

Ja leidis.

Otse mu akna all seisis Allan Rüütel ja ajas kellegagi juttu.

11.

«Kas te olete tuttavad?»

Allan Rüütel oli elegantne, rahulik ja viisakas. Me seisime välistrepi kohal kaarduva betoonsirmi kõrval kollases valgussõõris kolmekesi: Allan Rüütel, Ollar Otset ja mina. Suur mees oli väga purjus. Nüüd olid tal katki juba mõlemad prilliklaasid, ent ta nihutas raskeid raame üha ja üha jonnaka liigutusega ninale tagasi. Ta vajas prille. Temagi tundis tungi olla väärikas.

Ta meelekohad olid hallid, ta oli raske, uhke ja murtud.

«Mina olen Otseti Oll, mina olen ma, mina olen jah,» ütles ta ja pidi seejärel kukkuma. Allan Rüütel haaras täpselt ja delikaatselt tal kaenla alt. Otset sai tasakaalu tagasi. «Arvate, et see on naljakas? Ah? Ei ole... Elu on nagu kreissaag. Vaat nii, poisid... Sa, Udo, ei tea pooli asjugi.»

Imelik, ta mäletas mind. Ma olin üllatunud, ma vaatasin teda huviga.

«Mina olen endaga läbi, poisid,» ütles Otset ja kiristas luunilõikava raginaga hambaid. «Mul on elu kindlustatud, hea seegi. Paneme?» Ta tiris põuest välja veinipudeli. Vahetasime Allan Rüütliga pilke.

«Teil kulub see võib-olla homme hommikul rohkem ära, naabrionu,» lausus Allan Rüütel.

«Arvad sa? Aga kus see homme on? Kas ta tulebki? Kuule, ja miks sa mind teietad? Olen ma siis nii alla käinud? Ära arva, ma tean küll, kes sa oled. Tead, Udo, kes see mees on?»

Allan Rüütel seadis pea viltu ja muigas natuke.

Mina olin vait.

«Tema on ... Tema on ... Kuule, ütle mulle, Rüütli-poiss,» muutis Otset äkki teemat, astus teisele lähemale, pani käed ta õlgadele, püüdis õõtsumisest üle olla, Rüütlile silma vaadata. «Ütle mulle, mis saab p ä r a s t? Noh, seal ...» Ollar Otset tegi ebamäärase pealiigutuse, kas siis taeva või hoopis tumedalt läikiva asfaldi suunas.

Rüütel seisis vaikselt, kannatas vägilase embuse välja. Ollar Otset laskis ta lahti.

«Sa ei taha rääkida ... Aga võib-olla sa ei tohi? Aga ütle, midagi peab ju olema? Ah? Mulle küll tundub, et on ... Muidu ei saaks ma niimoodi elada ... nagu ma elan ... Kuulge, poisid, teate, mis — tulge minuga kaasa. Ma ei julge koju minna. Teate, palju ma kaalun? Ükssada ja kaheksateist kilo. Voh!» Jälle kiristas ta hambaid. «Aga ikkagi kardan. Mis Raili ütleb? Mis mu pojad ütlevad? Mul on kaks poega, tead... nagu metsapullid. Raili võtab peedi ka ära. Ausalt. Ta kallab selle ... kraanikaussi.» Ollar Otset naeris rõõmutult. «Kraanikaussi. Elu läheb külgepidi mööda, ei saagi enne surma kaineks ... Millest ma tahtsingi ... Tulge kaasa ... Siis on nagu julgem ... Aga ei see aita. Elu on nagu kreissaag. Kuulge, kas te arvate, et mul polegi maailmavaadet? On küll ... Ainult — mis p ä r a s t saab?»

Ollar Otset jäi mõttesse. Ka meie jäime mõttesse. Otset vaatas nüüd üles pimedasse taevalaotusse. Ta näis korraks üsna kaineks muutuvat, ta lakkas isegi õõtsumast. Siis ohkas ta raskelt, kummardus ettevaatlikult ja pani pudeli trepiservale. Mingi riideõmblus kärises valjult. Ennast püsti ajanud, joonistas Ollar Otset kätega õhku mingi kujundi. Mingid siksakid.

Ta ütles kurjalt ja tõemeeli:

«Ei, sinna ei tasu ronida ... Pärast ei saa kuidagi alla. Mina lähen ... nüüd koju magama. Teie ärutage neid asju edasi.»

Ja jälle oli ta raskelt purjus, suur, õnnetu ja võrdlemisi väsitav mees. Ma hakkasin juba kartma, et seisame siin niiviisi koidutunnini. Aga Ollar Otset kummardus taas, tõstis õmbluste kärisedes pudeli üles, jõi paar lonksu, raputas pead, kohendas prilliraame ja lipsu, vajutas oma rasked kämblad meie õlgadele, ohkas sügavalt nagu veis ja tegi paar ebakindlat sammu ukse poole. Nägin nüüd, et ta hinnalisest materjalist pintsak oli selja pealt lõhki kärisenud.

Ta vaatas üle õla tagasi, pani sõrme suule ja sosistas:

«Räägi mis sa räägid, aga nii, et midagi ei ole, nii ei saa ka olla.»

Siis kolksatas uks, mees läks pärast rasket päevatööd koju. Nagu selgus, oli see legendaarne inimene mu naaber.

«Vabandage, kas teie saite aru, mida ta sellega ...» — joonistasin ebamääraselt õhku — «... ütelda tahtis?»

«See oli pjedestaal,» vastas Allan Rüütel.

«Ah muidugi ... Millest ta veel rääkis?» küsisin lihtsameelselt.

«Millest? Millest me kõik ... Elu mõttest, ma arvan,» muigas Allan Rüütel.

Silmasin äkki, et veinipudel oli trepile jäänud.

«Jajah, küll see veel kellelegi ära kulub,» muigas Allan Rüütel.

Ta oli kuidagi hajameelne ja mõttes. Ta nagu ootas kedagi.

Mina aga — mina vist polnud kordagi sellisel hilisel tunnil oma maja ees seisnud. Siin oli huvitav seista. Ka minul oli tunne, nagu ootaksin kedagi.

Ja me ei jõudnud veel sigarettegi süüdata, kui saabuski uus inimene. Kust ta meie ette tekkis, seda ei jõudnud ma märgata. Aga äkki oli ta kohal. See oli ebamäärases eas naine, seljas natuke kortsunud kleit, kunstnahast mantel üle õlgade heidetud. Ta seisis ja vahtis meid jultunult. Ei, ta polnud kuigi vana. Siis tõstis ta käed üles, põrutas kannaga vastu maad ja hakkas tantsima. See pidi olema valss, aga naise samm oli tönts ja takerduv. Ta laulis endale kimava aldiga kaasa:

«Siis meeleldi maanteel ma tantsin,
ta-rui-ra-rui-ra-raa ...
seda marulist hulkuri valssi ...
Tule minuga, neiu, ahoi!»

Imelikke asju sündis sel ööl meie maja ees. Äkki oligi see ööelu?

«Kas te olete juba tuttavad?» küsis Allan Rüütel vaikselt. Ta nägu oli tõsine, pilk väsinud.

«Ära mõlise,» krääksatas naine ja jättis laulu pooleli. Seejärel ka tantsu. Tal olid natuke rohmakad, ent sugugi mitte inetud näojooned. Ta oli purjus. Kuidas ma sellest kohe aru ei saanud!

«Tema on Maimu ... tema aga Udo Munak,» ütles Allan Rüütel.

«Kas sa näed?» sõnas naine. Aga see ei käinud minu kohta. Ta oli lihtsalt veinipudeli avastanud. «Kuule, ma võtan

natuke.» Ta kükitas tütarlapselikult kleiti kohendades meie vahele, toimetas asjalikult veinipudeli kallal, pani selle siis oma kohale tagasi, tõusis, vaatas meid kordamööda lähedalt, suu mossis, silmad kissis, mühatas, keerutas mantlihõlma ja rõkatas naerma.

«Tule minuga, neiu, ahoi!» hüüatas ta ja läks.

Uks paukus.

«Kes see oli?»

«Teie naaber...» vastas Allan Rüütel. «Nagu teisedki.»

Ja me seisime oma kohal edasi. Öö oli nagu etendus. Kusagil kaugemal kolksatas uks, kusagil suleti aken, kusagil kräunatas kass. Kõik kuulus ilmselt asja juurde. Öö ja etenduse juurde. Need pausid, need heliefektid.

Saime sigaretid lõpetatud, kui meie ees avanes majauks. Ja trepile astus üks mees, Rüütlist noorem, minust vanem, pildiküllane suvesärk lohakalt selga tõmmatud, nägu millegipärast paistes, kiilaspea kipras, väikesed silmad traagikat täis.

«Tere õhtust. Kas te olete tuttavad?» päris Allan Rüütel.

«Ei ole,» ütlesin mina.

«Ah?» küsis mees. Alles nüüd märkas ta meid. Ta sundis oma ilmet muutuma, püüdis naeratada, tõttas Rüütli juurde ja surus tormakalt ta kätt.

«Ah, kulla mees, kui te teaksite, kui te ainult teaksite... Aga mis ma teid tüütan. Palun vabandust.» Ta vaatas minu poole. «Minu nimi on muide Felix Eik. Ma olen vähetuntud maalikunstnik.»

«Mina olen Udo Munak, vähetuntud ametnik,» püüdsin ta tooniga kaasa minna.

«Ei, ma räägin täiesti tõsiselt,» ütles Eik. Ta silmad hakkasid pilkuma. Ta ei talunud vist nalja.

«On midagi juhtunud?» küsis Allan Rüütel.

«Juhtunud? Te küsite... Ei, jah... See on pikk jutt. See on igav jutt... Ma räägin sellest mõni teine kord.»

«Kuidas soovite,» tähendas Allan Rüütel.

«Ah, ma ütlen!» plaksas mees endale peoga vastu pealage. «Nüüd tuleb kuskilt takso saada. On seal peatuses taksosid? Ega siin enam midagi muuta saa... Aga siiski, võtme peab ta mulle ju ikka andma.»

Allan Rüütel noogutas kergelt. Eik märkas seda kohe.

«Ah nii, teie arvate seda samuti? Muidugi, ta peab, tal pole pääsu... Ah, suu kuivab... Ah, mis saab, mis saab... Kõik mu tööd ja tegemised... Mu rütmid... Naeruväärne, lihtsalt naeruväärne... Kõik on pooleli. Mis niimoodi saab? Kas ma pean jälle otsast peale hakkama? Miks see kõik niimoodi on?... Ja suu kuivab.»

«Palun,» ütles Allan Rüütel ja küünitas pudeli järele. Ta tegi seda kummaliselt — ühel jalal kükitades, teine kaugemale taha sirutatud. Muidugi, ta ju lonkas. Ma oleksin võinud ka ise vähetuntud maalikunstnikule veini pakkuda. Aga ma ei tundnud veel selle öö reegleid.

«Oi, kas tõesti... Milline üllatus! Leidub veel häid inimesi! Aga teie ise?»

«Meie janu on juba kustutatud, naabrionu,» ütles Allan Rüütel.

«Jah, täpselt,» kinnitasin mina kajana.

Eik võttis pudeli, heitis pea kuklasse. Ta otsmik tõmbus higipärli. Ta jõi pudeli ahnelt tühjaks. Veel viimast korda heitis see mahlakat mürgist helki, et seejärel muutuda igavaks tühjaks taaraks.

«Ma jooksen nüüd edasi,» ütles vähetuntud kunstnik vabandavalt.

«Me saame teist aru,» vastas Allan Rüütel.

Me vaatasime talle järele. Kord joostes, kord järsult seisma jäädes, millegi üle aru pidades kaugenes vähetuntud maalikunstnik Felix Eik harvade laternate paistel. Viimaks neelas ta pimedus. Ja varsti kostis sealt kusagilt veereva pudeli kõrinat. Muidugi, ta oli kogemata tühja pudeli kaasa võtnud.

«Siis on nüüd vist kõik,» ütles Allan Rüütel.

Meie peade kohal kolksatas veel üks kinnitõmmatav aken. Allan Rüütel vaatas üles.

«Jah, kõik,» ütles ta seejärel. «Lähme?»

Ma ei hakanud talle küsimusi esitama.

Ja me läksime.

Me läksime poolpõiki läbi kvartali, läksime üle tänava, suundusime viiekorruseliste ridamajade poole, ma polnud siia veel kordagi jõudnud, kuigi need majad seisid lausa käeulatuses, mul polnud siia lihtsalt asja olnud, me astusime veel mõnda aega ja jõudsime siis äkki mingisse pimedasse külakohta. Nii mulle vähemalt näis.

Tõesti, tõesti, siia polnud ma kunagi sattunud. Ja ometi polnud meie tee pikem kui kolmsada meetrit. Ja muidugi polnud see mingi küla — siin seisis vaid tosinkond individuaalelamut. Majad ja aiad, mis polnud omal ajal massilisele ehitusele jalgu jäänud. Taamal aga mustasid kõrged paneel-

majad nagu kaljud. See oli nagu mingi külake mägede rüpes. Siin oli pime, märksa pimedam kui mujal. Ning kusagilt kostis rohutirtsu saagimist. Jäin seisma.

«Jah, te kuulsite õigesti,» tähendas Allan Rüütel.

Samas kuulsin teisest suunast mingit kriiksumist.

Teritasin kõrvu.

Olin seda heli kusagil kuulnud.

Olin seda kunagi kuulnud.

Päris kindlasti.

Tõsi, see pidi olema väga ammu.

Ka Allan Rüütel oli erksaks muutunud. Vilksti! vaatas ta minu poole. Aimasin ta silmis huvitatust.

Kriiks, kriiks, kriiks, kostis kusagilt väga lähedalt. Kriiks-kriiks.

Iga sammuga muutusin ärevamaks. Tont võtaks, mis see siis ikkagi oli, tont võtaks, milleks mind ikkagi keset ööd siia toodi?

«No nii, naabrionu,» ohkas Allan Rüütel viimaks kergendatult.

Ja me nägime, et tanumaristil, nelja erakrundi vahelisel eikellegimaal seisid inimesed, neid oli kümme või pisut enam, mehed ja naised, kõik enamasti tõsises keskeas. Ja me nägime, kuidas üks naine pumpas puurkaevust ämbrisse vett — kriiks-kriiks. Ämber kiikus tasa konksu otsas. Naise ülakeha liikus rütmiliselt. Ülejäänud seisid vaikselt ja liikumatult. Tanumaristil seisis post, selle otsas rippus tuhm elektripirn.

Vaat milline tähendusrikas pilt...

Samas valgustas keegi meid hetkeks ja kobamisi taskulambiga. Naine võttis oma ämbri ja läks aeglaselt minema. Pumba juurde astus tüse mees. Kriiks-kriiks. Vesi hakkas pahinal ämbrisse kogunema.

Ma seisin vapustatult paigal.

Kaev! Vesi! Jah, midagi sellist polnud ma ammu näinud. Kust olin võinudki kaevupumba kriiksumist kohe ära tunda? Kas siit oli käinudki vett toomas vana naabrimees Juss? Küllap just siit.

Kaev, tõeline kaev! Ja kus — otse minu januse kodu külje all. Kriiks-kriiks, laulis kaev. Järjekord nihkus edasi, tüse mees läks oma teed, keegi astus juurde. Kriiks-kriiks, häälitses kaev. Aga inimesed olid vait.

Allan Rüütel ütles mulle poolsosinal:

«Varsti hakkavad nad rääkima.»

See oli natuke mõistatuslik lause. Ja jäi mulle seetõttu väga teravalt meelde.

Ühes hoovis haugatas koer.

Siis kadus Allan Rüütel kuhugi ära. Ei, ta sahistas mu selja taga põõsastes.

«Kuhu ma ta torkasingi,» rääkis ta omaette.

Varsti astus ta longates ligi ja ulatas mulle ämbri.

«Palun võtke. Olen päris kindel, et teie majapidamises sellist asja ei olegi,» ütles ta.

«Jah, aga... Tõesti, teil on õigus. Aga teie ise?»

«Mina?» imestas ta siiralt. «Millest me räägime, naabrionu? Võtke, võtke, kui pakutakse... Eks te kunagi annate tagasi. Kui rikkaks saate.»

Ta hakkas naerma. See oli ilus ja salapärane naer.

«Heakene küll, ma jätan teid nüüd siia. Mul on veel üks käik ees. Ametiasjad, mis parata.»

See oli veider jutt. Ma vaatasin teda imestunult. Ta seisis nüüd laternapaistes, ta naeratas kahetsevalt, ei, ta naeratas julgustavalt. Mis käik, mis ametiasjad, imestasin mina. Võibolla tõttab ta öisesse vahetusse? Aga ei, aga ei... Avarii? Küllap. Ja nüüd märkasin, et ta oli üleni musta, must sviiter, mustad püksid, mustad teravaninalised kingad. Ja ta juuksed tundusid nüüd nii mustad, et näisid lausa sinetavat. Või pigem — jälle arvasin ma märkavat nende kohal võbelevat fosforivärvi vinetust.

Ta surus mu kätt. Ta käsi oli jahe ja tugev.

Siis oli ta kadunud. See käis kuidagi liiga äkki. Mul hakkas sellest kõigest kõhe.

Mõtlesin järele — ja läksin vaikivasse veesappa.

Kui ma koju jõudsin, haaras mind ootamatu idee. Mul oli piinlik, ent surusin kõhklused tagasi ja asusin toimetama. Otsisin köögikapist üles ühe kolmeliitrise plastikämbri, millega mõnikord harva olin käinud kalja või hapukapsaid ostmas, kallasin selle nüüd vett täis, tõin elutoast ühe avamata õllepudeli, läksin sokkides trepikotta, hiilisin üle külma kivipõranda, panin väikese ämbri ja pudeli 21. korteri ukse taha, kogusin julgust ja vajutasin siis pikalt uksekellale. Ja veel. Ja veel.

Siis tormasin koju. Riietusin lahti. Kustutasin tuled. Pugesin teki alla.

Mõne minuti pärast hakkas helisema minu uksekell. Ma hammustasin huulde. Ma ei kartnud enam oma uksekella. Aga midagi polnud teha, ma ei saanud avama minna — ma magasin juba.

Jah, ma juba magasin.

Unetus? Mul polnud unetuse jaoks hetkel mahti.

12.

«Aga Gagras sajab vihma.»

Säärane lause seisis Taimi poolt läkitatud postkaardil, mille olin ennist kastist välja võtnud.

Postkaardil oli värvifoto: asuurne meri, sinakad mäed, paar palmi, pruunikas päevavalgus. Kõrgel mägedes kaks igavat ja moodsat kõrghoonet, sanatooriumi või hotelli. Naine kirjutas, et tal läheb hästi, et vorm paistab tõusvat, et mägedes hulguvad pilved, et tema akna all hulguvad sõbralikud koerad, keda kõik kabeturniirist osavõtvad naised söödavad. Aga Gagras sajab vihma, lõpetas naine oma sõnumi. Polnuks neid nelja sõna, oleksin ma postkaardi kähku unustanud. Aga need sõnad üllatasid mind. Neist õhkus stiili ja meeleolu. See oli Taimi poolt midagi täiesti uut. Võib-olla mõjus talle niimoodi edu? Hommikuses linnalehes oli ära toodud teade T. Munaku võistluslikust viigist.

«Aga Gagras sajab vihma.»

Kordasin neid ridu, kõndisin pilvise taeva all. Juba kolmandat päeva näisid meie linna kohal püsivat ühed ja samad pilved, õigupoolest küll üks ja sama ühtlane pilvemass, mis ei lasknud läbi ei tuult ega soojust.

Tegelikult sobis säärane ilm meie linnaosa arhitektuuriga kõige paremini. Helehallid majademassiivid said selle paistel mingi huvitavama tooni, muutusid ruumilisemaks, nad tundusid suuremad ja õilsamad, puudusid valguse ja varju toored kontrastid. Jah, koguni majade paigutuses tundus midagi uudset ja otstarbekat.

«Aga Gagras sajab vihma.»

Ma vaatasin teatava huviga oma jalgu, mis kuidagi väga iseseisvalt kõndisid mööda harjumatut marsruuti. Jalad olid kängitsetud tumekollastesse sandalettidesse. Need olid üsna uued ja kriuksusid koguni. Kriuksuga sandaletid kõnnivad nüüd laadale, mõtlesin ma eneseirooniliselt muiates. Samas tajusin kellegi pilku. Vastutulija, suure musta puudliga jalutav vanem naine silmitses mind. Ta ilmes oli antipaatia. Ta ei suhtunud minusse hästi. Imelik küll, ma polnud isegi grimassitanud, ma olin ju ainult korraks muianud. Aga jah, avalikus kohas ei tohtinud ilmselt omaette muiata, nagu ei tohtinud seal ka vägijooke juua. See solvas kaaskodanikke. Avalikus kohas tuli olla kinnine, ilmetu, võimalikult ebaisikuline.

Mu jalad läksid. Nad teadsid, kuhu minna. Mu jalad olid liiga suured. Mu kõnnak polnud kuigi ilus. Astudes seadsin põiad liiga otse, eemalt võis jääda mulje, et kõnnin, varbad sissepoole. Ka ei tõstnud ma jalgu kuigi kõrgele, seetõttu sarnanes mu liikumine mingi ülekanna-libisemisega. Niimoodi kõnnivad paljud otsustusvõimetud või lihtsalt nõrga iseloomuga mehed. Jah, ma teadsin endast küllaltki palju. Ainult ma ei osanud oma teadmistest vajalikke järeldusi teha.

Mõtlesin nüüd: kas ka mu kõnnak mõnda kaaskodanikku häirib?

Küllap vist. Küllap kindlasti.

Kõnnak peaks olema märkamatu, kui ta pole ilus. Või sügavalt isikupärane.

«Aga Gagras sajab vihma.»

Ma polnud ei majas ega maja ees kedagi kohanud. Mis siis ikka, võib-olla oli see isegi hea. Teadsin oma kvartalis üht väikest paviljoni, kus sai kohvi, viinereid ja võileibu. Ma polnud nõudlik. Jõudsin kohale hetkel, mil paviljoni ukselt koristati silt «Avarii tõttu suletud». Paviljoni kõrval nägin veetsisterni — kollaseks värvitud autohaagist. Sain nii viinereid kui kohvi.

Ja seejärel usaldasin ennast lõplikult jalgade hoolde. Nemad valisid suuna, mis näis sobivat mu ähmaste plaanidega. Jah, kuigi ähmaselt, liikusid mu peas mingid harjumatud mõtted, oletused, variandid. Midagi näis ragisedes küpsevat. Kaela langevat. Mitte küll kohe, ei, ei, aga . . .

«Aga Gagras sajab vihma.»

Siis olin kohal. Jäin korraks seisma. Vaatasin huviga oma jalgu. Ja astusin seejärel väravast sisse.

Nagu ma aru sain, oli ka õlletara alles natukese aja eest avatud. Avarii olnud, nagu ma kohe kuskilt kuulsin. Ent veel oli siin väga vaikne. Nägin vaid paarikümmend meest.

Asusin väikesesse järjekorda, heitunud sellest, et ei märganud ühtki tuttavat nägu, ei kuulnud ühtki tuttavat hõiget. See ei klappinud mu ähmaste plaanidega. Aga kohe tuli minu

järjekord õlut osta, kohe tekkis ootamatu situatsioon. Õllemüüja, jämedakoelise punetava näoga naine, vaatas mulle otsa ja lausus vaenulikult:

«Sulle ei tahaks ma tegelikult üldse midagi anda.»

«Kuidas, palun?» küsisin, ilma et oleksin isegi solvuda osanud. See oli nii ootamatu jutt, mis ta mulle rääkis.

Aga õllemüüja vaatas mulle otsa, silmad pahameelest pilkumas:

«Ah sa veel haugud ka? No kurrat! Järgminel»

Ma ei saanud ikka veel aru. Ma vaatasin kustuva ja kartliku naeratuse saatel vihast naist. Siis hakkasin tundma, et kohe läheb asi veel mõttetumaks, juba tajusin lõuas alandavat värinat, juba tundsin soovi ringi pöörata ja põgeneda. Ma kartsin ja jälestasin olmejõhkrust. Nii, nagu mõni teine kardab ja jälestab rotte. Mitte et ma kartnuks kellegi käest kolki saada (siis oleksin võib-olla isegi vastu hakanud), ei, ma kartsin kärarikast ja rõvedat suulist jõhkrust, sülgepritsivaid huuli, kriiskavaid kurguhääli. Olmejõhkrus polnud omane mu maale, nendele linnadele, kus olin elanud, ent iga aastaga oli see hakanud üha enam levima otsekui katk. Ma ei osanud sellega kohaneda. Jõhkrus kui suhtlemisvorm oli jäänud mulle kättesaamatuks. Olin mõnikord kadedusega jälginud mehi, kes ühiskondlikus kohas (vaksalis, kaupluses, bussis) löögi alla sattudes oskasid lennult tooni tabada, kurguhäälele samaga vastata, isegi vajaduse korral sülge pritsida. Ime küll, see mõjus agressiivsetele isikutele, teenindajatele, müüjatele, koristajatele hästi; tavaliselt jäid nood jahmunult vakka. Mina seda kõike ei vallanud. Paaril korral olin ootamatu olmejõhkruse käest lihtsalt minema jooksnud. Muidugi, seda võis ka eluarguseks nimetada.

Nüüd suutsin siiski midagi kuuldavale tuua, midagi tasase ja alandliku häälega pobiseda:

«Kuulge, ma olen terve elu jooksul teist korda teie asutuses, ma ei saa üldse aru, millest te räägite...»

Pea õlgade vahel, ootasin kurguhäält ja vihapritsmeid. Aga ei, asi lahenes teisiti, koguni humoorikalt.

«Nii te räägite kõik,» lõikas õllemüüja alguses, siis aga vaatas mind korraks tähelepanelikumalt ja ütles seejärel täiesti inimliku häälega: «Vabandage mind, ma eksisin.»

«Juhtub, juhtub,» kohmasin mina ja võtsin oma kaks kannu. Mu selja taga naerdi. Aga see polnud õel naer.

Läksin taraseina äärde, panin kannud letile ja katsusin

vahejuhtumit unustada. Ma poleks sellele niikuinii lahendust saanud. Nagu elus enamasti ikka.

«Aga Gagras sajab vihma.»

Ja siis nägin üsna enda lähedal oma naabrit. Ta oli näost kaame. Sedapuhku oli tal seljas tumedam ja tagasihoidlikum ülikond, silmade ees aga üsna harilikud prillid.

«Tere, Ollar Otset,» viipasin ma talle.

Ta vaatas minu poole. Tal oli ilmselt väga paha olla. Lükkasin teise kannu tema poole. Ta tuli ja võttis selle pihku. Vaatasin, kuidas massiivse kaelaga atleet kannu suule tõstis. Selles liigutuses oli midagi kaunist ja ahastamapanevat. Hetke pärast oli kann tühi, täiesti tühi.

«Jah,» kostis hallide huulte vahelt.

Ollar Otset seisis tükk aega liikumatult, otsekui midagi enda sees kuulatades. Siis jäi ta nagu rahule, torkas käe taskusse, hakkas midagi otsima. Ulatasin talle oma suitsupaki.

«Jah,» ütles ta sosinal.

«Kuidas eilne päev lõppes?» küsisin ma.

«Ah,» kohmas ta, suutmata isegi käega lüüa. Paljude pingutuste ja loobumiste hinnaga viimistletud vägimehekere värises. Seda oli kurb vaadata. Pakkusin tuld. Otseti huuled olid hallid.

«Jah,» ütles ta aeglaselt. Siiski, ta hakkas ellu ärkama, taastuma.

«Kuule, teeme veel mõned?» küsisin ma oskuslikult. Mu toon ei äratanud temas kahtlust. Ma ei mõjunud võõrkehana. Spioonina. Seiklusteotsijana. Mu kõhetu välimus võis ilma erilise pingutuseta viia mõtted ka pohmellikannatustele. Tõime kahekesi kannud ära. Kaheksa kannu. Olin vist üle pakkunud — Otset silmitses seda külluslikku ja vahutavat pilti väikese umbusuga. Selleks kellaajaks, kannatuste ja murede suurust silmas pidades, oli seda vist natuke liiga äkki ja liiga palju tekkinud. Tõsi, ta jõi küll üsna kähku paar kannu tühjaks, aga jäi endist viisi kidakeelseks ja kinniseks. Ning alles siis sain aru, milles asi — ta ei tundnud mind ära. Ta oli veel kaine, ta ei saanudki mind ära tunda. Küllap oli ta kaine maailmapilt hoopis teine, kuhu peale janu, südamevalu ja hingepiina suurt midagi mahtuda ei saanud.

«Mida Raili ka eile õhtul tegi?»

See polnud aus võte, aga ma tahtsin Otsetit natuke aidata. Naise nimi mõjus küll paroolina, ent ainult hetkeks. Ta vaatas mind altkulmu. See oli kõik.

«Ei tunne ära või?» hakkasin ma naerma. See ei kukkunud eriti loomulikult välja. Mul oli piinlik.

«Miks ma ei tunne,» ütles Ollar Otset väärikalt. «Kelleks sa mind pead.»

Aga võis aimata, et ta piinatud aju töötas lausa palavikuliselt. Ta ei teadnud, mida minust loota või karta. Ta oli tegelikult väga rumalas olukorras. Ta lihtsalt ei mäletanud — ja kõik.

Neljanda või viienda kannu järel oli aga kõik teisiti. Ollar Otset sai oma mälu tagasi. Ta ohkas kergendatult, vaatas mulle kavala näoga otsa ja tundis delikaatset huvi oma mahajäänud veinipudeli saatuse vastu. Saanud selle teada, puhkes ta naerma. Ta oli nüüd taas seesama Ollar Otset, kellena teda tunti — lõbus ja teravmeelne, suure minevikuga, ent upsakusest kaugel. Ta oli rahvamees ja omapoiss. Ta oli hea jutustaja. Tulvil eeposlikke minevikuseiku, ei tõtanud ta neid lihtloba peenrahaks vahetama. Mõne aja pärast panin tähele, et väike liialdus või ka fabuleerimiskunst pole talle võõras. Ta loód endast ja oma sõpradest kõlasid täiuslikult.

Nii me seal seisime, vestlesime, naersime, olime Oll ja Udo ühest majast. Aja jooksul olid meie ligi astunud, vestlusringiga ühinenud mitmed eilsed tuttavad. Kohal olid Komandant, Pilli-Tiidu, olid teisedki.

«Aga Gagras sajab vihma.»

Ma müksasin Otseti Olli, naabrimeest.

«Kuule,» ütlesin talle vaikselt, «kui sul muidugi midagi selle vastu pole ja kui sul muidugi vaba aega on, kutsu õige veel mõned poisid kaasa, noh, keda sa tunned, ja lähme õige, istume kusagil, ajame juttu, teeme piipu.» Enda meelest olin tabanud õige tooni. Või ei, äkki jäi siiski midagi vajaka? «Mul on mõni liigne rubla,» lisasin ma kähku.

«Ah, mis sa jamad, ehk pole vaja,» laitis Otset. Aga ta pilk polnud seejuures liiga karm.

«On vaja!»

«Nojah . . . kui nii. Kuhu sa minna tahaksid?»

«Paku välja?»

«Siis lähme õige Võsa tänavale,» ütles Ollar Otset.

Ma ei saanud hästi aru. Tema aga alustas poolel häälel läbirääkimisi.

Ja mõne aja pärast istusime südamlikus meesteringis väikesel lagendikul keset leparäga, mis asus meie linnaosa ääremail. Eks siit ka nimi — Võsa tänav. Lagendikule oli toodud ja isegi teatava maitsega laiali asetatud vanu kaste, küll

pinkideks, küll laudadeks. Meid oli kuus meest, me jõime pihlakaveini. See oli mitu korda parem eilsest lillakast jõledusest.

See, mida ma eelmisel päeval õlletaras seistes läbi üürikese vaimustusehoo olin aimanud, paistis tõeks osutuvat. Olin sattunud heasse seltskonda. Kõik oli hubane, kõik oli loomulik. Mu uued tuttavad olid toredad inimesed, neil oli arenenud naljameel ja ka eneseiroonia. Mehised ja elust sakutatud näod olid neil meestel — nagu sõduritel, kaluritel, kullaotsijatel! Kust ma olin küll võtnud, et linnaoludes muutub meesteringis istumine närviliseks ja nadiks?

Millest me rääkisime? Kes seda kõike mäletab . . . Räägiti ükshaaval ja läbisegi, meenutati elujuhtumeid, pilgati üksteist ja iseennast. Kõik need mehed näisid üksteist tundvat nagu ühe laeva madrused. Mõnegi nalja tagamaa läks minu jaoks seetõttu kaduma. Aga mis sellest, mis sellest! Siin valitses oma maailmavaade, oma arusaamine elust. Need mehed olid mõttekaaslased ja kaasvõitlejad. Nagu ma aimasin, olid praegu käimas päeva parimad tunnid. Ohtuks tuleb väsimus, sära saab otsa, mälu tunnistab ennast võidetuks, ees seisab pikk piinarikas öö, sagedane janutamine (aga kraanid on ju kuivad!), hommiku ootamine, üksinduse hirmud ja ahastused, peenraha lugemine, siis viimaks tuleb koit, siis viimaks lööb kell ja avatakse õlletara, mehed tulevad taas kokku, algab vintske kosumine . . . Ent «ära kaeba, suul Vaid naljaks vaevad põlga!».

Aga praegu oli pühapäev. Praegu käis Võsa tänaval väike aiapidu. Meid ei huvitanud üksteise ankeedid, ametiastmed, tööluusid, kehvad iseloomujooned, tüütud kompleksid, salahirmud. Me polnud väiklased.

Ja see kõik oli tulnud nii lihtsalt ja isegi võrdlemisi odavalt. Mitu tundi hubast elu. Ilma januta, ilma mureta.

Mida me siiski tegime? Kuidas seda ütelda . . . Minu meelest me olime, tundsime olemisest endast rõõmu. Aga mina olin juhuslik inimene, uustulnuk, ma võisin asjadest valesti aru saada. Olemisest rõõmu tundes ei tohtinud ma muuseas unustada, et seejuures võis ka lihtkombel purju jääda. Ei, see polnud mul plaanis.

See polnud mul plaanis . . .

«Aga Gagras sajab vihma.»

Mismoodi me siis olemisest rõõmu tundsime? Oh, igati. Muu hulgas mängisime maha mitu vooru viktoriiniduelle, peilisime ei-jah süsteemis välja maailmakuulsaid sportlasi

kogu planeedilt. Planeet liikus sellal oma rada ümber Päikese. Päike ise jäi nähtamatuks. Ühel korral ei suutnud Otseti-poiss, nagu ta ennast ise nimetas, kuidagi välja nuputada üht maailmakuulsat minevikumaadlejat. See, nagu selgus, oli tema ise. Saime südamest naerda.

Pärast mängisime veel säärast ajaviitemängu, kus partner pidi ära arvama, kas vastase peopessa on peidetud paaris või paaritu summa peenraha. Mul vedas kõvasti, võitsin ligi kolmkümmend kopikat. Ah, see oli lõbus.

«Aga Gagras sajab vihma.»

Ei, ma jälgisin ennast pidevalt. Ma ei tahtnud ega julgenudki ületada seda tundmatut rajajoont, mis oli mu viiel kaaslasel üsna igapäevaseks meheteoks, millesse nad suhtusid ka vastava mehise argisusega — nagu meremees merehaigusse või kosmonaut kaaluta olekusse.

Tegelikult polnudki ma liiga omakasupüüdmatu. Olin kümmekond rubla mängu pannud teatava tagamõttega. Tõsi küll, see tagamõte oli mulle endalegi veel äärmiselt hämar ja ebaselge. Küllap olin ma natuke sõgedaks läinud. Nimelt olin ma püüdnud tekitada mingit mudelsituatsiooni. Ja see oli mul lausa lennult korda läinud. Kas tõesti oli asi nii lihtne? Ei vist. Situatsioon oleks tekkinud ilma minutagi, kõik need viis meest tundsid oma Võsa tänavat peensusteni, lihtsalt olin nende kogunemist hõlbustanud.

Nüüd, ühel hetkel, sain äkki aru, mida olin tahtnud. Istusin teiste seas, tundsin ennast kampavõetuna, seda küll, ent samas — ma jälgisin neid. Ma jälgisin neid kui... inimesi. Oh, see oli veider. Millalgi (kas mitte eile öösel?) olid inimesed mind väga huvitama hakanud. Ja nüüd vahtisin neid nagu mingite võõraste uudishimulike silmadega. Olin nagu mees, kes on pikaks ajaks mälu kaotanud ja püüab nüüd kõige lihtsamatest asjadest aru saada. Kes nad on? Miks nad on? Milles seisneb nende suhtlemine? Miks nad pidevalt häälitsevad? Kui nad vahetavad informatsiooni, siis millist?

Vastupidi paari viimase päeva tähelepanekule sujus siin suhtlemine palju napimalt ja andekamalt, palju täpsemaltki kui mujal, muudes situatsioonides ja seltskondades, kõik said üksteisest imehästi aru. Poolelt sõnalt, poolelt vihjelt võis sündida üksmeelne naer või üksmeelne taunimisümin, ikka vastavalt teemale.

Ja veel üks tähelepanek. Kõik nad olid minu, võõra mehe, teadmata elulooga uustulnuka vastu väga kenad ja taktitundelised. Mind oli kogenud pilguga üle vaadatud ja vennas-

konda vastu võetud. Igatahes keeldusin ma mõtlemast, et asi oli ainult selles labases detailis, et sedapuhku ostsin veinid mina.

Nende meestega lobisedes, süütuid mänge mängides, pihlakaveini juues tiksutas mu alateadvuses otsekui mingi pealtkuulamisaparaat, jättis meelde, süstematiseeris. Ennäe, millised nad on, imestasin ma salamahti, nad võitlevad eluga, nad võitlevad januga, nad ei anna saatusele alla. Üks mõistab kahe näpuga klaverit mängida, teine on lugenud «Võlumäge», kolmas maalib akvarellidega sügismotiive. Üks on kaotanud tervise, teine perekonna, kolmas töökoha. Aga kui rahulikult nad kõigest sellest räägivad. Otsekui oleks neil midagi palju tähtsamat teada. Otsekui oleks neid millessegi pühendatud. Ent millesse?

Erilise pilguga piidlesin ma Ollar Otsetit. Temaga olid mul eriplaanid. Tema oli mu majanaaber. Teda otsustasin lähemas tulevikus hoopis terasemalt uurida. Uurida, vaadelda. Ülepea otsustasin ma millalgi, vist ühe suurema veinisõõmu järel, et hakkan kõige lähemas tulevikus inimesi spetsiaalselt vaatlema. Ülepea — selle üle oli tarvis põhjalikult järele mõtelda. Asjal tundus perspektiivi olevat. Aga kõigepealt tuli uurimistingimuste säilitamiseks tagavarasid täiendada.

«Mehed, kes oskab ütelda, kus siin lähim pood on?»

Jah, see oli minu enda hääl, mis äkki sobimatult kõrgel ja komandörlikul toonil üle võsa kaikus.

Lähim pood oli «Sõstar», seda teadsid kõik. Käimisvaeva võttis enda peale Komandant.

«Hunti toidavad hundi jalad,» ütles ta. Ka tema armastas vanasõnu. «See on sihuke hibotees.»

«Sa mõtlesid vist aksioomi,» tähendas Otseti-poiss, meie linna populaarsemaid inimesi.

«Nujah, aksjoom,» nõustus Komandant meelsasti ja läks.

Nihkusin Otsetile lähemale ja ütlesin erutatult:

«Tead sa, Oll, mis ma sulle ütlen...»

Tema silmitses mind sõbralikult — ja väikese uudishimuga.

«Aga Gagras sajab vihma,» tuli mulle samas meelde. Ma sain jaole. Ma olin liiale läinud. Ma olin tikkunud familiaaritsema. Peale selle olin unustanud, mida tahtsin Otsetile ütelda. Äusalt. Raputasin pead, koputasin endale sõrmega vastu meelekohta.

«Ah, see on tühiasi, mõtle parem millelegi muule. Kellega seda ei juhtu,» vastas Otset, näol ilmne kergendus. Ei tea,

mida tema oli silmas pidanud. Aga kergendust tundsin minagi. Veel polnud tõsiste juttude aeg kätte tulnud.

Komandanti oodates vestlesime mitmesugustel teemadel.

«Ega siin väga ulakaks ka tohi minna, paar korda on miilits siingi puistamas käinud,» rääkisime me.

«Ei täna ole seda kartust, täna on lauluplatsil koondkooride esinemine, täna ei tohi miilits kedagi puudutada,» väitsime me.

«Aga kui nii võtta, siis on see sigadus! Mis avalik koht see paks padrik ikka on? Siin ei riiva me ühegi närvilise naisterahva silma,» nurisesime me.

Siis hakkasid põõsad ragisema.

Komandant?

Ei, see oli Valerian — või see, keda ma temaks pidasin.

Lagendik muutus kohe vaikseks ja igavaks. Valerian astus lähemale, uuris olukorda, neelatas, püüdis sõbramehelikult naeratada.

«Näh, ma täitsa juhuslikult... jalutasin siin ja...»

Lagendik vaikis. Pilgud olid äkki umbes. Näod pilves.

«Kuule, Udo, eks ju, vahel on niimoodi, et istud heas seltskonnas, ajad sõna südamlikku juttu, aga siis tuleb juurde üks ebameeldiv inimene ja kõik on kohe teisiti?»

See oli Otset, kes niimoodi rääkis.

«Vist jah,» vastasin ma tagasihoidlikult. Mul oli Valeriani ees natuke piinlik. Ma ei teadnud, milles asi. Aga ilma põhjuseta ei käinud siin ilmas midagi.

«Noh, olgu, ma siis lähen...»

Valeriani pilk oli kinnistunud ühele pudelipärale, mitte kuidagi ei saanud ta pead pööratud. Ent siis võttis ta ennast kokku, neelatas ja kadus leparägasse. Ta kukal oli kuidagi väga meeldejäävalt jäik.

«Seda meest ei maksa usaldada,» lausus Ollar Otset mõne aja pärast.

«Mida ta...»

«Ah, mis me sellest ikka räägime...»

Ja siis tuli Komandant. Ja kõik jätkus sealt, kus see pooleli oli jäänud. Istusime, olime, rääkisime. Istusin, olin, rääkisin. Vaatlused jäid millalgi unarusse. Millalgi meenus, et Gagras sajab vihma.

«Gagras sadavat vihma,» ütlesin tõustes, kõik said minust aru, keegi ei pannud mu lahkumist pahaks, ma surusin kõigil kätt, tänasin kõiki eraldi, seejärel aga lahkusin, leides ilma mingi vaevata õige suuna, vaatasin aina oma jalgu ja läk-

sin, jalad näisid asja tundvat, käisin nendega isegi «Sõstra» kaupluses ära, pärast aga peatasin takso ja nimetasin oma aadressi.

«Lühike ots, aga mul on suured asjad ajada,» ütlesin ma tusasele taksojuhile.

13.

Ärkasin millalgi, ärkasin kusagil. Ei tea, miks, aga esimene mulje oli säärane, nagu eksinuks ma hubasest võsast lahkudes kusagile sügavale laande, nagu maganuks ma rõskes soos — ah, mul oli külm, kurb ja janu. Ma kannatasin. Olin ilmselt veel tudeng, olin mingi lolluse kokku keeranud, mind ootasid pahandused ja eksmatt. Ma olin vist suremas.

Siis hakkasin teadvusele tulema. Püüdsin ringi vaadata. Silmamunad olid valusad ja rasked. Olin vist tõega tudenginolk, kellel mingi seiklus viltu läinud. Aga ei, ma olin hoopis mingis üleni rohelises toas. Kõik seinad, kardinad, põrand, vaip ja isegi lagi olid siin rohelised. Ja seinal rippus rohelises raamis roheline maal. (Rohelised inimesed tulevad rohelisest metsast ja vaatavad võika rohelise pilguga ringi. Nad on näljased. Neil on üksainus roheline kükloobisilm ja teravad rohelised hambad.)

Lamasin laial rohelisel diivanil. Oli siin üldse midagi, mis polnud roheline? Sektsioonkapp. See oli tumepruun. Selle riiulitel seisid raamatud ja ilusad asjad.

Mu valutav pilk nihkus üle roheka lae. Püüdsin mitte midagi imeks panna. Kõik oli õige. Kõik oli kole. Polnud ma mingi ülemeelik tudeng, polnud see mingi süütu segadus, mille läbi ma siia rohelisse tuppa olin sattunud.

Mis kell võis olla? Millisesse aega ma olin sattunud, kuhu mind küll valulema oli paisatud? Kes seal vedeleb, mõtlesin ma. Suu irvakil, silmad pungis? Mina. Mina ise. Vaat sulle janutamist, vaat sulle inimeste uurimist. Uuri nüüd iseennast. Vaatasin traagilise põlgusega oma keha. See oli riides ja rohelise teki all. Keha piirjooned äratasid minus tülgastust. Mul oli roheline padi pea all.

Vaid sandaletid lamasid mu kõrval põrandal.

Samas märkasin käeulatuses rohelise linikuga kaetud lauakest, sellel lõpukorral džinnipudelit. Nägin kahte klaasi, mahlapurki ja kõike muud.

Ah, muidugi, mõtlesin ma. Rohelises toas oli vaikne. Väga

vaikne. Aega oli vist võimatu määrata. Aga samas meenus mulle käekell. See lotendas ootamatult kõhnaks jäänud randme ümber ega olnudki seisma jäänud. Pool seitse. Õhtul? Hommikul? Ei, aeg seisis siiski.

Mul oli ükskõik.

Ajasin ennast istuma, võtsin pudeli, jõin ja puristasin. Et oleks vastikum. Mu keha läbis jälk soe juga nagu troopikamadu. Süütasin sigareti, hakkasin köhima.

Siis silmasin laual peenrahahunnikut.

Vaatasin seda pisut aega — ja meenuski kõik. Ma oleksin tahtnud õige valjusti oiata. Aga ei, ei mingit oigamist, ei mingit taidlusteatrit. Kõik need tudengiahastused, kõik need tudengiseiklused. Kuradile. Surusin hambad risti, tõmbasin vilinal suitsu.

Perset, Roosi, mõtlesin ma. Keegi... millalgi... keegi oli seda ropendust üsna hiljuti refrääni tihedusega korranud. Kes? Komandant? Pardimuna? Torutäis või Pilli-Tiidu? Ega ometi mina ise?

«Perset, Roosi,» ohkasin ma omaette.

«Jah, kas tõesti?» kostis äkki võõras naisehääl.

Ei, kus ta siis võõras oli. Mis ma ikka ennast petsin. Rohelise ukse ees seisis Ivi Schmidt. Tal oli seljas pehmelt langev roheline kostüüm. Just niimoodi ma reageerisin — «pehmelt langev roheline kostüüm». Ptüi.

Naine seisis uksel nagu tülp mannekeen. Käed rinnal, kõht kergelt ees, jalad harkis, pea viltu, üle poole näo juustekardina varjus. Mäletasin nüüd täpselt, et minu tulles oli tal seljas olnud kirelilledega hommikumantel.

«Ei, ega see polnud teile,» ütlesin ja püüdsin naeratada. Mu hambad olid rohmakad ja inetud. Katsusin varvastega sandalette tabada. «Endale, endale ütlesin ma seda. Jah. Ma hakkan silmapilk minema, sest kodutee on pikk... ha-ha-haa. Ainult ütelge palun, mis meil nüüd on? Õhtu või hommik? Täna, eile, homme, ülehomme?»

«Täna on meil täna õhtu,» ütles Ivi Schmidt aeglaselt. Rõhuga. Kui ta üle toa astus, kahises ta kostüüm rohelise irooniaga. Ta võttis mu vastas istet, heitis jala üle põlve, põlv välgatas rohekalt ja irooniliselt. Ka ta nägu ning juuksed mõjusid iroonilis-rohekalt. See rohelus hakkas mind hulluks ajama.

«Ah, mis on teie interjööri kõrval minu nadi ja juhuslik korterisisustus,» ütlesin ma millegipärast.

Ta kehitas kergelt õlgu. Vaatasin talle korraks otsa. Ta

silmad ei olnudki rohekad. Ikka endised sininiisked silmad, neis oli hajameelsust ja kurbust, aga võib-olla pidas ta hoopis naeru tagasi. Irooniat ma neis ei märganud. Veider küll.

«Noh,» ütles ta.

«Jah, jah, kohe ma tõusen püsti. Kohe ma lahkun.»

«Ei, ega ma seda silmas pidanud. Istuge rahulikult edasi. Suitsetage, köhige. See on ju nii mehine. Mida ma mõtlesin, seda te niikuinii ära ei arva.»

«Ega ei arva küll,» vastasin rämedalt. Huvitav, minult ei nõudnud mingit vaeva olla jäme. Ma olin juba liiga palju kokku keeranud, mul polnud enam midagi kaotada. Mõtlesin: niikuinii lüüakse kohe välja, ja ongi hea, seda ma ootangi. Mis ma siin passin? See polnud päris õige mina-ise, kes seal diivaniserval kössitas. Ma ei teadnud, kuidas ja millal jälle iseendaks saada, kuidas oma harjunud olemusse siseneda. Olin nüüd nagu tige, jahmunud ja turris loom, kes on pimeda juhuse tõttu sattunud võõrale territooriumile.

««Kes ütles, et pidu ei tule? — Kõik teekäijad on pidulised. — Ka need, kes ei liigu paigast. — Ka need, kes teel, kaotavad pea. — Ka need, kes kunagi kohale ei jõua.» — Vaat mis minule meelde tuli. Ja seda ma mõtlesingi.»

«See oli nüüd luule, eks?»

«Loomulikult.»

«Nii et te armastate luulet?»

«Jah, aga ainult pisut hullumeelset luulet. Kas teil on paha olla?»

«Mis teie siis arvate? Ah... Ärge lugege enam luulet, või lugege seda teinekord, kulla naabritädi,» ütlesin ma. Ta kergitas kitkutud kulmu. Ka mina ise panin ennast imeks. «Palun vabandust... See oli Alliksaar, eks? Aga mina tahaksin ennast üles puua.»

«Taevake...» Ta kehitas taas õlga, kuidagi loiult, ent ühtlasi huvipakkuvalt. «Mõjun ma siis niimoodi? Pean ma teid aitama?» Ma vaikisin. Ta õlg oli üsna nääpsakas. Suu natuke suur, nagu nüüd märkasin. Sellel lõi värelema naeratusekuma. Ja kustus samas. «Ah, see kõik on ju pisiasi... Kuulge, mis te sellest jälkusest joote,» ütles ta, koristas džinnijäänused laualt, tõusis, läks kiirustamata oma sektsiooni poole, ta riided kahisesid taas irooniliselt, aga ei, ta polnud mu suhtes vaenulikult häälestatud, ja viivuks vilksas mu silme ette mingi kujutluspildike, kas mitte mingi rohtaed, kas mitte rippsillake üle kuru, mis lollus see kõik on; ma hakkasin murelikult naerma, hääl õõnes ja kähe.

Ta pööras kapi ees seistes pead. Juuksed lendlesid. Ta pilk jäi tabamatuks. Jäin vakka. Jah, naerda polnud siin midagi. Lükkasin tolmuseks kõnnitud sandaletid üle kandade jalga.

Ivi Schmidt toimetas sektsioonkapi juures. Nägin ainult ta selga. Kuigi see oli nõtke ja habras, näis see varjutavat kogu vaatevälja. Miks ta mu džinni ära võttis, mõtlesin ma. Siis märkasin, et ta selg vabises tasa. Ja kuulsin sektsioonisahtlitest mahedat klirinat. Ning seejärel tõusis üle toa tasane naisenaer.

Ta naeris!?

Jälle tabasin ennast mõttelt või pigem äratundmiselt, et see kõik, mis siin toimus, oli üks neist juhtumeist, mil inimesed pidasid ennast ülal kuidagi teisiti, eelduste vastaselt, arusaamatult, mil nad käitusid imelikult. Et suhted ja suhtlemine olid kontrolli alt väljunud ja hakanud kulgema isepäi, omaradu, nagu paisuvesi mäeveerel, millest ilmaski ei tea, millise suuna ta võib valida, kuhu välja hargneda . . .

Ivi Schmidt vakatas. Ka roheline tuba vakatas. Kõik sumbus nagu paksu sambla sisse.

Seejärel kuulsin taas klirinat. Ivi Schmidt tuli laua juurde tagasi. Tal oli käes kandik konjakiga.

Välja mind ei löödud. Ära minna ei sobinud.

«Kas mängime muudkui edasi?» küsis ta juukseid silmilt heites.

«Mida?»

«Noh, ikka seda . . . härrasmeeste mängu.»

Ja ta viitas silmadega peenrahakuhilale.

«Teil vedas kõvasti, te aina võitsite mind.»

Mul hakkas väga häbi. Ivi Schmidt aga võttis laualt peotäie kopikaid, pani käe selja taha ja küsis:

«Paaris või paaritu?»

Ma ei kannatanud enam välja, ma ägasin vaikselt.

«Palun halastust.»

«Tohoh,» ütles tema, kirtsutas nina, pani siis peenraha lauale tagasi. Kallas konjakit, lausus:

«Eks võtame siis edasi. Te olete puhanud, nüüd võib edasi võtta. Ärge vaadake, see on viietähniline. Võtame nagu naaber naabriga, nagu inimene inimesega. Nii, nagu te soovisite.»

«Naaber naabriga . . .» pomisesin ma häbistatult ja haarasin klaasi järele.

Natukese aja pärast polnud mul enam nii halb, nii tudenglik, nii häbi olla. Ja siis küsis Ivi Schmidt:

«Ütelge mulle ausalt, miks te siiski võtsite ette selle ägeda visiidi?»

«Ah . . . nii? Kas ma siis ei rääkinud teile? Ma pidin ilmtingimata midagi rääkima. Kuidas siis teisiti.»

«Oi, seda küll, te rääkisite palju ja segaselt. Palun vabandust, aga nii see oli.»

«Segaselt? Jah, see on loomulik, sest mul endal pole ka veel midagi selge,» vastasin mina, püüdes oma alanduses mõtterikast nägu ette manada.

Ivi Schmidt pahvatas naerma. Pokaalid naersid klirinal kaasa.

«Tõsi või? Minul on oma versioon, tahate, ma räägin? Ma olen kolmekümne nelja aastane, ei hakka seda viga varjama. Oigemini, ma saan paari kuu pärast kolmkümmend neli . . . Ma olen juba mõne asjaga kursis, näiteks tean ma sedagi, miks mehed tulevad võõra naise poole, kelle meest pole kodus.»

«Meest!?»

«Miks te nii väga imestate? Kas te arvasite, et mina ei kõlbagi mehele? Noo-noo! Ei, mul on tore ja mehine mees. Tal on väga mehine elukutse.»

«Milline siis?»

«Tema on meremees. Tüürimees. Ma olen ta peale uhke. Ja rohkem ma sellest ei räägi.»

«Nii et meremehe naine . . .» poetus mul üle huulte.

«Jah. Jah. Ma ütlesin, et rohkem sellest ei räägita. Mitte sõnagi, mitte silpigi . . . Mida te endast arvate? «Mu süda on kivist, saapad aga seemisnahast.»» Ta hakkas naerma.

«Jälle luule,» ütlesin mina.

«Vabandust. Teate, kes selle kirjutas?»

«Pole aimugi.»

«Mul ka mitte.»

Meremehe naine, mõtlesin ma pettunult.

«Jah, aga milleks tulite teie mehe poole, kellest teadsite, et ta naist pole kodus?»

«Mina? Teadsin? Jah, teadsin küll . . . Näete, ma olen aus. Aga ma tulin ainult sigarette paluma. Aga kes pani öösel mulle ukse taha joogipoolist? Kes, kes? Muide, teie ämber ootab teid. Ta on elus ja terve.»

«Mina ei tea midagi,» ütlesin otsaesist nühkides.

«Hm?» tegi Ivi Schmidt küsivalt, ent vaibuva sõjakusega. Ta vahetas põlve. See jäi paljaks ja üsna minu nina alla. «Hm?» Ta vaatas mulle otsa ja kohendas seelikut.

«Millest me nüüd räägime?» küsis ta seejärel.
«Mina loobun . . . Loobun. Kõik. Kõik, kõik, kõik.»
«Oleme siis vait,» nõustus Ivi Schmidt.
Aga ei, ta ei tahtnud täielikku vaikust taluda. Sügavalt pehme tooli embuses, sirutas ta pimesi käe selja taha ja vajutas mingile nähtamatule nupule. Kohe samas hakkas rohelistest nurkadest tuppa imbuma vaevleva falseti kaebeid. See oli minu põlvkonna jõudehetkede tüüpiline helifoon. Ma olin sääraste helidega juba murdeeast alates ära harjunud, ma olin harjunud, et kusagil koduses nurgas hädaldab alalõpmata mõni falsettkurguga anglosaks. *I, love, your, no, cry* — ja need teised häälitsused. Mida need jõukad poisid küll kurtsid? Ega viimati impotentsust?
Ivi Schmidt oli vahepeal sigareti süüdanud, ta suitsetas, pilk laes. Ta suitsetas nagu enamik naisi — artistlikult ja liialdades. Suitsetamine tundus mingi kombetäitmisena. Ta oli meremehe naine.
Tegin näo, nagu oleksin väga muusikast haaratud, nagu oleks ma seejuures täiesti kogemata teda silmitsema jäänud. Ma mõtlesin — see naine on nagu karakternäitleja, kes valdab mitut ampluaad. Ma mõtlesin — meremehe naine.
Jah, aga milleks olin siin mina? Vaid mõni samm üle koridori ootas mind mu kodu, seal oli praegu ilmselt väga vaikne, jahe ja kurb, mu mööbel, raamatud, tarbeasjad, teler, mu töö tundsid rahutust, mu kasinad toiduvarud ei jõudnud mind kuidagi ära oodata, mu pesemata nõud nutsid kasimatuse käes. Aga millegipärast ei saanud ma tõusta. Ma ei saanud teha neid vajalikke samme üle koridori. See tundus praegu sama keerulise teona kui üritada näiteks silmapilkselt, hetkegi viivitamata sõita Pariisi. Enne seda tuli õiendada kümneid formaalsusi. Ennast tõestada..Pariisi jaoks, kojumineku jaoks. Ah, sisendasin ma endale, see naine ei saa mulle meeldida, ta on banaalne jõude elav tüürimeheproua, kes istub, imeb konjakit, suitsetab, kuulab banaalseid laulukesi. See naine ei saanud olla seda väärt, et temaga mõtteid vahetada. Ta ei saanud olla mu mõttekaaslane. Ma ei näinud temas liitlast. Nägin vaid igavlevat emast, kes ajaviiteks õpib luuletusi pähe. Oh, ma läksin turri.
Ja jõin väljakutsuvalt üksinda pitsi konjakit ära. Ivi Schmidt tegi aga äkki jälle mingi õlaliigutuse, pani suitsu käest, pööras pilgu minule, vaatas mind tähelepanelikult, niiskelt, uurivalt ja ütles — «hm».
«Noh, olgu siis,» ütles ta mingi uue tooniga, tõusis püsti,

jäi minu ees seisma, pea viltu, silmad suured, ta näksis huult . . .
. . . ja ma ei osanud sellest midagi välja lugeda.
«Olgu siis,» kordas ta uuesti ja ohkas.
Ja siis lamas ta mu kõrval, tõmbas ka minu pikali, ja ma hakkasin varsti hingeldama, ma tundsin ennast vastiku, higise ja õnnetu elukana, kes peab midagi ette võtma, kirglik olema, urisema või nurru lööma, nii oli see algul, *I cry, I cry, my dear,* kisendas anglosaks, niimoodi oli see algul, niimoodi kestis see tükk aega, me mõlemad olime veel täiesti riides, veel võis kõik ohutult lõppeda, aga juba leidsin ma ta huuled, ta vastas mu suudlustele leigelt ja maadkuulavalt, ja nii see läks, ja millalgi olime jõudnud sellenigi, see käis kuidagi väga tuimalt ja proosaliselt, ma olin algul väga pettunud, ma olin arvatavasti lootnud kohata midagi enneolematut, suurt kirge või kas või meeletuid pahesid, või siis mingeid nüansse, kas või salapäraseid lehtlameeleolusid, hämarat rippsillatunnet, millalgi hakkas ta vaikselt naerma, see polnud naer, see oli kõhe kurin, algul häiris see mind väga, naer tundus kohatu ja solvav, tundsin oma jõudu kahanevat, tema ülakeha oli lõtv, ta käed olid diivanil laiali, pea ära pööratud, suu paokil, ma piilusin teda, ma ei sallinud teda, «aga Gagras sajab vihma», ka see meenus mulle, mind valdas suur ahastus, aga enam ei saanud ma midagi parata, ma ei saanud alustatut pooleli jätta, siis millalgi tajusin mingit muudatust, see tegi mind tähelepanelikuks, aina nõtkem, aina täpsem oli kõik . . . kas see . . . kas see siis . . . millal ta naermast lakkas, jäi mul märkamata, aga ühel täiesti sobimatul hetkel avasin ma silmad ja nägin midagi, mis mind väga riivas — see naine kammis juukseid, näol ükskõikne ilme, silmad kinni, ta kammis juukseid, sellal kui mina. . . kust see kamm tekkis, ma tahtsin püsti karata ja ära minna, aga ei, juba oli hilja, ma sulgesin silmad, mõne hetke pärast unustasin kõik, ja täpselt samas näis ka temaga midagi toimuvat, kamm kukkus maha, teadsin, et see võis olla ainult kamm, esimest korda embasid ta käed mind, ta käed silitasid mu selga, ta oigas vaikselt . . .
. . . ja kui me mõne minuti pärast teineteisele otsa vaatasime, oli ta näol uus ilme, tõsine, uuriv, endassesulgunud. Ja vist natuke ahastav.
I love You, kriiskas falsett.
«Jah, ja vanni kahjuks kasutada ei saa;» ütles ta millalgi. Kohendas ennast, tõusis püsti, silus seelikut ja läks oma

tugitooli tagasi. Naeratas pingutatult. Kallas konjakit — endale ja mulle. Ta käsi värises natuke.

Kummardusin, tõstsin sõnatult kammi üles ja panin lauale. Ka kamm oli roheline.

Ta sai aru. Kehitas õlga — mõteldal Aga siis ütles muutunud ilmega, naeratada püüdes:

«Noh, võtame, naabrionu . . .?»

Tüürimeheproua, mõtlesin ma kurvalt. Aga see ei mõjunud veenvalt. Kes ma ise olin?

Poole tunni pärast ma tõusin. Tahtsin koju, tahtsin üksi olla. Aga ütlesin hoopis:

«Kui tahate, tulge minuga kaasa, ma näitan teile midagi. Teil oli vist üks ämber.»

Ta jäi nõusse. Tõmbas õlgadele heleda kaupsuni. Sõnatult ja mõtlikult ootas ta koridoris, kui mina käisin oma korteris ämbri järel. Vaja ämber Rüütlile tagasi anda, vaja endale homme ise ämber osta, vaja uueks inimeseks hakata, mõtlesin ma.

Ka liftis vaikis ta mõtlikult.

Väljas tundus soojem kui päeval. Siin-seal liikusid inimesed. Ja ma nägin vähemalt kolme, kes kandsid ämbritega vett. Mitte eriti kaugel uksest seisis Allan Rüütel. Ta kummardas kergelt.

«Tere õhtust. Te olete juba tuttavad? See on hea. Ah, mida ma näen . . .»

Allan Rüütli silmades välgatas vallatu tuluke. Aru sai, mõtlesin ma. Aga ei, tema viitas ämbritele.

«Sinna, jah?» küsis ta minult.

«Jah, jah,» noogutasin ma tõtakalt.

«See on tore,» ütles Allan Rüütel, naeratas ja hõõrus äkki käsi.

«Ah jah, mis puutub ämbrisse, siis katsun selle asja homme ära klaarida . . .»

«No kuulge, kuulge, naabrionu,» sõnas Allan Rüütel laitvalt. «See pole jutt. Kõike head teile mõlemale.»

Ja ta läks minema. Ta kadus nii kähku, et see pani imestama.

Terve kaevutee möödus vaikides. Ja ka tagasi tulles oli Ivi Schmidt vait. Ka mina ei rääkinud midagi. Tassisin kahte ämbrit ja vaatasin maha.

Teel ei kohanud me ühtki tuttavat.

Alles liftis ütles Ivi Schmidt esimese lause:

«Seal kaevu juures oli väga vaikne.»

«Küll nad varsti rääkima hakkavad,» ütlesin mina.

Need polnud minu sõnad.

Siis seisime oma kuuendal korrusel.

Ta vaatas mulle otsa. Ta oli minust natuke pikem. Vähemalt kõrgete kontsadega.

«Head ööd,» ütlesin ma nii rahulikult, kui suutsin.

Veel kord vaatas ta mind — pikalt, uurivalt, endassesüüvivalt. Siis noogutas rahulikult, võttis mu käest oma ämbri ja astus oma ukse poole. Ta keha oli nõtkelt paindu. Vaatasin talle järele, kui ta ukse taha kadus. Mul oli tegelikult temast kahju. Mul oli tegelikult ka endast kahju.

Ning see kamm . . .

14.

Joonud kopsikutäie vett, ohanud, teki kurguni tõmmanud, unetust ja süngeid mõtteid oodates jäin ootamatult magama.

Nägin unes rohelisi tube ja rohelisi naisi, kes sugesid rohelise kammiga rohelisi juukseid.

Ja siis oli hommik.

Väljas paistis päike.

Väljas oli suvi.

Kella jälgides koperdasin tubade ja köögi vahet, ajasin habet, keetsin vett, pesin nõud puhtaks, valmistasin kohvi, aga see ei istunud eriti.

Siis astusin koridori. Jõudsin näha sulguvat liftiust. Keegi mu korrusenaabritest oli minust ette jõudnud. See võis olla Ivi Schmidt. Võib-olla kammis ta liftis juukseid. Kõik võis olla. Võib-olla kohendas seelikut. Või tegi grimasse? Ma ei teadnud temast midagi. Aga sama hästi võis liftis sõita keegi teine. Ma ei teadnud, kes elasid korterites 22 ja 23. Ja nagu selgus, huvitusin sellest esimest korda. Mõtlesin järele, mida ma teadsin. Ma ei teadnud õigupoolest midagi, ma vaid oletasin. Sedagi vähest võisin teha vaid 23. korteri suhtes, mis asus otse minu oma vastas. Minu oletusi mööda elasid seal mees, naine ja nende suured pojad. Mõnikord poisid naersid. Mõnikord mängitasid nad magnetofonil anglosakse ja kodumaiseid tähti. Mõnikord paugutas mees uksega. Mõnikord naine tõreles. Elu kulges. Aastad läksid.

Liftinupp kustus. Vajutasin sellele, ootasin lifti ära, sõitsin alla. Liftis ei lõhnanud Ivi Schmidti järele. Siin lõhnas tubakasuitsust ja veel millestki, minu meelest murelikkusest.

Maja ees ei näinud ma kedagi. Taamal astus «Pirni» suunas keegi suurt kasvu laiaõlgne mees Ta oli juba kaugel. See mees võis olla Ollar Otset. Aga ma polnud selles kindel.

Läksin bussipeatusse, ootasin seal tükk aega, trügisin siis koos teistega peale, seisin pool teed ühel jalal, toetusin kahe suure naise agressiivsetele rindadele, mul oli ükskõik, kõik kehaosad olid anonüümsed, midagi bussiinventari hulka kuuluvat, naised olid omavahel tuttavad, nad rääkisid üle minu pea juttu, ma sain mõningast informatsiooni olukorrast oma linnaosas, meeleoludest ja oletustest, naised olid vihased, ent mitte eriti, neid ootasid töömured ja kauplusejärjekorrad, peale selle olid nad vett siiski saanud, meie linnaosa polnud üksi jäetud, samas nägin läbi bussiakna majade vahel seisvat veetsisterniga autot, selle juures vookles järjekord, inimestel olid käes mannergud, kanistrid, ämbrid, kannud, purgid, silmapesukausid.

Ja siis istusin ma juba oma otsese ülemuse kabinetis, see oli laisk, ent progressiivne mees, kes armastas fantastilist kirjandust, kokteile ja anekdoote, ta oli liberaal, mina aga esinesin otsustavalt ja jonnakalt, kuigi selleks polnud erilist vajadust, ta uskus mind niigi, ta uskus laisalt ja liberaalselt, et minus toimub loominguline põlemine, et tahan nagu kord ja kohus terve nädala oma uurimusega tegelda, ta vaatas aknast välja, parki, kus pikas rivis sõrkisid noored plikad, valged särgid seljas, punased spordipüksikesed jalas, pargis asus mingi spordibaas, oli suvi, suvel polnud statistika ja sotsioloogia eriti aktuaalsed, tibusid loetakse sügisel, ülemus noogutas, andis allkirja, ja siis astusin ma reibast meest teeseldes oma osakonda, jätsin oma kümne alluvaga pidulikult veiderdades terveks nädalaks hüvasti, tänasin neid pakutud kohvi eest, vihjasin ülekoormusele, vihjasin unetutele öödele, mängisin lolli, määrasin enne lahkumist oma asendajaks esimese ettejuhtuva daami nende hulgast ja jätsin nad kõik selle otsuse ümber pead murdma, pisaraid neelama, salaviha kandma. Polnud lihtne olla kümne naise ülemus. Polnud lihtne luisata. Aga hetkel olin kõigega nõus, kõigega rahul, ma lasksin jalga.

Ma olin endale nädala saanud. Ma olin iseenda, oma tegude, mõtete, plaanide peremees.

Veel oli mul üks asi toimetada. Lippasin kassasse, kus mulle maksti meeldivalt ümmargune summa linnalehes ilmunud joonealuse publitsistika eest.

Ja seejärel seisin ma transporti oodates linna peaväljaku ääres. Siin seisis kuueteistkümnenda sajandi arhitektuurišedööver, meie linna raekoda. Selle madalamas tornis liikus sätendav draakon. Raekoja mõlemas küljes asetsesid ridamisi ilusad majad, ühel pool gootika, teisel pool uusklassitsism. Kõik need hubased kohvikud ja restoranid. Linna ainuke teater. Mitmed linna tippasutused. Veinibaari «Elbrus» ees kõndis miilitsaseersant Givi Abramišvili. Teda tundsid kõik, nii põliselanikud kui linna juhukülalised.

See oli ilus paik. Siit avanes paljutõotav linnavaade. Aga ma teadsin — see polnud see. See siin oli linnasüda, siin aeti asju, siin ei elatud. Siin sai igaüks toime — käis ametiasutustes, restoranides, teatris, hotellis. Siinsed tempod, marsruudid, jutuajamised olid ju ammustel aegadel välja kujunenud, neid olid ilmestanud raatus, gootika ja uusklassitsism. See oli tegelikult neutraalne tsoon, eikellegimaa. Uneta ööd, janud, salajased ja stiihilised eluvoolud toimisid hoopis mujal. Tundsin ennast nagu reisimees, kes kardab oma rongist maha jääda. Teele, teele, mõtlesin ma. Ja nägin samas lähenevat taksot. Hakkasin käega vehkima. Takso peatus. Hüppasin tagaistmele, nimetasin sihtpunkti. Taksojuht vaatas üle õla ja ütles:

«No tere siis ka.»

See oli Pilli-Tiidu. Ta vunts oli värskelt piiratud. Ta huulil mängles häbelik muie. Ta tumedate prillide taga kõndis kannatus.

Ma rõõmustasin väga. Isegi teadmata, miks. Sahinal kihutas takso meie linnaosa poole. See oli mahajäetud ja janune. See vajas kaardistamist. Ja inimlikku suhtumist.

Ajasin Pilli-Tiiduga juttu. Nagu selgus, elas tema minu kõrvalmajas. Võtsin sedagi hea endena. Meil oli, millest rääkida — veest ja janust. Ning möödunud pärastlõunast Võsa tänaval.

«Kui sõidaks õige poe juurest läbi,» ütlesin ma talle.

«Ega täna poes õlut pole,» teatas Pilli-Tiidu. «Ma juba uurisin. Täna vist ei toodagi.»

Ma uskusin teda. Ja Pilli-Tiidu sõidutas mu õlletara juurde.

Ta maksis mulle kopikapealt tagasi, ohkas ja sõitis ruttu minema. Tal oli raske.

Astusin tarasse. Mu samm oli rahulik. Ma polnud siin uustulnuk. Ma teadsin, mida tahta, teadsin, millest hoiduda. Mul oli janu. See polnud nii tähtis. Mul olid oma plaanid.

Sedapuhku oli taras vaikne ja argine. Mõned tõsised ja mõned lootusrikkad näod vaatasid mulle vastu. Mõned lootused tärkasid, mõned kustusid samas. Seal kusagil seisid Komandant ja Valerian (või see, keda ma temaks pidasin). Komandant viipas mulle, tõsi, mitte eriti innukalt. Valerian surus huuled kokku. Teisal nägin üht naist. Tema see oligi, kes paar ööd tagasi meie maja ees valssi keerutas. Ta seisis kahe mundrimehega, üks oli sõjaväelane, teine postiljon. Siis silmasin nurgas Ollar Otsetit ja vähetuntud maalikunstnikku Felix Eiki. Ostsin paar kannu ja astusin ligi.

Tervitasin mehi kättpidi. Nad olid mu naabrid. Mu silm oli terav. Olin otsustanud valvas ja tähelepanelik olla.

Felix Eik tundis mu kohe ära. Muidugi, ta oli ju kunstnik. Ollar Otset oli segaduses. Ta jälgis hoolega enda ja minu repliike. Ta vältis liiga pikka juttu. Ta tahtis tõele ligi pääseda. Ja viimaks valgustas ta nägu see äratundmishelk.

«Udo, kurat,» ütles ta mulle.

Jõin õlut, olin tähelepanelik. Ma ei tahtnud ilma jääda tagamaadest ja alltekstidest. Muuseas jõudsin märgata, et Ollar Otsetil olid taas uhiuued ja moodsad prillid ees.

Vähetuntud maalikunstnik seisis nukralt ja vaikselt. Ta pilk oli pidetu. Ta jõi oma õlut juhuti ja räpakalt. Mitmel korral ohkas ta pahinal.

«Mis sa ohkad nagu hobune, Velka?» küsis Ollar Otset.

«Tõesti?» kohkus Felix Eik.

«Just nagu raskeveohobune,» kinnitas Ollar Otset.

Mis siin toimub, mõtlesin ma Eiki vaadates. Mis toimub mu januses linnaosas? Millest räägivad mehed siin lohakalt värvitud taraseinte vahel? Oma *saloon*'is, klubis, oma meesteringis? Kas nad räägivad ka tõtt?

«Ah sedasi... Ega ma oska vist midagi maha salata,» ütles Felix Eik pärast hetkelist kõhklust. «Mul, seesamune, läks üleeile naine minema.»

Vaatasin talle teraselt otsa. Ta rääkis tõtt.

«Oh sa kuradi pirukas,» ütles Ollar Otset seepeale. «Elu on nagu kreissaag.»

«Sant lugu jah,» kinnitas Eik oma kiilaspead siludes, oma häda ja viletsust häbenedes. Ning lisas usalduslikult: «Ma peaksin küll ammu harjunud olema. See mul juba kolmas naine, kes ära läheb.»

«Ametlik või?»

«Ametlik naine, teistest ma ei räägigi,» ohkas Felix Eik. «Kõik nad on ametlikult saadud ja ametlikult läinud.»

«Oh sa kuradi pirukas,» sõnas Ollar Otset. «See asi või?» Ja ta tegi tähendusrikka nipsu vastu kõrisõlme.

«Mine tea... eks see vist ka.»

Seisime vaikselt ja leinaliselt. Meil kõigil olid tekkinud mingid oma mõtted ja mured. Veel tundsin, et mul ei kõlba Eiki enam liiga terase pilguga jälgida. See poleks taktitundeline olnud.

«Mehed, ma ei tea ise ka, miks ma seda räägin... Mis me oma hädadega ikka teistele naha vahele poeme... Aga jah, mul on selline tunne, et põhiliselt on minu viga selles, et ma ei õigusta oma naiste lootusi. Kui siia linnaossa kolisin, arvasin, et ehk läheb õnneks — ikka omaette korter ja puha. Aga ei, jälle toad lagedad, mulle jäeti vaid diivan, taburet ja maalid. Iga kord olen ma uuesti pihta hakanud ja uue mööbli hankinud. Ei teagi, kes ma olen — maalikunstnik või mööblikomplekteerija? Mis ma räägin, muidugi... Ma peaksin sellega juba harjunud olema. Hea, et ta võtmegi tagasi andis... käisin seda öösel tagasi nõutamas.» Ta vaatas minu poole — jah, see öö pidi tal veel kaua meeles mõlkuma. «Muud polnud midagi, aga aknad olid kinni. Ma elan ju esimesel korrusel, saate aru. Suveaeg, asi see aknast sisse-välja astuda pole.»

See pikk jutt oli mehe täiesti ära väsitanud. Ta puhkas, kogus jõudu. Otset vaatas kusagile mujale, õõtsutas ennast kannalt varbale...

«Naistega on vist nii,» ütles Eik siis maameheliku südametäiega, «et kui nad abielluvad enda meelest targa ja kuulsa mehega, siis on varsti häda kaelas: naised hakkavad ennast veel targemaks ja kuulsamaks pidama. Nad peavad sind oma kätetööks. Sinu kuulsust enda saavutuseks. Aga noh, mina ei suuda nende soove täita... Ma pole tark ega kuulus. Mina maalin siniseid järvi ja rohelisi metsi. Rohkem ei taha ma elult midagi. Kui et vahel meeste seltsis kann õlut ära juua.»

Rohelised metsad, mõtlesin ma. Leidsin seose. Leidsin tagamaa. Küsisin murelikult:

«Kas te... kas sa Ivi Schmidti tunned?»

Felix Eik kibrutas oma pleekinud kulmusid, punnitas punaseid põski.

«Kas see pikkade juustega iludus?»

«Seesama,» ütlesin valvsalt.

«Sellele kinkisin ma ühe pildi. Tahtsin kinkida sinist järve, tema ütles, et ei, seda ta ei soovi, tema tahaks rohelist. Nal-

jakas naine... Eks ma olnud purjus. Ise hüppasin koridori ja hakkasin pakkuma. Mul käivad sellised heldusetuurid peal. Muidu olen ma üsna ihne mees, ärge arvake... Eks mul ole enamasti ikka rahaga kitsas käes, sellepärast. Palju siin linnas ikka mu pilte ostetakse. Ah, aitab küll sellest jutust. Nüüd pean peale passima, et ma ennast põhja ei jooks. Umbes kolm päeva tohib veel kurvastada, siis magan välja ja lähen metsa. Küllap ma nii teengi. Maalin seal pool kuud järjest.»

Meie Ollar Otsetiga kuulasime vaikides. Meie polnud kunstnikud. Mis võisime me tema elust taibata. Aga millestki saime kindlasti aru. Naise lahkumisest, lohutult tühjast korterist, üksindustundest. Ja siiski, milline kadestamisväärne väljavaade — nädal või kaks metsas elada ning pilte maalida. Öösel aga magamiskotti pugeda ja läbi okste tähistaevast vaadata. Vaadata nii kaua, kuni hinge saabub selgus ja kirgastus.

Nii mõtlesin mina.

Mida mõtles Otset, seda ei võinud ma teada.

Olin muutunud natuke nukraks, natuke hajameelseks. Olin jälle millestki valesti aru saanud. Midagi valest otsast alustanud. Aimamatute tagamaade asemel oli minu ees äkki üks kurb ja oma kurbuses äärmiselt selge elumaastik.

«Äkki tuleb ta sul tagasi?» küsisin ma.

Felix Eik vaatas mulle pikalt otsa. Ja ma veendusin, et olin taas midagi liigset ütelnud. Otsustasin, et selleks korraks aitab. Ja võtsin üles olmeteema.

«Mehed, kes teab, kust võiks harilikku ämbrit osta?»

Ollar Otset elavnes. Ta jäi mind vaatama nagu väikest rumalat last.

«Kus sa siis oled elanud?»

«Mis mõttes?»

«Tead, Udo, mis laupäeval linnas sündis? Kõik poed osteti ämbritest tühjaks. Tead sa, et üks harilik ämber maksab nüüd kulda?»

«Ma lähen siiski vaatan... Siin kusagil peaks üks majatarvete pood olema.»

«Mis seal ka on,» põlastas Ollar Otset. «Või kui ongi, siis ainult viierublased emailämbrid. Mis sa sellisega ikka teed? Mõne päeva pärast on see veejama möödas, Rüütel ise ütles, siis viskad ämbri minema. Harilik tsinkämber, vaat sel on mõtet. Poole odavam.»

«Jah, aga mis ma pean siis tegema?»

«Oota, las ma mõtlen... Hea küll, Udo, ma ei hakka sulle

midagi lubama, aga ma püüan kombineerida. Ma räägin poistega. Lõpetame siin ära, lähme siis telefoniautomaati helistama. Kuule, mõtle ise... mis sa raha raiskad. Ausalt. Elu on niigi nagu kreissaag.»

«Kuhu mina siis jään?» ehmatas Felix Eik. «Ma ei tunne siin kedagi. Mul oleks vaja kellegagi suhelda... saate aru, poisid...»

«Tuled meiega kaasa,» ütles Ollar Otset pärast järelemõtlemist kaalukalt. Ta pilk oli mehine ja otsustav. Ta mõjus nagu komandör. Meid ootasid meheteod.

«Kuule, viimati võtaks midagi siit sellest «Kirsist»?» pani Felix Eik arglikult ette.

«Enda asi,» vastas Ollar Otset ükskõikselt. Ja vaatas käekella... Muutusin taas tähelepanelikuks. Mis ta ütleb?

Ta ütles:

«Veinilett tehakse seitsme minuti pärast lahti.»

Tema auks tuli märkida, et ta rääkis sellest asjast kui millestki, mis toimub välismaal. Kui üldse toimub.

«No siis teeme õllele lõpu peale,» ütles Felix Eik.

Poodiminek ei sobinud mu edasiste tahtmistega. Ämber aga küll. Ämber ei huvitanud Eiki, küll aga pood. Ja äkki olime mõlemad täiel määral Ollar Otsetiga seotud, temast sõltuvad. Me nihkusime talle lähemale. Me vaatasime murelikult ja asjalikult ringi.

Samas tõttas meie juurde Komandant. Ta nägu oli ilmsüütu, ta jutt tundus siiras.

«Poisid, kas te vaatasite eile telekast, kuidas üks sansunett, või mis ta oli, selle kindrali ümber sõrme mässis?» küsis ta elavalt.

«Jah, vaatasin,» vastas Ollar Otset kuivalt. «Sa vabanda meid, aga me peame nüüd minema. Asjad tahavad ajamist. Sul siin sõbrad olemas, nii et...»

«Ah see või?» vaatas Komandant suure üllatusega habemiku poole, keda mina pidasin Valerianiks.

«Ise tead,» ütles Ollar.

Ei, siin polnud sugugi kõik nii sirge ja selge. Siingi tinisesid õhus mulle tundmatud pinged. Siiski, siiski — elu oli keeruline, inimsuhted seletamatud.

Vaatasin vargsi, kuidas Komandant, endal selg sirge ja nägu rahulik, eemale tõmbus. Hetke pärast nägin teda Torutäie seltsis. Kohe sündis seal mingi uus meeleolu, see oli minu meelest karvane ja kraaksuv. Sinna tõttas öist valssi tantsinud naine, minu majanaaber. Mundrimehed vaatasid talle

pettunult järele. Jaa-jaa, siin toimusid ilmselt pidevalt omad nihked, vahetumised, ümbergrupeerumised, pingelahendused, märkamatud ja ka kärarikkad kokkupõrked. Kõik oli niisama lihtne ja niisama tabamatu nagu aatomiosakeste liikumine. Olin seni liiga naiivne olnud, pilti vaid ühe nurga alt vaadanud . . .

«Noh, kas lähme või?» päris Felix.

«Kuidas ise arvad, Velka?» lausus Ollar.

«Milles küsimus, Oll?» puudutas Felix tagasihoidlikult rinnataskut.

Hetkeks näis Ollar Otset mõttesse vajuvat. Ta õõtsutas oma vägevat keha edasi-tagasi, vaatas taevasse. Mida ta mõtles?

«Hea küll, lähme siis,» ütles ta.

Ja me läksime kolmekesi — Velka, Oll ja Udo, ühe maja mehed, naabrid, head tuttavad.

Aga väravas pöördusin ma tagasi.

«Ma tulen kohe järele.»

Astusin teise taranurka, üksiku vaikiva mehe juurde.

«Vabandage, palun, aga mind piinab juba paar päeva küsimus, kas teie nimi on Valerian?»

«Aga kas sa vastu tatti ei taha saada?» Habemiku silmad olid kissis, kalgid, väga lähedal minu näole. Ta hambad olid kollakad. «Tulid nüüd kelkima, jah? Kõva mees, jah? Juhatad kontorit, kirjutad artikleid, jah? Pole viga, küll sa varsti ise ka . . . Sul on kõik veel ees. Kebi aga oma kuulsustega peeti klappima. Olümpiaässad! Kunstnikud! Teadusepanijad!»

Jah, see mees oli tõesti mu koolivend Valerian, toonane särav spordipoiss, pillimees ja huligaan.

15.

Olin hiljuti mingil jõudetunnil lugenud ühe iroonilise sulega kirjaniku novelli mehest, kes kannatas igapäevases elus olmehaiguse käes, mida nimetati «tagasiside hüpertooniaks». Alalõpmata sattus see tagasihoidlik inimene situatsioonidesse, mis ei sobinud tema enda soovide ja plaanidega, alalõpmata pidi osutama kellelegi mingi ühepoolse teene või kusagil kedagi ootama. Ta ise ei kannatanud selle all, sest tal oli ammu vastav refleks välja kujunenud.

Mõtlesin sellele jutule, muutusin murelikuks. Ma ei teadnud, mida pakuvad mulle edasised tunnid. Olin ennast nädalaks vabaks võtnud palju tõsisemate plaanidega. Enne kõike muud olin aga otsustanud koju minna, pikali heita, unustada kõik olmeline, juhuslik, kurvastav, vaadata lakke ja midagi konstruktiivset välja mõtelda. Tegelikult oli kõik läinud teisiti, Pilli-Tiidu oli mu mängleva kergusega sõidutanud õlletara juurde, mina olin mängleva kergusega ühinenud kahe naabrimehega ja olin nüüd täiesti ootamatult nendega seotud. Ma ei saanud ringi pöörata ega lahkuda.

Seosed olid osalt olmelised, osalt traagilised. Mu süda kripeldas. Ma ei osanud selgusele jõuda, on mul seda kõike vaja või mitte. Ent samas — miks ka mitte. Esiteks tuli olla enda vastu aus ja tunnistada, et hetkel ma siiski koju minna ei tahtnudki. Selleks tuli mööduda korteri number 21 vaatepiluga uksest. Ma polnud selleks veel täiesti valmis. Teiseks — olin ju muu hulgas otsustanud uuel ja terasemal tasemel uurida inimeste omavaheliste suhete ja suhtlemiste eripära, arusaadavust, otstarbekust. (Või ebamäärasust, juhuslikkust, umbsust.) See naiivne ja suureline plaan oli eile hämmastava kiirusega liiva jooksnud. Pidin taas millestki alustama. Ja miks siis tingimata lamamisest ja lakkevahtimisest?

Tegelikult oli see lihtne ja keeruline asi, see, kuidas ja miks inimesed suhtlevad, mind juba ammu alateadlikult huvitanud. Väikelinnast tulnud noore mehena pealinna kohvikutes istudes leidsin ennast sageli imestuse ja arusaamatusega jälgimas, kuidas inimesed mu ümber olid, eksisteerisid, toimisid. Inimesed jõid, sõid, naersid, žestikuleerisid, vahetasid poose ja ilmeid. Mõnikord õnnestus näha nii väljendusrikkaid nägusid, mis võinuksid kadedaks teha ka parima näitleja. Aga kõige rohkem tegelesid inimesed rääkimisega. Jutuajamisega. Lobisemisega. See oli vapustav hulk sõnu, mida ühes kohvikus ühe õhtu jooksul õhku paisati. Vähemalt miljard sõna. Või rohkemgi . . . Rääkijaid, nende liikuvaid suid, nende kiiskavaid silmi vaadates oli mul mõnikord õudne hakanud. Ma ei suutnud mõista, mida nad siiski räägivad. Millest nad räägivad? Miks nad räägivad? Millist informatsiooni edastavad? Milleks ja kust nii palju kirge, jõudu, energiat suulihaste liigutamiseks?

Küllap oli asi nii, et liialdasin nagu iga nooruk, küllap nihestus mul midagi fookusest välja. Ma imestasin ju asjade üle, milles normaalne inimene ei osanud näha midagi erilist.

Rääkimine, artikuleeritud helide tekitamine on olnud üks inimkonna eksisteerimise põhivorme. Inimesed on oma kõneoskust alati uhkusega rõhutanud, see on üks kindlamaid märke, mis eraldab inimest teistest liikidest. Esimene sõna oli inimkonna arengus olulisem esimesest kivikirvest. Sõna tundub tänini tähtsam kui tegu. Ilusam ja uhkem. Tol kaugel ajal, närvilise ja alatoidetud üliõpilasena võtsin ma asja teisiti, ma tegin enda jaoks naiivseid ja kriitilisi ääremärkusi. («Iga harjumus on kurjast. Me oleme niivõrd harjunud oma kõneoskusega, et oleme seda hakanud kuritarvitama. Rääkimisest on saanud müra. Müratekitamise peale raisatakse ebaökonoomselt palju energiat ja vahendeid, kaasa arvatud raadio ja TV.»)

Nii oli olnud siis, pealinnas. Siin linnas elades olin ma hakanud tahtmatult mõtisklema vastupidise küsimuse üle — miks me enam ei räägi?

Nüüd seisime Ollar Otsetiga «Kirsi» kaupluse ees. Otset vaatas tihtilugu kella. Me ootasime Felix Eiki, tema oli läinud veini järele. Mu süda kripeldas. Ma ei teadnud, kuidas suhtuda endasse, kuidas suhtuda kujunenud olukorrasse.

«Kuule, ma helistan varsti Kesa Antsule,» ütles Ollar Otset mulle. «Ta tuleb umbes kolmveerand tunni pärast ametisse. Saad isegi aru.»

Tegelikult ei saanud ma millestki aru. Ei mõistnud, ei taibanud. Informatsioon jäi dešifreerimatuks, sõnad kõlasid omaette helidena.

«Kas sa Kesa Antsu siis ei tunnegi või? Tead ju küll, ta on kesklinnas selle... näh, keele peal... noh, tead küll...»

«Ah nii,» ütlesin mina.

«Tead või? Noh, see kolmas kaubabaas. Tead küll, otse raatuse taga, sissepääs on läbi hoovi. Kesa-poiss on seal kaubatundja. Vana spordimees, saad aru küll.»

Ta pilgutas tähendusrikkalt vasakut silma. Tegin näo, nagu mõtleksin järele ja jõuaksin arusaamisele. Ilmselt käis see mängureeglite sisse. Otset vaatas mind tähelepanelikult ja jäi rahule. Siiski, mõtlesin ma, siiski, mu kannatused pole asjatud, mu vaev kulub ära. Siin sünnib midagi, mida tasub hiljem analüüsida. Jah, Ollar Otset, faktiliselt kaine ja korralikult raseeritud, ajas nähtavasti mingeid ametlikke asju. Ta andis mulle selle kohta informatsiooni. Tal oli seejuures hea ülikond seljas. Korralik riietus on ju samuti mõningane argument, vähemalt tingmärk. On ju suur vahe, kas segast juttu ajab rokastes hilpudes karvase lõuaga indiviid

või heas ülikonnas ning faktiliselt kaine kodanik. Ei tea, kus ta tööl peaks käima, mõtlesin ma veel. See oli muidugi liiast.

Jälle kella vaadanud, varrukat kohendanud, ütles Ollar Otset siiralt ja häbelikult:

«Tead, ma helistasin ennist Mere Paulile, ta on võimla direktor, sa tead küll. Tunned sa Mere Pauli? Ei, täitsa maru poiss. Tead sa, ma ei saanud täna õigel ajal maast lahti. Saad isegi aru. Eks ma homme lähe, ega töö jänes ole. Suvine aeg ka.»

Ta pani käed seljale, kiigutas ennast kannalt varbale.

«Kuule, jah, ära sa selle ämbri pärast pabista. Kesa-poiss ajab selle asja korda. See on tal kukepea.»

Nagu selgus, oli eelneval jutul olnud nii mõte kui tagamaa. Vaat kuidas see käib, mõtlesin ma. Teade jõudis pärale. Ma heitusin:

«Mis sa nüüd vaeva näed...»

«Ah!» lõi Ollar Otset mujale vaadates ja isegi nagu pahaseks saades käega.

«No kui sa just tahad, võid ju Kesa Antsule pudeli veini lauale panna — joote selle koos ära ja kogu lugu. Tema on oma poiss.»

Silmitsesin Ollar Otsetit uue pilguga. Ja teadsin äkki, milline ta poisipõlves oli. Otseti Oll oli blond, tugev, ustav, liialdusi ja teravaid olukordi jumaldav tõeline kambajõmm. Poisipõlv oli terveks eluks sellesse hallide bakkidega näkku joonistatud.

Ja kui ta kolmandat korda kella vaatas, sain ma aru, et teda ei erutanud mitte sedavõrd ajakulg mõne minuti jooksul, kuivõrd miski muu. Nihkusin lähemale.

«Ohoo, kust sa sellise kätte said?» küsisin ma. Lootsin, et olin õige tooni tabanud.

«Kust ma sain? Selliseid asju ei küsita, Udo,» ütles Ollar Otset. Ta näitas mulle veel natuke aega punase numbrilauaga elektroonikat. «Jaapanlane,» lisas ta tagasihoidlikult. Mine tea, ehk oleksin minagi endale sellist käekella tahtnud. Võibolla oleks see parandanud mu suhteid ajaga. Aga ilmselt oli sellise kella hankimine väga raske, võib-olla koguni ohtlik. Ja minu poisipõlv oli möödas, jäädavalt möödas — kuigi olin Ollarist tükk maad noorem.

«Näe, Velka tulebki,» ütles ta.

Seisime, kolm meest, kolm ühe maja poissi, kolm eksinud last. Ümbrus tundus võõras ja kõhe. Mitte ainult mulle.

Vaateväli oli täis vaenuliku pilguga pensionäre ja koduperenaisi, kellele me ei meeldinud. Ja siis ütles Ollar Otset:

«Poisid, teeme nii, nagu teeb Taugi Tani. Teate ju küll. Tani on oma poiss.»

Ma ei teadnud, kes on Taugi Tani. Aga sel polnud tähtsustki. Kunagi saab seegi selgeks, mõtlesin ma. Nüüd tegime nagu Taugi Tani: rüüpasime veini käigu pealt. Jalutasime võõravõitu ümbruses, vaatasime ausate nägudega ringi, kummutasime aeg-ajalt pudelit.

Mu süda valutas. Aga ma tegin kaasa.

Millalgi ütles Felix Eik:

«Tea, mida ta mu seentega ... Ah, pikk jutt on pask jutt.»

Tema oli oma kibedate mõtete küüsis ja piinata. Meie vaikisime delikaatselt. Igamees teab, kui palju ja mida ta räägib.

«Noh, Velka,» ütles Ollar Otset ainult teisele pudelit üle andes. Kunstnik jõi ahnelt, vein nirises üle paaripäevase habemetüüka. Mul oli seda kurb vaadata. Korraks sähvatas pähe, et mindki võib säärane katastroof ees oodata. Et kõik mu plaanid ja kibelemised on vaid odav enesepettus, suitsukate, et õnnetus on juba alanud. Meenus muudki haigettegevat, roheline kamm rohelisel põrandal näiteks. Mõtlikult rüüpasin ma veini. Veel reedel polnud ma midagi aimanud. Veel reedel oli kõik nii kena ja meeldivalt igav olnud. Kuidas see kõik siiski juhtuda sai, et ma nüüd siin kõndisin, avalikku korda rikkusin?

«Poisid, vaat mis ma ütlen, kõike võib olla, ainult alatust, seda ma ei salli,» ütles Felix Eik. «Alatus on nagu nuga seljas.»

«Selle peale on nad osavad,» ütles Ollar Otset ebamääraselt.

Felix Eik hakkas äkki luksuvalt naerma.

«Ei, ausalt, kaks asja jäävad mulle arusaamatuks. Miks ta mu seened kaasa võttis? Ta ei söö seeni põhimõtteliselt. Ja kuhu ta mööbli viis? Ta kolis ju vanemate juurde aedlinna, seal kõik toad pakilt mööblit täis.»

«Kütet ka vaja,» pupsatas Ollar Otset. Ja kohe: «Vabanda, kui ma labaseks läksin.»

Tänaval sõitsid bussid ja autod. Murul mängisid väikesed lapsed. Tuules kahises üksik kask. See kask polnud siin mullas põliselanik, jäljed näitasid, et ta oli siia hiljuti istutatud. Kask oli kidur ja hädine. Kes selle siia tõi? Miks? Akenderead säratasid valusalt vastu. Päike puudutas pealetükkivalt

põski. Naabril oli mure. Kõik koosnes fragmentidest, kõik sobis siiski kokku. Või oli antud hetkel isegi ainuvõimalik.

«Kolm päeva veel, siis lähen metsa. Lähen metsa maalima. Võtame. Võta, Oll, võta, Udo.»

Võtsime. Jalutasime. Ollar Otset uuris aeg-ajalt oma nooblit käekella. Siis torkasime tühjad pudelid põõsa alla ja siirdusime helistama. Ollar puges telefoniputkasse. See oli tema jaoks väike.

«Hallo? Hallo? Kas Ants kuuleb ... Vabandage ... Aga millal ta tuleb? Ah kes? Ei ole oluline ... aga olgu pealegi, ütelge, et Otseti Oll helistas. . .»

Ta astus putkast välja ja vaatas mulle murelikult otsa.

«Ei ole veel tulnud . . .»

«Mis nüüd saab?» küsis vähetuntud kunstnik äkki aralt ja lootusetult.

«Mis mõttes?» päris Ollar Otset.

«Noh, teie lähete oma teed . . . Mis mina pean tegema? Koju minna? No ei, sinna ma ei lähe. Seal on praegu sama tark olla nagu laibakambris.»

Me seisime avara taeva all. Ohus lendasid võililleebemed. Oli suur suvi. Naabril oli mure. Ma tahtsin ära minna. Ma ei saanud. Ollar Otset uuris silmapiiri.

«Mul on veel üks rubla,» ütles Felix Eik. Ta vaatas minu poole. Ka Ollar Otset vaatas minu poole. Kõik sai selgeks. Ma ei tohtinud veel minna. Minu tahtmistel polnud mingit tähtsust. Tõttasin ise poodi.

Ja mõne aja pärast istusime Võsa tänaval kastidel. Peale meie polnud siin kedagi.

«Varsti lähme uuesti helistama,» ütles Ollar Otset mulle. «Ma pean muide varsti naisele töö juurde vastu minema.»

«Millal?»

«Kell kuus.»

«Sinna on enam kui pool päeva.»

«Seda küll,» ütles Ollar Otset.

Mul oli kurb, mul oli igav. Mu hing oli lõhestunud. Ma ei tahtnud siin olla, ma pidin siin olema. Ollar Otset müksas mind.

Kunstnik oli pea kätesse peitnud ja istus liikumatult. Ta paljakul mänglesid rohekad lepalehevarjud.

«Tst,» tegi Ollar Otset.

Aga juba kergitas Felix Eik pead.

«Loll lugu, poisid. Närvid, närvid . . .»

«Täpselt,» ütles Ollar Otset.

«Poisid, mul on teie ees häbi,» ütles Felix Eik, pühkis silmad kuivaks, lõi rinna ette ja hakkas äkki laulma.

«Ai-tibi-tibi-tibi-tibi, ai-tibi-tibi-tibi-tii . . .»

Ta rõkkas nagu serenaaditenor. Ta nägu värvus tumepunaseks.

Miks ka mitte, mõtlesin mina.

«Ole kena mees, ära laula,» palus Ollar Otset. Ta silmad vilasid kohkunult ringi.

«Mina laulan just nii palju, kui mina laulda tahan!» karjatas Felix Eik. Ta närvid olid tõesti läbi.

«Tuleb mees koju viia,» sosistas Ollar Otset.

Aga kunstnik oli juba kuulnud.

«Traa! Tutkit! Ma hakkan vastu! Ei, mina lähen nüüd hoopis seente järele!»

Ollar Otset tõusis ja astus tasakesi Felix Eigi juurde. See kargas püsti. Otset tõmbus ettevaatlikult tagasi. Ta oli teisest küll peajagu pikem ja poole raskem, ent minu meelest ta kartis natuke.

Samas röögatas Eik kumedalt, kummardus, jooksis Otsetile peaga kõhtu, nuuksatas ja tormas siis raginal võsasse.

«Oodake siin, ma toon seened ära!» kaikus põõsastest ta karjatus.

«See läheb kole ruttu lolliks,» ohkas maadlusveteran kõhtu silitades. Ta nägu oli pilves. Aga ilmselt tundis ta kergendust — kõik oli ootamatult kähku lahenenud.

Äkki tohin ma nüüd ära minna? mõtlesin.

«Tead sa, mis sa selle ämbri pärast ikka vaeva näed, küll ma hakkama saan, tegelikult laenas Rüütel mulle enda oma,» ütlesin ma Ollar Otsetile.

«Ah, jäta. Lähme nüüd helistama. Kesa-poiss peaks kohal olema. Mis sa selle ühe ämbriga ikka teed? Jooksed nagu loll päev otsa kaevu vahet? Kuule, ma mõtlesin vahepeal järele. Tegelikult oleks sul siiski emailämbrit vaja. See võib pärast majapidamises ära kuluda. Sellesse võib vaarikamoosi panna.»

«Ma ei keeda vaarikamoosi,» muutusin ma natuke närviliseks.

«Küll sa selgeks õpid!» ägestus ka Ollar Otset. «Näe, Velka oskab seeni marineerida. Ise veel kunstnik. Sul vist naine ikka olemas?»

«Noh, on . . .» ohkasin mina.

«Näed siis!»

See oli tempokas ja äge mõttevahetus. Jälle jõudsin imeks

panna — millest me räägime, kaks meest? Millist informatsiooni me vahetame? Millise kokkuleppeni jõuame? Miks see kõik peab nii veidralt toimuma? Ja miks me just vaarikamoosist räägime?

Ja ma rääkisin edasi:

«Kui sa nii arvad, siis lähen ja ostan majatarvetepoest ise selle . . . emailämbri.»

«Arvad? Kuule, aga täna on ju pood kinni . . . Täna on ju esmaspäev. Ja veel — mis ma Antsule pärast ütlen? Miks ma talle helistasin? Mõtle ise . . . Piinlik lugu. Seda ma sulle ütlen — see mees organiseerib sulle kõige parema ämbri.»

Ta oli võitnud. Ta veendumus ja usk oma ettevõtte vajalikkusse olid mind veennud. Mis tähtsust sel enam oli, et varem oli ta samaväärse veendumusega rääkinud tsinkämbri kasuks. Antud juhul oli veendumus primaarne, sisu kõrvaline.

Mõne aja pärast seisin tuska maha surudes järjekordse telefoniputka juures. Läbi katkiste klaaside kuulsin Ollar Otseti kõnet.

«Ants ise või? Servus. Näe, sain su ikka kätte . . . No kuidas elad ka? Kuidas proual läheb? Kuule, vana, mul on jube piinlik, aga tead, mul on üks väike palve. Meil on siin veekriis . . . sa tead, eks. Jah. Tead mis, Munaku Udol läheks ämbrit tarvis . . . Poes ei ole. Arvan küll . . . Poed on muide kinni . . . Ah tema või? Oma poiss. Küll sa ise näed. Tead küll, majandusteaduste kandidaat või doktor, ma pole ta käest täpselt uurinud. . . Ah täna ei saa? Inventuur? Ah kauba vastuvõtt . . . Selge. Aga kuidas homseks oleks? Klapib. Kuule, ma tulen homme läbi. Kohe hommikul. Ajame siis sõnakese juttu ka. Polegi ammu näinud.»

Rahulikult ja tähtsalt astus ta putkast välja. Ta oli keerulise olukorra mängleva kergusega lahendanud. Siiski, ta pühkis laupa.

Ka mina tegin sedasama.

«Ma annaksin raha sinu kätte . . . Palju see tulebki? Võtad ehk siis ise minu poolt . . . Kesa Antsule pudeli veini, kui see muidugi sulle liigset tüli ei tee?»

Ollar kõõritas rahapabereid. Ta näol oli siiras rahulolematus. Kõik need pisiasjad, kõik need pisikesed rublad, mis me kõigest sellest. Mehed ajavad meeste asju, tugevad kui kaljud meres.

«Tead, ma astun homme sinu poolt läbi — kohe Antsu juurest tulles,» ütles ta viimaks ja võttis raha vastu. Silmis rahulik veendumus, et täpselt niimoodi kõik lähebki.

16.

Paar tundi hiljem seisin koos kahe pisikese poisikesega suure magistraaltänava ääres, Rüütli ämber näpu otsas, selle sees veel mannerg. Mõlemad olid tühjad. Olin poolel kaevuteel peatuma jäänud, vahtisin koos võõraste lastega asfaldisse raiutud kraavi (tranšee, süvendi, kaeviku) põhja.

See oli paar meetrit sügav, kümmekond pikk ja poolteist lai. Selle olid valmis kaevanud eredaks värvitud monstrumid, poolmasinad, poolloomad, väike ekskavaator ja asfaldipurustaja. Nüüd nad puhkasid. Kraavi põhjas tegutsesid labidamehed, kõigil kollased vestid seljas. Nad viisid poolmasinate, poolloomade tööd lõpule. Kraavis sirutusid välja torud. Neid oli mitu — üks oli väga jäme, üks keskmine, paar tükki peenemad. Osa neist oli mässitud isoleermaterjali, osa mustaks värvitud. Üks helkis. Labidamehed kaevasid. Mõne aja pärast puhastasid nad arheoloogide osavusega välja mingi sõlmpunkti. Seejärel võtsid nad torudel istet ja panid suitsud ette.

Vahtisin alla. Kõik oli nagu lapsepõlves. Muljet tugevdasid veelgi need põngerjad. Ühel oli nina märg, ta nahistas seda ühtelugu.

Jah, see oli nagu lapsepõlv. See oli nagu midagi kõvasti keelatut, see oli, kui nii võtta, midagi väga salajast ja inetut. Tänav oli äkki lahti riietatud, tema kõht puruks lõigatud, kõik oli äkki nähtaval.

Ma polnud kunagi varem näinud nii ilmekat sisikonda. See oli meie linna haige soolestik. Vahtisin torusid, niisket savi, kollast liivaräbu, mõtlesin igasuguseid asju. See kõige jämedam toru, mõtlesin ma, ongi vist haigestunud veearter. Või soon. Või pigem soolikas. Aga äkki on see hoopiski äravoolutoru, mida mööda pimeduse varjus, liiva ja savi all, lahkub oma teed igavesele ringkäigule kogu inimtalituse loomulik, ent põlastusväärne ülejääk. Ja see toru seal — kas sealt tuleb meie tubadesse soojus? Mõtlesin, et hea seegi, et see asi ei juhtunud talvel. Siis oleksime päris kindlasti hukkunud. Me oleme nii abitud, me oleme ennast mugavuste nimel nii abituks teinud, et meie kodus pole enam kohta, kus soovi korral süüdata elav tuli ja selle paistel käsi soojendada. Tuld ei ole, on torud. Meie abituses on tegelikult midagi amoraalset. Näiteks praegu pole meil õiget võimalust oma elutalituse jääke minema uhtuda, ära peita, likvideerida, see kõik nõuab mitu ämbrit vett, korduvaid kaevulkäike, veetsisternisabasid.

Jälle mõtlesin ma veele.

Vaatasin kaastundlikult torude poole, valisin välja ühe halja ja ühe pigivärvi. Milline koormus nendel lasub, mõtlesin ma. Kui me tahame vanni võtta, kui me tahame käsi pesta, peavad need torud meie ruumidesse toimetama ämbrite kaupa joogivett kõige kaugemast ja kõige sügavamast järvest. Teadsin seda järve, olin sellest mõnikord mööda sõitnud. Järve ümbritsesid tarad ja traataiad, et meie, mõtlematud, oma joogivett roojastama ei tõttaks.

Nüüd olid torud tühjad ja tõbised. Tõesti, tõesti, üks töömees kõlksutas labidaga vastu toru, see vastas tühjalt ja abitult.

Tatise ninaga põngerjas tõmbas käisega üle näo, ohkas tõsiselt ja loivas siis minema. Teine poiss vaatas talle järele. Ta pilgus oli kõhklus. Lapsed olid omavahel võõrad. Aga minu poole vaadanud, midagi mõtelnud, kartlikuks muutunud, keksis ka teine poiss minema. Ta oli umbes viieaastane. Me olime liiga erinevad, et kahekesi siin kraavipervel seista. Tema tajus seda esimesena. Eks minagi oleksin pidanud minema. See polnud täiskasvanud meeste asi, seista kaevamistööde juures ja pealt vahtida. See oli laste prioriteet.

Mul oli palav. Mul oli janu. Sisikond tuksatas valuliselt. Ja äkki leidsin ennast igasuguseid sõnu meenutamas: serooskest, kõhuõõs, kurrud, lümfisooned, veresooned, magu, jämesool, kaksteistsõrmik, pankreas. Ma tundsin oma sisemust äkki torustikuna. See oli kõhe tunne.

Kollaste vestidega kraavihallid, arheoloogid, kirurgid lõpetasid suitsutunni. Nad kogunesid sõlme juurde, kummardusid selle kohale ja varjasid vaatevälja.

Piirdelattidega märgistatud kaevandist möödusid ettevaatlike haneridadena sõidukid. Märkasin nende seas veetsisterni. See keeras kuhugi majade vahele. Tsisterniluugist paiskus pöördel välja heledaid pritsmeid. Kollase paagi küljed nõretasid. Ma neelatasin. Samas möödus teises suunas kiirabiauto, väike sale sõiduk. Ja see viis mõtted äkki ühele noorukile, kes teise kursuse algul oli surnud pimesoole lõhkemise tõttu. Selle poisi nimi oli Andres. Andres oli esimesel kursusel käinud korraga kahe tüdrukuga, teadmata, kumba ta neist rohkem armastab. Ta ei saanudki seda teada. Ühe tüdruku nimi oli Kristiina, teise nimi Taimi. Kristiina käekäigust ei teadnud ma midagi, Taimi aga mängis praegu (vaatasin millegipärast käekella, see oli vist seisma jäänud) Musta mere ääres kabet. Oma kuuendat või seitsmendat partiid.

Seal sadas vihma. Aga vaevalt küll. Vaevalt seal saab mitu päeva järjest vihma sadada.

Siis mõtlesin ma ühele väikesele tüdrukunääpsule, kes võis praegu (jälle vaatasin kella) supelda jahedas Läänemeres. See oli mu tütar.

Süda hakkas valutama. Süvendis tegutsesid kollastes vestides kirurgid. Nende liigutused olid loiud. Nad teadsid vist juba, et opereerivad surnut.

Vahetasin kätt. Ämbrid kolksatasid. Ja samas meenusid mingid lehtlad, rippsillad, kaunid aiad. Aga ka roheline kamm.

Mu süda hakkas veelgi enam valutama.

Mis see kõik on, mis minuga viimastel päevadel toimub? mõtlesin ma ootamatu kõhedusega. Kõik on tulnud kuidagi iseenesest, jõuliselt, ootamatult. Kohati nagu kellegi (millegi?) poolt juhituna, kohati inertse jätkuna. Ma olin lakanud iseenda peremees olemast. Aga kas ma olin seda kunagi olnudki? See oli raske ja retooriline küsimus. See oli jama. Muidugi, see oli jama. Õigem olnuks küsimus teisiti seada, endalt murelikult pärida: mis see kõik ülepea on, mis minuga terve elu on juhtunud? Kõik need juhused, tagajärjed, seosed. (Poleks Andres nii lollisti surnud, oleks ta võib-olla Taimi valinud, hüppas pähe. Aga Andres suri ära ja Taimi valis minu.) Oleksin ma näiteks läinud žurnalistikat õppima (ka säärane plaan oli mul noorukina olnud) — kas mu saatus oleks siis teistsugune? Kas ma elaksin siis siin linnas? Kas ma vahiksin üksisilmi kanalisatsioonitorusid kontrollivaid töömehi? Aga miks mitte, miks ka mitte, ütlesin ma endale. Saatuse teed on imelikud, saatuse iroonia suur.

Mul oli palav, mul oli janu, mul oli õnnetuseaimus südame all.

Ja jälle mõtlesin ma armastusest.

Midagi pidi olema juhtunud, kui ma sellele mõtlesin.

Päris kindlasti.

Mõtlesin oma naisele ja oma tütrele. Ma ei tundnud armastust, tundsin harjumust ja kohustust ja kartust.

Mõtlesin ühele võõrale naisele, kellega olin üsna kogemata aset jaganud. Mõtlesin — ta võrgutas mu ära. Ta mõnitas mind oma kammiga. Need mõtted ei veennud mind. Mul oli endast kahju.

Ah, ma ei teadnud enam midagi. Ma olin tühi, õõnes, mu kurk kuivas. Olin nagu tühi toru. Keegi oli kraanid sulgenud.

Ah, kurat, vihastasin ma siis. Kogu asi on selles, et olen

viimastel päevadel liiga palju kehva veini joonud, liiga palju aega raisanud, liiga rumalaid mõtteid mõtelnud. Vaja kaevule minna.

Aga ma ei läinud ikka veel. Ja võpatasin üle keha, kui otse mu kõrval hakkas kõrvulukustavalt lõrisema poolmasin, poolloom, veidra ja salakavala kujuga monstrum. Elukas lõi oma linthambad teekattesse ja hakkas seda purema. Ta mälus seda enesekindla rahuga. Aga see enesekindlus oli petlik. Teadsin, aimasin — linna sisikond on tegelikult määratult suur. Leida selle haige punkt, soolteummistus, oli samaväärne nõela otsimisega heinakuhjast.

Vaatasin töötavat agregaati ja mõtlesin: just täpselt nii nagu meiegi. Enesekindlalt, lärmakalt, ent pimesi ajame me mingeid asju, tungleme kuhugi, otsime mingeid sügavusi ja sõlmpunkte.

«Tere päevast, naabrionu,» karjus keegi mulle otse kõrva. See uljas ja irooniline hääl!

Mu kõrval seisis Allan Rüütel. Tal oli seljas õhuke suveülikond. Üks jalg liivakuhilal, käed rinnal, mõjus ta nagu mõni külmavereline ekspeditsiooniülem naftaotsinguil. Miks ma niimoodi mõtlesin, miks ma asju nii literatuurselt nägin? Kes seda teab. Küllap oli see lugemusest, harjumusest, tarvidusest kõike ebamääraste võrdlustega paika panna.

Allan Rüütel kibrutas nägu. Päike paistis talle silma. Ta oli rahulik ja keskendunud.

Töölised vehkisid talle, näitasid torustikku, laiutasid käsi. Ka Allan Rüütel laiutas käsi. Masin jäi vakka. Sealt ronis välja habetunud motorist, süütas sigareti ja jäi oma monstrumi najale toetudes meie poole vahtima.

«Tjah,» ühmas Allan Rüütel mõne aja pärast. Motorist noogutas ükskõikselt — tjah. Töölised ronisid kraavist välja.

Allan Rüütel kustutas oma sigareti vastu tikutoosi, viskas selle maha, surus kannaga liiva sisse. Ta liigutused olid täpsed ja korralikud. Teda jälgides muutusin rahulikumaks. Mul tekkis jälle see veider tunne, et see mees teab kõike. Absoluutselt kõike. Ja mitte ainult nende haigete torude kohta. Torud . . . torud olid hetkel kõrvalise tähtsusega.

«Kuidas edeneb?» küsisin ma.

«Hullemini enam ei saagi,» ütles Allan Rüütel ja muigas. Minul aga hakkas kergem. Asi ei tundunud enam üldse eriti hull.

«Lähete kaevule? Kena, kena . . . Mida te õhtul teete? On teil natuke vaba aega?» küsis Allan Rüütel.

«Terve nädal,» hüüatasin mina.

«Siis on hea,» ütles ta, surus mu kätt, viipas töölistele ja astus kiiresti, elegantselt liibates, teepervel seisva sõiduauto juurde. Auto esiuksel oli ametkonnaembleem. Eemalt vaadates meenutas see sarvilist pead. Allan Rüütel istus rooli taha, lõi ukse kinni, torkas pea korraks läbi aknaava välja, naeratas mõistatuslikult ja sõitis siis minema.

Mina aga läksin kaevule.

Juba kaugelt oli kuulda ühetoonilist kriiksumist. Ja juba kaugelt nägin ma kaevu ennastki. Või õigemini — selle aimatavat asukohta keset inimsumma. Jah, see paik oli tõesti natuke kummaline, isegi irreaalne. Olin siin käinud ööpimeduses ja õhtusel ajal, nüüd, eredas päikesevalguses, tundus kõik veelgi harjumatum.

Ennekõike oli siin väga ilus ja väga soikunud. See oli nagu tükike mingist väikesest rohelusse uppunud alevist. Kümmekond elamut, sama palju aedu, kõikjal viljapuud, lilled, mesilastarud. Siin-seal kiisatasid vastu kasvuhoonete klaasiread. Teeservadel lokkasid mahlakad võililled. Ühes hoovis seisis ilma ratasteta autokere. Selles mängisid lapsed. Kõikjal sumisesid mesilased. Avatud aknast kostis raadiomuusikat. Mängis vanamoodne puhkpilliorkester. Ühe rohelise tara taga rohis keskealine naine peenraid. Ta kleit oli üles kerkinud. Tal olid tugevad reied. Nägin sinist soontevõrku. Naine tajus mu pilku, sirutas selga, vaatas mulle otsa ja pühkis mullase käega põske. Sinna jäi triip. Ta pilk püsis ikka veel minul. See polnud mitte ainult rahulik, see oli kaastundlik pilk. Imelik tunne valdas mind. Me olime selle naisega otsekui eri rahvusest, eri maailmast inimesed.

Astusin edasi, astusin tanumaristile, lähenesin kaevule, mu pea kohal lendasid liblikad ja pääsukesed, ma haistsin äkki mingit ununenud lõhna, see oli määnduva heina lõhn, jah, ühe tara ääres oli rohtu niidetud ja samasse paari kuhjakesse tõstetud, seda heina ei vajanud keegi, lehmi meie linnas ei peetud, küülikuidki vist mitte. Ma lähenesin kaevule, nüüd vaatasin ma üles, ma nägin seda rohelist oaasi piiravat kõrgete majade müürijoont, kõigist neljast kaarest kerkisid majad nagu hallid kaljud, täis koopaid või piiritajapesi, nagu kindluseseinad jooksuradade, vaaterõdude ja heitetornidega, müürid helendasid kalgilt; mis see siiski oli, miks see siiski oli, miks see nii oli jäänud, võib-olla oli see looduskaitseala, vabaõhumuuseum, reservaat, võib-olla oli tegemist mõne arhitekti üleväsimuse või ootamatu haigestumisega, võib-olla saatis ta kõik kuradile, tahtmata või viitsimata linnakaardile veel mõnda kasti planeerida, ja kõik jäetigi nii, nagu ma siin nüüd nägin. Ja pärast leiti termin — kvartali kopsud. Või roheline kontrapunkt. Või arhitektuuriline omapära. Aga võib-olla tekkis see oaas lihtsalt inimlikust kaastundest, respektist võõraste kodude ja aedade vastu?

Sest õigupoolest oli see väga loomulik ja inimlik keskkond. Aga siin, selles linnas, selles linnaosas mõjus kõik siiski piiramisolukorrana. Ma ei saanud vaadata liblikate ja pääsukeste lendu ilma teatava mureta. Ilma katastroofiaimuseta. Kauaks veel?

Ja veel midagi, veel midagi... Heinalõhna haistes, kaevule lähenedes ja selle poolt kõigi muude lõhnade seast selge ja külma vee ära tundes... Mis see oli? Midagi oli juhtunud. Midagi oli muutunud.

Siis sain aru.

Nad rääkisid!

Jah — inimesed rääkisid,
vahetasid muljeid,
vaidlesid,
tülitsesid,
õiendasid,
leppisid,
naersid,
lohutasid üksteist,
andsid nõu,
kavaldasid,
naljatasid,

ja nii edasi, ja nii edasi, ja see tundus algul nii uskumatu, et äärepealt oleksin jälle seisma jäänud, suu pärani. Nagu ennist kraavi ääres.

Aga siis astusin sappa, nihkusin aeglaselt edasi, kuulatasin. Millest nad rääkisid, inimesed? Janust. Janust ennekõike. Nagu õlletaraski. Aga siin olid need jutud teisemad. Nüansirikkamad. Keerulisemad. Seal õlletaras, seal käis viimati mingi uljusega looritatud kurb mäng — nii ma mõtlesin —, siin aga toimis elu ise.

Kuidas nad rääkisid, inimesed?

(ma seisin ikka teie järel eks ju näete milleni me oleme jõudnud et lihtlabast vett saada tuleb sabas seista andke andeks kas te olete kuueteistkümnendast majast seda ma vaatan jah et kelle koer see on kelle koer see on viige koer

ära kuule sina ettevaatlikumalt mul jäi kolmeaastane laps koju äkki teeb ta pahandust teate kui ma väike laps olin seisis meie õuel väga suure vinnaga kaev öösel langes selle vari üle akna ta tuli eile õhtul koju oli hilja ma magasin ütle nüüd joodikut jälle täis kas peeter on tööl kas anne on kodus ei mina ei sõida eks sa ise tea jälle oli ta purjus eks tal ole ka joogijanu tead toomas kui üldse siis ikka luks jube jama maila mul läks rinnahoidja lahti mis sa sebid siin jalus aga mina olen sõjaveteran mis sellest ma sõdisin janu ei küsi ah kui palju vett laste pesu peale kulub ma lihtsalt ei kujutanud seda endale ette aga mina olen sõjaveteran aga mis siis rinnahoidja andke pastapliiatsit mis seal loengul räägiti kurat vaadake viis poissi kõik ühte nägu ja siis püüdis taat merest kala ja mitte hariliku vaid kuldkala ja kala ütles no mis on lapsuke mis te aina lobisete ma räägin oma lapsega mitte teiega aga mina ei taha ma räägin oma lapsele muinasjuttu miks te seda mulle kõrva karjute)

Jah, inimesed olid taas rääkima hakanud. Nende hääled olid veel kohmetud ja seadmata. Nad harjutasid hoolega. Nad olid nagu värsked muusikakooli õpilased, kel on natuke annet ja palju tahtmist, kes aga ei oska veel ühtki nooti veatult võtta. Nad harjutasid — igaüks omaette, kõik korraga. Ei, nad olid siiski pigem iseõppijad.

Õpetaja puudus.

Õpetaja puudub, kordasin ma mõttes.

Õpetaja . . .

Ah, ütlesin ma samas endale, jälle läheb lahti. See pole tõsine asi. Mees, sa oled lihtsalt ogaraks läinud, noomisin ma ennast.

«Naabrionu? Jah?» ütles keegi mu kõrvale astudes.

See oli vööras tütarlaps. Ta võis olla kaheksateistkümnene. Aga võib-olla ka vanem. Mina ei osanud neid asju määrata.

Aga päris kindlasti oli ta uus ja tundmatu põlvkond, koguni natuke teistmoodi inimtõug. Tal olid teistmoodi riided, teistmoodi hoiakud, teistmoodi lõhnad ja riided. Ta polnud ilus ega inetu, paks ega kõhn. Ta oli lihtsalt noor.

«Naabrionu, on teil õhtul aega, jah?»

«Aga kes sina . . . kes teie olete?»

«Oi, mind ei tohi teietada, ma võin solvuda,» ütles tütarlaps tähtsalt ja hakkas naerma. Nüüd nägin teda detailsemalt: ta käed olid sügavalt mingi kitlitaolise rohmaka riidetüki taskutes, ta jalad olid poisilikult harkis, nende otsas olid ilma kannata platvormkingad. Tal olid lühikesed pleekinud

juuksed ja väga terved hambad. Ta hääl oli peenike ja lapselik.

Ja tüdruku sinistes silmades märkasin ma midagi otsustavat, meeleheitlikku, haledat ja tugevat korraga. Kuigi ta nägu oli naerul. Kuigi ta kohe samas uuesti naerma puhkes:

«Jah! Minu nimi on Helen. Ma siis õhtul tulen ja koputan, jah?»

«Kas teil . . . kas sul on vaja järeleaitamistundi?» küsisin ma millegipärast. Ei tea, miks ma seda mõtlesin. Aga midagi pidi ju mõtlema.

«Mi-is? Järeleaitamistundi?» Tüdruk vaatas mind nagu erakordset lolli, aga siis tõmbus ta väike nina vissi, silmad välgatasid arusaamatult, ta puhkes naerma ja jooksis kandade klobinal minema.

Ma ei saanud millestki aru. Ja loobusin selle all kannatamast. See oli mu viimase aja tavaline seisund . . .

Siis jõudsin kaevuni, pumpasin oma nõud täis, astusin kõrvale, tõstsin mannergu suule ja jõin. Vesi oli jääkülm. Hambad hakkasid valutama.

Mis hea valu see oli!

17.

Majja astudes haistsin põlemist ja ohtu.

Ämbrid kramplikult käes, tormasin edasi. Üheksa trepiastet võtsin kolme sammuga. Siis olin esimese korruse koridoris.

Siin põles midagi. Mööda seinu sähvisid leegid. Lage lämmatas must tahm. Suitsuving löi vastu silmi ja kargas kõrisse. Korraks vilksatas mu lähedal kellegi kogu, just samal hetkel tühjendasin ämbrid tule suunas, kostis susinat ja praksumist, samas jooksis keegi mulle kaenlasse, ma haarasin temast kinni, see oli vintske, raevukas, ähkiv ja küünistav olend, ümberringi aga sisises, kahises, auras, mind hammustati, vaikselt karjatades surusin tühja ämbri hammustajale pähe.

Ämber hakkas hüppama ja rappima. Väike mannerg kukkus ümber ja veeres mööda astmeid alla. Haarasin oma vangil kätest, tõmbasin tal ämbri peast.

See oli umbes kolmeteistkümneaastane poiss. Tal olid väikesed läbipaistvad kõrvad. Miks just need kõrvad silma torkasid? Ei tea . . . Poiss oli tahmane ja märg. Ta kõhnad huuled võbisesid. Ta silmis oli näriliseraev. Või ei — pigem oli see tavaline inimlik vihkamine.

«Kes sa oled, poiss?» hüüdsin ma teda sakutades.

Poiss vaikis ja põrnitses mulle liikumatu vaatega vastu. See oli kõhe.

«Miks sa seda tegid?» karjusin ma.

Vaikus.

«Kas sa ei oska rääkida? Oled kurttumm, jah? No oota, küll ma su rääkima panen . . .»

Aga siis kraaksatas poiss imeliku häälega, ajas oma mustunud huuled prunti ja sülitas mulle läraka näkku. Tiris ennast lahti ja jooksis minema.

Tulekahi oli lakanud. Meie postkastid, kakskümmend neli ühesugust anonüümset puukarpi, olid rikutud ja söestunud. Nende sisu oli ära põlenud. Hukkunud olid ajalehed, ajakirjad, panderollid ja postkaardid Musta mere äärest. Lae all lendasid suured mustad tahmaliblikad.

Ma korjasin oma ämbrid üles, pühkisin käisega üle näo ja tundsin äkki, et ei suuda seista. Vajusin trepihakule istuma, toetasin lõua kätele. Üks kuri tahmaliblikas maandus mu käelabal. Puhusin selle eemale. Ma ei suutnud midagi mõtelda. Süda peksles, reied lõdisesid. Ma olin kohtunud ohu ja vaenlasega, ma olin vaenlasest jagu saanud, aga ometi oli mul täielik kaotajatunne. Mind oli alandatud. See poisike oli minust üle olnud — oma vaikimisega. Oma vihkamisega. Oma veendumusega. Ma ei saanud aru, miks ta nii väga vihkas. Või polnudki see vihkamine, võib-olla oli see siiski ennekõike veendumus, maailmavaade? Kas sellistel poisikestel saab olla maailmavaadet? Miks ei saa . . . Minul tema eas oli küll. Ainult meie, täiskasvanud, teeme näo, et see pole võimalik.

Mida see akt pidi tähendama?

Ja samas meenus sarnane episood natuke suurema poisiga ainult mõni päev tagasi. Ka see poiss oli tunginud tulega võõrale territooriumile. Miks? Et seda rüvetada. Häbimärgistada. Sümboolselt maha põletada. Sisuliselt oli meie maja tulekindel, raudbetoon ei saanud maatasa põleda. Oli see äkki ühe põlvkonna sõnum kõigile teistele? Oli see viimati sõjakuulutus?

Ja kui nii, mis saab meist kõigist, kõigist põlvkondadest näiteks kümne aasta pärast?

Värisevate kätega süütasin sigareti.

Sealt trepiastmelt Imre Viinapuu mu leidiski. Doktor silmitses sündmuspaiga tõsise ja rahuliku pilguga üle, siis puudutas ta mind õlast ja ütles:

«Lähme õige minu poole.»

Sedapuhku istusime ta elutoas. Mul polnud jõudu ega huvi seda lähemalt vaadelda, mällu jätta. Aga siingi näis kõik järgivat mingit ranget sisemist stiili. Ja ka siin ei paistnud aknaklaasid läbi.

Doktor kallas termosest kohvi.

«Ütelge, mida need poisid . .»

«Kas te leiate selles veel midagi imelikku?» küsis doktor vastu. Ta hääl oli nooruslik, tasane ja tark. Ta hüppas diivanile, võttis välkkiire, ent väärika liigutusega sisse rätsepaasendi, seadis peopesad reitele ja hingas mitu korda sügavalt sisse-välja. Me olime ühte kasvu ja ühte konti, ja kuigi ta oli minust paarkümmend aastat vanem, olin mina temaga võrreldes paindumatu, kohmakas ja igerik mehike.

«Ei, selles pole midagi imelikku,» kordas doktor Viinapuu, trummeldas reitel mingi rütmilise stroofi ja jätkas. «Te ise ütlesite, et sõda. Minu meelest on nende poistega niimoodi, et kõige selle taga puudub veel loosung. Näiteks selline: «Maha vanad ja silmakirjalikud!» Või: «Kõik teie kirjad, telegrammid ja ajalehed on mõla.»»

«Jah, aga . . .»

«Kas teile ei näi, et neil on milleski isegi õigus? Mulle küll näib. Vaadake meie põlvkondi, minu oma, enda oma . . . Võib-olla oleme me tõesti viimased . . . säärased. Poiste meelest võib see asi jälk olla. Sõnad, käsud, keelud, kirjad, millest me isegi ei hooli. Jah — sõnad, sõnad, sõnad. Sõnad suul ja sõnad paberil. Ise kirjutame, ise kannatame. Äkki need poisid ei taha enam niimoodi jätkata.»

«Ja seepärast põletavad kõik maha?»

«Ei, miks kõik . . . Ootame ära, mis edasi saab.»

«Aga kui nad tapma hakkavad?»

«Hm . . . Ei, seda ma ei usu. Ja üldse on vist siiski reaalne see, et saavad vanemaks, kohanduvad, taltuvad maha. Nagu me kõik. Veel kohvi?»

«Aitäh. Natuke võiks küll. Aga kui nad on siiski ainult huligaanid? Jõhkardid?»

«Miks ka mitte . . . ka see on võimalik. Aga see oleks natuke lihtne lahendus. Terve põlvkond . . . kõik poisikesed . . . vaevalt.»

«Kuulge, doktor, aga mis siis saab? Kujutage ette, kui see tõesti nii oleks, nagu me praegu siin kokku oleme liialdanud? Terve murdeealiste põlvkond on meie vastu. Nad ei salli meie valelikkust, minnalaskmist, pealiskaudsust, meie lahutusi, koduseid draamasid, meie alkoholismi, meie tühje

sõnu... Kuidas elada? Kuidas olla, kui see tõesti niimoodi on?»

Doktor laiutas käsi. Ta istus sirge seljaga nagu idamaine jumal.

«Ei tea. Mina olen oma variandi leidnud. Ja ma olen rahul.»

Ta viitas ühe käega aknale. See oli ilus ja hämar nagu lumesadu. Teise käega näitas ta raamaturiiuli poole — seal seisid vanad nahkköites raamatud ja magnetofonilindid. Pilguga viitas ta seinale — seal rippus pooleldi religioosne, pooleldi sürrealistlik portreemaal: kas siis Kristuse või doktori endaga.

Seejärel nihutas ta mu ette mõned paksud albumid.

Mis need olid? Igaks juhuks püüdsin viisakalt naeratada, ma kartsin, et mul pole praegu jõudu fotoalbumeid sirvida. Avasin ühe.

Aga ei, see oli hoopiski midagi muud. Päevik — ei, ka seda mitte. See oli mingi veider kroonika kõigest läbisegi. Nägin siin ajaleheväljalõikeid mitmes keeles (poliitika, meditsiin, kultuur, karikatuur), siin oli mitme käekirjaga sissekirjutusi elust ja inimestest ja suure maailma asjadest, oli joonistusi sõpradelt ja temalt endalt, šarže ja riivatuid pildikesi, siia oli kleebitud mitmete maade postmarke, kirju ja kaarte, siin oli ilmateateid ja tuntud inimeste fotosid, siia olid naised suudelnud oma huulejäljed. Veel leidsin albumist südamlikke sõnu kahelt kirjanikult ja kolmelt maalikunstnikult, kes minu teada elasid pealinnas. Teksti järgi otsustades olid need inimesed doktori sõbrad. Muidugi leidus siin ka amatöörülesvõtteid — sõpradest, sõbrataridest, kolleegidest, ühistest väljasõitudest ja reisidest. See album oli nagu elu ise. Ainult teistsugune elu, mina sellist ei tundnud.

Üht lehekülge uurisin teistest kauem.

Doktor istus sirgelt nagu idamaine jumal, doktor trummeldas kätega mööda püksireisi.

Ma lugesin:

«Kallis doktor, aga kas sa tead juba, et ma põrusin eksamil läbi!? Mis nüüd saab? Ei mina tea. Praegu nutan su patja, söön su võileiba ja kuulan su plaate. (Makki ei usaldanud puutuda, äkki läheb jälle rikki!) Biitlid on ikka kulumatud poisid küll. Nad nutavad koos minuga. Tead, kui igav on. Tule ruttu tagasi. Panen võtme vanasse kohta. Juta.»

«Imrekas, vanapoiss!!! Kleebin sulle siia ühe sukareklaami, kas pole ilus plika??? Imrekas, mul on Jutsist südamest

kahju!!! Tead, mis teemel! Põrutame nädalavahetusel saartele!!! Mul on masin jälle korras!!! Kuidas su telk elab??? Loodetavasti on vana põrsas Peep selle tagasi toonud??? E. O.»

«Kui vihma taas sajab ja südames norg,
siis doktori juures saab lohutust viimne kui orb.
On doktoril rohtu, mis tablettidest parem —
oh teadnuks me käia siin paljugi varem!

Siin muusika mängib ja tasaselt paitab,
ja tassike kohvi su muremäelt allagi aitab.
On doktoril rohtu, mis tablettidest parem —
oh teadnuks me käia siin paljugi varem!

Kui aknasse vaatad, ei näe sa lörtsi ja sadu,
su mõte võib rännata mööda helgemaid radu.
On doktoril rohtu, mis tablettidest parem —
oh teadnuks me käia siin paljugi varem!

3 Inimest, kohvikann nina all, jalad veel
märjad.»

«IMRE, KUS SA OLED? MUL ON SIND VÄGA TARVISI. LEA!»

Pöörasin vastu tahtmist lehte. Edasi olid albumisse kleebitud mõned värvifotod meie linna vaatamisväärsustest. Teisel leheküljel aga oli rida käsitsi kirjutatud rahvameditsiiniretsepte.

Sulgesin albumi. Surusin ohke tagasi. Mul oli tunne, nagu oleks mulle mingi kardinaprao vahelt näidatud väikest intiimset piduruumi, kus tantsivad ilusad inimesed, nad tantsivad tõttamatuid vanaaegseid tantse, muusika on vaikne ja delikaatne, vaikselt ja delikaatselt klirisevad laes lühtrid, nurkades põlevad suured heledad küünlad, mina aga seisan ja piilun, ma tahaksin nende inimeste juurde, aga ma ei tea, kas mul on sissepääsuluba, ma ei tea sedagi, kas ma mõistan nende keelt.

Aga siiski, doktor oli mulle kardinat praotanud. See sisendas lootust. Ja veel midagi... veel midagi...

«Ma pean varsti minema hakkama,» lausus idamaise jumala poosis istuv doktor viisakalt. «Mul on täna valvekord.»

Ja varsti jätsime viisakalt hüvasti.

Ambrid käes, sõitsin liftiga alla, astusin tänavale ja nägin meie maja ees veeautot. Järjekord polnud kuigi pikk. Astusin ligi, poetusin sappa. Siin räägiti vähe, siin oldi suhtlemises kasinad. Mu meel oli nukker, mõtted pidetud. Vähe sõnu, palju sõnu. Vesi, vesi, vesi. Vähe sõnu, palju sõnu... vesi... ja põlevad postkastid. Ah, mis mõtted need olid, mis seosed need olid! Kuidas sai sõnade liigrohkus või liigkasinus mõjutada postkastide põlemist?

Otsustasin kodus midagi süüa, ennast pesta, pisut lamada või koguni tukkuda, toibuda, rahuneda, seejärel aga terveks pikaks õhtuks laua taha istuda. Vaevalt selleks, et midagi üles märkida. Lihtsalt istuda, tunda küünarnukkide all laua sõbratoetust... Laua taga istudes oli hea mõtelda. Jah, laua taha, laua taha. Oli tunne, nagu oleksin saabunud pikalt ja väsitavalt reisilt, nagu oodanuks mu kulunud kattega laud mind juba liiga kaua.

Sääraseid mõtteid heietades jälgisin hajameelselt inimesi enda ees. Pilk kinnistus tahtmatult parkunud ja krobisevas teksariietuses noormehe külge. Kõik, kaasa arvatud juuksekahl üle kõrva, näis olevat loodud raske vaevaga mingi kindla eeskuju järgi, see enesekujundamine oli arvatavasti röövinud kõik nooruki vaimujõud, ta ilmest peegeldus vastu liigutav piiratus. Aga samas leidsin oma mõttekäigus mingi lohakuse, mingi vea. Millest see tuleb, et kipume endast nooremaid alati halvemaks ja lollimaks pidama? Võtsin ennast kokku, katsusin olla aus — ja mis selgus! Selgus see, et kaheksateistkümneaastaselt olin väga suurt rõhku pannud oma pallonite kraekujule, olin tundide kaupa kujundanud laubale langevat juuksetutti, olin enda meelest stiilse jahedusega suitsetanud piipu — vaevalt minagi esimesel vaatamisel eriti arukat muljet sain jätta. Ole aus oma noorukipõlve vastu, siis mõistad ka teiste omi, mõtlesin ma.

Ja samas — aga minu poisipõlves võõraid postkaste ei põletatud. Täiskasvanutele näkku ei süljatud.

Samal ajal ammutas noormees oma vee, tõstis ämbri tsisterniservalt alla, vaatas äkki üle õla minu poole ja noogutas kõhklevalt. Ma noogutasin (väärikalt?) vastu. Kes see nooruk oli? Selgus, et nooruk elas meie majas. Ämbreid tassides loivas ta ukse poole. Imelik küll, kuidas nad kõik siiski mind tunnevad, mõtlesin ma. Mina ei tundnud kuni viimase ajani

mitte kedagi. Polnuks mu kööki tulnud Allan Rüütel, elaksin senini teadmatuses, häirimatuses... igavledes. Aga ei, siis meenus Ivi Schmidt. Tema oli tulnud enne Rüütlit.

Ja jälle oli mul põhjust norgu vajuda.

Kui olin oma veenõud täis kallanud ja ukse poole astuma hakanud, väljus majast Ollar Otset. Tal oli võrgutäis tühje pudeleid näpu otsas. Ta seisatas trepil ja vaatas ringi. Ta nägi välja nagu minister.

«Ah, näed sa, Udo,» ütles ta, silmitses mu kandamit ja lisas: «Jääb siis, nagu rääkisime. Homme saad endale ämbri. Ma käin korra poes ära. Tahad ka midagi... väikese veini või midagi sellist? Ma võin ära tuua.»

«Ei, tead, ma pean asju ajama,» vastasin ma kähku.

«Mina ka. Ma pean kella kuueks naisele vastu minema,» vastas Ollar Otset, vaatas oma elektronkella, muutus murelikuks ja nihkus poe suunas.

«Olgu siis,» ütlesin ma.

«Jah...»

Kohakuti jõudnud, seisatasime korraks. Ollar Otseti poolt tuli minuni rikkalik lõhnadebukett. Nii lõhnavad mehised ja julged mehed. Nii lõhnavad endised olümpiasangarid.

«Ega see kõik olegi niisama lihtne, nagu sa arvad,» ütles Ollar äkki mõistatuslikult, ohkas ja läks.

Väljas oli suur ja soe suvi. Minul oli aga tunne, nagu oleks kusagilt nurga tagant tulnud niiske sügistuul ja korraks oma liibuva käega mu südamealust puudutanud.

Põlenud postkastide ees seisis kaks inimest, tõmmu ja sooniline meeskodanik, blond ja närviline naisterahvas. Mõlemad väikest kasvu, mõlemad neljakümne ringis, mõlemad naabrid. Mõlemal olid valjud hääled.

Nad ajasid juttu. Nad rääkisid banditismist ja miilitsa saamatusest. Astusin lähemale.

«Ahaa, see olete teie,» ütles blond naine mulle. Jah, tal oli kime hääl. Ta silmad olid halli pahameelt täis. «Vaat teiega pean ma ühe jutu rääkima.»

«Ega te ei eksi?» imestasin mina.

«Kuulge, aga kellega siis veel?»

«Olgu siis pealegi. Aga natuke hiljem,» jäin ma nõusse. Ma ei imestanudki enam. Ma olin imestamisest väsinud. See oli mind ennastki ära tüüdanud. Ju siis pidigi kõik niimoodi käima — teravalt, ebaloogiliselt, ootamatult. Mis siin ikka imestada.

Seejärel rääkisime postkastidest, sedapuhku juba kolme-

kesi. Ma vist hooplesin natuke. Või liialdasin olnud hädaohtude suurusega. Ei tea, milleks ma seda tegin.

«Sa, mees, oleks pidanud ta maha lööma. Ja selle risu samuti,» ütles sooniline mees lakke näidates. Seal võis veel selgesti näha sõnu «SÕITKE SITALE». «Mina oleksin küll maha löönud. Kui minu lapsed oleksid midagi sarnast teinud, kas sa tead, mis neist oleks saanud? Tead, mina olen aus töömees. Usu või mitte. Mitte keegi poleks mulle midagi teinud, kui ma mõne rajaka maha oleksin löönud. Usu või mitte.»

«No kas just maha lööma,» ümisesin mina kahtlevalt. Nüüd oli siis säärane vestlusring. Ei mingit imestamist. Nüüd tuli niisugust juttu rääkida. Miks? Et vältida vaidlust ja tüli? Ei, pigem selleks, et säilitada algsituatsiooni ehedust. See mees rääkis oma juttu, see naine ajas oma joru, mul polnud põhjust neid milleski ümber veenda.

«Teie jah, teie tegite, mis teha andis, aga see oli ka teie otsene kohustus,» sõnas blond naine. Tal näis nagu kahju olevat, et olin midagi kiiduväärset teinud. Ta hinnang oli ühe käega andmine, teisega tagasivõtmine. Ma ei imestanud millegi üle. Isegi «otsese kohustuse» üle mitte. Olin väsinud, muud midagi. «Aga vaat see kunstnik . . .»

Ei, ta ütles tegelikult teise sõna. Ta ütles — «gunsdnig».

Tegin sügavamõttelise näo ja lülitusin välja. Avasin ettevaatlikult oma söestunud postkasti. Leidsin sealt pöidlasuuruse kartongitüki. See oli kõik, mis oli alles jäänud postkaardist. Pistsin selle taskusse, võtsin ämbrid ja astusin lifti juurde.

«Millal ma siis teiega rääkida saan?» küsis naine.

«Ülehomme,» vastasin ma.

«Hea küll,» ütles blond naine ja kadus.

Ma unustasin ta silmapilkselt. See naine ei meeldinud mulle raasugi. Tal olid liiga tigedad silmad, liiga kõverad jalad, tal oli liiga lame hääl.

Koos minuga hüppas lifti sooniline mees. Ta vajutas peremehelikult teise korruse nupule.

«Mina olen otsekohene töömees, usu või mitte. Mul on puhkus. Mul on naine ja kuus last, usu või mitte. Riik andis mulle korteri. Tule külla, ajame mehejuttu. Mis sa vaatad? Ma sõidan liftiga nii palju kui hing igatseb. Usu või mitte. Mul on selleks õigus. Ma maksan samasugust üüri nagu sinagi. Noh, mees, tuled külla? Mu nimi on Lembit, usu või mitte. Ehk lihtsalt Lemps.»

«Udo.»

«Ma tean sind küll,» ütles sooniline mees laitvalt. «Küll ma sind tean,» kordas ta ja vaatas mind halvustavalt. «Nii et külla sa ei tule? Ma maksan su, näljaroti, kinni. Usu või mitte.»

«Teine kord,» ütlesin haavunult.

Muuseas oli ta juba minut või paar lifti stoppnuppu vajutanud.

«Kuidas arvad. Ega ma igameest kutsu. Aga kuna sa postkastid ära kustutasid, siis ma kutsun, usu või mitte. Ma austan sind. Vaata, et sa mu usaldust ei kaota.»

Ja ta surus mulle nina alla ootamatult suure ja ähvardava rusika. Siis vaatas ta mulle oma pruunide pungsilmadega tungivalt otsa, otsekui minult vannet võttes.

«Teine kord, ütled sa? Hea küll, ma tegin nalja. Ma luban sul nüüd edasi sõita. Sõida, teadlane, sõida.»

Ta astus välja. Ta samm oli tähtis ja puine. Ta käed hoidusid ähvardavalt kehast eemale.

Ma ei pannud hetkel midagi imeks. Olin paradoksid ja ootamatused normiks võtnud. Nii oli hetkel kergem.

Läksin koju, viisin vee kööki, astusin magamistuppa, lõin aknad pärani ja viskasin voodisse selili. Laud . . . laua taha jõuan natuke hiljem . . .

Võtsin taskust kartongitükikese.

«. . . gooria kohtun . . . rmen Gevokja . . . miselt sümp . . . tõel . . . m . . .»

Jäin mõtlikuks.

Mõne aja pärast oli sõnum välja mõeldud. Miks ei võinud ta sisaldada näiteks järgmist: «Rahvusvahelise kategooria kohtunik Armen Gevokjan, äärmiselt sümpaatne inimene, tõeline mees, tegi mulle ettepaneku koos jalutama minna. Udo, ma olen esimest korda elus tõeliselt õnnelik. Ära solvu, meil pole teineteisele midagi ette heita. Loomulikult sõidan ma kodumaale, me lahendame rahulikult formaalsused ja arutame lapse edaspidist saatust.» Jah, muidugi, mu fantaasia oli paradoksidest, ootamatustest, ebaloogilistest seostest liigset innustust saanud. Selline kiri polnud vist reaalne. Aga kui olnuks?

Mõtlesin järele. Mul oli endale häbi tunnistada, aga sellisel juhul oleksin vist tundnud kibedust . . . ja kergendust.

See enesepaljastus ehmatas mind. See oli alatu. Ma keelasin selle ära. Ma hävitasin kartongitüki. Ma panin selle tuhatoosis põlema. Ennist oli see lihtsalt põletamata jäänud.

Ja mis edasi?

Edasi tuleb vist minulgi akende ette mustriga klaasid tellida, mõtlesin ma. Ja siis püsiks mu tubades alati vaikse ja puhta lumesaju vari.

Ent ei, jääklaasid ei sobinud mu plaanidega.

Minul oli mõnikord tarvis aknal rinnutada. Mul oli vaja aeg-ajalt välja vaadata. Niisama, möödaminnes.

Aga siiski — mis edasi?

Päike paistis otse näkku. Pigistasin silmad kinni.

Kuulsin, kuidas pilvitus taevas möödus maanduv lennuk.

18.

Päev kaldus õhtusse. Laua taha polnud ma ikka veel jõudnud. Millalgi vaatasin köögiaknast välja. Ja nägin kohe maja ees seisvat Allan Rüütlit. Ka tema tõstis pea ja märkas mind hoobilt. Otsekui oleks ammu oodanud.

Ta viipas. Mu meeleolu tõusis. Tõttasin välja. See käis just täpselt niimoodi, nagu ma sellest asjast olin mõtelnud — on ajatu poisipõlv, su akna alla tuleb suurem ja targem poiss ning vilistab. Sa jooksed tema juurde õue ja küsid: noh, mida me täna tegema hakkame? Ja suurem oskab alati midagi uut välja pakkuda.

Allan Rüütel sirutas käe. Teist korda selle päeva jooksul tervitasime me teineteist. Siis süütasime suitsud. Märkasin, et Rüütel oli õige pisut hajameelne. Ta irooniline naeratus oli tavalisest põgusam, pilk püsitum. Eemalt lähenes Ivi Schmidt, käes võrk piimapudelitega, seljas roheline kostüüm. See lendles ta puusade ümber, vahetas volte ja kuju, hetkedel, mil naise samm oli kõige pikemas faasis, välgatas selja tagant paistev päike ähmaselt riietest läbi, aimusid sihvakused ja ümarused, vetrusid puusad ja rinnad, juuksed lendlesid õlal ja laubal — kes seal küll lähenes, roheline tuunika seljas? Millisesse aega, millisesse seisusse kuulus see julge sammuga ilus naine? Äkki tundis ta mingit saladust, äkki oli ta koos teiste jumalannadega supelnud antiikmeredes? Korraks, ainult korraks jäi kõik minus valusalt ja jahmunult vait.

Siis aga jõudis kodune meremehenaine meieni. Piimapudelid kõlksatasid. Langetasime lugupidamise märgiks pead — Allan Rüütel esimesena, mina rutakalt järel.

«Aah?» hüüatas Ivi Schmidt sõbralikult. «Tervist, tervist.»

Ta naeratas põgusalt, ta mõtles millelegi muule. «Ilus õhtupoolik, kas pole?»

«Jaa, muidugi,» kinnitasime me nagu ühest suust. Allan Rüütel irooniliselt, mina nõutult.

Näol kustuv naeratusevine, lõual ja põsel lohuke, astus Ivi Schmidt meist mööda. Kleit kahises. Ja veel üks heli, üks kahin — Ivi Schmidt puhus näoletükkivat juuksesalku eemale. Me ei vahetanud ühtki pilku. Ta põsesarnal väreles viivuks õunküps valguselaik. Ta oli täiesti võõras.

Muidugi, ta oligi võõras.

Naaber, ainult naaber.

Siis kolksatas uks.

Kohe seejärel ilmus kusagilt välja vähetuntud maalikunstnik. Tal oli kaenlas värviline korv. Felix Eik oli mobiilne ja traagiline. Ta tundis meid ära, aga ainult kohati, mingi nurga all seistes, mingil temale sobival hetkel. Ta mängis mingit oma mängu. Mis võisime meie sellest teada.

Felix Eik käis ümber meie, põrnitses meid altkulmu, ta pilk oli hale ja metsistunud. Ta laup oli raske ja kandiline. Äkki võttis ta korvist kaks kaanetatud purki.

«See on sulle. See on sulle,» ütles ta. Me kumbki saime purgi seeni. «Ärge vaielgel Traa! Mina enam seeni ei söö. Seened ajavad mind hulluks. Mina olen hull Eik. Need on hullu Eigi seened. Hullueigiseened. Muide, asi on põhimõttes. On ju, mehed? . . . Ma ei saanud talle neid jätta. Kuidas ma ütlesingi? Mehed, ma ei oska rääkida. Ma proovin uuesti. Las ma proovin . . . Nii. Ta lihtsalt pidi mulle need seened tagasi andma, muidu oleks läinud veretööks. Kas nüüd on täpsem lause? Kas nüüd saite aru? Traa!»

«Traa,» ütles Allan Rüütel viisakalt.

«Traa,» tähendas Felix Eik. «Ei, mina teda maha ei löö. Tühja kah. Teda karistagu jumal. Jumal on õiglane, kuigi väga pikaldane.»

«Seda kindlasti,» ütles Rüütel.

«Sina, kuhu sina kadusid? Ma otsisin sind põõsastes taga. Nüüd oled sa siin! Ah!»

Eik müksas mind kergelt ja jooksis minema. Uks kolksatas.

«Mul on temast natuke kahju,» ütlesin mina.

«Muidugi,» vastas Allan Rüütel. «Aga ega naisel temaga ka kerge olnud.»

«Arvate?»

«Mis siin arvata . . .»

Allan Rüütel kehitas õlgu, sirutas ennast ja naeratas siis: «Noh, kas lähme või?»

Kuhu, tahtsin ma õhinal küsida. Aga küsida ei sobinud.

Me ei läinud kaugele. Me astusime oma majja.

Liftis tiirutas Rüütel näpuga üle tabloo, ütles siis, et kolm on kohtuseadus, vajutas nupule ja mõne hetke pärast olime kolmandal korrusel.

Kiire pilguga vaatas Allan Rüütel uksed üle, tegi taas näpuga õhus tiiru ja astus siis 12. korteri juurde. See pidi olema samasugune korter nagu minulgi.

Ukse avas väike energiline vanamees.

«Teid ma ootasingi, teid ma väga ootasin,» hüüdis ta meile retsitatiivselt.

«Meid?» jahmusin mina. Samas tajusin Allan Rüütli keelavat pilku. Vanamees muigas kelmikalt.

«Teid ootasin ma kõnniteel nii kaua,» kinnitas ta. «Niisiis, üleni teie teenistuses!»

Jälle oli alanud mingi suhtlemine. Ma keeldusin midagi imeks panemast. Otsustasin olla lihtne, märkamatu ja loomulik.

Esiotsa seisime esikus. Kõik uksed olid valla. Väiksemas toas nägin ühe poolega kirjutuslauda — selline oli ka minul —, mitte eriti mahukat raamaturiiulit, välivoodit ja kiiktooli, suuremas paistis olevat hoopis teine maailm, roosa ja tangolik buduaar. Pea kohalt kostis kumedaid helisid — tšello, ilmselt tõsise muusika kontsert telerist.

Vanamees ise niheles lõbusalt, prillid ninal, pea linnu moodi viltu. Ta sarnanes operetihärraga, kellelt võib iga hetk oodata mingeid vaimukusi või labasusi.

«Teate, me tulime teie veevärgisüsteemi vaatama,» ütles Allan Rüütel. «Kui te muidugi lubate.»

Vanamees oli ainult meie märgusõnu oodanudki. Need käivitasid temas mingi vedru, ta hakkas üleni tinisema, tantsisklema, susse sahistama, nobedaid kummardusi sooritama.

«Suurima rõõmuga, suurima heameelega! Vaadake, uurige, nuputage! Nupumehed — oh, kuidas nupumehed mulle meeldivad! Ainult kui saate, siis palun see intiimne ruumike — null-null — vahele jätta, seal haiseb, palun vabandust, fekaalide järele! Kuulge, kas teate, milline lugu? Millegipärast pole mu kraanides juba mitu päeva tilkagi vett! Teate, ma juba plaanitsesin majavalitsuse poole pöörduda, ent milline meeldiv üllatus, juba ongi meistrimehed, nupumehed mu kodus! Ah, milline operatiivsus! Ma helistan teie ülemale,

ma palun teid premeerida, ma palun teid autahvlile paigutada! Mul on muide telefon, häbi tunnistada... Siin majas ei ole kuigi palju telefone, aga ma kasutan seda ainult õilsatel eesmärkidel! Meie päevil on operatiivsus ja asjatundlikkus just kõige suurema au sees. Elagu tööliskiass!»

«Tänan teid,» kummardas Allan Rüütel.

Ka mina nooksatasin peaga.

Allan Rüütel vaatas korra üle vannitoa ukse, siis astus ta kööki. Tõttasin talle järele. Allan Rüütel hakkas kraane kruttima, näol väga tõsine ilme. Seisin juures ja vaatasin pealt. Mul oli tunne nagu saamatul näitlejal, kes pole viitsinud misanstseeni korralikult selgeks õppida, kes seisab ja jõllitab nüüd tühja.

«Nii-nii,» ütles Allan Rüütel. «Muide, ega teil ämbrit ei ole?»

«Ämbrit? Ämbrit, ämbrit... Pange, pange... Üks hetk, üksainus viiv, ja kõik on kohe korras,» hakkas vanamees taas laulma, tinisema, hüplema, ja juba tõttas ta kusagilt tagasi, käes samasugune plastmassämber nagu minulgi kodus. «Kas see tohiks teile sobida?»

Seejärel juhtus midagi seletamatut. Allan Rüütel virutas rusikaga vastu kraani, seal surtsatas midagi ja mannergusse nirises liitrijagu vett. Rüütel kõõritas oma väikest imet sooritades minu poole. Ta pilk oli ebamäärane, isegi nagu süüdlaslik. Viimaks kraan luksatas ja jäi kuivaks.

«Palun,» ütles Allan Rüütel vanamehele.

«Oo!? Ma tänan teid! Suurepärane, nüüd hakkame teed jooma!»

Vanamees keksis vaimustusest.

«Ei tea, täna vist ei klapi,» ütles Allan Rüütel ruttu. «Muide, maja ees seisab auto veetsisterniga.»

Ma vaatasin Allan Rüütlit kahtlustavalt. Kust ta siiski selle liitri välja nõidus? Allan Rüütel tabas mu pilgu, kortsutas kulmu, ütles vanamehele:

«Teed joome võib-olla mõni teine kord. Kõik koos.»

«Teie? Mina? Tema? Ja võib-olla veel keegi?» Vanamees kallutas pea viltu. Ta prilliklaasid särasid õnnelikult. Ta oli riietatud millessegi villasesse ja tokerdavasse. Ta vestirinnal eretas üksik ordenilint.

«Ja nemad,» noogutas Allan Rüütel ja tegi käega mingi ümara liigutuse.

«Ma saan aru. Ma saan teie suurepärasest mõttest aru,» ütles vanamees. «Aga ma palun teid, olge siiski veel väheke

aega minu külalised. Ma tahaksin teid kostitada. Mul on seda piinlik tunnistada, aga ma olen väga üksik inimene. Keegi siin ei käi. Mina ise ei käi ka kusagil. Nii on juba välja kujunenud. Mõnikord helistan majavalitsusse. Kuhu mul ikka helistada on? Enamiku ajast istun laua taga ja kirjutan memuaare. Äkki vajab neid keegi? Kas või üks inimene? Ma ei tea seda. Aga ma loodan. Süüa tuuakse mulle koju. Ma olen veteran. Mu süda on haige. Aga ma ei kaeba, ma olen igati kindlustatud. Ainult see üksindus. Kas teie teate, noormehed, mis on üksindus?»

«Vist tean . . .»

See olin mina. Mu häälekaja jäi kõhklevalt ja karedalt kööki rippuma. Vanamees vaatas mind hetke, pea viltu. Ei, ta ei uskunud mind.

«Kallid naabrionud, ärge rääkige nii raskeid asju,» sõnas Allan Rüütel, nimme kerglaselt, nimme labaselt.

«Naabrid? Meie oleme naabrid? Jumal, see on hiilgav! Kuulge, tõesti, ärge minge veel! Ärge minge!!»

Ja ta hüppas köögiuksele, ajas käed laiali. Ta hingeldas. Ta prillides oli karje.

Millised võisid olla ta silmad? Neid ma ei näinudki. Küll nägin punast kikilipsu. See turritas kampsuni alt välja. Kõik oli kohatu, kõik oli arusaamatu. Aga ma keelasin endale imekspanemise. Ma joondusin Allan Rüütli järgi. Ja mul olid omadki plaanid.

Seisime, vaatasime, ootasime.

«Ärge minge — tahate, ma räägin teile oma eluloo — ma sündisin väga ammu — mu nimi on Eduard Sirp — ma olen osa võtnud ajaloolistest sündmustest — ma olen käinud kolmes sõjas ja tegutsenud kahe revolutsiooni heaks — ma olen olnud karjapoiss ja ministri abi — mind on selja tagant tulistatud — ma olen tegutsenud põranda all — lendlehti kleepinud, helget tulevikku ette valmistanud — ma olen olnud ministri abi — ah sellest ma juba rääkisin — vana pea, üksindus, hingesegadus — ma olen ajanud karme asju — ma olen ajanud vajalikke asju — mind on represseeritud — mind on rehabiliteeritud — aga hingelt olen ma poeet — nüüd kirjutan ma memuaare — elades oma sünnilinnas — mu memuaarid on kuivad ja saamatud, ma tean — ma olen Eduard Sirp — ma olen vana ja üksik — mul oli viimati mu viimane naine, kõige viimane — ta on minust nelikümmend aastat noorem — ja ükskord ütles ta nii — ma armastan sind kui toredat inimest, aga sellest on siiski vähe — siis ta läks — ma

näitan teile tema tuba — kas tahate, ma näitan — ta uus mees on minust ainult kakskümmend aastat noorem — varsti saab ka tema vanaks — varsti saab ka tema aru — aga mine tea — võib-olla tuleb naine siiski lõppude lõpuks siia, mis te arvate — ta tuba ootab teda — ma palun teid, ärge minge veel — joome teed — ma tahaksin teid kostitada — mul on head likööri, mul on punast kalamarja, mul on kõike, mis ma sellega üksi peale hakkan, palun, ärge minge, mida ma peaksin tegema, et te jääksite, kas te soovite, ma tantsin teile hopakki?»

Ja Eduard Sirp hakkas tõepoolest hopakki tantsima. Seda oli raske vaadata. Allan Rüütel pigistas korraks silmad kinni ja asetas siis käed vanamehe õlgadele. Vanamees tardus paigale. Ta vaatas Allan Rüütlile otsa. Allan Rüütel vaatas talle otsa. See kestis kaua.

«Teine kord, naabrionu. Veel veidike kannatust. Kõik laheneb soodsalt. Kõik laabub.»

«Jah, ma saan aru, noormees, jah, jah,» sosistas Eduard Sirp. «Andke mulle lollile andeks. Kõike head, noormehed.»

Trepikojas süütasime sigaretid. Ma raiskasin enne kolm tikku, kui tulepakkumisega toime sain. Hakkasin ägedasti sigaretti hõõgvele pahvima, see oli niiske ja vastik sigaret, mu silmanurk tõmbus suitsust niiskeks. Allan Rüütel silmitses mõtlikult 11. korteri ust.

«Ei tea, äkki ei maksa . . .» Mu hääl kõlas aralt. See oli esimene kord, mil ma söandasin Rüütli tegudesse sekkuda.

Ta kergitas oma kaarjaid kulme. Need liikusid nagu mustad linnutiivad.

«Äkki tõesti,» ütles Allan Rüütel siis.

Astusime lifti, sõitsime üles. Mõlemal seenepurgid käes. Ime küll, et me polnud neid Sirbi juurde unustanud.

Pärast jõime minu köögis kohvi. Vaikisime. Uurisime seenepurke. Minu omale oli kleebitud ilus omatehtud silt: naturaalvärvides kuuseriisikas ja tekst «Korjanud, puhastanud, marineerinud vabast ajast ja heast tahtest Felix Eik».

Tegelikult tahtsin ma midagi küsida. Ent ma ei teinud seda. Jälle tundsin, jälle aimasin, et Allan Rüütli käest ei maksa mõningaid asju küsida. Ning sedagi tundsin, et oma liigpärimistega võin lihtsalt midagi ära rikkuda.

Avatud aknast kandus kööki äkki pahvakas nutuselt ründavat diskomuusikat. Mingile aknalauale oli asetatud magnetofon. See võis kriisata meie majas, aga ka poole kilomeetri kaugusel. Umbes kahekümne sekundi pärast jäi lärm poole

noodi pealt vakka. Arvatavasti oli tegu lapsevanema range käega, arvatavasti sai mõni melomaanist mürsik järjekordse hingelise trauma. Ja mõni vana naine võis kusagil salamahti risti ette lüüa. Kohe samas hakkas meie maja sisemuses pulseerima kume rütm — ilmselt kontrabass. Ja kusagil harjutati klaverit, see oli igav ja tuim gammapiinamine. Elu käis, kostis ja vakatas, elu kulges, musitseeris ja mediteeris.

Mina aga olin hakanud mõtlema üksildase veterani Eduard Sirbi peale. Ja see mõte oli nagu mingi tumetõsine punkt silmapiiril. Sellest punktist ei saanud mööda vaadata. See polnud midagi muud kui elamise traagika.

Mingil hetkel oli köögis väga vaikne, vakatas kontrabassi kõma, vakatas klaver. Tõstsin pilgu. Nägin laes tumetõsist punkti. Aga kohe samas mürtsatas kusagil nagu paisu tagant vallapääsnuna rõkkama võimas, õnnelik ja pisut lihtsameelne meeskoorilaul. Muidugi, ka see oli mehhaaniline heli, mille käimapanemiseks oli vaja vastavat aparatuuri ja 220-voldist elektrivoolu.

«Kuulge, mida te progressist arvate?» küsis Allan Rüütel äkki. Ta hääl oli tasane, silmad mõtlikud. «Mina küll ei ole mitte alati ja mitte kõiges selle poolt... Kuulete seda laulu? Kust see tulebki... Tont teab, kust see tuleb... Isamaalaul, hingeline laul. Vanaisadest rääkides, vaarisadest pajatades — neil oli lauluga palju vahetum suhe. Neil oli rikkam elu kui meil. Vanaisadel, vaarisadel. Mõtelge vaid, olid ajad, mil käidi jala maha kakskümmend, kolmkümmend, nelikümmend versta, et minna alevisse või maakonnalinna elavat meeskoorilaulu kuulama. Isamaalaulu! Ega siis kooritase praegusel järjel polnud... Aga nemad läksid ja kuulasid. Nende jalad lõid tuld, nende heledad silmad tõmbusid niiskeks, nende talumehesüdamed olid tulvil mehemeelt ja vaimustust. Nemad kuulasid elavat laulu...»

Allan Rüütli tugevad suukurrud, enamasti ikka heatahtlikult iroonilised, olid nüüd sügavad ja tõsised. Ta nägu näis väsinud ja tume. Aga samas sirutas ta selga, pahistas lõbusalt ja kärsitult õhku läbi hammaste, küsis muiates:

«Või mis teie sellest asjast arvate?»

«Mina? Mina... Mina mõtlen veel seda, et mitte ainult kuulama, teisi imetlema ei tõtanud meie vaarisad. Osa neist sumpas mitu korda nädalas läbi hangede ja sügispori kooriharjutusele. Meie aga... ah, meie! Kus kooris meie laulame? Meie...»

«Mina laulsin instituudi meeskooris,» ütles Allan Rüütel — peaaegu häbelikult.

Vaatasin teda huviga. Siis ohkasin.

«Mina kahjuks mitte. Mu hääl pole suurem asi... Tõsi, ma tegin näitemängu, käisin taidlusteatris.»

«Niisiis ikkagi!»

«Jah, nii see välja tuleb...»

«Muide, minu meelest peaksime me ühe instituudi poisid olema.»

«Ma arvan samuti.»

Äkki sain aru, et oligi juhtunud see, mida olin sisimas lootnud. Me istusime koos. Meil polnud kuhugi kiiret. Me ajasime juttu.

Ja veel — me saime teineteisest aru!

Ma lausa neelatasin üllatusest.

«Kuulge, kas teie olete ka teinekord mõtelnud...» alustasin ma. Allan Rüütel vaatas mulle otsa, ta ootas, ta naeratas vaikselt. Aga minul hakkas piinlik. Tundsin ennast taas naiivse nolgina.

«Jah, ma kuulen.»

Ah, olgu mis on, mõtlesin ma. Saagu mis saab.

«Nojah, ma mõtlen sellest, et meid on mitmes koolis õpetatud, me oleme mõndagi omandanud ja meelde jätnud. Miks ka mitte, meie õpetamise peale on hulk raha raisatud. Nii teame me üht-teist oma erialast ja selle lähedastest eluvaldadest. Matemaatikast. Füüsikast. Spordist. Kunstist. Poliitikast. Autodest... Ei, mina ei tea autodest midagi... aga noh, näiteks tunnen ma... piljardireegleid... mõnda koodeksit... tean peast mitut estraadilaulu... eks ole... tänavaliikluse reegleid!... Aga kuidas omavahel hakkama saada, kuidas suhelda, ilma et sellest tüli, õnnetust ja arusaamatust ei juhtuks, seda pole meile keegi õpetanud.»

«Kas seda saabki õpetada?» küsis Rüütel.

«Ei, muidugi, ma ei mõtelnud asja niimoodi...»

«Ma saan aru, saan aru, mida te tahate ütelda... Ja võiksin banaalselt soovitada — lugege ilukirjandust, lugege häid raamatuid.»

«Muidugi, ka see... Me kõik loeme ilukirjandust, loeme häid raamatuid... Aga seegi pole see. Ega see veel elama õpeta. Lugemine vajab ka andekust. Meil pole aga ettevalmistustki. Ma ei räägi ainult lugemisest... ma räägin sellest, kuidas inimesed omavahel on. Noh, kõik see... see on lihtsalt imetlusväärne, kuidas inimesed ennast ülal peavad,

kui mööda ja viltu nende omavahelised suhtlemised kulgevad. Nagu meelega! Nagu segaks neid kogu aeg kellegi kiuslik käsi. Linnudki ... Linnuparv — see on palju täpsem, tundlikum ja organiseeritum.»

«Lindudel pole muud võimalust, muidu hukkuksid nad liikide kaupa ...» sõnas Allan Rüütel. «Inimene on sitkem. Ta ei hukku, ta vireleb edasi. Inimese ohutunne on nüristunud. Palju inimesel ikka vägevaid vaenlasi on? Kui mõni ettenägematu meteoriit maha arvata, jäävad arvesse tulevateks vaenlasteks vaid ... inimesed ise.»

«Aga mis siis niimoodi saab?» küsisin ma.

«Millest?»

«Noh, kõigest. Elust. Inimestest. Armastusest. Ah, teate, ma räägin mingeid lollusi. Ma ei oska ennast väljendada. Mulle pole seda õpetatud ... Aga kuidas üteldagi ... Võib-olla ma liialdan, aga minu meelest on praegu inimeste maailmas lahti mingi kurb segadus.»

«On küll.»

Allan Rüütel oli mind üksisilmi vaadanud. Teda üllatas miski. Või rõõmustas. Ta noogutas.

«Isegi väga suur on see segadus. Asjad ja mõisted on sassi läinud. Tehnika ja progress, need kihutavad praegu üsna omapead nagu autopiloodiga lennukid. Veel jätkub kütust, las lennata! Ainult kuhu nad maanduvad, kuhu nad puruks prantsatavad? Inimene vaatab neile järele, suu ammuli. Inimene on selle džinnipaari pudelist välja lasknud, seda küll, aga kõige järgneva mõistmine ja mõtestamine käib talle üle jõu. Ah, inimene ... Tema tahaks kangesti kusagil hämaras nurgas põlvili heita, käed risti lüüa ja kogu see krempel esimese ettejuhtuva jumala hoolde usaldada. Aga jumalad pole enam nii tugevad, et nad saaksid inimest tema hingesegaduses ja kohkumises aidata ... Progress käib jumalatest üle. Ju? Oi jah, kulla naaber, paistab, et ka mina läksin liiga hoogu. Kardan kangesti, et veel pool tundi, ja oleme kõik probleemid siin tassi kohvi taga ära lahendanud,» muutis ta äkki tooni, pahvatas naerma, süütas sigareti.

«Ja kes me lahendust usuks,» tähendasin mina.

«Ah, tegelikult pole meie jutus midagi uut. Antud hetkel istub ilmselt mitu miljonit valget, kollast või musta meest kohvi, konjaki, sake, kookospiima taga ja nad ajavad umbes sama juttu. Pärast ohkavad, laiutavad käsi, lähevad laiali ... Kõik puha banaalne populaarteaduse tase,» ohkas Allan Rüütel. «Nüüd oleks vist paras aeg veel millestki üleloomulikust rääkima hakata ...»

«Miks mitte? Lendavatest taldrikutest näiteks,» ütlesin mina.

Ta vaatas mulle korraks tähelepanelikult otsa.

«Ju,» ütles ta siis.

«Miks nad ikka, juhul kui nad muidugi olemas on, meiega kontakti võtta ei taha?» heietasin ma poolkerglasel toonil. «Sellepärast, et meie ei taha võtta kontakti sipelgatega. Eri tase.»

Allan Rüütel istus käsipõsakil ja silmitses mind.

«Jätame taldrikud rahule,» ütles ta siis.

«Jah, muidugi,» sõnasin tõtakalt.

Jõime kohvi, vaikisime.

«Aga mida siis ikkagi teha?» küsisin ma mõne aja pärast.

«Mis mõttes?»

«Noh, ma ei oska ütelda ... Me ju alles nägime ...»

«Sirp? Jah, muidugi ... See pole vist kõige hullem variant. Väike lobaga rüütatud meeleheitepurse, üksindusekarjatus, muidu aga ... eks kõigi rõõmude eest tuleb maksta. Ka liiga noore naise eest. Ei maksa loodust petta. Aga muidu on ta asjalik papi.»

«Kust te seda teate?»

Nii — ja olingi midagi ära rikkunud. Rüütel vaatas mind natuke tusaselt.

«Ma ei tea. Ma oletan,» sõnas ta siis aeglaselt.

«Veel kohvi?» pakkusin kiirustades.

«Õige pisut.»

Võttis aega, kui endine atmosfäär taastus. Nüüd olin ettevaatlikum. Püüdsin ainult kuulata. Katsusin igasuguseid küsimisi vältida.

«Jah, siiski, midagi selles on. Nad on nii ebatäiuslikud ja liigutavad,» ütles Allan Rüütel millalgi.

Ma ei küsinud midagi.

«Kes? Inimesed ... Inimesed,» ütles Allan Rüütel ise. Ta näol oli mingi täiesti uus ilme. Minu meelest oli ta mitme hetke vältel ära — siit köögist, siit linnast, aga võib-olla koguni siit planeedilt. Jah, see oli üsna kindel. Korraks hakkas mul kõhe.

Aga samas kadus ta tõmmult näolt see ebamaine kirgastus, ta tuli tagasi, algul pilguga, siis naeratusega, siis üleni, puhkes joviaalselt naerma, tõusis, tänas mind südamest ja asutas end minekule.

Järgnesin talle esikusse.

Ta seisis peegli kõrval, käed rinnal, nägu muigel. Ta küsis:

«Kuulge, mis te arvate, kas see sigin-sagin, segadus, kaootiline liikumine, pidev kiirustamine, müratekitamine, saamatu musitseerimine, kohavahetamine, otsimine, ahastus, elurõõm ja elutraagika . . . kas see kõik . . . SEE KÕIK — midagi paremat mulle praegu keele peale ei tule ja vaevalt saabki tulla — kas SEE KÕIK on täiesti mõttetu või on tal siiski mingi mõtestatus?»

«Vist on,» ütlesin ma vaikselt.

«Noh, ja milline see mõte võiks olla?»

«Kaugem.»

«Ja nimelt?»

«Ülim täius,» sosistasin ma punastades. Ma polnud harjunud rääkima kõrgematest kategooriatest niisama, möödaminnes, esikus külalist saates. Meie skeptiline ja irooniline aeg, meie päritolu ja meie saatus ei olnud selleks sobivad. Aga ometi oli see nüüd juhtunud — meie, kaks kõrgema reaalharidusega meest, insener ja ametnik (sest kes ma muud olin), olime kitsas standardesikus seistes nagu täiesti muuseas ka midagi ülima täiuse kohta pillanud.

Viivu püsis meie ümber jahmunud vaikus. Aeg ja ruum polnud meiega rahul. Me pidasime hinge kinni. Aga siis nõksatas Allan Rüütel õlga, ta nägu valgustas heatahtlik kuma.

«Ju,» ütles ta lühidalt ja mõnuga. Ja vaatas mulle otsa. Tal oli nägu nagu õppejõul, kes on ometi kord laisalt üliõpilaselt korraliku vastuse saanud.

«Olgu siis nii. Tänan kohvi eest. Ja head õhtut. Mul on veel paraku tegemist. Eks homme näeme jälle.»

Ja samas oligi ta läinud.

Mina aga seisin edasi.

Oh mis juhm ja segane tunne mul oli. Ja häbi. Säärane tunne, nagu oleksin püksata tänaval kõndinud või siis veelgi suuremaid lollusi teinud. Nagu oleksin viibinud mälukaotuses ega suuda nüüd enam kuidagi meenutada, millist kohutavat jama ma küll võisin selle aja jooksul rääkida.

Kuigi ma mäletasin kõike.

Ja mis muud, mis muud — ma näitasin oma peegelpildile keelt. Keel oli suur ja kole. Ma sarnanesin šimpansiga, kelle hämarolekus oli korraks midagi välgatanud ja kohe samas kadunud, kelle tee inimeseks saamisel oli veel lõputult pikk.

Siis tirtsatas uksekell.

Ja umbes poole tunni pärast istusin 22. korteris ning kuulasin, mida räägib mulle Helen Anumaa.

19.

Helen Anumaa oli ekstreemselt loomulike maneeridega noor inimene. Just sellepärast ei saanud ma esialgu mitte millestki aru. Midagi tõstes, midagi pildudes, pidevas liikumises olles andis Helen mulle mingit informatsiooni. Ei, see polnud informatsioon, see oli infoplahvatus, turmtuli, loodusõnnetus.

Ilmselt tuli mul lihtsalt istuda ja olla. Küllap pidi lahenduski leiduma.

Mida ma kuulsin? Seda, et Helen on kakskümmend aastat vana (siiski!?), et üleeile oli temal ja kellelgi Otil olnud maru labrakas ühe järve ääres, et rahvuslik luule on kohikukkede kiremine, et armi põsele sai keegi Mare autostopi ajal, et Helenil on kaks venda, Lasse ja Pekka, teine neist muuseas njuufaundlandi tõugu (miks!?), et perel on üldiselt läänesaartel täitsa mõistlik vigvam, et isa tegeleb allveefotodega, et Pekkal polegi kirpe, vaid hoopis puugid (midagi hakkas koitma), et mõnikord on jube hea sampakat panna, et vanemad koos Lasse ja Pekkaga saabuvad alles augusti lõpul, et Mare on direga raksus, et tema ise läheb varsti niikuinii minema, et poes on marutüütu vegeteerida, et tema, Helen, läheb nii või teisiti pealinna näitlejaks õppima, arvaku Ott sellest mida arvab.

Mis pood, mis Mare, mis Ott . . . Iga minutiga nüristusin üha enam. Ei selgus jää saamata, mõtlesin ma. Pill tuleb pika ilu järel, mõtlesin ma. Ja veel: loll saab kirikus ka peksa.

Heleni hambad särasid rääkimisrõõmus, sõnalõpud naksatasid, laused põrkusid kokku nagu kastanjetid. Helen liikus, naeris, häälitses. Mina istusin toolil, käed rinnal, jalg üle põlve, mu põskedes valutas onuliku võltsnaeratuse kramp.

Jälle olin ma mingis ootamatus situatsioonis.

Aga miks ka mitte. Miks ka mitte . . .

Esimestel minutitel selles võõras korteris viibides, veel vähimatki aru saamata (nüüd hakkasin juba näiteks uduselt aimama, et Lasse oli Heleni noorem vend ja Pekka nende koer), olin mõtelnud vaid sellele, et kulunud tapeetide taga,

mis oli huulepulga ja viltpliiatsiga täis kirjutatud luuletsitaate ning arusaamatuid lööksõnu, ei saanud olla midagi muud kui üks roheline tuba. See häiris mind, see ei lasknud mul keskenduda.

Aga siinpool seina rääkis minuga võõras tütarlaps. Ta esindas uut ja tundmatut põlvkonda. Oleksin ta meelsasti hipiplikaks liigitanud, kui poleks teadnud, et hipilikud meeleolud olid meie linnas juba ammu valutult maha vaibunud. Hipiliikumisega polnud meie mail suurt midagi peale hakata. Riides oli Helen lihtsalt, koduselt, rohmakalt — mingi pluusike, mingi seelik. Riietus ei määranud tegelikult midagi. Viimaste aastate moemeeleolud olid segased, kord oli mood loid, kord hüsteeriline, kord demokraatlik, kord diktaatorlik. Tagajärjeks oli see, et kõik kandsid just seda, mida moodsaks pidasid, mood ei jõudnud enam inimesi ühendada ega lahutada.

See oli lihtsalt üks ülekasvanud tüdruk, kes käitus hoopis teisiti, kes rääkis hoopis muid sõnu kui minu eakaaslased kümmekond aastat tagasi. Ent jah, see käitumine! See vapustav loomulikkus! Viimati polnudki see loomulikkus? Äkki oli see hoopis haigus?

Ei, kõigele lisaks polnud see tüdruk lihtsalt minu maitse.

Aga ta oli mu ukse taga helistanud, mu (mõneks minutiks) külla kutsunud, tal oli mind ilmselt millekski tarvis. Ta oli mulle avanud isegi pudeli külma õlut (see istus hästi!), ise aga istus nüüd kaksiti toolile, hakkas sellel ratsutama ja telerinuppe plaksutama.

Ise vahetpidamata rääkides. Mõneks lühikeseks hetkeks vakatades, mulle urivalt otsa pilludes.

Ja limonaadi rüübates.

Samal ajal vaheldusid ekraanil pildid ja hääled, millele ma algul mingit tähelepanu ei pööranud. Teler oli igas kodus, näitas kõikjal pilte, tekitas kõikjal hääli, see oli lihtsalt üks asi, üks mööblitükk. Aga millalgi hakkas ekraan mind huvitama. Silme ees vaheldusid väga erinevad stseenid, toas kostsid väga erisugused laused, küllap oli see Helenile tuttav mäng. Iga viie-kuue sekundi tagant vahetas ta programmi. Nagu ma pärast mõistsin, oli see telemikser nimetatud õhtutunni olulisim komponent, andes sellele tõelise ja kordumatu põhivärvi. Skisofreenilise, iroonilise. Tähendusrikkalt heitliku. Kummaline küll, et ma ise säärase süsteemi peale polnud tulnud, olin vilunud teleriomanik, tundsin mitmeid selle aparaadi võimalusi.

Meie linnas oli hästitimmitud telerist võimalik näha viit erinevat programmi. See ülekasvanud tüdruk sooritas väikese triki, lõi kõik viis programmi segi, kloppis need vahule, imelikul kombel oli tulemus põnev ja isegi kuidagi loogiline.

Ühe kõrvaga Helenit kuulates, ühe silmaga teda jälgides süvenesin üha enam teleekraani.

Mis seal siis toimus?

Noorepoolne prillidega kommentaator ütles: selles Ladina-Ameerika riigis on keeruline olukord, mida süvendab hunta varjamatu kokkumäng lihatööstur Siracurzeziga, kohe seejärel söötis ääremängija Kaur palli Pendenile ja publik rõkkas, kuna meie omad olid punktiga ees, salapäraselt ja sensuaalselt naeratav naisdiktor tähendas selle peale, et põllumajandussaade on lõppenud ja kohe algab mängufilmi esilinastus, aga juba lähendas gangster Sam võikalt irvitades püstoli inspektor Hopkinsi meelekohale, Hopkins oli külmavereline, aga görlidel polnud sellest midagi, nemad reklaamisid suurtel kuubikutel istudes sukkpükse, muid kehakatteid neil polnudki, reklaam lõppes, viivuks vilksatasid ekraanil kaunid baleriinid, prillidega kommentaator kõhatas ebaametlikult ja keeras käsikirjalehte, Teleskopov pani Kaurile jala ette, Kaur kukkus, publik oigas, tiitritesse tekkis tšekist Lapinš, püstol peos, gangster Sam komistas ootamatult ja hakkas samuti kukkuma, kaunid baleriinid sooritasid piruette ja ringutusi, prillidega kommentaator ütles, et seda võis ka arvata, Kaur, Viks ja Penden vaatasid valuliselt, kuidas duett Durov—Teleskopov puhtalt läbi läks ja korvi alla jõudis, Lapinš langetas püstoli ja pistis selle nahkkuue taskusse, gangster Sam oli meelemärkuse kaotanud, kaugusse taandusid kaunid baleriinid, käelabad linnutiibadena võbisemas, jalad hämmastavalt pikad, kurelikud, pingul...

Selles segaduses tundus mingi oma iva olevat. Aga äkki ekraan tuhmus, poolel silbil vaibus noore enesekindla kommentaatori arvamus ja Helen vaatas mulle otsa. Vist veidike kohkunult.

«See tuleb vist sellest, jah, et kui kristalselt aus olla, jah, siis ma ikkagi natuke nagu närvitsen... jah?»

Raputasin pead — või ei, ma ainult tahtsin seda teha. Et järjele jõuda, midagi mõista. Ja seejärel koju minna. Koju, koju, koju. Laua taha. Kuhu siis veel, ega ometi rohelisse tuppa? Niisiis, mida ta räägib, see ülekasvanud tüdruk?

«Naabrionu Udo — näete, mida ma kõike tean, jah? Kui te nüüd lubate? Kas lubate, jah? Võtan ennast kokku, muidugi.

Ma olen kohutav laterdaja, jah. Ei, ma võtan ennast kokku ja räägin oma mure ära. Teie aga, jah, palun teid, kuulake mind vaikides ära, jah, ning ärge ütelge enne mitte midagi, kui ma olen jälle selle krapi mängima keeranud, jah. Siis on mul julgem.»

«Noh, nõus,» noogutasin ma. Ilmselt nägin välja targem kui olin.

«Ma püüan ennast nüüd täpselt väljendada, jah?» küsis tüdruk. Ta oli nõutu. Võib-olla pidas ta täpsust liigseks, võib-olla polnud see enam popp? «Huh... Oi, kas tahate äkki veel õlut?»

Mu pudel oli tõesti tühjaks saanud.

«Oh, mis sest ikka,» ütlesin ma.

«See pole mingi vaev, jah,» ütles ta, võttis tooli alt pudeli, avas selle, ulatas mulle. Ikka kaksiratsa istudes.

Ma noogutasin. Vist isalikult.

Tüdruk näis järele mõtlevat, vahetas siis endal limonaadi õlle vastu välja, jõi nägu krimpsutades paar pisikest lonksu ja sõnas:

«Sampakas on ikka palju parem, aga kus sa seda raha võtad, jah. Kuulge, ma hakkan nüüd tõesti pihta, ja teie, palun väga, istuge kogu see aeg vagusi. Jah. Teate, asi on selles, et mul on üks poiss... noh, oma poiss, jah, ta elab muide meie majas, siinsamas trepikojas, natuke allpool.»

«Ott või?»

«Ma ju palusin, jah!» Tüdruk lausa käratas mu peale. Siis vabandas pilguga mahedalt ja jätkas. «Ott... Ei ole Ott. Ott on lihtsalt Ott. Jah. Tema nimel pole mingit tähtsust, kuigi ta nimi on tegelikult Juhan, jah.»

Helen ja Juhan, mõtlesin ma. Tüdruk vaatas valvsalt mu huultele. Ta röötsatas toolikorjul, jalad pikalt välja sirutatud, sussivarbad püsti. Seelik sülle korjatud. Käed sooritasid samal ajal virtuoosseid akrobaatilisi etüüde. Ma mõtlesin: noh, selge, selge, poiss vedas sind alt, mina aga peaksin talle midagi rääkima, midagi selgeks tegema. (Tütarlapsele on au kallim kui elu. Džentelmen niimoodi ei tee. Inimene peab inimeseks jääma. Jne.)

Aga samas muutusin tähelepanelikuks. Heleni jutt oli muutunud märksa mõistetavamaks.

«...juba kolm aastat, jah, paluks see arvesse võtta. Juba kümnendas klassis hakkas see asi peale, tema käis küll hoopis teises koolis, jah, aga kui nii võtta, siis on see armutult tõsine staaž. Ma võtsin teda täitsa tõsiselt, ausalt... Ega

meie vanemad pole ka mingid ürglased, jah, põhimõtteliselt on seis selline, jah, et kui meil isu peaks peale tulema, jah, siis peame pulmad maha. Aga nüüd on lugu nii... Kuidas seda üteldagi? Juhan sai paar korda ajapikendust, jah, aga nüüd peab ta sügisel sõjaväkke minema. Ja mis meist edasi saab, jah, seda mina küll ei tea. Ja mis sellest rääkidagi. See on rohkem sihuke noorsookirjanduse motiiv, jah, aga meie oleme väheke teistsugused, kui raamatutest lugeda saab, jah. Ei tea, jah, Juhanist võib veel kõik saada, võib saada ajakirjanik, nagu ta ise plaanitseb, võib saada alkohoolik, praegu tulevad muide paljudest poistest alkohoolikud. See kõik peaks mõne aasta pärast selge olema, jah. Aga nüüd siis hoopis teistest asjadest. Meil on oma punt, jah, täitsa tihe punt, kuidas teile seda nüüd selgitadagi... te olete ju jube vana, ligi kolmkümmend või veel rohkem. Kas te enam mäletategi sääraseid asju? Ärge hakake seletama, jah. Kui te mäletategi, mis sest kasu on, niikuinii on meil kõik teisiti ja palju parem. Meil on oma punt, nagu öeldud, Mare, Aili, Mariann ja mina, Margus, Jaak, Ott ja Juhan. Ja veel mõned. Jah. Me oleme teiste meelest hiigla upsakad tüübid. Ega see siin linnakeses teab kui raske olegi, säärast kuulsust saada... mis ta on, tosin kooli, kust seda kontingenti võttagi? Meie oleme, kuidas seda öeldagi, täiesti kaasaegsed kujud ja pealegi vaimsete huvidega. Siin linnas... Ei, ei, ärge vaielge, teie pole vist siin linnas sündinud ja kasvanud, mina tean paremini, mis see linn väärt on. Siin on vähe avarust ja vaimsust, seda ma ütlen. Üks kuramuse olmeline urgas, jah.»

Ah nii, mõtlesin ma.

«Ah, las räägivad, las mõtlevad... Minu meelest siin linnas küll ei räägitagi, siin ei mõeldagi, aga olgu peale, jah. Nohisevad siin omaette, mis nad muud oskavad... Ah, niikuinii laseme siit jalga, varem või hiljem... Margus ja Aili ongi juba ülikoolis, mul jäi see ütlemata, jah. Ah mida me teeme? Üht-teist ikka... Muide, meie Marega töötame hetkel viinapoes, õudne huumor, eks? Aga üldiselt koguneme aeg-ajalt kokku, või rallitame juhuslike masinatega mööda kallist sünnimaad, või... Mare esivanematel on vägev vigvam ühe järve ääres, jah, teinekord kasutame seda, joome ikka ka natuke, kus sa tänapäeval teisiti ajusid ergutada mõistad, kuulame plaate, aga see on rohkem niisama, fooni mõttes... Üldiselt ajame juttu, mõtiskleme, improviseerime, mediteerime... Mis te vaatate? Mis pagana kahtlused teie näkku on kerkinud? Ha-ha-haa... Ega te meid ometi narkomaanideks

pea? Ei mingit narkot! Ja joogat ka ainult minimaalselt, tervise huvides, kui pohmakas on või üldse. Kirjutage see endale kõrva taha! Muide, me kõik kirjutame natuke, enamasti luuletusi ja muud sarnast, jah. Minul ja Juhanil ja Margusel on üht-teist juba natuke trükitud ka. . .»

Imelik küll, ta jutt oli nüüd täiesti jälgitav. Ta loomulikkus ei mõjunud enam loodusõnnetusena. Ainult miks ta ikkagi nii tugevasti närveeris?

«Aga see kõik on niisama sissejuhatuseks, jah. Kas ma ütlesin, et meil Juhaniga on jube staažikas lugu käimas? Ütlesin ju. Noh, siis kujutage ette minu imelikku olukorda . . . jah. Kujutage ette üht mõnusat vigvamilabrakat, kui teil muidugi fantaasiat jätkub. No nii — kuulanud häid plaate, jah, tinistanud sampakat või mida antakse, jah, lürpinud kohvi, lugenud üksteisele uuemaid asju ette, natuke õiendanud, seletanud, muljeid vahetanud, kisa teinud. . . ei, ei, need on omamoodi kenad peod . . . Nojah, aga siis tuleb öö, siis tekib probleem, kuidas see üle elada, teised lähevad paarikaupa tudile, neil ka omad lood ja laulud . . . Mina aga pean iga kord midagi välja mõtlema. Paar korda olen märkamatult jalga lasknud. Jalgsi, kujutage ette, viimase järve äärest! See on kolm tundi marssimist! Tavaliselt tuleme Juhaniga koos tulema, teeme liftis natuke vallatust ja kobime siis kumbki oma koju. Te ei saa aru? Ei, mu olukord on . . . väljakannatamatuks muutunud. Ega ma ilmaasjata näitlejaks taha hakata, ma olen juba nii pika etenduse andnud, et . . . jah. Kuulge, kogu see jutt pole suusoojaks aetud. Jah. Juhan arvab loomulikult sadat asja, jah. Teised meie pundist on kõik juba pool sajandit normaalsed täiskasvanud inimesed . . . kas te saate aru või pean ma otse ütlema? Hea küll, ma ütlen otse, kuigi see paneb punastama. Seks, ma räägin seksist! Mis te vaatate? Vaadake, ma olen teistele ja Juhanile kolm aastat nii tõsist etendust teinud . . . ma olen oma kompleksidega nii puntrasse lennanud . . . keegi ei aimagi, et mul on õnnestunud tänase päevani jääda selleks . . . noh . . . n e i t s i k s.»

Heleni näkku ilmus väga põlglik grimass.

«Ja mitte keegi ei oska selle lihtsa asja peale tulla, jah. Juhan peab mu joont — noh, need põgusad liftimusid — mu väljakujunenud käitumisliiniks tema suhtes ja . . . kogu tõde. Milles asi? Ise ka ei tea. Minu meelest on mu noorhärra ikka paari plikat magatanud küll . . . mis te vaatate, kas ma ütlesin midagi küüniliselt? No kas tema peab siis minu pärast ka ürgsüütuks jääma? Muidugi, kui aus olla, teeb see natuke

haiget, aga ma annan endale aru, et siin olen küll puhtalt mina ise süüdi. Nüüd ongi asi kuidagi jaburalt pingeliseks läinud. Juhan nagu kardab minu poole tulla, mina kardan teda . . . Jama, eks?»

Helen vihastas, rüüpas oskamatult õlut ja kargas püsti. Ta hakkas toas ringi jooksma, tõstes ja pillates seejuures raamatuid, vaase, küünlaid, pabereid, tikutoose, iga ringiga muutus segadus aina loomulikumaks, varsti mõjus see nagu ainuvõimalus.

Helen astus siis teleri juurde ja lülitas selle sisse.

Teler surises. Mõne aja pärast ilmus pilt — multifilm, kassikesed, koerakesed, mäugumised, klähvimised.

«See on kõik?» küsisin ma.

«Üldiselt jah,» ütles Helen. Ta oli nüüd seisma jäänud. Käed seljal, pea maas, uuris ta põrandat.

«Sa tahaksid . . . et ma sulle nõu annaksin?»

Helen lausa viskus sirgu.

«Nõu? Mis nõu? No kuulge . . . Te ei saanud millestki aru. Võib-olla soovitate veel mõne noorteajakirja poole pöörduda, need annavad seal lollidele plikadele nõu seksiküsimustes.»

«Aga . . . Sel juhul . . .?»

«Kas te siis tõesti aru ei saanud? Mul pole mingit nõu vaja. Mul pole sellega midagi pihta hakata. Ma vajan konkreetset abi. Võtke mult see neetud ja tobe süütus ära!»

«Ah? Ah?» ma ahmisin õhku.

«Nojah, siis saan ma ennast jälle inimese moodi tunda, jah,» lausus Helen. Aga ta toon oli sõnadest abitum. Ta loomulikkus hakkas käest libisema. Ta pilk oli hale.

Ma ajasin ennast püsti. Ma lausa paisusin solvatud väärikusest. Mu hing oli hirmsasti täis. Ma ütlesin nii rahulikult, kui suutsin:

«Tead, tüdruk, unusta see jutt.»

«Ei, ei, kuulge nüüd! Ärge minge!» hüüatas Helen kuidagi liigutavalt ja koomiliselt. Haaras korraks mu käisest. Sai siis endise tooni kätte: «Esiteks võite te niimoodi jubedal kombel üht tütarlast solvata, aga jah, või teie sellest hoolite. Aga teiseks — istuge palun uuesti maha. Ma olen nõus veel kord kõik üle rääkima.»

«Pole vajadust,» ütlesin ma süngelt ja süütasin sigareti.

«Te ei lähe, eks? Kuulge, kas te tõesti olete juba nii lubjakas ja juhm? Või südametu? Mida t e i e kardate? Ah, jumal, ma oleksin pidanud kohe taipama. Tagajärgi? No teate . . . esimesest korrast rasestutakse ainult haledates romaanides.

Nii palju tean minagi. Või et rikun sellega kuidagi teie harmoonilist abielu? Kuulge, ärge olge loll, onu Udo! Ma ei taha teist edaspidi midagi teada, ausalt! Ja ma loodan, et pärast teatavat toimingut unustate ka teie selle ära, ma loodan, et ma ei pea kunagi teie näost lugema, et olete mulle osutanud ühe väikese teene. Mina palun teilt abi nagu noorem inimene vanemalt inimeselt, teie aga hakkate igasugust lääget ja vanamoodsat... kuulge, jah, kuhu mu lause algus jäi? Ei saa aru. Ära kadus. Aga see pole tähtis, küll te aru saite.»

Ta istus järsult toolile — algul endist viisi poisikese moodi kaksiti, siis aga vaatas altkulmu minu poole, tõusis viivuks, seadis ennast küljetsi, silus seeliku alla ja jäi tigedalt vaatama.

«Hea küll, minge, minge. Ma ei vaja teid enam. Te olete täiesti harilik väikekodanlane.»

«Stopp!» käratasin mina. «Stopp. Heakene küll, peame natuke aru.»

«Siis istuge, jah!» hüüdis Helen.

«Olgu. Hoiatan, et mul tekkis ainult teoreetiline huvi. Ma pole säärast... varianti enne kohanud. Ma olen teoreetik.»

«Tean, tean, mis te kelgite,» ütles Helen.

«Niisiis — miks mina?»

Helen lõi endale heleda laksu vastu laupa.

«Ah teid, mehi! Ah teid, kukki! Teis räägib lame eneseearmastus, midagi muud küll mitte, jah.»

«Minus räägib uudishimu. Teoreetiline uudishimu.»

«Miks? Hea küll. Ma olen vaimsete huvidega plika... jah. Ma oskan mingi määral inimesi jälgida. Ma olen teid vaadanud. Koridoris. Tänaval. Isegi südalinnas. Teie ei märka muidugi kedagi, isegi oma naabreid mitte.»

«See on küll millegipärast õigus,» kohmasin mina. «Oli õigus,» lisasin ma.

«Noh, siis teie iga. Teie perekonnaseis. Naine ja laps. Midagi te peaksite ikka oskama, eks? Teil pole kedagi kodus, mul pole kedagi kodus. Minu olukord. Vaikne ja vihane Juhan. Jah. Kelle poole ma siis pöörduma pidin? Eks ikka lähema naabri poole...»

Kõige hullem, et midagi ses pöörases jutus vastas just nimelt sellele, mida minagi viimastel päevadel olin mõtelnud. Naaber naabriga... Muidugi, selle peale polnud ma kuidagi tulnud, et naabritar võib naabri poole pöörduda ka säärase ootamatu abipalvega; naaber võis käia naabri käest soola,

tuld või tubakat võtmas, temaga juttu ajamas, talle kaevuteed juhatamas... Aga samas sähvatas meelde see, mille olin mitmeks hetkeks unustanud, roheline tuba siinsamas seina taga, ja mul hakkas väga halb. Mul hakkas endast väga kahju.

«Peale selle olete teie ohutu,» ütles Helen.

«Mismoodi ohutu?» küsisin puudutatult.

«Ah, üldse... jah...» vastas ta ebamääraselt. Ja siis nägin, et sel loomulikul ülekasvanud tüdrukul olid pisarad silmanurkades.

Suitsetasin ahnelt. Mulle meenus äkki üks lugu. Vähe sellest, et meenus — ma nägin seda lugu äkki silme ees nagu vana filmikatkendit, mustunut, lohutut, neorealistlikku.

Üks seitsmeteistkümneaastane poisinaga. On sügis, hiline öötund, vihma sajab, tuul rapib raagunud viljapuid, üks nolk, esimest korda elus väga purjus ja väga traagiline, rajab endale läbi muda ja lompide teed, taamal helendab üksik aken. Viimaks jõuab poiss ühe hoovimaja ukse taha, komistab vastu trepile tõstetud pesuvanni, vannub nuuksudes ja hakkab siis rusikatega ust klõmmima. Uks avaneb. Poiss soiub: «Riina, ma tean muidugi, et see kõik on jälk, aga palun, jäta mind ööseks enda juurde, ma ei julge koju minna, aga ka see pole tähtis, ma palun sind, ma tahan ükskord ometi meheks saada, ma ei saa enam elada!» Ja Riina, kohutavalt vana (kahekümne üheksa aastane!) naisterahvas, kahtlase kuulsusega alevielanik, laseb nolgi enda poole sisse.

See nolk olin mina.

Mingi ring oli täis saanud. Ja ometi oli kõik pahupidi. Kõik minus oli turris ja jahmunud.

Panin sigareti tuhatoosi.

«Kas ma pean päris alasti võtma, jah?»

Helen oli mu liigutust siis sedamoodi tõlgitsenud. Üheselt. Ta hakkas oma pluusinööpide kallal pusima. Ta käed värisesid.

Olin vait. Pöörasin pilgu mujale. Vaatasin enda sisse. Kas sa tahad seda? küsisin ma endalt. Ma ei osanud vastata. Ühest küljest oli olukord äärmiselt tobe, teisest küljest aga... Jälle meenus midagi. Mis see oligi? Mingi mõte... Milline, millal? Siis, kui Helen kaevusabas minu juurde astus. Ah jah — õpetaja puudub. Ja veel meenus, et olin küsinud — kas ta vajab järeleaitamistunde. Kõik oli kole, kõik oli taas täiesti tabamatu. Nagu tavaliselt ikka, kui inimeste vahel midagi tõsist toimub. Aga viimati siiski mitte? Viimati pidi

loomulik elukulg just niimoodi käima? Naaber peab naabrit aitama, naaber peab naabri kompleksid murdma... Kas Juhan pole naaber? Ei, Juhan on vist armastus.

Ülemised pluusinööbid olid valla. Vilksatas valge, karge, süütu rinnahoidja.

«Ärge siis... ärge vaadake!» sosistas Helen.

Õigupoolest polnudki ma teda vaadanud. Ma vaatasin ikka veel enda sisse. Kas sa tahad seda? küsisin ma uuesti. Ei, ei! hüüatas mu sisemusest peenike ja paaniline hääleke. Ei, ei, jumala eest, mitte! Aga miks siis? küsisin ma endalt. Noor tüdruk, uus tundmatu põlvkond, loomulik inimene, pakub oma ülekasvanud süütust. See on talle tüliks, see teeb ta elu keeruliseks. See peaks meelitav olema. Ei, ei! kisendas peenike hääl ahastavalt. Jookse, põgene, page, päästa ennast! Vägistatakse! kisendas see peenike hääl.

«Kuulge... mis te arvate, kas see on väga valus, jah? Kas see võtab väga palju aega, jah?» kostis Heleni hääl. Ja mis ma nüüd nägin — ta istus diivaniserval, ta oli pluusi kõrvale heitnud ja kohmitses seeliku tõmbluku kallal. Ta oli väga kahvatu.

Jumal tänatud, nüüd asetus kõik oma kohale.

«Kurat!» hüüatasin ma püsti karates. «Jätta!» käratasin ma. «Kes ma sinu meelest olen? Eriteenistus? Sugupull? Kas minul polegi oma hingeelu... võimalust valida?» Tüdruk vaatas mind suurisilmi. Ja ootamatu kergendusega. Sundisin ennast rahulikuks ja ütlesin: «Anna andeks, ma ei saa. Ei saa. Ka minul on oma kimbuke komplekse. Mina ei saa süütute tüdrukutega hakkama. Peale selle... mul on endal kõik asjad hirmsasti segi. Pane nüüd pluus selga... Nii. Kus su õnnetu Tuha-Juhan elab?»

«Otse siin all,» nooksas ta peaga. Ta hääl oli tuhm. «Ta pole mingi Tuha-Juhan.»

«Kas lähen mina... teda kutsuma? Või lähed ise?»

«Ei, ei! Oi...» Tüdruk hammustas oma sõrmenukke. «Ma tahan nutta, jah.»

«Pärast nutad. Nüüd aga...»

Haarasin tal käest, tirisin ta trepikotta, lükkasin trepi suunas, ise täiesti segi, ent vist ka natuke uhke iseendale, oma otsustusvõimele, oma inimlikkusele. Siis tõttasin oma korterisse.

Esikus jõudsin mõtelda: nad ju räägivad; kust ma võtsin, et nad ei räägi, ainult jah, m i l l e s t nad räägivad... Ja samas ründas mind ootamatu naeruhoog. Keerasin hingamist tagasi

hoides ukse kahekordselt lukku, vajusin peegli ees kägarasse ja hakkasin kööksuma. Naersin ja naersin. Silmad läksid märjaks. Hea, et niigi lõppes, mõtlesin. Ülim täius, mõtlesin ma ja hakkasin läkastama.

Ja nii jõudiski lõpule see esmaspäev, esimene päev nädalast, mille olin endale võtnud, et pühendada see vaiksele vaatlusele, katsele võimalust mööda igakülgselt ja objektiivselt jälgida ning uurida inimest kui sellist, et pisutki orienteeruda inimestevahelises segaduses.

20.

Ärkasin väga vara, arvatavasti kuue ringis. Käekell seisis, äratuskella olin millalgi kööki viinud.

Mis teadsin ma ajast.

Lamasin vagusi, ennast liigutamata, ettevaatlikult hingates. Silmad laes. Lagi oli valge. Peas polnud veel ühtki mõtet. See rõõmustas mind. Kartsin mõtteid, meenutusi, assotsiatsioone.

Tahtsin olla puhas leht.

Viimaks üks mõte siiski tuli, ent seegi oli nagu karge tuulehoog, mis tõi minuni rõõmsa teate: mulle nimelt meenus, et ma ei pea tööle minema. Et ma ei pea sinna ülepea terve nädala minema. Või peaaegu terve nädala.

Aga kohe samas tabasin endas mingi ebamäärase ohutunde.

Kergitasin kukalt, jäin kuulatama, haistma, silmitsema. Mis see oli? Aga ei, ohutunne oli korraks ilmunud ja kohe samas kadunud — nii, nagu söönud lõvi jalutab mööda antiloobikarjast, nii, nagu hele pilv korraks üle silmapiiri rullub.

Mis lõvi, mis pilv? Miks lõvi, miks pilv? Milleks peab inimene ennast alatihti võrdluste rüppe heitma? Aga sellepärast, et ta on vaene ja lihtsameelne olend, ta on hiljuti tulnud metsast, laanest, puu otsast, tal puudub arvesseminev terminoloogia. Ta ei oska oma mõtteid teisiti fikseerida. Ta ei tunne oma hingevõnkeid. Aja jooksul on inimene õppinud ju küllaltki osavalt lahterdama näiteks maipõrnikate alaliike ja perekondi, või siis autode firmamärke ja kubatuure, või vaenulike rakettide siluette, aga ta ei tea senimaani, mis see siiski on, kui kella kuue paiku hommikul käib südame alt läbi kerge, ent ohutunnet sisendav aimus. Ta ei oska seda kuidagi nimetada. Siis ta ütlebki — see oli laisk lõvi, see oli pilv seal eemal silmapiiril.

Mis teadsin mina sellest kõigest!

Lesisin edasi, pea igaks juhuks valvsalt üles kergitatud. Lagi mu kohal oli võrdlemisi puhas, võrdlemisi valge. Aju oli ikka tühi nagu lapsel.

Teadsin, et see ei saa enam liiga kaua kesta. Ja otsustasin, et kõige targem on proovida veel magada. Aga und enam ei tulnud. Mul oli janu. Kusagil karjusid kajakad. Tõusin, ringutasin, kõndisin kööki. Jõin ämbrist kolkunud paagivett. Ja seda tehes meenus, kuhu oli kulunud pisarselge kaevuvesi. Meenus valgete kõrvalestadega poiss.

Raputasin pead. Ma ei tahtnud selle poisi peale mõtelda.

Mu silme ees seisis sinine ämber. Ja kohe tuli meelde, et mul pole ikka veel oma isiklikku ämbrit. Et ma polnud selle hankimiseks veel mingeid konkreetseid samme astunud. Või õigemini, ma olin selle hankimiseks teinud paar täiesti jaburat tegu. Nüüd olin seotud Ollar Otsetiga ja tema keeruliste eluplaanidega. Samas pidin selle sinise ju Allan Rüütlile tagasi andma. Võlg on võõra oma.

Raputasin pead. Nagu selgus, ei tahtnud ma ka ämbrite peale mõtelda.

Väljas karjatas taas kajakas. See lind oli siia lennanud järvede kohalt, et mulle midagi meelde tuletada.

Taimi! mõtlesin ma.

Ja siis hakkas mul halb. Ma pigistasin koguni silmad kinni.

Nii paha, nii häbi, nii raske. Reaalsed ja võimatud asjad läksid segi. Mul oli äkki tunne, et Taimi teab (loomulikult, endastmõistetavalt) kõike, teab rohelise toa sündinud pattu, teab ülekasvanud tüdrukutki, teab pattu, mida ei olnudki, et kõik on kategooriline, lõplik, otsustatud — ta teab ega andesta mulle iialgi. Reetmist ei andestata. Lahutus, varsti tuleb lahutus. Niisiis ka mina, mõtlesin ma. Miks ka mina, mõtlesin ma. Halvad ended! uksekellad! kohtukutsed! lahutus! mõtlesin ma.

Ma pole ju kunagi lahutanud, mõtlesin ma. Jah, aga ma pole ka kunagi auto alla jäänud või siis näiteks Brasiilias käinud, mõtlesin samas. Kõigiks neiks asjadeks olid aga alati šansid olemas. Vähemalt teoreetiliselt.

Ent eneseiroonia oli lame. Sel polnud katet. Ma olin Taimiga harjunud. Ma olin temaga n i i harjunud. Ja see tähendas peaaegu kõike. Arvatavasti ka armastust. Sest ülim täius, see polnud minu jaoks reaalne. Minusugusel mehel ei sobinud enam säärases roosas udus sumbata. Ma olin juba üle kolmekümne. Võib-olla tõesti olid mul millalgi mingid muud

võimalused, väljavaated, aga ma polnud neid märganud, mulle ei jäänud nüüd isegi seda lohutust, et arvata, nagu oleksin ma midagi maha maganud. Kõik oli just nii, nagu ta oli, kõik käis juba kahanevas kaares. Minul oli targem alalhoidlikuks jääda, kodukolde hubasuse peale mõtelda. Kohatine igavus, see polnud mingi argument. Igavus polnud põhjus lammutamiseks.

Aga muidugi. Taimi oli printsipiaalne naisterahvas. Nagu kabemängijale kohane, ei tundnud ta tagasikäike, nagu kabetaja kohus, lõi ta siis, kui lööma pidi.

Kust ma seda teadsin? Kust ma selle võtsin? Või arvasin ainult? Millal, millal me üldse millestki sellisest rääkinud olime?

Millalgi ikka. Küllap olime rääkinud kõigest, tõotanud, kinnitanud.

Pärast oli tulnud muu. Pärast oli tulnud harilik elu.

Reetmist ei andestata... mõtlesin ma. Jah, kindlasti oli Taimi millalgi midagi sellistki ütelnud. Ammu, ammu, olles ise punapõskne, noor, uje, oma kategoorilisuses vaimustav. Mis teadsime me siis reetmistest!

Ja miks need mõtted olid just nüüd tulnud, nüüd, mil roheline tuba oli juba kõige esmase valuvärskuse minetanud? Ma ei teadnud.

Lõvi kihutas antiloobikarja kannul, pilved olid katnud kogu taevaserva, hommikuastlad ründasid mind igast kaarest. Mind ei lohutanud enam miski, seegi mitte, et olin ühe veidra tüdruku eriskummalise palve täitmata jätnud. (Või seda enam. See täitmatajätmine tundus viivuks millegi eriti pahelisena. Arvasin — mõnes teises olukorras, tüdruku kavalama käitumise puhul ma vaevalt...) Ma olin nüüd patune mees. Olin amoraalne. Lootusetu. Kõik oli sassis ja lohutu.

Köögis paistis hommikupäike. Köök oli puhas ja hele. Ma ei sobinud oma kööki. Läksin sealt minema. Seisatasin esikupeegli ees. Peeglis nägin ennast, keda muud. Jalad karvased ja märgatavalt rangis. Suured lillelised aluspüksid jalas. Valge särgik tolgendas lohakalt üle püksivärvli — nagu ikka. Mina olin, jah, sedasorti kahetsusväärne mees, kelle alussärk pidevalt püksivärvlist välja tikub. Ma polnud küll lausa tüüpiline muskliteta intelligendike, aga ikkagi üsna kidur mees. Mis peamine, mul oli halb rüht. Ja rumal ning inetu nägu. Selles näos oli minu meelest midagi düstroofilist ja konnalikku. Ja ometi, ja ometi — üleöö olin ma hakanud naistega

sekeldama. Justkui mingi rübe tudeng. Mis nad küll minus leiavad, need naabrinaised?

Aga siis pääsesid antiloobid pagema, pilved pudenesid ootamatult laiali, olin pääsenud, mul sai sellest järjekordsest peeglipihitunnist küllalt. Selles oli midagi odavalt artistlikku. Lükkasin särgisaba püksi. Lõin rinna kummi ja pea kuklasse. Vaatasin endale karmilt otsa ja ütlesin sisendavalt: pole midagi. Kui alustasid, mine lõpuni. Sina ei tea midagi, sina oled valge leht, sul pole vaja muud kui pealt vaadata ja kaasa teha. Liiderdada pole loomulikult mõtet, aga, püha kurat, mis liiderdamist siin nii eriti on olnud. Vaid asjaolude, kellaaegade, piirsituatsioonide kokkulangemine. Ja jumal tänatud, et just mina Helen Anumaale ette sattusin, muidu oleks ta oma palvega kellegi teise poole pöördunud, ja mine tea, mis sellest kõigest siis saanud oleks. Heleni aeg oli küps, muud midagi. Jumal tänatud, tema sai trepist alla kupatatud, Tuha-Juhani ukse taha kella andma... Kuigi see oli vist liigne sekkumine.

Ivi Schmidt? Tema peale püüdsin üldse mitte mõtelda.

Kõik muu aga, mõtlesin siis ebamääraselt, uhkelt, raskelt, — kõik muu tuleb lõpuni viia.

Ole mehine, ütlesin endale.

Aga mida tähendasid need «kõik muu» ja «lõpuni viia»?

Ma ei teadnud.

Ometigi sain tasakaalu tagasi.

See tähendas ka midagi.

Läksin ja tõmbasin püksid jalga, vöötasin vöö, kammisin juuksed, loputasin nägu, tegin kiirvõimlemist, läksin ja lõin elutoas rõduukse valla, tuppa paiskus hommikujahedust ja järvekajakate kila. Istusin laua taha, koristasin oma pleekinud kaantega käsikirja («Mõningaid aspekte naiste tööjõu rakendamisest»), võtsin puhta paberilehe ja jäin selle kohale mõtisklema.

Teinud ära kaks sigaretti, maalisin lehele ühe sõna.

«NAABRID».

Mõtisklesin veel veidi aega ja tõmbasin selle sõna maha.

Seda oli vähe. See kõlas kitsalt ja olmeliselt. See lõhnas klatši järele. Võtsin südame rindu, ohkasin pahinal ja kirjutasin paberile uue sõna.

«INIMESED».

Jahmunult ja lummatult jäin seda vahtima.

See oli nii lihtne sõna, et mul hakkas kõhe.

Inimesed on väga ammu olemas. Aga mis nendest teatakse — kust nad tulevad, kuhu lähevad, kes nad on?

Miks nad on?

Jah, mul oli kõhe.

Küllalt, küllalt, küllalt! hüüdsin ma endale mõne aja pärast, otsisin närviliste liigutustega sahtlist puhta kausta ja torkasin paberilehe sõnaga «INIMESED» selle vahele. Järele mõtelnud, maalisin selle sõna ka kausta kaanele. Hoolikalt, punase viltpliiatsiga.

Siis läksin kööki kohvi keetma.

Ja pärast rinnutasin köögiaknal. Kellaaeg oli ikka veel väga varajane. Minu teada pidi sellisel ajal siin linnaosas, nende majade vahel valitsema staatika, vaikelu, unetardumus. Nüüd aga märkasin siin ja seal mingit vargset liikumist. Märkasin üksikuid inimesi, kes teokalt, tõtakalt, või siis vastupidi, üsna kartlikult kuhugi astusid. Nende minemistel oli üks suund. Mõnel majatrepil seisid inimesed ja ajasid juttu. Nende pilkudel oli üks suund. Nägin ämbreid, emailseid ja tsingiselt kiiskavaid. Majade vahel oli ärganud tundmatu elu. Veel oli ta arglik ja kohmakas nagu üksildane asfaldilill. Veel polnud teada, mis temast saab.

Tärkas elu, inimesed kiirustasid kaevule. Mõni neist tegi seda üldse esimest korda elus.

Taevas oli sinine, taevas oli selge. Ohus värelesid kullakad viirud. Päev tõotas sooja. Suvi oli meie linna tagasi tulnud.

Ja eemal tiirutasid sisemaakajakad. Paari aasta eest olid nad meie linnaosa avastanud, selle omaks tunnistanud ja vallutanud. Veel kordagi polnud ma neid sisemaakajakaid kohanud südalinnas või vanades agulites. Neile meeldis millegipärast just siin. Mida võisid need linnud sealt ülalt alla vaadates meie linnaosast arvata? Võib-olla meenutas helehall majadelaam neile mingit ammukaotatud merelahte, mis oli täis pikitud suuri kandilisi kivisid?

Kajakad lendasid, planeerisid ja pikeerisid paar majajagu kaugemal. Keegi pildus neile aknast saiatükke. Kajakad olid metsikud, osavad ja näljased. Ühel katusel istus tuviparv. Tuvide väikesed kadedad pead olid kajakate poole pööratud. Tuvide poosides oli midagi lootusetut.

Siis märkasin all, meie maja ees tühjal asfaldiribal autoderea kõrval seismas Allan Rüütlit. Kohkusin millegipärast, tõmbusin kardinate varju. Teadmata, miks, ent ma ei tahtnud, et ta mind praegu märkaks.

Allan Rüütel seisis, käed rinnale ristatud, pilk arvatavasti kaugusse suunatud. Tal oli must nahkpintsak üle õlgade heidetud ja ta nägi välja nagu filmirežissöör, kes on tulnud tükk aega enne oma gruppi hommikusele võtteplatsile, et veel kord kõik läbi mõtelda, eneses kahelda, viimased korrektiivid teha — et hiljem sujuks kõik täpselt, teravalt ja viivitusteta. Aga ei, vist mitte... vist mitte. Juba jälle olin hakanud kõrgelennulisi võrdlusi otsima. Ilmselt oli mind sellele viinud väline atribuutika, nahkpintsak ja džiinid. Tegelikult kiirgas seal all seisvast Allan Rüütlist midagi märksa tõsisemat. Ürgsematki. Nõndamoodi nagu tema seal võisid varahommikuti oma viljavälja ääres seista tõsised põllumehed, seista ja vaadata, kuidas kerge tuule käes lainetav tolmroheline vili vaikselt, arukalt ja vääramatult toimib, kuidas ta tõttamatult küpseb. Sedamoodi põlluveerel seistes sai talumees targaks. Ilma et ta ise oleks teadnud, kasvas ta aastate jooksul oma põldu silmitsedes filosoofiks. Ta sai teada midagi elu saladuse kohta. Ta teadis muuseas üht üpris tõenäolist asja: suve lõpul lõikab ta siit oma kullakarva saagi. (Muidugi, kui ei tule põuda, paduvihma, rahet, oksjonit, rabandust, tulekahju, riigipööret, sõda, maailmalõppu.) Talumees oli vintske ja kannatlik. Ta tegi piipu ja mõtles: no näis, no näis.

Mida aga mõtles praegu Allan Rüütel? Millist saaki nägid tema targad, iroonilised ja natuke nukrad silmad? Ma oleksin andnud vägagi palju, et seda teada saada. Aga ma ei tahtnud teda segada. Ma kartsin teda. Mul oli tunne, et kui ma praegu teda hõikaksin, rikuksin sellega midagi ära.

Muide, midagi sarnast olin ma tema puhul tundnud ju mitut puhku.

Siis mõtlesin ma: kes ta siiski on?

Jah, kes on Allan Rüütel?

Samas tundus mulle, nagu oleks ta midagi tajunud. Igatahes näis, nagu oleks ta häiritult liigatanud. Põrkusin kähku kaugemale, taganesin koguni vildakuti langeva päikesevihu taha, alles köögi varjupoolel olin kindel, et ta ei saa mind näha.

Aga kohe seejärel haigutasin häälekalt. See tuli ootamatult. See tuli ära kasutada. Läksin magamistuppa, heitsin pikali ja jäin tukkuma.

Virgusin natuke enne üheksat. Kellaaega ütles mulle raadio. Ajasin habet, riietusin lõplikult ja astusin välja.

Minuga ühel ajal avas ukse ka vastaskorteri elanik. Kes siis elas korteris number 23? Ollar Otset. See jahmatas mind.

Ka tema oli üllatunud. Vaatasime teineteisele vaikides otsa. Polnud kahtlust, et sedapuhku oli ta mind kohe ära tundnud.

Võttis aega, enne kui mu silmad hämarusega harjusid, ja siis märkasin ma kaalukat muudatust Otseti juures. Ta toetus karkudele.

«Ah see,» ütles ta mu pilku märgates. «On sul natuke aega?»

Noogutasin.

Ollar Otset oskamatult karkudele toetudes ees, mina kannul, astusime tema kolmetoalisse korterisse. Kusagil selle sügavuses undas tolmuimeja ja mängis raadio. Elutoas oli hämar ja hubane. Me istusime sügavatesse pehmetesse tugitoolidesse. Ollar Otset kissitas korraks silmi, otsekui oleks talle päike silma paistnud, ja naeratas siis napilt. Sellel naeratusel oli suur tagamaa. See sisaldas kannatust, haaret ja huumorimeelt. Ühes jalas oli mehel moodne king, teises vana toasuss.

«Ah, ma käisin eile Normeti-poisi juures garaažis,» selgitas Otset napilt ja vastumeelselt. «Ta parandab mu autot.»

«Sul on auto?» küsisin naiivselt.

Otset lõi käega. Nähtavasti ei vajanud see väike ja loomulik pisiasi pikemat selgitamist.

«Eks ma olnud natuke võtnud ka,» tähendas ta hoopis. «Aitasin poisil putitada, tead küll, siis sadasin alla kanalisse. Mis see mehe käes pole.»

«Mis kanalisse?»

«Remondikanalisse, kuhu siis veel. Ja väänasin jala välja.»

«Kust sa kargud said?» küsisin millegipärast.

Otset vaatas ringi, kuulatas, pani sõrme suule ja sosistas häbelikult:

«Seda ma ei mäleta.»

Tolmuimeja jäi vait. Raadio hakkas uudiseid rääkima. Tuppa astus väike kõhn naine. Tal oli rätik peas, selle alt vaatasid mind umbusklikud silmad.

«Mis sa vaatad, Raili? See on meie naaber, tead, Munakupoiss, noh, ma olen rääkinud küll, ta on kõva käsi, paneb teadust, palju meil selliseid mehi linna peale ongi!»

«Ah nii,» ütles naine.

Märkasin tõusta ja kummardada.

«Tead sa, Udo lubas, et aitab mul polikliinikus ära käia,» ütles Ollar Otset. «Aga tead, seal hakatakse alles kell üks-

teist vastu võtma. Ma ei tea nüüd... ehk käid sina poes ära... Kuidagi piinlik, mis?»

Kogu selle perekondliku jutu ajal naeratasin mina millegipärast totaka püüdlikkusega. Aga mu süda hakkas valutama. Vaevalt olin uksest välja astunud, kui päev oli hakanud omatahtsi voolama. Aga kohe samas sain jaole, kohe samas kinnitasin endale — nii peabki, nii on just tarviski, sest kust ma muidu kõike teada saan? Tuli vaid paigal püsida, tagasihoidlikult kõigega nõustuda ja seejuures märkamatult oma naabrimeest uurida, uurida ja mõistatada — mis on kõige selle taga? Mida see kõik tegelikult tähendab? Jah, mis on Ollar Otseti juttude, näoilmete, žestide, luiskamiste ja tõdede taga? Mida ta tegelikult taotleb, mida mõtleb? Ei või ju olla, et selle legendaarse inimese suurim eesmärk oleks paar kannu õlut või pudel odavat veini. Ollekann või veinipudel saavad olla vaid väikesed vahepeatused teel mingi mahuka tõeni. Kunagi ammu oli see suurem tõde, suurem eesmärk tema jaoks ühtaegu täiesti selge ja määratult raske. See oli olümpiamedal. Aga nüüd?

«Lähe ma kuskile poodi,» kohmas naine ja kadus toast.

«Tal on täna ka nagu kiusteks vaba päev,» tähendas Ollar, pööras ennast energiliselt ja hüüdis naisele järele: «Siis lähen ma ise!»

Aga ei, väikest kasvu murelik naine tuli varsti tagasi. Tal oli käes kandik, sellel seisid pudel kuiva veini, klaasid ja võileivad. Nägu tusane, serveeris ta meile osavasti ette.

«See on juba teine asi,» ütles Otset.

«Mine aga mine lõhnadega polikliinikusse,» ütles naine.

«Hea küll,» tähendas Otset.

Vaatasin neid. Nad olid nii erinevad. Aga nende kulmud olid nii sarnastavalt tõngus.

Naine seisis natuke aega laua kõrval.

«Kas teie nimi on tõesti Udo Munak?» küsis ta äkki.

Vaatasin teda üllatunult. Noogutasin. Mu nimi oli tõesti Udo Munak.

«Raili,» ütles Ollar Otset läbi hammaste.

Naine vaatas korraks mulle teravalt otsa ja läks siis välja. Tal oli nooruslikult trotsakas samm. Ta tuli mulle tuttav ette.

«Skool,» ütles Ollar Otset.

Vein oli lahe ja väga külm. Jälgisin silmanurgast, kuidas Otset oma klaasi ahne mehejanuga tühjaks jõi. Ohkasin sisimas ja tegin kaasa.

«Sa tead mu naist küll, ta on «Metropolis» ettekandja.

Oigemini, oli. Nüüd on ta vahetuse administraator,» ütles Otset mõne aja pärast.

Olin südalinna esinduskohvikus käinud, küllap olin seda naistki seal näinud. Või vähemalt tema trotsakat selga. Mu kõhus kodunes külm vein. Mul oli kurb. Ma kujutlesin äkki, kuidas see võis olla, kuidas suur, heasüdamlik, edev ja riukaline olümpiakangelane kodulinna tänavail kõnnib, ümber vältimatu sõpradering (kui palju võis siis olla neid, kes igatsesid olla Ollar Otseti sõbradl), kuidas ta nende saatel kohvikusse astub, lauda istub, naerab, klaasi tõstab, repliike vahetab, omapoiss on, kuidas ta siis äkki märkab taamal hämaras nurgas seismas väikest saledat ettekandjat, valge tanu peas, tume juuksetutt uljalt silmil... Mõneks minutiks valdas mind rahulik kurbus, kõik, absoluutselt kõik tundus selge, arusaadav, kõik, mis puutus inimestesse, nende pürgimistesse, nende lõputusse ängistusse... Aga siis hakkas korteris taas surisema tolmuimeja, selle ühetooniline olmelaul pani kõik kuidagi leplikult paika, mis siis ikka, mis siis ikka, mõtlesin ma. Vaatasin hajameelselt, kuidas Ollar Otset uuesti klaasid täitis, ta oli näost veidi jumekamaks muutunud, ta käeselg oli suur, tugev, karvane, see oli vägilase kämmal. Kõik oli siiski mingil seletamatul moel tasakaalus, see jõumehekämmal ja hele häbelik pilk raskete laugude all. Ja tolmuimeja surin ukse taga.

See kõik p i d i g i niimoodi olema.

Ja siis hakkasime rääkima. Me rääkisime autodest. Spordist. Seiklustest. Teadusest. Poliitikast. Araablastest. Kohvihindadest. Veepuudusest.

«Ära sa arva, Udo, et ma sulle udu ajasin! Kui sa mind ei usu, annan ma su raha kohe tagasi! Ma toon sulle ämbri, ausalt!» ütles Ollar Otset siis, kui pudeli põhja oli jäänud vaid sümboolne tilgake. Ta silmis säras tõsine ja püha tuluke.

«Oh aeg küll, mis me sellest tühiasjast räägime,» hakkasin ma kätega vehkima. Sest jah, see veel puudunuks, et teine oleks karkudele toetudes läinud mulle ämbrit hankima!

«Kas täna polikliinikusse ka minnakse?» kostis ukselt äkki pilkav küsimus.

Ja mõne minuti pärast seisime me liftiukse ees. Samal ajal avanes korraks 21. korteri uks. Hetkeks pistis Ivi Schmidt pea koridori, ta pilk riivas mind kui elutut asja. See pidanuks mind rõõmustama, ent ei, tundsin, et mind on kriimustatud, mulle on liiga tehtud. Samas paugatas uks kinni. Alles hetk hiljem mõtlesin — miks ta siiski välja vaatas? Samas lõid

liftiuksed valla. Käes võrguke piima, saia ja juustuga, astus koridori absoluutselt loomulik inimene, ülekasvanud tütarlaps Helen Anumaa. Muide, kas ta enam oligi tütarlaps? Ta naeratas mulle heledalt, formaalselt, natuke vaenulikult. «Tere, onu Udo!» helas ta hääl üle koridori. Tema kannul astus meist mööda tuima olekuga nooruk, kelles tundsin ära noormehe eileõhtusest veepaagisabast. See siis see Juhan oligi.

Siis astusime lifti meie. Ollar Otset toetus raskelt karkudele. Me õlad puutusid kokku. Lift sõitis alla. Ma ei teadnud äkki enam midagi. Kõik mu tõelised ja olematud tarkuseterad olid laiali pudenenud. Mu hing ahastas ja nõudis midagi.

Hea seegi, et ma üksi polnud.

Hea seegi, et ma üksi pole, kordasin mõttes ja muutusin tähelepanelikuks. NB, *nota bene,* ütlesin ma endale. Selle asja peale tuleb mõtelda. Kui mahti saab, muidugi. *Nota bene,* üksiolek, mida selle all siiski silmas peetakse, mõtlesin rutakalt, lift peatus, uksepooled sõitsid laiali, Ollar Otset vinnas ennast välja.

Söestunud postkastist leidsin tillukese panderolli. Senikaua, kui Otset puhkides trepiastmeid vallutas, krabistasin paki lahti.

Selles oli äärmiselt maitsetu kuurordilipsuke. (Valmissõlm, kummipael, palmid, ahvid, paljas naine, võltskivike.)

Minust uhkas läbi tuline ja raske laine. Raev? Härdameelsus? Solvumine?

Torkasin lipsu püksitaskusse, käkerdasin panderollipaberi kokku ja astusin välja.

21.

Tunni või teise pärast olin veendunud, et Ollar Otseti elu on raske, tema jumal irooniline ja ebaõnn totaalne.

Ma sain temast aru, tundsin talle kaasa ja kannatasin natuke. Kõigepealt oli taksopeatuses selgunud, et ta on unustanud kodunt raha kaasa võtta. Sellest tühisest murest sain naabri üle aidata. Suurivaevu sain ta nõusse räägitud. Seejärel algas kurnav tiirutamine meie linnaosas. Taksojuht oli vaikne ja pahane. Ta oleks eelistanud suuri kiirusi ja pikki sirgeid magistraale. Kõigepealt sõitsime kaupluse juurde, tõin sealt sigarette. Mõne aja pärast tõusime polikliiniku viimasele korrusele. Pingutus oli asjatu, selgus, et vajalik arst, omapoiss, lühidalt — Toomi-poiss, hakkas vastu võtma alles

pärast lõunat. Seejärel sõitsime minu vastuväidetest hoolimata lähima telefoniautomaadini. Ollar Otset helistas Kesa Antsule, aga Kesa-poiss oli kuhugi läinud, ämbriprobleem jäi püsima. Seejärel sõitsime ühe väikese suvekohviku juurde, kus ma Otseti ägedatest protestidest hoolimata kummalegi tassi kohvi ostsin. Talle konjakiga, endale ilma. Siis sõitsime linnaosa teise serva Andersoni Mardi poole üht täiesti uut autoakut vaatama, aga nimetatud Andersoni-poissi polnudki kodus, just hommikul olnud ta läänerannikule suvitama sõitnud. Ja jälle istusime me taksos, me olime higised, väsinud, õnnetud, viimaks pomises Otset alistuja häälega mingi aadressi, linnamaastik ja aeg libisesid meist mööda, taksomeeter naksutas kuivalt rublasid, viimaks peatus auto tuttaval nurgal. Maksin kähku arve, aitasin naabril välja ronida ja seejärel hakkasime õlletara poole minema. Me lõhnasime higist nagu metsamehed pärast päevatööd.

«Arvad, et ma siia kippusin?» ütles Ollar Otset mõrult. «Kargud kaenla all... See on saatus, muud midagi. Kuradi lugu, kuidas ma pärast lähen õllehaisuga Toomi-poisi juurde?»

Ma olin selle peale mõtelnud. Olin suvekohvikust pudeli kuiva veini kaasa ostnud. Koputasin nüüd sõrmenukkidega vastu kirevat kilekotikest, mille olin ennist igaks juhuks tasku torganud.

«Ära arva, Udo, mina sulle võlgu ei jää,» ütles naaber.

Lõin käega. Kui nii võtta, maksin võlga hoopis mina. Mäletasin veel aegu, mil ma kolmanda või neljanda klassi poisikesena täis sügavat olümpiavaimustust kleepisin koolivihikusse teiste rahvuslike spordisangarite kõrvale Ollar Otseti värvifoto, mille lõikasin välja välismaisest pildiajakirjast. Kellelgi mu klassikaaslastest polnud säärast fotot. Niisiis oli kübeke olümpiavaimustuse hiilgusest ka minule langenud, ja seda ennekõike tänu Ollar Otseti unikaalsele fotole. Nüüd tuli see vana võlg lunastada, tuli selle suurt kasvu karkudel koperdava mehe vastu hea olla.

Loomulikult ei rääkinud ma talle midagi.

Tara ei tekitanud enam üllatust või elevust. Aga ma polnud enam oma tahtmiste peremees. Pidin olema vaid väike kiretu vaatleja. Jah, sest miks ma siis muidu vastava kausta olin sisse seadnud? Mul polnud enam õigust sündmustesse sekkuda, neid muuta või ilmestada. Ka ei saanud ma karkudega naabrit üksi jätta. Mind sidus temaga vana võlg, lapsemeelne olümpia-aade.

Ja mõne minuti pärast oli vennaskond koos, meid seirasid tuttavad silmad, vaevased või naerukil, meid müksasid tuttavad küünarnukid. Mulle pakuti õlut. Jõin seda. See maitses mõru. Aga mul polnud õigust keelduda. Ma ei saanud sündmuste õrna loomulikku kudet rikkuda. Tegin kaasa. Vaatlesin.

Torutäis, Komandant, Pilli-Tiidu ja teised silmitsesid oma liidrit lugupidavalt. Imestusega seiras teda kunstnik Felix Eik. Mehed katsusid karke ja kiitsid need heaks. Sentimentaalseks ei läinud keegi. Aga ka parastajaid polnud. Keegi neist meestest polnud samasuguse õnnetuse eest kindlustatud. Liiga riskantse elulaadi olid nad selleks endale valinud.

Jah, aga oli mis oli, Otseti Oll oli jäänud iseendaks, nüüd oli siis temaga jälle midagi juhtunud, ta oli autokanalisse kukkunud, teadmata kust kargud hankinud ja mehiselt õlletarasse ilmunud.

Seisime, jõime, suitsetasime, päike oli juba ammu kõrgel, aeg aga venis omasoodu, tarareeglite järgi. Seisin, kuulatasin, vastasin küsimustele. Ja püüdsin midagi meelde jätta. Südamesopis kripeldas rahulolematus. Ma surusin selle maha.

Felix Eik, Velka, tema rääkis midagi arusaamatut.

«Nüüd tehakse veel vargaks ka,» ütles ta.

Miks vargaks, mõtlesin ma. Mida ta sellega silmas pidas? Mida peavad inimesed ülepea silmas, kui pillavad sääraseid poolikuid, pahaendelisi, intrigeerivaid lauseid?

Aga ei, rohkem ei ütelnud Eik midagi. Tal oli naine ära läinud, ta seisis meesteringis, kiilaspea higine, põsed närviliselt roosaplekilised, huuled pingul võltsist haledast naeratusest, silmad ühelt näolt teisele liikumas — et osa võtta, osa saada, et mitte üksi jääda.

«Kes toob uued kannud?» küsiti millalgi.

«Minul on oma territoorjum, oma kusett, mina ei saa sealt puudu olla,» kähistas Komandant millalgi.

Miks ta nii ütles?

Ent jumal tänatud, sumin sai otsa ja me olime jälle Ollar Otsetiga kahekesi. Me seisime mingi männituka varjus. Olin kaine, murelik ja võrdlemisi õnnetu. Ollar Otset samuti. Silmitsesime vaikselt, kuidas määrdunud tunkedes tütarlapsed taamal ühe suure maja seinu krohvivad. Ollar nohises keskendunult. Ollar? Ollar Otset, naabrimees. Ära unusta distantsi, mõtlesin ma. Sa oled väike kiretu vaatleja.

Otset seisis, kargud nukralt harkis, pilk natuke väsinud,

ent siiski alistumatu. Pilgu sinakashallist sügavusest kumas vastu koguni raasuke pilget. See mees polnud elukatsumustele alla andnud. Ta oli sportlane, ta jätkas oma pikki, mitmekesiseid, kaotusrikkaid heitlusi. Võib-olla ei saanud ta juba pikki aegu kuigi täpselt aru, mis temaga toimub, võib-olla... Võib-olla oli ta suur ja heli süda juba ammu elu toorusest ja kolkunud õllest hapraks muutunud. Võib-olla, võib-olla... Aga spordivaim hoidis ta lõua ikka uhkelt püsti ja lipsu kurgu all otse.

«Peaks enne polikliinikut rätsepa juurest läbi minema,» ohkas naaber nüüd. «Mulle tuli just praegu meelde, et täna on proov. Ma viisin ühe tuttava poisi juurde, Gabrilovitši Valka, sa peaks teadma küll. Ta lubas kõik kolm ülikonda siva valmis teha. Ma ei kannata pikka passimist. Aga kuhu ma karkudega lähen...»

«Kolm?»

«Kolm...» ütles Ollar Otset, vaatas vilksti! minu poole ja surus huuled kokku.

Mõtlesin: kui kolm, siis kolm, miks ka mitte. Igal meist on omad kombed ja omad nõrkused.

Hakkasime tasapisi liikuma.

«Ma helistan nüüd Kesa Antsule,» ütles Otset.

«Ah, mis sa ikka,» tõrjusin mina.

«Ütle mulle, ütle ausalt, Udo, kelleks sa mind pead?»

See oli tõsine küsimus. Jäime uuesti seisma.

Taamal helendas betoonist ja klaasist kuubik, see oli «Kirsi» kauplus, olin seda viimastel päevadel mitut puhku külastanud, ma teadsin, et selle välisseina küljes ripuvad automaattelefonid, et avara akna taga seisavad veiniletid, et otse nurga taga asub taksopeatus. Kobasin tahtmatult taskut. Olin valmis kõikideks variantideks.

Siis ma nägin, kuidas otse üle muru, mööda vaevumärgatavat rada astub meie suunas kõhn habemik, pilk otse ette suunatud, samm ühtaegu jäik ja heljuv, niimoodi kõnnivad vist somnambuulid või fakiirid või noorpoeedid, — tulija oli Imre Viinapuu.

Meie juures seisatanud, langetas ta pilgu.

«Kas te olete tuttavad?» küsisin mina. Ja taipasin samas, mis oli juhtunud, mida olin teinud. Ma isegi kohkusin, ma ei teadnud, kas mul oli selleks lauseks õigust, ma olin selle ju Allan Rüütlilt üle võtnud. Aga ei, see oli jama, mul oli sellele lausele samasugune õigus nagu miljonitel teistel inimestel.

Otset ja Viinapuu silmitsesid teineteist sõnatult. Mõtteid

ja tundeid varjates. Nagu kaks võõrast poissi, keda juhus on paariks geimiks ühisesse pallimeeskonda paisanud.

Siis ümatas Imre Viinapuu midagi viisakat ja arusaamatut, köhis hääle puhtaks ja lausus:

«Justkui oleks kusagil näinud ...»

Ning Ollar Otset naeratas väärikalt. Nagu mees, kes tunneb ilma ja inimesi, kes on paremaidki päevi näinud. Karku kohendanud, sirutas ta käe ette, pigistas ettevaatlikult arsti peeni sõrmi ja ütles:

«Midagi tuleb ette küll... Otseti Oll on mu nimi.»

«Viinapuu,» vastas doktor.

«Ohoo,» ütles Otset. Talle meeldis arsti nimi.

«Muide, te olete naabrid,» ütlesin ma pidulikult.

«Seda ma arvasingi,» ütles Otset.

Viinapuu noogutas, pilk Ollar Otseti haigel jalal.

«Mis siis viga?» küsis ta.

«Ah, kukepea, pisike trauma, pole kõneväärtki,» püüdis Ollar Otset käega lüüa, aga kohe tuletasid kargud ennast meelde, ta klammerdus nende külge tagasi.

«Nii-nii,» ütles doktor.

Vaatasin teda imestunult. Kas tõesti...

«Istuge maha,» käskis doktor Viinapuu. «Jah, jah, teie. Mis te vaatate? Võtke suss jalast. Sokk ka.»

«Ei tea, kas maksab?» kohkus Otset.

«Doktor Viinapuu on traumatoloog,» ütlesin ma juubeldust tagasi surudes.

«Ah nii? Siis... Seda nüüd küll... Aga ausalt, mul on jube piinlik, ma teen teile tüli...»

Maalritõstukites õõtsuvad neiud olid samuti midagi märganud, nad katkestasid töö ja pöörasid näod meie poole, käed päikese katteks silmil.

«Kas saab juba?» küsis doktor Viinapuu professionaalse jahedusega.

Ja Ollar Otset heitis kohmakalt ning vastumeelselt murule, heitis peaaegu selili, see võis talle kui maadlejale reflektoorselt vastumeelne olla, ta sirutas oma paistes jalalaba välja, hammustas huulde, tõmbus krampi. Ta kartis!

Sale doktor kummardus lesiva vägimehe kohale.

«Tjaa,» ütles ta, viskas käed ette ja tegi midagi.

Ollar Otset röögatas kumedalt.

«No-noo,» ütles doktor, ajas enese sirgu ja pühkis käsi.

«Suur tänu teile,» ägas Otset läbi valu, ehmatuse ja vabanemistunde.

«Pole tänu väärt,» vastas doktor. «Seda oskab iga pioneer. Proovige nüüd paar sammu käia. Esialgu olge ettevaatlik.»

«Oi sa, juhahhaa!» imestas Ollar ennast püsti ajades ja kartlikult jalale toetudes. «Oi sa, ohohohhooo! Ta kõlbab jälle!»

«Jah?» muigas doktor kasinalt, tegi siis liigutuse, nagu kergitaks ta kõvakaapu, ja läks oma teed.

«Hundi toidavad hundi jalad, nagu ütleks Komandant,» lausus Ollar Otset ja sooritas sammu. Siis teise. Seejärel vaatas mulle otsa. Tüdrukud kaugetes tõstukites korraldasid aplausi. Ollar vaatas ehmunult ringi.

«Vaat mis tähendab naaber,» laususin mina.

«Oi sa, uhahahhahaa,» sõnas Ollar Otset, torkas soki taskusse ja sussi jalga. Astus veel paar ettevaatlikku sammu, jalg näis hästi kandvat.

«Kargud?»

Ollar Otset vaatas üle õla minu poole. Ta otsa ees pärlendasid suured higipiisad.

«Mis ma nendega teen? Jäägu siia, ehk kuluvad kellelegi ära. Paljugi, mis inimestega siin linnas juhtuda võib... haha-haa!»

Ta oli nüüd taas täies jõus ja suurejooneline. Ta oli valmis suurteks tegudeks.

«Nüüd pole muud kui lähme Kesa Antsule helistama,» pani ta ette, ise seejuures täiesti instinktiivselt õlletara suunas vaadates. Ta sõõrmed olid avardunud. Ta hingas täie rinnaga sisse ja välja.

«Tead sa... pagana lugu... aga ma peaksin... noh, mul on veel tegelikult mõned käigud ees...»

Mul oli seda raske ja valus ütelda. Ma tundsin ennast reeturina. Olin reetur Ollar Otseti ja väikese jaheda vaatlejagi ees. Kui nii võtta, ei õigustanud mind miski.

Ollar Otset, Oll, vaatas mulle sügava etteheitega otsa. Ta vaatas minust lausa läbi. Ta varjas ohet.

«Ei, ma saan aru, miks ma aru ei saa,» ütles ta siis tasa.

Torkasin käe taskusse, näppu jäi kolmerublaline.

«Ausalt, mul on su ees jube piinlik,» ütles Ollar Otset ja pistis raha kähku püksitaskusse.

«Mul ka,» kinnitasin mina.

Ta mõtles järele. Siis sirutas käe ja pigistas minu oma mehiselt, ent liiga tegemata. Vaatasime tükk aega teineteisele otsa — nagu vandenõulased, aatekaaslased, salaagendid.

«Ma toon selle ämbri sulle homme ise kohale,» tõotas Ollar. «Elu on nagu kreissaag,» lisas ta kerglaselt prille välgutades.

Panin tähele, et olin hakanud sellest suurest mehest, oma lapsepõlvealbumi uhkusest mõtlema — Ollar. Oli see familiaarsus? Tema aga asutas ennast õlletara poole. Üha pikemaks, üha kindlamaks sai ta samm. Kujutlesin korraks furoori, mis teda ootas. Kujutlesin, kuidas ta kõigest sellest jutustab. («Viinapuu-poiss, teate ju küll, pani kõik paika! Ausalt! Seljakaotus, poisid! Oma asja see Imrekas tunneb, ausalt! Tooge neli õlut.») Viivuks tahtsin minagi sinna tagasi, räpasesse ja siiski kuidagi armsasse õlletarasse. Mul oli janu. Joodud vein kõrvetas kergelt, ent tüütult maoseinu. Aga ei, ma pöördusin ringi, ma läksin minema.

Koduse mikrorajooni poole astudes, harjunud tänavanurki ületades, tuttavaks saanud majadest mööudes, pooltühja «Pirni» sisenedes, seal toiduaineid valides ja pärast seda oma kodu poole minnes tundsin pidevalt midagi mažoorset.

Aga alles välistrepil sain kõigest lõplikult aru.

Otse minu silma all oli aset leidnud väga tõsine asi. Põhimõtteline akt. Naaber oli naabrile osutanud vabatahtlikku ja omakasupüüdmatut arstiabi, oli ta karguorjusest vabastanud. Ta oli teinud seda täie endastmõistetavusega. Ta abi oli tulu toonud. See seik andis mulle uut jõudu. Mõtlesin: inimene on inimesele sõber ja seltsimees. Inimene on inimesele arst.

Otsustasin selle juhtumi kohe lühidalt ja täpselt oma varahommikul asutatud kausta fikseerida. Saagu sellest esimene sedel, perfokaart, infoüksus sadade teiste ja võib-olla hoopiski teistsuguste tagamaadega sedelite seas.

Aga ikkagi — olgu see esimene.

Muide, samas märkasin, et olin oma hommikust impulsiivset plaani isegi liiga tõsiselt võtma hakanud.

22.

Muidugi, kõik oli palju keerulisem. Trepikojas vaatasid mulle süüdistavalt vastu söestunud postkastid.

Ja lift oli jälle rikkis.

Hakkasin jalgsi üles astuma. Kolmandale korrusele jõudnud, jäin seisma. Kuskilt imbus ärevaks tegevat lõhna. Märkasin siis, et 10. korteri uks oli praokil. Tormasin selle suunas.

Esikus põrkasin kellegagi kokku. See keegi oli naissoost, ta tuikus ja soigus. Lükkasin ta eemale ja tõttasin kööki. Hinge kinni pidades keerasin gaasikraanid kinni, kõik viis. Siis lõin aknad valla. Kohe seejärel tormasin tagasi esikusse, haarasin seina ääres lösutava naise kaenlasse, tassisin ta akna alla, pistsin peadpidi välja ja lasksin tal õhku ahmida. Seejärel vedasin luksuva ja ägava inimese tualetipoti kohale, karjusin talle mingeid julgustavaid silpe, õhutasin teda oksendama. Siis leidsin kusagilt pooliku veeämbri ja kallasin selle sisu naisele pähe. Mine tea, kust ma võtsin juhised oma kahtlase väärtusega tegudeks, polnud ma ju kunagi varem gaasimürgitusega kokku puutunud.

Ringi vaadanud, toimetasin taaruva naise esimesse tuppa, lükkasin ta diivanile, tõmbasin talle mingi kareda palaka peale, lõin siingi aknad valla ja jäin samasse seisma.

Mu süda kloppis ägedalt. Ma ei saanud suurt millestki aru. Ma ei teadnud, mida edasi teha.

Mis see kõik oli?

Naine mu selja taga ägas vaikselt, siis aga hakkas hambaid plagistama.

Mille eest, mõtlesin ma nördinult. Veel mõne päeva eest ei teadnud ma midagi, ei tundnud kedagi, nüüd aga satun alalõpmata mingite tumedate sündmuste epitsentrisse. Mul oli nii igav ja nii hea, mõtlesin ma, milleks need sekeldused, milleks need tumedad ja mõistmatud asjad? Nüüd siis mängin elupäästjat. Lihtsalt naeruväärne. Aga millal ma ükskord laua taha istun, küünarnukid vastu sõbralikku puupinda toetan? Seda ühest küljest. Aga teisest küljest? Teisest küljest, mõtlesin ma selles võõras, rasketest lõhnadest tulvil toas seistes, — äkki olin ma just midagi säärast igatsenud? Piirsituatsiooni, ilmekat äärmust? Eks võta siis, palun võta see äärmuslik juhus, võta ja mõtesta lahti ... Vaatle! Analüüsi!

Oh, ma olen ikka üks lollpea, lihtsameelne tohman, mõtlesin ma samas siiralt, kuidas saab inimesi üldse uurida? Selleks, et inimesi uurida, peab ise olema keegi muu. Hiigelrohutirts või kala või ebamaine olevus. Ah, kuradile, mõtlesin ma närviliselt, hommepäev lähen tööle, hommepäev saadan Taimile telegrammi — TULE KOHE MUIDU HUKKUN.

Aga samal ajal polnud maailmas — või vähemalt minu linnaosas — vist midagi muutunud.

Keegi ei teadnud, et mina seisan võõras korteris, et mu selja taga ägiseb enesetapja. Väljas mängisid lapsed parti-

sane, aga võib-olla hoopis kaskadööre. Nende juuksed olid nagu valitult heledad. Nende hääled olid rõõmsad ja julmad. Need kaikusid majade vahel nagu kõlakojas. Ja täiskasvanud läksid, kes kuhu. Mõni pissitas koera. Mõni kandis ämbrit. Tuldi ja mindi. Kaevule, kaevult.

Jah — mis see kõik siiski oli?

«Tule nüüd ometi siia, mis sa seal jamad, mul on ju jube külm, kurat võtaks,» kostis mu selja tagant madal ja kähe alt. Pöördusin ringi. Ja alles nüüd tundsin selle naise ära.

Tema see oligi, kes ühel hilisel tunnil mulle ja Allan Rüütlile valssi oli tantsinud. Ning seejärel trepile jäetud veinipudelit tarvitanud. Maimu. Ta nägu oli nüüd sinakas, loppis, märg. Ta oli kole. Ka ta juuksed olid vettinud ja sorakil. Muidugi, ma olin talle vett pähe uhanud.

Ja arvatavasti pidin veel midagi ette võtma.

Mida? Kiirabi kutsuma? Vaimuhaiglasse helistama? Või gaasiavariisse? Või koguni miilitsasse? Või kõike nelja kohta korraga? Aga vaevalt selleski korteris telefoni leidus. Ülepea, ilmselt polnud enam mõtet kuhugi helistada, kõige hullem oli möödas, maja polnud õhku lennanud, naine polnud surnud. Ruumid tuuldusid. Maimu toibus häälekalt. Ta ähkis, nuuksus, luristas nina.

Ainult ära minna ma siit vist veel ei tohtinud.

Ah — ja äkki soovisin kõigest hingest, et minuga oleks Allan Rüütel. Tema oleks kindlasti osanud selleski olukorras midagi täpset ja elegantset ette võtta.

Vaatasin korraks Maimu poole, püüdsin olla karm ja õiglane, kõhatasin rangelt, astusin mööda, läksin sellest juhumöö̆bliga sisustatud ja võidunud kardinatega toast välja. Sulgesin hoolikalt ukse. Astusin kööki. Gaasilõhn oli nõrgenenud. Kardinad hõljusid kerges tuulés. Põrandal läikis veeloik. Tõmbasin välisukse kinni ja lükkasin sneprisse.

Ja siis läksin tuppa tagasi.

See naine, see enesetapja, see allakäinud inimene oli ennast istukile ajanud. Tal oli tolmune diivanikate jalgadel. Seljas oli tal kore kampsun. Ta põrnitses mind üksisilmi.

«Nojah, siin sa nüüd o-oled, tore küll,» kähvas ta hambaid plagistades. «Noh, olgu nii. Mis su nimi on?»

«Kas sel on mingit tähtsust?» vastasin jahedalt.

«Maimu peab teadma. Ega Maimu pole sita pealt kooritud!»

Ta oli märg ja sinakas.

«Noh... Udo,» ütlesin vastumeelselt. Muidugi, ma võinuksin talle ka midagi valetada. Aga ma ei osanud. Või õigemini, see ei tulnud mulle kohe pähe.

«Kuule, Udo, teeme nüüd nii, et kõigepealt annad sa mulle midagi juua,» kamandas naine järsult. «Mu suu kuivab. Kuule, kas sulle ei tundu, et ma tegin mingi lolluse? Ma vist tahtsin ennast ära mürgitada?»

«Hm,» tegin mina.

«Kuule, millal me tulimegi?»

«Meie...!? Kust!?» hüüatasin mina.

«Ah, ükskõik... Tuleb välja, et ka sina ei mäleta midagi,» lõi Maimu käega.

«Nii et muudkui gaasiga mängima,» lisas ta, kallutas pea viltu ja naeris lühidalt. Ta naer oli kole.

«Midagi sellist siin tõesti toimus,» ütlesin mina.

Ta naeris jälle. Vaatasin mujale. Niisiis naisalkohoolik, mõtlesin ma. See oli tegelikult esimene naisjoodik, kellega mul vahetult tegemist tuli teha. Naisjoodikud olid suhteliselt uus ilming meie linnapildis. Neid polnud veel kuigi palju, aga nad mõjusid väga raskelt. Nagu mingi jääva loodusseaduse rikkumine. Muidugi, arvatavasti polnud isegi loodusseadused igavesed.

Naeru lõpetanud, köhinud, puristanud, kehitas Maimu õlgu ja hakkas ennast aeglaselt õõtsutama.

«Mis sina sellest tead... Mis sina sellest tead. Sina tulid siia esimest korda. Ma ei mäletagi su nägu, tea, kus sa mulle külge haakisid...»

«Ma pole haakinud! Ma tulin siia kõige enam poole tunni eest!» solvusin mina.

«Ah, räägi mis tahad, mul ükskõik. Tead, ega see pole mul esimene kord,» tähendas ta ükskõiksusega, mille taga polnud raske tabada varjatud kelkimist. «Iga kord on ära päästetud. Ausalt. Aga ole nüüd täitsa ja vaata, kas majas leidub midagi joodavat. Kõik kõrbeb, ausalt, kas sa siis ise ei tea, kuidas see asi käib?»

«Hm,» tegin mina.

«Ma vaatan... Las ma vaatan lähemalt. Kuule, su nägu tuleb siiski tuttav ette. Sa ju käid ka seal õlleka juures?»

Jäin vastuse võlgu ja ütlesin:

«Vesi sai kahjuks otsa.»

«Ah sedasi?» Maimu katsus oma juukseid ja hakkas naerma. «Sa sumasid mulle muidugi vett pähe, jah? Seda teete te kõik, elupäästjad. Ei tea, milleks see veel tarvilik on... Aga ei, ma ei ütle midagi halvasti. Sa oled tegelikult

täitsapoiss. Ega sa ei valeta, et tulid alles natukese aja eest? Aga mis me sellest... Sel pole tähtsust. Muide, vesi ei puutu asjasse. Ega mina vett ei joogi. Ma tahaksin ikka nagu kärakat saada. Ja suitsu ka, kui antakse.»

«Suitsu tahaksin mina ka,» sõnasin. «Aga ei maksa veel.»

«Ah arvad, et lendame õhku? Pumm? Prauh? Täitsa asjalik mõte...» Ta nuhutas asjalikult ninaga. «Siin ka see hais. Täisvärk, ma ütlen. Aga ei see tühi enam midagi tee, usu mind. Kuule, on sul siis kärakat või mitte? Mul on see asi natuke segane... Sa räägid, et tulid alles nüüd... Lühidalt — juua oleks tarvis. Saad ise ka aru, pärast sellist tükki...»

«Minu meelest olid sa enne seda ka võtnud,» ütlesin ma karmilt.

«Ah, mis sa tänitad,» torises Maimu. Ta lükkas jalad ette. Diivanikate kukkus põrandale. See oli vilets tolmune kangatükk. Ja veel nägin diivanil roosat ja väga määrdunud patja. Püüri polnudki. Huvitav, millised võiksid olla selle korteri ülejäänud toad, mõtlesin ma.

«Mis sa vahid? Sa oled vist üsna peenike poiss, ma vaatan. Muidugi, mul on siin täielik seapesa. Kust see aeg võetakse. Minust pole viimasel ajal eriti asja. Mina käin muudkui alla. Aga hea küll, mis me siin plärame. Kuule, minu meelest on vanamehel köögis pudel või kaks peidus. Tema kapis. Ega ma neid tavaliselt puuduta, või kui, siis ainult äärmisel juhul. Nüüd on see kord jälle kätte tulnud.»

«Kes see vanamees on?»

«Ah, seaduslik abikaasa, kesse muu.»

«Anna andeks.»

«Ah, mis me sellest... Tema on korralik inimene. Teistmoodi. Natuke totakas ka, tema parandab ilma... Aga mis me sellest. Ma ei saa siiamaani aru, miks ta minust lahutanud pole. Miks ta mind välja ei kupata? Tõsi, teistesse tubadesse pole mul asja... Aga muidu annab ta süüa ja kõik, mis me räägime! Kuule, kes see teine sihukest naist välja kannataks? Kas sina kannataks? Ma olen ju häbiplekk... Hea küll, ega ta enne ööd tule. Tal on tema töö, ta filosoofia ja jumal teab mis peened ideed. Jätame selle vaese hullukese rahule.»

«Elate eraldi!»

«Ikka!» ütles Maimu uhkelt. «See on minu tuba, ülejäänud krempel ei puutu minusse. Seal on kõik tipp-topp nagu välismaa filmis, aga ma ei saa sulle näidata — uksed on lukus.

Ega ta enne ei teinud seda, aga ükskord viisin kõvas pohmakas ta paar raamatut antikvariaati, ühe Rousseau' ja midagi veel, mu filosoof pani pahaks.»

Ta kargas püsti. Ta alakeha kattis napp, käkras ja rebenenud kombinee. See oli luitunult lillakas. Jalad pehmed, kopertdas Maimu uksi prõmmides kööki.

Kõik oli raske, kõik oli räme, aga mina mõtlesin, et see naine on näinud ilmselt hoopis teistsuguseid päevi, on ajanud hoopis teistsuguseid jutte. Muuseas oli ta täiesti puhtalt hääldanud Rousseau' nime. See ei sobinud üldkoega, see tegi mõtlikuks. Millest see kukkumine oli alanud? Äkki ülepingutusest?

Läksin Maimule järele.

Ta kükitas madala kapiukse ees, tuhnis, pomises, tegutses. Siis heitis täiesti kõhuli ja puges peadpidi kappi. Pöörasin pilgu mujale. Ta määrdunud pesu ei pakkunud mulle mingit huvi. Märkasin nüüd, et köök oli suhteliselt korras, lihtne mööbelgi hoitum ja puhtam. Vaid värsked jäljed meenutasid juhtunut. Tõstsin üles ämbri, mille sisu olin naisele kaela kallanud. Muide, see ämber oli äravahetamiseni sarnane sellega, mille olin saanud Rüütlilt.

Viimaks põntsatas Maimu tagumikule, avamata viinapudel võidukalt käes.

«Mis ma ütlesin? Tahad ka?»

Raputasin pead:

«Ei. Ega sul maksaks ka praegu juua.»

«Kuule lolli... Aga kui mul on janu? Kas ma pean sinu meelest kaineks saama või? Ah, jäta, jäta nüüd... Lähme nüüd tuppa tagasi ja keerame selle viina ilusti pintslisse. Siis on elul jälle värsked värvid. Oleks see mulle kohe meelde tulnud, et vanamehel võib varusid olla... Oh jumal, et see mõistus teinekord ka nii tuhm on! Siis ei tulegi enam muud pähe kui gaasikraan. Mul on selle koha pealt nagu mingi linnuke. Muudkui gaasiga mängima... Heldeke! Aga ei... Tead sa, milles viga on? Tahad, ma ütlen? Viga on selles, et mina ei tohi m õ t l e m a hakata... Mõtelda ei tohi ja kõik. See on viga. Ah, juba ammu ei tohi ma mõtelda. Noh, aita daam püsti...»

Astusime tuppa. Jälle olin ma ootamatult seotud. Jälle olid toimima hakanud mingid inimestevahelised seosed. Nii või teisiti — osutus, et ma ei saanud kohe ära minna. Tundsin ennast diletandina, kes ei tea mängureegleid. Selle Maimu käitumises puudus läbiv liin. Puudus loogika. Või vähemalt

naiselik loogika. Oma enesetapu peale ta lihtsalt aevastas. Aevastas ja võttis tolmusel diivanil istet, jalad mehelikult harkis. Tal olid kõhnad ja väsinud kintsud. Pudeli toolile asetanud, vaatas ta seda omaniku range pilguga. Ohkasin, istusin akna alla teisele toolile.

«Mulle on seda kümme aastat õpetatud, aga ikka ei oska ma otse pudelist panna,» ohkas Maimu. «Aga ma õpin edasi! Noh, proosit!»

Kork hammastega maha. Pudel suule. Jälgisin kohkunult ta janu suurust. Tema aga ei krimpsutanud nägugi. Varsti elavnesid ta silmad. Need olid muide pruunid.

«Mis su nimi oligi, Uno või?» küsis ta mõne aja pärast.

«Ei.»

«Ah, ükskõik. Kuule, sa päästsid mu elu. See on kena. Ja nüüd sa muidugi ütled, et ma pean edasi elama?»

«Mine ravile,» ütlesin ma.

«Arvad? Noh, seal olen ma mitu korda käinud. Viinaravil ja närviravil. Kõik läbi tehtud. Aga tead, ma ei näe sel mõtet. Ei elul ega ravil. Ei klapi see kupatus mulle ja kõik. Ma olin algul maru plika, mis sa arvad, aga siis kukkusin jooma. Igav on, inimene. Tohutult igav. Kuhu nurka ka ei vaata, igalt poolt vahib igavus vastu. Tead sa, kui ma veel noor olin, siis... ah, mis me sellest räägime. Ma lugesin isegi tarku raamatuid, sa ei usu või? Ja tegin peotantsu. Voh, olid ajad! Ausalt! Kus sai ikka möllatud... Siis polnud igav. Pärast... Mu vanamees tegi vea, ta õpetas mind mõtlema. Mida üks minusugune kana ikka välja mõtleb? Ah, ahastus tuleb peale... Nii ta läks. Olen õppinud raamatupidaja, aga viimati töötasin sööklas nõudepesijana. Üks igav värk kõik. Rokk. Mida teha?»

Olin vait.

«Kuule, ma võtan õige veel. Sa siis tõesti ei taha?» küsis Maimu.

Ma ei tahtnud. Olin roidunud. Kõht valutas kergelt. Mõttekäik oli pude ja lünklik. Mida ma oleksin tahtnud? Külma vett.

Maimu võttis natuke viina, jäi vaikseks, ta silmad muutusid tumedaks — neisse sugenes mõistlik ja mõtlik helk. Ta mõjus nüüd täiesti kainena. Juukseid kohendanud, tõmbas ta jaladki koomale ja kattis need põrandalt korjatud palakaga.

«Janu,» ütlesin ma millegipärast. Ei, päris vait ei tahtnud ma ka olla. Vaatasin seda võõrast naist. Ta polnudki nii kole. Kust ma selle olin võtnud?

«Kuule, Maimu, mis sa arvad janust? Juuakse ju enamasti valesid vedelikke, need ei kustuta janu kunagi.»

«Oi-jaa, joomine on otse kohutav, nagu ma ei teaks,» ütles Maimu luksatades.

«Kaevul peaksid sa käima, mitte õlleputkas,» tähendasin õpetlikult.

«Ah nii?» hakkas Maimu naerma ja vaatas mind nagu alaealist. «Seda te, mehed, soovite. Et naised tuleksid kaevult, kaks ämbrit koogu otsas... Küll ma tean. Tänan väga.»

«Ma ei mõtelnud seda niimoodi.»

«Kaev ja kaev... Minu vanamees sonib ka kogu aeg mingist kaevust. Ausalt. Oh, tema on omaette inimene... Ta polegi vist inimene, mõtlen ma vahel... Aga temast me ei räägi, kutt.»

Maimu ohkas, jäi pudelit vahtima, tegi siis inetu grimassi, jõi, köhis, puhkes naerma, seejärel röögatas:

«Oh kurat! Aitab! Oled sina palvevend, mees? Kuuled, kutt? Baptist oled, jah? Viina ei joo, istud, käed süles, ajad piiblipläma. Oh, see on igav. Maimu säärast pläma ei salli. Tead, mis — Maimu on harjunud oma sõpru tänama. Sa päästsid ikkagi mu elu. Ma tänan sind kohe. Sea ennast valmis.»

Nagu nüüd selgus, polnud see naine ühtegi hetke kaine olnud. Lihtsalt kõik toimus temaga mingis teises dimensioonis. Või oli ta lihtsalt vaimust vaene? Sest nüüd kargas ta püsti ja hakkas õmbluste ragisedes kampsunit üle märja pea tirima. See oli raske töö, Maimu karjus, praalis, irvitas. Siis lendas kampsun mulle näkku. Siis lendasid põrandale teisedki hilbud. Ja seejärel lamas naine palaka all, üks jalg puusani väljas. Puusal märkasin sinakat verevalumit. Küllap oli ta ennast kuhugi ära löönud. Diivan rappus ja kolises. Tolm keerutas lae alla.

«Maimu on ikka oma sõpru tänanud... Eks sa tule, mis sa passid! Kas siis sina ei tahagi? Ei ma usu. Kõik te tahate! Ega mina keela. Ma ju joodik naine. Lase käia.»

Nüüd viimaks siis hakkas miski mind muigama ajama. Lugu oli lollimast lollim, seda muidugi. Aga mitte selles polnud asi. Sain äkki aru, kui jabura tingimuse olin endale hommikul seadnud — mitte sekkuda sündmuste loomulikku käiku, mitte rikkuda nende loogilist kulgemist. Vaadelda ja kaasa teha.

Pidin ma nüüd siis tõesti kaasa tegema? Miks mitte, mõtlesin ma muiates, elu käib, areen on möllu täis! Ja poordil

nutavad klounid.. Kummardusin, viskasin riided diivani suunas ja käratasin:

«Tegid nalja, ja aitab! Tõmba nüüd midagi selga. Ma pean ära minema. Ega ma siin sinu toas... sündinud ja kasvanud ole.»

«Ah? Ah? Kuidas sa ütlesid?» Maimu hüppas istuli, lodev ja hale. «Pole siin sündinud ja kasvanud... Seda ma usun, aga nii ei räägita! Miks sa siis üldse tulid? Kuule, meesterahvas, kas sa siis tõesti ei taha? Kas Maimu on endaga nii läbi? Kas Maimu polegi enam naine?»

«Aitab!» käratasin mina.

«Miks sa siis üldse mind päästsid?» kisendas Maimu. Ja hüppas mulle kallale. Haaras küüntega juustest ja hakkas rappima. Suurivaevu sain ta eemale lükatud, pikali lükatud, palakaga kaetud. Olin maruvihane.

Tükk aega rappis Maimu jalgadega, siis aga taltus järsult, ilma üleminekuta, ja palus haledalt:

«Anna viina.»

Ma ei keelanud. Võtnud lonksu, hakkas Maimu sireenihäälega töinama. See oli pikk ja inetu nutt nagu jonnival lapsel. Aga selle sekka niutsatas ta paaril korral ootamatult liigutavalt, lausa koketeerivalt. Ta silmad olid kinni. Nägu oli täis määrdunud pisaraid. Mu viha lahtus, jäi tüdimus. Oli tunne, et pean elu lõpuni seda naist toibutama jääma. Aga samas sähvas pähe idee.

Kargasin üles, avasin jultunult riidekapi. Mu hetkeoletus osutus tõeks. Paari kleidi vahel rippus üsna puhas valge kittel. Naisjoodik, kes on töötanud nõudepesijana, mõtlesin ma. See pisivargus on mõistetav.

Tõmbasin kitli õlgadele, astusin akna alla, tirisin kardinad ette. Toas muutus hämaraks. Leidsin laualambi, pistsin selle seina, suunasin valguse Maimule näkku, istusin ta kõrvale toolile.

Ja hakkasin võõra kõhuhäälega mingit jama ajama:

«Rahu, rahu, rahu, patsient, ainult rahu. Kohe tunnete te oma kätes meeldivat soojust. Varsti valgub see soojus edasi.»

Ma olin otsustanud võõrale inimesele süütut arstiabi osutada. Olin otsustanud šamaani mängida. Imre Viinapuu eeskuju andis mulle jõudu.

Maimu vakatas, avas ühe silma, vahtis mind, mõtles midagi ja tõmbus pingule.

«Vahi vanameest, jälle mind ravile saatnud,» sosistas ta hädiselt. «Kuulge, doktor, ärge ainult süsti tehke, seda ma

kardan. Tablette võite küll anda. Et magada saaks. Ja sipelgapiiritust, kui tohib.»

Ah nii? Mu roll oli välja tulnud. Mitte asjata polnud ma omal ajal rahvateatri ust kulutanud. Jätkasin.

«Te muutute aina rahulikumaks. Rasked mõtted jätavad teid maha. Varsti tahate te magada... magada... magada...»

Jah, aga minul oli minuti-teise pärast veider ja natuke ärev olla. Kui mitte lausa kurb. Nähtavasti tegelesin ma siiski mingi jamaga. See polnud roll, see oli ilmselt midagi keelatut. Samas tahtsin ma väga, et ta magama jääks. Tahtsin siit minema. Tahtsin oma korteri tundelisse ja haavunud vaikusse. Tahtsin päästa, mis päästa annab. Inimestega suhtlemine osutus keerulisemaks, kui olin seda oletanud. Mu naabrite uste taga toimusid keerulised asjad.

Pomisesin oma võltshüpnoosi-sõnu, samal ajal sirutas Maimu, endal silmad kinni, käe eksimatult pudeli järele. Silmad kinni, jõi ta oma janu.

«Sa mu sipelgapiiritus,» lalises ta nõrgalt naeratades.

Pudel peos rippu, jäi ta vaikseks. Ka mina vakatasin. Vaatasin talle esimest korda nagu kord ja kohus näkku. Kui vana ta võis olla, see õnnetu olevus? Mitte üle neljakümne. Aga võib-olla minuvanune. Mis temast saab? Sellele oli jube mõtelda. Olin ateist, seda küll, aga ma teadsin, et see naine läheb pärast surma otseteed põrgukatlasse.

Aga praegu pidi ta magama. Unustama mõnekski tunniks kõik valud, sosinad, palved, kisendused, rämedused, viirastused, alandused, unustama gaasikraanid.

Tõusin, lasksin kitli toolile langeda, hakkasin kikivarvul eemalduma.

«Mis on, pühamees?» kostis samas selja tagant Maimu kaine ja mõnitav hääl. Pöördusin ringi. Käsi pea all, vaatas Maimu mulle otsa. Ta pruunides silmades hubises ebameeldiva helgiga kahjurõõm.

«Mine pealegi, ah, sa oled jube igav kuju,» ütles Maimu tüdinult ohates. «Noh, mida sa veel jõllitad? Arvad, et päästsid mu elu? Arva, arva... Ja mis edasi? Oh, sa oled loll. Täitsa nagu koolipoiss. See oli minu mäng. See on minu mäng. Kas mängida ka ei tohi? Mulle meeldivad väikesed gaasiimprovisatsioonid, saad sa aru... Ja kirjuta endale kõrva taha — kes tahab ennast tõeliselt gaasiga tappa, ei see hakka välisust lahti jätma...»

«See... see on inetu ja ohtlik mäng,» kogelesin ma.

«Ohtlik või? Üldse mitte... Igav. Seegi on igav. Noh, olgu. Jäta mulle mõni suits. Küll me mõnikord õlleka juures trehvame.»

Panin paar sigaretti toolile. Olin nüüd ise nagu hüpnoosi all.

«Sa... sina lähed küll põrgussel» hüüatasin ma tõelise pühakupaatosega. Mul oli väga häbi. Mul oli kahju endast ja oma vaevast.

«Loomulikult,» ütles Maimu ja hakkas naerma. «Aga ma ei karda. Mu mees on kurat. Mis mul karta.»

Raevuka sammuga astusin sellest korterist välja. Aga juba neljandal korrusel valdas mind uus meeleolu. Õigemini oli see juba küllaltki tuttav meeleolu. Ikka seesama küsimus — mis see siis nüüd oligi? Ja miks see kõik just niimoodi pidi toimuma?

Viiendal korrusel ajas mind miski asi muigama.

Aga just siis peatas mind allatulija.

See oli seesama väheldast kasvu blond naisterahvas, kellega olin eelmisel päeval postkastide ees kokku saanud ja vist nagu milleski kokku leppinud.

Mis siis nüüd?

23.

«Ahaa, teid ma otsisingi,» ütles see naine närviliselt. «Ma tean küll, me leppisime homse peale kokku, aga olukord on liiga kisendav. Ma ei kavatse seda enam vaikselt kannatada. Lähme alla.»

Ta astus minust mööda: nägu mõru nagu aspiriin, krunn kuklas, pretensioonikate õlatiivakestega kleit seljas, parfüümidega üle kallatud, sõrmed kullas ja kivides, jalad kõverad.

«Oh,» ütlesin mina.

«Tulete siis või?» kähvas naine üle õla.

Andsin alla. Keerasin ringi, kiirendasin sammu, hakkasin mööda treppe allapoole keerutama, otsekui poleks mul mingit muud võimalust.

See naine elas esimesel korrusel. Ta lõi oma korteri ukse valla. See oli sama plaaniga kolmetoaline nagu toogi, kust olin hetk tagasi välja astunud. Uksed olid lahti. Kõik hiilgas ja säras. Kõik kisendas puhtusedespotismist. Kõik toad, nii palju kui ma neid nägin, sarnanesid mööblikataloogi fotodega — aastat kümme tagasi. See oli täpne, ent andetu kopeerpilt tolle aja arusaamadest. Ja minu meelest oli see heledat

verd noorepoolne naine oma kodu, oma heledat mööblit korraldades ja korras hoides, seda silitades ja kaitstes midagi olulist kaotanud. Närvid ja jume ennekõike. Vaatasin teda kartlikult. Päris selge, et mind ei kutsutud siia niisama külla, tassi kohvi jooma, naabrijuttu puhuma. Mul oli tunne, nagu oleksin astunud vaenutandrile, mingi võitleva poole peastaapi. Või ei — kõike seda mõtlesin veidi hiljem. Hetkel ei mõtelnud ma midagi. Selgus võis ka saamata jääda. Ootasin.

Ootasin toas, mis meenutas moest läinud mööbli näitust. See mööbel elas perenaise hoolele vaatamata läbi kõige kurvemat perioodi, seda mööblit ei kaitsnud ei antiik- ega retrostiil.

Naine oli midagi ütlemata kuhugi kadunud. Tundsin kerget ärritust. Alles mõne päeva eest polnud ma tundnud ühtki inimest siin majas. Oma rumaluses olin seda kaotuseks pidanud. Nüüd ületasin üksteise järel naabrilävesid, nüüd seisin nõutult ja ärritunult jälle ühes korteris. Ei tohi, ütlesin ma endale. Inimeste peale ei tohi ärrituda. Seisa. Oota. Vaata ja kuula. See kõik võib veel ära kuluda.

Uksevahes vilksatasid umbes kuue-seitsmeaastased tüdrukud, võib-olla koguni kaksikud. Lapsed olid samuti heledapäised, kahvatud, tedretähnilised. Neil olid kibestunud ilmed. Nad kadusid nagu varjud.

Siis ilmus perenaine tagasi. Ja jäi seisma, käed puusas, puusad jämedad ja nurgelised, hinnaline kleit ei suutnud seda nurgelisust siluda. Naine lõi jalad sõjakalt harki, tegi suu lahti ja hakkas rääkima. Ta rääkis üsna harilikke linnasõnu, ta ei tarvitanud ühtki murdeväljendit, ometigi taipasin, et tegu oli kunagise külapiigaga, tigeda, ahne ja hakkajaga.

«No tulge ja vaadake nüüd ise oma silmaga. Siin see seisis,» ütles naine ja astus sektsiooniriiuli juurde. Ta näitas mulle üht lahtrit. Selles seisis grammofon. Seda ilmestas klaasi alla pandud sukkpüksireklaam.

«Mis asi?» küsisin tuimalt nagu masin. Ma ei lubanud endale ärritust. Ma püüdsin olla objektiivne ja uudishimulik. Ma oleksin tahtnud külma vett või kuuma kohvi.

«Aba!» hüüdis naine ja vaatas mulle vihaselt otsa.

«Aba?»

«Jah, aba.»

«Aba?»

«Mis te korrutate. Oli aba, aga enam ei ole. Veel laupäeval oli. Siis käis see kiilakas siin ja pärast abat polnud. Ma avastasin selle juba eile. Mõtlesin järele — keegi teine peale

kiilaka ei saanud seda abat võtta. Ega siis naine teda ilmaasjata maha ei jätnud. Varganägu sihukel»

Naise põskedele ilmusid lillakad lapid. Ta hääl oli ennast üha kõrgemale kruvinud, ta silmad olid viha pärast niiskunud. See ei tähendanud, nagu oleksin ma midagi taibanud.

«Nora! Inna!» hüüdis naine.

Kohe ilmusid uksele lapsed. Nad seisid tikksirgelt ja vahtisid ühte ja samasse toanurka. Nad olid tõesti kaksikud.

«Ütelge sellele mehele, kas kiilakas käis siin helistamas?»

«Käis küll,» kinnitasid lapsed kooris.

«Kas teil on siis telefon?»

«Mis siin imestada? Meil mehega on kõik olemas, kui teada tahate, ja kõik täiesti seaduslik. Kõige eest oleme ränka raha maksnud, mis te mõtlete. Meil on külmkapp ja värviline televiisor ja varsti saame võib-olla välismaa auto ka, ainult abat ei ole enam.»

Tõsi, nüüd nägin ka telefoni. See seisis ukse kõrval madalal järil, uus ja erkpunane. See oli vist esimene telefon, mida ma oma silmaga siin majas nägin. Paari aasta eest oli üks tuttav mees telefonivõrgust mulle usaldanud, et kaablit ei jätku ja et meie mikrorajoon peab veel aastat viis ootama. Nüüd sünnitas see ilus punane aparaat minus inimlikku kadedust. Ka mina tahtsin endale telefoni. Mõtlesin tahtmatult mingile müstilisele spekulatsioonikaablile, mis selle naise ja tema pere jaoks spetsiaalselt maasse oli kaevatud. Aga samas meenus veteran Eduard Sirp, kes oli kinnitanud, et temalgi on kodus telefon. Jah, ilmselt polnud mu tuttav lihtsalt kõigi asjaoludega kursis olnud. Ole rahulik ja objektiivne, ole väike jahe vaatleja, sisendasin ma endale, ei tea sa ju veel sedagi, mis asi see aba peaks olema.

«Mis te arvate, et ma pean selle asja niisama jätma? Te tulete nüüd minuga kaasa, ma nõuan selle päti käest oma aba tagasi. Muidu läheb asi prokuratuuri.»

Tõmbasin hinge, panin käed seljale, tegin targa näo pähe.

«Palun uuesti. Ja järjekorras. Alustame peamisest — mis asi see aba on?»

«Kas teie siis ei teagi? Imelik küll, ise haritud mees, te peaksite ikka teadma. See on ju niisugune muusika. Ega ma ka rohkem ei tea, aga seal on kaks naist ja kaks meest. Mis kõige tähtsam, see on praegu väga moes. Mina igasugust prahti ju oma majja ei taha. Ega mul teisi plaate polegi, grammofon, see seisis niisama. Mees tõi plaadi välisreisilt kaasa, ma lubasin seda muusikat oma õe perekonnale mängida. Ma lubasin neile veel kalkunit pakkuda! Aga ei saa, see kiilakas varastas aba ära!»

«ABBA?» küsisin mina.

«Mis seal vahet?» vihastas naine. «Küll te aru saate. Ise haritud inimene, ärge mängige intelligenti. Sellega mind ei mõjuta. Ma olen elus hullemaidki näinud. Kasige oma tuppa!»

Viimane lause oli määratud tüdrukutele. Need kadusid hääletult.

«Ma töötan sidesüsteemis!» hüüdis naine nüüd.

Ilmselt olin ma kulmu kergitanud või midagi samavõrd kahemõttelist sooritanud. Naine läks aina vihasemaks:

«Ise te käskisite, et ma kõigest järjekorras räägiksin. Ma võin sellest prokuröri juures ka rääkida, kas teate.»

«Ei, ei, mis te nüüd,» ütlesin ma. Siin korteris valitses jälle uus stiihia, aeti jälle mingeid hämaraid asju, ja jälle viibisin ma sügavas teadmatuses.

«Minu nimi on Udo Munak,» ütlesin ma endalegi üllatuseks.

«Ja mis sellest? Mis te hooplete? Ma tean seda ammu... Minu nimi on aga Emma Baak. On nüüd kõik selge?»

«Ei ole.»

«Kuulge, mis te mängite intelligenti, ise haritud inimene! Lähme nüüd kiilaka juurde. Te nägite ära, kust ta aba sisse vehkis. Ma märkasin ennist küll, kuidas ta salaja oma tuppa hiilis. Haa! Andku aba tagasi, muidu läheb asi prokuratuuri.»

See viimane sõna ei meeldinud mulle. Elu oli keeruline, sünge ja täiesti arusaamatu. Ohkasin. Läksin Emma Baagi kannul välja. Ta jalad vänderdasid energiliselt. See naine kaitses ennast ja oma elu mõtet. Polnud mõtet temaga vaielda.

Selgus, et kuritegelik kiilaspea elas vastaskorteris. Ta tuli esimese uksekella peale avama. See polnud keegi muu kui vähetuntud maalikunstnik Felix Eik. Kõigepealt märkas ta mind ja naeratas abitult. Alles siis silmas ta Emma Baaki ja kangestus.

«Aba siia, kaabakas!» hakkas Baak karjuma. «Kah mul asjamees, gunsdnig sihukel»

Eik hakkas esikus rübelema. Ta ei teadnud, mida kõigest arvata. Mina ei teadnud üldse midagi.

«Astuge siis sisse, arutame seda asja,» pomises ta rutakalt.

«Sisse tulen ma muidugi, aga arutada pole mul sinusugu-

sega midagi. Anna aga aba tagasi ja kõik. Mina igatsesin juba kolm aastat abat. Sina tuled tuppa ja varastad ära.»

Olime esikus. Eik sulges rutakalt välisukse. Ta huuled vabisesid.

«Lähme edasi,» sosistas ta.

«Pole siin midagi sosistada, kõike tuleb avalikult ajada,» lausus Baak.

«Ma palun teid...»

«Juba jälle lakku täis!» teatas Baak.

«Kuulge...»

«Ei kuule!»

Emma Baak ees, meie järel, astusime tuppa. Või pigem — ateljeesse. Siin seisis tühi molbert, pildid olid seina veerde tõstetud, kõik tagurpidi. Siin majas valitses lein ja tühjus.

«Istuge,» viipas Felix Eik ebalevalt käega. Ta ei osanud meid kahte kuidagi siduda. Ka mina ei osanud seda teha. Ma olin väike saamatu vaatleja. Istusin saamatult vanasse vedruderohkesse tugitooli. Emma Baak vaatas põlglikult minu poole, ma olin tema meelest vaenlase provokatsiooni õnge läinud. Emma Baagi õlatiivad olid turris nagu ründaval kullil. Ta nägu oli täis põlgust ja vastumeelsust võõraste lõhnade, räpase lageduse, pundunud silmadega kunstniku vastu. Emma Baak oli tunginud vaenulikule territooriumile ja asus rünnakut läbi viima. Sellel ei puudunud oma rohmakas taktika.

«Noh, kas otsime kohe korteri läbi või tunnistad niisama üles?»

«Mis, mis... mis...» Midagi Felix Eigi kurgus katkes. Baagil jäi see märkamata.

«No mis sa passid? Mul pole aega. Seltsimees Munakul pole ka aega.»

Felix Eik oli üleni higine. Ta läks näost aina ruugemaks.

«Misasja te küll... Mida ma teie plaadiga tegema pidin? Ma pole mingi poisike, mingi noor melomaan, ma armastan Chopini ja Brahmsi! Mul pole grammofonigi!»

«Siis müüsid maha, said kakskümmend viis rubla ja jõid ennast purju,» teadis Baak.

Ja siis muutus Felix Eik näost kaameks. Paraku jäi ka see Emma Baagil nägemata.

«Teie! Kes teil... lubas... mind sinatada? Kes sa sihuke oled? Miks sa minu peale karjud? Välja!»

Sel hetkel meeldis Eik mulle väga. Olin kartnud, et viimati... Aga ei, ta käitus nagu mehele kohane.

Emma Baak oli paar sammu tagasi nihkunud.

«Ta tahtis mind lüüa,» ütles ta tähtsalt. «Teie olete tunnistaja.»

«Aga ei löönud,» tähendasin mina.

Pea viltu, huuled kokku surutud, hindas Emma Baak situatsiooni. Tema sõda sai kesta ainult võiduka lõpuni. Teda oli niimoodi kasvatatud.

«Nüüd läheb asi prokuratuuri,» ütles ta viimaks uhkusega.

«Jajah. Palun. Isegi väga palun!»

Hetkeks ajas Felix Eik selja täiesti sirgu. Nägin seda esimest korda. Ta nägi välja nagu monument.

Toas oli väga vaikne. Vaid haprad klaverihelid tungisid kusagilt kaugelt läbi raudbetooni.

«Näed, mis ma ütlesin... Chopin,» lausus Eik, muigas, lõdvenes.

«Su jutt on puhas keerutamine. Aba, lao aba välja!»

«Ah,» lõi kunstnik tüdinult käega. «Ah,» kordas ta Baagist välja tegemata, hapraid helisid jälgides.

«Kes sul lubas minu juurde helistama tulla?»

«Jah, seda ma kahetsen sügavalt,» ohkas Felix Eik. «Ma teadsin, et see... naisterahvas on endale haltuurakorras telefoni hankinud. Muud midagi.»

«Räägi sa mul.»

«Mul oli uks lukus,» ütles Felix Eik vaikselt, ennast vaos hoides, oma jõuetust tundes. «Mul oli vaja välja selgitada, kuidas võtit kätte saada.»

«Miks sa automaati ei läinud?»

«Ei tea... Mul oli ebameeldivusi.»

«Tema nimetab neid ebameeldivusteks! Jah, niikaua sa oma naist peksid, kuni temast ilma jäid!»

Emma Baak naeratas võidukalt. Tal oli palju trumpe. Ta oli varjamatult halb inimene. Aga ka halbadel inimestel võis mõnikord õigus olla.

Ah, mis teadsin ma kõigest.

«Oh sa! Oh sa!» Jälle läks kunstnik endast välja, sedapuhku haaras ta midagi pihku. Aga ei, see polnud midagi erilist, see oli vaid habras pintsel. «Ma kordan, ma ei teadnud, et mul nii jube naaber on, ma ei teadnud, et tema telefoni kasutamine võib nii raskeid tagajärgi kaasa tuua.»

«Mis sa siis tuled, kui mind kodus pole? Kui mina kinos viibin? Kui minu mees komandeeringus on?»

«Mul oli vaja helistada,» kordas kunstnik väsinult.

«Mis see minusse puutub.»

«Lapsed lasksid sisse.»

«Selle eest on neid karistatud. Nad saavad veelgi. Iga pätti ei tohi sisse lasta.»

«Ma pole pätt,» ütles Felix Eik punastades.

Kõik hakkas korduma. Eik punastas, kahvatas ja kaotas enesevalitsuse, rahunes ja väsis, siis hakkas jälle punastama, kahvatuma, äkiliseks minema, Baak jätkas monotoonselt oma rünnakuid, muuseas olin unustanud motiivid (kui neid oligi), miks mina nagu erapooletu isik (või ühe poole advokaat — ent kumma?) üldse siin tugitoolis konutasin. Inimsuhted tundusid kurnavalt rasked. Võib-olla oleks parem, kui nad üldse ei suhtleks, mõtlesin ma.

Aga siis tuli mulle midagi meelde.

«Emma Baak, millal te ütlesite selle juhtunud olevat?»

«Laupäeva õhtul. Õigemini öösel. Olin viimasel seansil kinos. Tüdrukud ei maganud, nad ootasid mind. Laste asi. Siis tuli see joodik ja tegi, nagu kasutaks telefoni. Tegelikult tuli ta vargile.»

«No kurat...» ägas Felix Eik.

«Stopp,» ütlesin mina. «Rahu. See peaks suur plaat olema, ma arvan?»

«Väga suur ja väga kallis. Mu mees maksis selle eest nelikümmend rubla.»

«Nii. Kas lapsed nägid, kuidas Eik plaadi välja viis?»

«Seda nad ei näinud,» ütles Emma Baak väga vihaselt. «See joodik laulis neile midagi, nad kaotasid valvsuse.»

«Mida sa laulsid?» küsisin ma Eigilt rangel toonil.

Mis mul üle jäi. Arvatavasti oli see ainuvõimalik toon.

«Ei mäleta... Aga arvatavasti romanssi «Ma mäletan üht kaunist hetke». Seda laulan ma tihti, kui olen endast väljas,» tunnistas kunstnik.

«Niisiis, Emma Baak, te kutsusite mind tunnistajaks?» küsisin ma rangelt.

«Veel enamgi!» hüüatas see vankumatu naine mõistatuslikult. «Kohe hakkame korterit läbi otsima. Olen millegipärast kindel, et mu plaat on seal plätserdiste taga.»

Huvitav, et ta on siiski pildid tagapoole järgi ära tundnud.

Eik polnud solvangut tähele pannud.

«Tšaikovski,» ütles ta. Jah, tõesti, kauge klaver mängis uut pala. Nähtamatu pianist heitis juuksed selja taha ja vajutas energiliselt klahvidele. Midagi ta vaimujõust jõudis meie-

nigi. Emma Baak kõõritas vaenulikult sinnapoole, kust tulvasid nähtamatud helid. Tema tunnistas ainult ABBA-t.

«Niisiis,» ütlesin ma püsti tõustes. «Siin seda plaati pole. Kõigi eelduste kohaselt pole Eik seda plaati üldse puutunudki.»

«Ah nii!» hüüatas Emma Baak.

«Kuulake hoolega,» pöördusin ma tema poole. Minagi olin nüüd pahane. See naine oli mind ära tüüdanud. Ta jutt oli liiga mõrane. «Selsamal hilisel tunnil seisin mina koos ühe teise naabriga maja ees. Ma nägin, kuidas see mees siin välja astus. Ta käed olid tühjad. Taskus ei saa heliplaate ärandada. Ja muide, minu meelest olid kõik viimased seansid ammu lõppenud...»

Emma Baagi suu vajus korraks ammuli. Isegi huulevärv näis muutuvat pettunult kahvatuks. Aga šokk ei kestnud kaua. Kohe läks käiku uus taktika.

«Seda ma arvasin!» hüüdis ta. «Kokkumäng! Küll ma tean! Intelligendid on alati kokku mänginud ja meid reetnud!»

Milliseid sõnu ta tundis! Kust ta need võttis?

«Keda meid?»

«Meid, paremaid inimesi!»

See oli öeldud siiralt.

«Ei, seda ei kavatse ma kannatada,» jätkas ta. «Olgu mu aba olla. Ma saan nüüd aru küll, et te olete vanad joomakaaslased. Ah, kuidas ma küll võisin nii naiivne olla, kodanik Munak! Te olete ju vanad tuttavad — te räägite omavahel sina! Intelligendid!»

«Teie räägite ka Eigiga sina,» tähendasin ma lapsikult.

«Mina! Mina teen, mis tahan! Me kohtume prokuratuuris! See kamp saab laiali löödud. Vastavalt seadusele.»

«Millisele?» küsis Eik.

«Leiame seaduse,» ütles Emma Baak, lõi pehme ja tigeda rinna nõksuga ette, hakkas puusi liigutama, sai neile hoo sisse, pöördus ringi ja kulges vänderdades välja.

Uks paugatas.

Felix Eik ohkas suhinal nagu tühjenev pall ja istus siis otse põrandale. Ta toetas küünarnuki ühele raamitud maalile. See kaldus reast välja, ja ma nägin viivuks umbes üht kolmandikku lõuendist, nägin rohekat fooni ja ülevat laupa, nägin jubedavõitu pingega vaatavaid naisesilmi. Siis kattis Felix (temastki ei saanud ma enam täisnimega mõtelda) näo kätega ja lükkas nagu muuseas pildi oma kohale tagasi.

Kaua olime me mõlemad vait. Nähtamatu pianist mängis nähtamatus raadios Liszti.

«Kui kohutav asi on elu,» ütles kunstnik viimaks. «On, on, ära vaidle vastu. Sulle võib see asi muidugi teistmoodi tunduda. Ah, mees... Eile mõtlesin, et veel päev või kaks, ja siis pagen metsa. Kuhu ma nüüd pagen, kui sellised kommunaalskandaalid käivad? Tead, mis ma teen? Ma joon veel nädalapäevad, joon oma janu lõputuks ja poon ennast siis üles. Täpselt nii ma teengi.»

«Hm...»

«Mis sa arvad?»

Ta püüdis naeratada.

Aga mina ei haakunud. Kunstnik ei teadnud, et olin vähe aja eest ühe enesetapumängu juures juba viibinud.

Mis võisin mina tema plaani tõsidusest teada.

Eik lõi käega.

«Hea küll, lähme välja. Ma tean siin lähedal üht väikest vabaõhukohvikut. See avati alles eelmisel nädalal. Muidugi, kui see nüüd üldse lahti on.. See kuradi veelugu ju... Kuule, millal me vett saame? Ma tahan vanni, saad aru? Kuuma vanni!... Ei, nali naljaks, tuleb ära metsa minna... Telk kuuse alla... Seal on üks oja... Ma tean... Noh, läki?» Ta vahetas asendit. Laskis käed põrandale. Vaatas mulle otsa. «Mees, mul on väga kurb olla. Tead, kuidas ma tahan topeltkohvi, mees! Ei mingit õlut, ei mingit lärmi enam. Topeltkohvi ja vaikust. Mul on kurb olla.»

«Mul ka,» ütlesin ma. Ma ei valetanud.

«Tõesti?»

Ta vaatas mulle otsa, nägu poolprofiilis. Tal olid ikoonisilmad. Ei, tal olid elusa inimese kurvad silmad.

Samas plaksatas midagi. Maal oli selili kukkunud. Jubeda pingega vaatav naine rohekal foonil. Eik lükkas pildi ruttu tagasi.

«Sellest me ei räägi,» ütles ta.

Nii see käis. Kõik nad ütlesid millalgi, kui asi tõsiseks hakkas pöörduma: sellest me ei räägi.

Millest siis räägiti?

Ah, mis teadsin mina sellest kõigest.

Ta tõusis püsti, rapsis pükse, lükkas aknapooled lahti ja kargas aknalauale.

«Lähme siit,» hüüatas ta tagasi vaatamata. «Tõega, kui see neetud Baagi-moor peaks mulle nüüd veel ette sattuma, siis mina oma tegude eest ei vastuta. Üks blond võib ilmas vähemaks jääda... Mida teen mina tema ABBA-ga? Ma olen eluaeg lärmi kartnud. Lärmi ja detsibelle. Oh, mees, kui sa teaksid! Aga sa ju ei tea. Ma olen praegu nii kurb ja nii hull.»

«Jah, aga...»

«Mis sa kardad, see on ju esimene korrus,» ütles Felix ja hüppas. Tal oli naiselikult ümar taguots. See polnud nagu üldse ühe kurva ja hullu kunstniku kehaosa. Jah, aga või tema selles süüdi oli.

24.

Ma polnud nii hubast ja eraldatud paika meie linnaosas näinudki. Viis või kuus ümarlauda, nende kohal värvilised päevavarjud, sinine taevas ja sagivad pääsukesed, ronitaimedesse kasvanud punane tellismüür ümber; vaid taamal paistsid ühe maja ülakorruste aknad. Puhvetipaviljonist kõstis vaikset muusikat.

Peale meie kahe ei olnud siin hetkel kedagi. Seda kohvikut ei tuntud veel. See oli meie linnaosa jaoks täiesti harjumatu asutus. Ka puhvetinoorik polnud veel jõudnud tigedaks minna. Ta närvid olid korras, ta istus leti taga, luges romaani ja naeratas meile aeg-ajalt. Tal olid hiigelsuured suitsukarva klaasidega prillid ees.

Olime siia saabunud väga õigel ajal. Alles poole tunni eest oli kohvikusse veetud tsisternitäis vett. Võtsime kannu kohvi ja istusime laua taha. Tegelikult oleksin hea meelega võtnud ka mõned võileivad, külmletis nägin ilusat valikut, aga ma ei teadnud, kuidas võiks Felix sellesse suhtuda. Loobusin. Võisin oma proosalise söögiisuga kurba inimest solvata.

Ja nii olime kohvi mekutades juba tükk aega istunud. Sõnagi rääkimata. Käsipõsakil. Algul tundus säärane koosolemise viis mulle ebaõdus, mõnda aega pures mind kahtlus, kas ma pole kaaslast millegagi solvanud, siis aga elasin sisse. Miks ka mitte, mõtlesin ma, kunstnikud on vist tõesti veidi teistsugused. Arvatavasti vahelduvad nende meeleolud kiiremini kui reakodanikel. Ja seetõttu on neist raskem aru saada. Kui nii võtta, oli mul isegi nagu hea meel, et Felix Eik polnud osutunud üheplaaniliselt hädiseks inimeseks. Ta mure väljendus väga mitmekesiselt. Nüüd siis sedamoodi... Ka sellest oli mul hea meel, et ta ei tahtnud mulle midagi oma naisest rääkida, teda kiruda või taga kurta. Ma poleks

suutnud talle võrdne vestluskaaslane olla. Ma ei tundnud ta naist. Ma ei tundnud teda ennastki. Kui nii võtta, ei teadnud ma õigupoolest sedagi, milliseid pilte ta maalib — olin senini näinud vaid üht tervenisti (aga sedagi hädises hingeseisundis viibides), teist aga osaliselt, seejuures veel vale nurga all.

Mida oskasin mina Felix Eigist ja tema murest arvata?

Aga ta nakatas mind. Ta kurvameelsus ja mahajäetus tulid mulle naha vahele. Minugi hinge oli hiilinud võltsimatu äng. Muidugi, aeg läks, aeg oli juba ammu pärastlõunasse kaldunud, mul oli tarvis veel poes käia, kaevult vett tuua (muide, mõtlesin sellest kui millestki täiesti endastmõistetavast), mul oli tarvis ennast koguda... järele mõtelda... selgusele jõuda. Kõike seda võinuksin koduski üritada. Aga ei, kodus poleks ma ennast antud kellaajal vist kuidagi kindlana tundnud. Esiteks polnud ma lihtsalt harjunud teisipäevasel pärastlõunal kodus viibima, teiseks olin ma siiski piisavalt endast väljas. Ootamatud sündmused olid mind lausa piiramisrõngasse võtnud. Me vaikne ja anonüümne maja oli hakanud endast väga ägedalt, väga mitmekülgselt märku andma. Mõned asjad kohutasid, mõned vihastasid mind. Ma polnud sündmustest üle. Mis üle — olin olnud saamatu osaline mitmes veidras ja arusaamatus eluseigas. Puudus distants, kurat võtaks!

Ja varahommikune idee oli lihtsalt üks eufooriline nonsenss. Mis teadsin mina inimestest? Mis aimasin ma sellest, mis nendega tegelikult sünnib? Kuidas mõistaksingi ma seda kõike uurida? Sääraseid kaustu, nagu mina olin varahommikul asutanud, võivad pühas tõemeeles pidada ainult maniakaalse psühhoosi käes kannatavad diletandid.

Umbes nõndamoodi ma seal vabaõhukohvikus istudes arutlesin. Loomulikult olin teadlik sellestki, et ka minu meeleolud võivad muutlikud olla — väga võimalik, et poole tunni pärast hakkan midagi muud oletama, arvama, nuputama.

Oli kuidas oli, viimaks nakatusin ka mina ängistusse. Felixi lihtsakoelist, kuid siiski vaieldamatult arukat nägu, nurgelist laupa ja lühikest nukrat lõuga silmitsedes, ta sissepööratud ilmesse süüvides tundsin ma äkki taas seda ebamäärast ärevust — sedakorda eriti rusuvalt. Ma tundsin lausa füüsiliselt, läbi nahapooride ja juuksejuurte, kuidas mu pea kohale kogunevad tumedad saatusepilved. Ja et õige varsti juhtub midagi. Raksatab kõu, sähvatab välk, kõik stabiilne paisatakse segi, ma jään oimetult keset tekkinud kaost lamama. Kas tõusen? Kes teab, kes teab... Kuidas elada, kuj-

das olla, kui see tõesti peaks juhtuma, kui kodu kaotab äkki tähenduse, kui harjumused jäävad orbudeks — kui perekond laguneb? Mis saab, mis saab? Mis ikka saab, võib-olla kasvan habemetüükasse, võib-olla käin kiiresti alla. Seegi on mingi võimalus.

Kust ma selle kõik võtsin — kodukaotuse, perekonna lagunemise? Ma ei võtnudki, see tuli iseenesest. Teadmata kust.

Felixiga oli kõik juba juhtunud. Tõsi, ta oli vanem, kogenum, temaga ei juhtunud see esimest korda. Aga näe, kui hädas oli temagi. Aga samas — tema võis alati võtta oma maalimistarbed ja metsa minna. Või padulaande. Või avamerele. Või koguni kõrbe.

Kuhu võisin mina minna? Majakavahiks? Muigasin mõrult. Süütasin sigareti. Märkasin, et käsi värises. Ime küll, mõtlesin ma.

Kõige halvem kogu loo juures tundus see, et ma ei teadnud, mis mind ootab. Kõik toimis täiesti omaette. Mingi masin oli käivitunud — kas mitte ühe uksekella saatel, kas mitte siis, kui ma pahaaimamatult endale grimasse olin näidanud? Või hoopis Allan Rüütli tulekul? Ei, ma ei teadnud midagi. Mina ei saanud enam midagi peatada ega muuta.

Väliselt ei tundunud selles midagi võimatut. Välistegurid olid veel vägagi väikesed. Aga järele mõtelnud, tundsin kohe: ei, ei, ei. Mu naine mängis kaugel sooja mere ääres kabet ega teadnud veel midagi. Mina istusin oma linnaosas, varjulises vabaõhukohvikus ega teadnud samuti veel midagi. Vale. Vale! Ma teadsin, et midagi juhtub. Õige varsti.

Mis kurat see olgu, mõtlesin ma. Mitte midagi pole juhtunud, mitte midagi pole olnud, ja kui oligi, ei saa keegi midagi teada. Aga seepeale irvitas mingi sisemine hääleke küünilisel ja kostis: oota, oota. Istu, kannata, valuta südant. Mees peab valu tundma saama. Aga miks, küsisin häälelt. Läheb tarvis. Miks? Aitab retoorikast, vihastas sisehääl.

Kas tõesti olin niivõrd Felixi naabruse ja meeleolude mõju all?

Samas tajusin endal tema vaadet. Tõstsin silmad. Me pilgud kohtusid. Tükk aega vaatasime teineteisele otsa. Tal olid rohekate täppidega sinised silmad. Nendes ujus põhjatu kurbus — ja üks väike mõte. Arvasin, et saan sellest aru. Torkasin käe taskusse. Felix peatas mind. Ta tõusis ise, läks leti juurde ja ostis kummalegi tillukese annuse konjakit.

«Ma küsisin mahla ka. Aga mahla ei ole. Kusagil pole praegu mahla ega midagi. Ainult õlu, ainult õlu ja vein,»

ütles Felix. «See siin on muidugi konjak,» lisas ta. Need olid ta esimesed sõnad pika istumise jooksul.

Vaikides tõstsime klaasid. Mu kõht oli väga tühi, konjak tekitas seal sooja ja segadust.

«Felix, kui vana sa oled?» küsisin mõne aja möödudes.

Ta vaatas mulle otsa. Pidas aru, kas vastata. Viimaks ütles:

«Kolmkümmend seitse.»

Olin pidanud teda tüki maad vanemaks. Ah, midagi ma ei teadnud, midagi ma ei osanud. Ma ei osanud enam isegi meeste vanust määrata.

«See on väga halb iga,» ütles Felix. «Selles vanuses ei tehta midagi geniaalset. Selles vanuses saadakse ainult elu käest vastu tatti. Nagu kreissaega, ütleks meie sõber Ollar.»

«Tead sa, doktor Viinapuu on viiskümmend täis,» ütlesin selle peale.

«Ah nii,» ühmas Felix hajameelselt. Muidugi, olin midagi unustanud. Ta ilmselt ei tundnudki Viinapuud.

Vahepeal oli kohvikusse rahvast tulnud. Kaks laudkonda, õigemini, kahe laua vahele jagunenud suur punt noori koloriitseid inimesi. Mitu poissi ja tüdrukut. Nad jõid kohvi ja ajasid juttu. Nad olid vaiksed, ent enesekindlad. Muuseas pildusid nad lauast lauda, käest kätte mingit kummimänguasja, veidrat loomakest. See pildumine polnud minu meelest niisama ette võetud, see ei tulnud ainult eluröömust või ülemeelikust tujust, ei, pildumine käis tõsiselt ja metoodiliselt, see kuulus asja juurde. Nende stiili juurde, arvasin ma. Äkki märkasin nende seas Helenit. Ja tema kõrval Juhanit. Nemad mind ei märganud. Helen luges tasasel häälel midagi ette. Teised kuulasid keskendunult, ise vahetpidamata kummiloomakest lennus hoides.

Ja kerge tuuleke tõi meieni paar lauset, olid need siis luuleread või midagi muud... juhuslikud, tuulde rebitud ja pidetud sõnad.

«... siis loitsu lausun... vesi, vee, vett... kas kuuleb see, kes õunapuude varjus...»

Vesi, vee, vett... Vesi, vee, vett... kordasin ma mõttes. Poiss embas Heleni pihta. Heleni käsi lamas poisi õlal. Kõik oli õige, kõik oli loomulik. Seal olid nemad, nende loits ja nende lõke, siin meie, meie üksildus ja viletsus. Midagi polnud olnud, midagi polnud juhtunud. Asjatult valutasin südant. Vähemalt Heleniga oli kõik korras. Vähemalt seal olin ma õigesti talitanud.

«Sa valetasid mulle,» ütles Felix äkki kibedalt.

Ma ei saanud aru. Ma vaatasin teda imestusega.

«Sa ütlesid, et sul on kurb, aga sa ju naerad, mees. Mida sa naerad, kui sul kurb on?» küsis Felix. Ta oli minus pettunud. Ilmselt osutusin ta silmis palju tühisemaks inimeseks, kui ta oli lootnud.

«Kas ma naersin? Ei tea...» ühmasin ma kohmetult. «Usu mind, mul on tõesti väga kurb. Tõsi, nüüd on millegipärast natuke vähem...»

«Ei, ei,» ütles Felix. «Kui sa mõtled, et ma eile tegin lärmi ja... Ei, ei, asjata mõtled sa nii. Täitsa asjata. Mina pole selline. Ah, hea küll, mis ma sulle räägin. Mis sinul viga... Sul on naine, pere, mõistlik amet.»

«Mina pole selles kõiges enam sugugi nii väga kindel.»

Ma püüdsin ta tooni tabada. Püüdsin talle jälle meeldida. Ma ei tahtnud teda sugugi pahandada. Tal oli ju isegi raske. Ja kui nii võtta, polnud ta minult nõudnud midagi võimatut. Kuidas ma siis olin ennast unustanud, mille puhul muianud? Kas tõesti oli see konjakipiisk niimoodi mõjunud?

«Ei tea, ei tea,» vangutas Felix pead. Ta oli karm ja umbusklik. Muutusin murelikuks. Millega taastada kaotatud usaldust? Kuidas seda teha talle arusaadavas vormis? Mõtlesin järele. Tulin otsusele. Pistsin käe taskusse ja asetasin ägeda liigutusega lauale väikese vastiku kuurordilipsu. See lõi päikeses kiiskama nagu faasanisaba.

«Näed, naaber,» ütlesin ma, ohkasin sügavalt ja nõjatasin põse taas käele.

Felix silmitses tükk aega lipsu. Ta oli kunstnik. Ta pilk oli terav. Ta kaalus mu sõnatut argumenti. Ta ei tõtanud. Ma närveerisin. Aga ei, viimaks noogutas ta mõistvalt. See lips oli ju tõesti kohutav.

Huvitav siiski, kuidas ta seda asja enda jaoks tõlgendas?

Seda ma ei saanudki teada.

«Siis küll,» ütles Felix ja andis mulle andeks.

Rohkem me ei rääkinud. Varsti lõpetasime oma istumise, tõsiselt ja muret tagasi surudes, nii, nagu meestele kohane. Kui me tõusime, sisenesid kohvikumüüride vahele turistid sõbralikust naaberriigist. Nad rääkisid ja naersid valjult. Mul oli hea meel, et tänu neile ei pööranud noorukid meie möödumisele mingit tähelepanu.

Varsti peatusime ühel teederistil. Felix oli nüüd taas kühmus ja hale. Istudes mõjus ta märksa mehisemana. Ta lõuapärad olid küll kokku surutud, ent pilk liiga vesine.

«Ei aita,» ütles ta mulle. «Mitte miski asi ei aita... Ainult aeg, see muidugi... Aga aeg venib, võta arvesse. Aeg on paindlik ja kaval, kas sa tead seda? Sa lähed koju? Ei, mina sinna küll ei tule... Mis ma seal peale hakkan? Eks ma vaata... Siin lähedal elab üks linnuke...»

Vaatasin talle imestunult otsa.

«Ah,» lõi Felix käega. «Ah, ja veel, mida ma tahtsingi... Kuule, Udo, ega sina ometi arva, et mina selle kuradi heliplaadi sisse vehkisin?»

«Ei!» vastasin ma väärikalt. «Mitte mingi hinna eest.»

«Aitäh, asi seegi... Kust mina tean... Minuga on nüüd kõik sigadused võimalikud... Kui inimese asjad on nii, nagu minul praegu, siis oled valmis endast kõige jõledamaid tegusid uskuma... Hea küll... Ma siis... Ma lähen... Ah!» Ta rapsas mõlema käega meeleheitlikult läbi õhu, torkas siis käed püksitaskusse ja läks oma teed. Pea maas. Ta suund oli teadmatu. Ta mõtted aimamatud. Siis kadus ta ühe võõra ja ükskõikse nurga taha, see mitmepalgeline, käsitamatu, hädine ja ometi kadestamisväärne mees. Tema võis varem või hiljem oma murede juurest füüsiliselt lahkuda, maalikast kaenlas.

Minul polnud maalikasti. Mul polnud ka klaverit, hanesulge, dirigendikeppi, kirjutusmasinat, ateljeed, tušisulge, noodipaberit, estraadi, laborit, grimmi, seatud lauluhäält, oma lava, trompetit. Minul polnud mingit minemisešanssi. Ma olin diletant selle sõna kõige laiemas tähenduses. Ei, ma polnud sedagi. Ma olin ametnik. Ma olin teiste ametnike tühine ülemus. Mul polnud nende juurest kuhugi minna. Nädal või teine pagemist ei tähendanud midagi.

Või viimati ikka majakavahiks?

Ära tee lolli nalja, ütlesin ma endale.

Mis parata, pidin jääma iseendaga ja kõik välja kannatama.

Pidin nähtavasti mehistuma.

Aga kuidas?

Kuidas? Pistsin käe taskusse, tirisin kuurordilipsu välja, vaatasin seda põlglikult ja paiskasin siis murule.

Selg sirge, astusin eemale.

Aga olin ma sellega midagi paika pannud?

Oh, vaevalt küll. Tujud, ainult tujud. Tujud tulevad, tujud lähevad, mees peab ikka oma nahas elama.

Kõndisin kodu poole. Pea kohal oli sinine taevas. Selles lendasid pääsukesed. Lähemal vaatamisel tundus taevas natuke loppis olevat.

Läksin ja esitasin endale mõttetuid küsimusi.

Mis see kõik on?

Miks see kõik niimoodi on?

Mis siin ülepea toimub, sinise ja loppis taeva all, inimeste maa peal?

Mis meiega lahti on?

25.

Kaevule jõudsin alles õhtul. Siin käis elu, kõik toimis endastmõistetavalt, mu linnaosa oli oodatust kiiremini kaevutee ja kaevukombed omaks võtnud. Naised jutustasid üksteisele igasuguseid asju; mõned neist olid ülemeelikud, mõned riitakad; piigad vaikisid salapäraselt, silmad maas; mehed vahetasid kaalukaid lauseid või lõõpisid, kuidas keegi; lapsed mängisid kulli; vanamehed kritiseerisid, aga ainult ilmastikku; mingid ebamäärase välimusega kodanikud tagusid pisut eemal sammaldunud kännu ümber kaarte; minu meelest tegutses järjekorras koguni üks veider spekulant, kes näis väikese hüvituse eest loovutavat oma kohta sabas. Aga ma võisin ka eksida...

Siis kõndisin taas kodu poole, ämber käe otsas. Magistraaltänavat ületades seisatasin viivuks kraavi ääres. Seda oli pikemaks kaevatud, kohati mullaga täidetud. Kraavi ümber seisid punakollased tõkked. All tumendasid torud ja läigatas roostepruun vesi.

Ohkasin millegipärast ja astusin edasi. Taamal kõrgus mu kodu. Mu aknad olid lahti. Magamistoast lipendas välja kardinaserv. Elutoa rõdul kõndisid tuvid. Taevas maja kohal oli roosatanud. Õhtu süvenes.

Taas ohkasin nagu vanainimene. Vahetasin kätt ja astusin edasi. Hea, et liftki korras on, mõtlesin ma. Millalgi päeva jooksul olid käinud nähtamatud montöörid ja lifti ära parandanud. Ma polnud neid montööre veel kordagi näinud. Äkki olid need siiski nemad, kes aeg-ajalt mu pea kohal kõndisid, rasked saapad jalas? Ei, vaevalt... Ilmselt jääb see asi saladuseks.

Nii ma mõtlesin. Siis löödi mulle valusasti kuklasse.

Reageerisin mõneti kummaliselt. Nimelt asetasin kõigepealt ämbri maha. Alles siis hakkasin ringi pöörama. Aga kohe sain uue hoobi mingi väikese, ent piisavalt valusa asjaga ribidesse. Nüüd hüppasin ringi. Võtsin kaitseasendi

sisse. Aga kohe langesid mu käed alla. Mu ümber seisis tiheda rõngana trobikond alaealisi, kaheteistkümne-kolmeteistkümnesed poisikesed. Viis või kuus poissi. Nad nohisesid vaikselt ja vihaselt. Teiste seas arvasin ära tundvat tollesama kahvatute kõrvadega poisi, kes oli meie postkaste põletanud.

«Mis on, poisid?» küsisin ma võõra häälega. «Mis on?»

Keegi neist ei vastanud. Ja hetke pärast tungis kaks neist mulle jälle kallale. Väikesed valusad asjad, nagu ma nüüd taipasin, olid laste rusikad. Vihastasin. Hakkasin samuti nohisema. Haarasin ühel poisil käest — teine kargas eemale. Aga kohe samas kukutas keegi ülejäänutest end mulle põlveõnnaldesse. Kaotasin tasakaalu ja lendasin kohmakalt selili. Kukal põrkas vastu asfalti, kuulsin peas kõrgeid ja meloodilisi trillereid. Samas need kadusid. Pea on küllalt selge, mõtte-käik selline: nüüd ma kukkusin, nüüd nad tapavad mu ära. Muud võimalust ma ei näinud. Ja kohe hakkasidki poisid mu külgesid togima, minu õnneks olid nende jalanõud suviselt pehmed. Kõik toimus sõnatult, kuulsin vaid nohinat, hingeldamist ja nätsatusi.

Ka mina vaikisin. Varjasin kätega nägu ja pidasin hinge kinni. Tegelikult oleksin väga tahtnud appi karjuda, armu paluda.

Ümberringi olid majad.

Kusagil väga lähedal pidid olema ka inimesed.

Mind aga peksti.

Ma valmistusin vaikseks hukkumiseks.

Aga samas juhtus midagi. Kõigepealt kõlas hoiatushüüd, kohe seejärel lakkasid jalalöögid, siis hakkas üks poiss vastikult jorutades nutma, õigemini küll nuttu markeerima, kaastunnet otsima, tähelepanu hajutama; ma lamasin veel pisut aega, siis eemaldasin ettevaatlikult käed näo eest, ajasin ennast upakile, vaatasin ringi. Ning tõusin püsti. Selgus, et mul polnud murtud ühtki luud, purustatud ühtki ribi, kõik hambad olid terved, muhud ja vorbid ilmselt päris tühised.

Natuke maad eemal seisis Allan Rüütel. Käed seljal, vaatas ta alla kummardudes näkku poisinagale, kes nina pühkides nutta luristas. Poiss nagu poiss ikka, ei midagi erilist. Ülejäänud poisid polnud samuti kuhugi kadunud, aga nende poosid olid imelikud ja ebaloomulikud, nad nägid välja nagu kivikujud. Nad olid nagu paigale sõnutud.

Miks nad niimoodi seisid? Või näis see ainult mulle kuidagi veidrana?

Allan Rüütel heitis minu suunas kiire pilgu — korras?

Püüdsin naeratada, aga see polnud praktiliselt võimalik. Mu huuled olid tuimad ja liikumatud. Ma oleksin tahtnud ära joosta. Sundisin ennast jääma, otsisin tegevust. Rappisin kätega vastu külgi nagu kana.

Siis märkasin, et ämber seisab terve ja puutumatuna püsti. Asi seegi.

Nii, mis edasi? Võtsin ämbri ja astusin Allan Rüütli juurde. Kummardusin samuti nutvat poisikest vaatama. See oli täiesti harilik poiss. Tal olid heledad juuksed, natuke pikavõitu ja parajalt sarjus. Tukk langes silmile nagu asjalikul noorel konstruktoril, salgajuhil, spordipoisil ikka. Ja tal oli seljas tagasihoidlik punastruutu särk. Ta paljad põlved olid kriimulised.

«Miks nad...»

Aga mu lause jäi pooleli. Mu hääl ei kõlvanud kuskile. Lõin käega ja taandusin.

Just sel ajal juhtus midagi, mida ma täpselt ei näinud. Või ei kuulnud. Töinamine lakkas. Allan Rüütel oli poisile vist midagi ütelnud. Poiss seisis veel viivu paigal, pöördus siis kohmakalt ja pani seejärel tulistjalu jooksu. Sama tegid ka ülejäänud. Ükski neist ei vaadanud tagasi. See oli paaniline põgenemine. Vaid viimane, seesama valgete kõrvalestadega poiss, heitis korraks pilgu üle õla. Ja ma nägin ta silmis õudust.

Ma ei saanud millestki aru.

Aga ma olin sellega juba harjunud. Mis seal ikka.

Tundsin vaid kohustust veel natuke aega Allan Rüütli seltsis seista.

Ma pigem tajusin kui nägin: paarile naabermaja aknale ilmusid inimkujud. Need olid keskealised naised. Võib-olla mõne poisi ema?

«Mis te nendega... Mida te nendele ütlesite?» küsisin viimaks.

«Ah?»

Allan Rüütel vaatas mulle otsa. Ta pilk oli karm ja äraolev. Sain aru, et küsimus polnud temani jõudnud. Ta mõtles ilmselt millestki muust. Nii seisime veel mõnda aega. Viimaks hakkasid Allan Rüütli näojooned selgima, suunurka tekkis tuttav muigekurd, väsinud, tark, irooniline. Ta silmis tuksatas kirsivärvi naeruhelk — jah, ja kohe hakkaski ta vaikselt naerma.

«Pole midagi, pole midagi...» ütles ta mulle soojalt. Ja naeris edasi.

Mul oli tunne, et saan temast aru. Võtan ennast kokku ja saan ülepea kõigest aru. Ainult naerda ma küll ei suutnud. Isegi väga suure sundimise peale poleks ma sel hetkel naeratadagi saanud. Ja siis märkasin, et värisen üle kere. Õigemini — ma vappusin.

Allan Rüütel süütas sigareti, pupsatas veel paar korda, tõsines, vaatas mulle tähelepanelikult näkku ja küsis:

«Kas te olete hiljem kodus?»

«Ei... jah... ma ei tea... küllap vist.»

Või midagi sarnast. Küllap läks mul lihtsalt mõni sekund kaduma. Küllap. Sest järgmisel hetkel leidsin ennast liftist, ämber kramplikult käe otsas.

Siis astusin oma korterisse, jõin janu vett, käisin seejärel toad läbi, sulgesin aknad, sulgesin rõduukse, virutasin rusikaga vastu toolikorju... ja millalgi olin taas esikusse jõudnud. Seisin peegli ees ja vahtisin hämaruses oma nägu. See oli täiesti võõras ja märg.

Märg, miks ta märg pidi olema? Ah, muidugi, olin kopsikuga vett joonud, olin lohakas olnud.

Mu õlad vappusid.

Peeglisse vaadates taipasin viimaks, et ma nutan.

See oli kole. Mees ei tohtinud nutta.

Läksin magamistuppa, viskasin pikali ja jäin ootama, millal see üle läheb.

Aga see võttis aega. Ma vappusin veel kaua. Kurk hakkas valutama. Mu kodu vaikis ehmunult, seinad pidasid hinge kinni, aknad ja uksed asusid mind kõhklevalt kaitsma. Loodetavasti ei saanud siin keegi mulle kallale tulla. Keegi ei näinud ka mu nutmist.

Mul oli tunne, nagu oleksin kaotanud kõik, absoluutselt kõik, nagu oleks mind inimkonnast nagu koolist välja heidetud, nagu oleks mind lindpriiks kuulutatud, nagu oleksin ma liiga kaua elanud, nagu oleks mul juba ammu aeg surra.

Vahepeal hüüatas uksekell. Aga ma ei liigatanudki. Ma ei tahtnud kedagi näha. Ei Ollar Otsetit, ei Felixit, ei doktor Viinapuud, ei Ivi Schmidti. Isegi Rüütlit mitte.

Tahtsin olla üksinda. Tahtsin nutta, itkeda, halada.

Mõtlesin nuuksudes: laske mul olla, laske mul olla, laske mul ometi olla!!! Kuradile kõik need suhtlemised, niikuinii ei tule sellest kõigest midagi välja! Inimesed ei oska enam suhelda, võib-olla pole nad seda kunagi osanudki, inimesed ei oska üksteisega rääkida, nad ei saa üksteisest aru. Mis minul sellest kõigest. Elasin senini tasa, targu, kohmetult,

inkognito — ja elan edasi. Viimased päevad tuleb eksituseks arvata. Kui ma samamoodi jätkan, saab minust lihtsalt üks igavesti janutav viinanina. Lodev skeptik, mage traagik, tatine hüsteerik. Hull, vaat kes!

Mis nende poistega... mis nendega lahti oli? Miks nad niimoodi tegid? Miks nad mulle kallale tulid? Miks, ha-ha-haa, kas ma tõesti ei taibanud, miks? Siin polnud ju midagi mõtelda — nad karistasid mind selle eest, et ma polnud lasknud meie postkaste, meie maja maani maha põletada. Ja nendele sõnatutele, julmadele, nõrkadele, ent otsustavatele poistele mõteldes tundus mulle äärmiselt süngena teoreetiline väljavaade saada üks neist kunagi endale väimeheks. Seda ei tohtinud juhtuda. Nii ma mõtlesin. Siis aga vaatasin sügavamalt enda sisse ja tunnistasin, et see väljavaade jättis mind siiski küllaltki ükskõikseks. Mind häiris nimelt asja teoreetiline külg. Seegi pigem kui kujund. Mõtlesin loiult nuuksatades, et vaat võtan oma tütre kaasa ja sõidan kaugele-kaugele, hakkan seal kaugel-kaugel just nimelt majakavahiks, elan kaljusaarel, söön lihtsaid toite ja mõtlen lihtsaid mõtteid, suheldes peale oma tütre veel ainult loomade, lindude, kalade ja taimedega. Õpin selgeks loomakeele, linnukeele, kalakeele, räägin neile aeg-ajalt inimeste troostitust elust...

Siis mõtlesin ma loiult: mis seal õues siiski juhtus?

Millisel moel Allan Rüütel poistest jagu sai, millise võimuga ta nad kivikujupoosidesse seadis? See oli tõega natuke veider, loogilisem olnuks, kui poisid oleksid laiali jooksnud...

Siis ükskord sai nutuhoog otsa. See oli vist tükk aega võtnud. Väljas oli hämarduma hakanud.

Tõusin ohates üles ja astusin seejärel mingisse uude aegruumi.

Igatahes esiotsa tundus mulle küll niimoodi, et pärast kõike minuga toimunut, masendav keretäis ja mehenutt kaasa arvatud, ei saa ma enam kuidagi endist viisi elada, olla ja mõtelda, asju endisel moel näha, kuulda ja mõtestada. Millegipärast arvasin endast, et sellest õhtutunnist alates jätkan ülejäänud elupäevi hoopiski uues aegruumis, hoopis teistsuguse mehena. Kalgilt ja kiretult.

Aga nagu varsti selgus, ei tundnud ma endas midagi eriti kalki. Tundsin vaid suurt väsimust.

Lonkisin elutuppa, vajusin eesmärgitult laua taha toolile.

Siis silmasin perfokaarte.

Vald mõne tunni eest olin nendega tegelnud, juuksed sassis, mõru kohv nina all. Olin enda meelest leidnud isegi mingi esialgse tingsüsteemi märgete tegemiseks. Olin pidanud plaani ettevõtmise hõlbustamiseks järgmisel nädalal töö juurest mõned kataloogikastid sisse vehkida. Esialgu aga lamasid mu esimesed perfokaardid avatud kausta vahel.

Heitsin neile pilgu.

«1. I. V. (M) märkas tänaval O. O-d (M). Viimane kannatas trauma all (jalg). I. V. osutas talle viivitamatult sealsamas tänaval meditsiinilist abi (I. V. on spetsialist). (Kutseetika? Iseloom? Inimese põhiloomus? Välja selgitada.)»

Hm... See kaart kannatas humaansuse ületähtsustamise all. Küllap oli tegu ainult kutseharjumusega, professionaalse uudishimuga, mis sundis Imre Viinapuud Ollar Otseti jalga ravima.

Veel? Veel.

«2. Selleks, et olla aus inimene, peab O. O. (M) pidevalt natuke luiskama. (Inimese paradoks.)»

«3. E. B. (N), märganud talle kuuluva prestiižika pisiasja kadumist (heliplaat lööklauludega), tuli järeldusele, et selles on süüdi intelligendid. (*Pro* kiilaspead, brünetid jne.)»

Ülejäänud perfokaarte ei hakanud ma enam vaatamagi. Lükkasin nad ohates eemale.

Panin kausta kokku. «INIMESED», lugesin ma selle kaanelt.

Mind valdas ükskõiksus. See oli peaaegu letargia.

Millalgi helises taas uksekell. Ma ei tõusnud. Istusin, istusin, istusin.

Viimaks panin tähele, et ma polnud enam üksi. Tugitoolis istus Allan Rüütel. Me suitsetasime. Nii, nii... Rüütel tõmbas sedapuhku piipu. Selle nikerdatud kaha kujutas kavala näoga kuradit. Toas oli hämar ja jahe, akna taha olid tõusnud tumedad pilved, lähenes öö, ruumi täitis aromaatne piibusuits, Allan Rüütel rääkis:

«... ja igal inimesel, isegi Emma Baagil, on kindlasti oma vannitoanurgake, mingi esikukapike, noh, või siis WC, kus ta saab ja julgeb olla nii, nagu tahab. Julgeb olla see, kes ta on. Ja kes ta tahab olla. Kas nohiseja või mõttetark või grimassitaja. Kunstnik, geenius, kaunitar, väejuht, sadist, laiskvorst, parun, röövel, paavst, spioon, patsifist, seksuaalpriiskaja, kosmonaut, natsionalist... Ja nii edasi ja nii edasi. Nii et, jah, ei maksa nende suhtes veel lootust kaotada. Muidugi, jaole saada pole neile lühiajalistele ja praktiliselt täiesti varjatud eneseksolemistele võimalik, aimu saada... seda ikka.»

«On seda vaja?» küsisin ma. Panin tähele, et mu hääl oli täiesti harilik. Aga tegelikult viibisin pooleldi ikka veel kusagil mujal, oma letargias, oma valus ja pettumuses. Mul oli tegu, et seda varjata. Mul polnud aimugi, millal Rüütel oli tulnud. Üht teadsin küll: olime juba tükk aega rääkinud.

«Ikka on, naabrionu,» ütles Rüütel, tõmbas pika mahvi, piip hakkas pragisema, tubakas hõõguma, ja kui ma talle otsa vaatasin, tundus ta nägu koosnevat vaid punastest ja mustadest viirgudest ning varjudest, ta silmad olid langetatud, ta nägu oli äkki täiesti võõras, kuidagi liiga kitsas, kuidagi ülimalt tark, ebainimlikult kõiketeadev — see polnud üldse inimese nägu.

Aga ma suhtusin sellesse täiesti rahulikult.

«Teile võib-olla mitte... kui te tõesti nii arvate. Aga neile... neile küll,» sõnas Allan Rüütel, vaatas siis käekella, see siras fosforselt vastu; ta tõusis püsti, mis silmapete see oli, aga korraks tundus mulle, et Allan Rüütli pea ulatub peaaegu lakke, lae ja pea vahel välgatas viivuks roheline kiirgus, vaatasin teda huviga, ei, ei, loomulikult ei ulatunud ta pea lakke, ta oli lihtsalt pikemat kasvu mees, muud midagi, ta ütles tasa ja soojalt:

«Mul on aeg minna. Aga need asjad...» ta viitas perfokaartidele, «hoidke alles. Jätkake seda tegu. Ärge kaotage lootust. Sellest võib midagi üpris põnevat välja tulla. Homme, homme vestleme pikemalt, eks? Varuge minu jaoks kohe tükk aega, naabrionu. Head õhtut, õigemini — head ööd. Muide, täna öösel peaks äikest tulema.»

Pärast Allan Rüütli lahkumist istusin veel mõnda aega pimenevas toas. Siis lülitasin teleri sisse. Ootasin ära, kuni see soojenes, kükitasin siis üsna ekraani ette ja hakkasin kanalinupuga opereerima. Valisin umbes viiesekundilised intervallid. Ja mida ma nägin, mida ma kuulsin: enesekindel väliskommentaator iseloomustas araablasi, detektiiv Joe vestles naeratades ganster Billiga, kusjuures mõlemad hoidsid revolvrit teineteise kõhul, neegertrompetist mängis teist oktaavi, ta silmad olid kinni, ta meelekohas võdises sooneke, patrioodid laulsid patriootilisi laule, habras baleriin tardus ehmunult, väliskommentaator lõpetas jutu, naeratas upsakalt ja pani oma paberid kokku, Bill põgenes Joe eest, trompetimängija pööritas silmi, patrioodid laulsid, habras baleriin tegi kõhkleva külgsammu, naisdiktor tutvustas väliselt põllumajandusviktoriini mängureid, tegelikult aga oma huvitavat

kaelaehet, Joe ja Bill hingeldasid, publik aplodeeris (trompetimängijale), patrioodid laulsid patriootilisi laule, baleriin tõusis varbaotstele ja pages kiiresti kaugele, pages ära...

26.

Siis algas öö.

Öö astus ajast välja, eraldus, eemaldus, — aeg taandus kuhugi, aeg kaotas tähenduse, teda nagu polnudki enam. Öö, ainult see ajatu öö. Öö oli silmitu ja sootu. Öö oli lämmatavalt palav, öö oli salvavalt jahe. Kust tulid need tuuleiilid? Hämaratest nurkadest? Kaugetest soodest? Põhjapooluselt? Ei tea... Ei tea.

Ja kaugel järvede taga tiirutas äike.

Aeg-ajalt jõudis minuni kaugete välkude nõrk vastuhelk, mõnikord kuulsin ebamäärast kõuekorinat.

Kõik oli selgusetu.

Ma istusin juba tükk aega köögis. Kus siis veel? Siin tundsin ennast millegipärast kõige turvalisemalt. Köök lõhnas lihtsate, natuke riknenud asjade järele (poolik kalakonserv, leivakonts, prügiämber, tahmunud ventilatsioonivõre lae all). Toad, toad... need ei meeldinud mulle, nad sisendasid mingit arusaamatut kõledust. Nad v a i k i s i d. Ma olin kaotanud tubade usalduse. Juba mõnda aega polnud nende vaikus enam tundeline või nostalgiline, selles oli nüüd midagi haavunut ja isegi ähvardavat. Mu toad olid hakanud mind j ä l g i m a. Nad olid nagu vannutatud mehed, nad vaatasid mind ainiti ja umbusklikult. Võib-olla oli nende kohtuotsus juba tehtud? Siis jäi üle see ainult ära kuulata. Ning seejärel minna, pilk maas, jalad tinased — türmi, sunnitööle, giljotiinile, elektritoolile.

Tõsi, ma polnud veel milleski kindel. Võib-olla ma liialdasin kohutavalt? Võib-olla toad ainult hirmutasid mind? Ah, ükskõik... Ükskõik!

Ma olin kuidagi väga üksi.

Istusin köögilaua taga ja rüüpasin aeg-ajalt väikeste sõõmudega valget naturaalveini. Mingit muud joogipoolist polnud meie kaupluses päeval saadaval olnud, konjak välja arvatud. Ilmselt olid praktilisemad - pereemad juba ammu kokku ostnud kõik õlle-, limonaadi-, mineraalvee- ja mahlavarud. Jah, nähtavasti sai mineraalvett nüüd ainult leti alt. Jõin veini ja mõtlesin ennast lohutades mõnele lõunapoolsemale rahvale, kes peale veini muud janujooki ei tunnegi. Isegi väikesed lapsed joovad neis maades veini. Vett ma praegu ei tahtnud. Vesi oli vesi. Veele oli teine tähendus tekkinud. Vesi tuletas kogu aeg midagi meelde. Kui nii võtta, oli vesi otseselt süüdi mu järjekordses unepuuduses, mu üksinduses, mu neurasteenias.

Rüüpasin veini, suitsetasin, ootasin midagi.

Mida? Võib-olla öö muutumist. Võib-olla hukkamistundi koidikul.

Pean ma kordama, et see oli unetus?

Aga ei, see polnudki unetus. See oli ajatus.

Mida ma mõtlesin?

Kõike. Ja mitte midagi. Ma olin üksi, lootusetult ja kategooriliselt. Jah, ma olin oma planeedil täiesti üksi. See oli masendav. Kusagil teisel planeedil, mingi sooja ja soolase mere ääres mängis üks naine kuuekümne neljal kartongile trükitud ruudul mingit tuima mängu. Tohtisin seda naist mõningatel põhjustel (lilla tempel isikutunnistuses, harjumus, veel midagi) lähedaseks inimeseks pidada. Tohtisin, aga mul polnud entusiasmi. Las ta mängib kabet. Ilmselt võtab ta seda tõsiselt, ega ta muidu sinna poleks sõitnud. Ta tahab võita mõne partii. Siis veel mõne. Ta tahab tulla auhinnalisele kohale. Äkki tulebki? Olin ta kabekirge ilmselt alahinnanud... Aga mina, mina, mina? Kui poleks kabet, kas siis oleks minuga üldse midagi juhtuda saanud? Kui see naine oleks praegu siin, sellel üksildasel planeedil, magaksin ma rahulikult ja pahaaimamatult oma voodis, ja mu käsi puudutaks selle naise õlga, ja võib-olla oleksin ma selle peale korraks ärganud, midagi mõtelnud, kohe samas kõik unustanud ja edasi maganud. Ja hommikul tööle läinud. Ma poleks asustamata planeedist midagi teadnudki.

Nüüd ei käinud ma isegi tööl mitte.

Ise! Ise olin ma seda tahtnud. Ise olin sõgedaks läinud. Ise, ise! Oleks kabemängija kodus, kuidas ma oleksin saanud mitte tööle minna? Ei saa ju niimoodi, et inimene mingil ebamäärasel, ei, lausa jampslikul põhjusel ei käi nädal aega ametis! Kui tal pole grippi, kabet ega muud ettekäänet. Nägin vaimusilmas Taimi rangelt vaatavaid silmi. Ei, tema poleks mul lasknud koju jääda. Sul on perekond, oleks ta ütelnud. Muide, isegi teaduste kandidaadid ja doktorid käivad enamasti tööl, oleks ta ütelnud. Mida ma talle ikka oleksin osanud vastata?

Ma ei osanud hetkel endalegi vastata. Mis põhjus see

nüüd oligi? Mõtlesin järele. Olin põhjuse unustanud. Mul käis külm juga südame alt läbi, ma haarasin veini järele. Ei, samas tuli asi siiski meelde. Aga see niinimetatud põhjus, eneseõigustus tundus nüüd nii jabur, nii haiglane, et ma ei julgenud sellele mitte mõeldagi. Kes ma olin, kes mind selleks volitanud oli? Helde taevas, ma olin endale võtnud kuus päeva, noh, seitse, see ei muuda asja, et välja selgitada, mis ja kes on inimene, *homo sapiens?* Hull. Püstihull! Jumal, tema lõi maailma kuue päevaga, ja kui palju asju jäi tal järele mõtlemata, lõpuni viimata, kus lõppes tema tegu, seal algas isetegevus. Edasi on kõik kulgenud omasoodu, isevoolu, jumal on oma teost ammu ära pööranud, ja nüüd siis otsustas üks provintsiamatöör kuue päeva jooksul välja selgitada kõik, mis puutub inimesse! Ha-ha-haa! Aga sellega on juba palju sajandeid tegelnud mitu miljonit kõige helgemat pead — filosoofid, kirjanikud, psühhiaatrid, kirikutegelased, poliitikud, psühholoogid, manatargad, kõik, kõik, kõik, ja ikkagi ei tea keegi veel praktiliselt midagi.

Hull, püstihull! Jah, seda ma olen, mul on suurushullustus, mõtlesin ma ja rüüpasin kurvalt veini, see kõrvetas maoseinu, ma jäin seda vaevust jälgima ja leidsin siis, et hea seegi, vähemalt füüsilised aistingud pole veel täielikult deformeerunud, vähemalt magu võtab asju nii, nagu nad on, hea seegi, hea seegi... miks ma olen nii üksi, miks ma olen äkki nii sõgedaks läinud?

Siis mõtlesin taas Taimile, oma naisele, kellega olin juba kümme, kolmkümmend, kuuskümmend, sada aastat abielus olnud. Või vähemalt noorukieast saadik, mil ma veel midagi ei teadnud ega taibanud, tollest hämarast ajast, mil võisin võrdväärselt ja mõõdutundetult vaimustuda esimestest trollibussidest pealinna tänavail, populaarse akadeemiku elegantsetest loengutest ja samas ka ananassidest, häbi küll. Või akadeemikut ja ananasse unustades tunda kiirenevaid pulsilööke Taimi uue ja endisest lühema seeliku puhul... Sõnaga, tollal oli vaimustumine midagi primaarset, oli kui nähtus iseeneses. Ja muud polnudki. Absoluutselt midagi. Mida ma siis teadsin, mida olin kogenud? Lapsepõlve, väikelinna, tahtmisi ja tunge. Mõnda tüdrukut. Mõnda mõtteivakest.

Nüüd teadsin, et elan üksildasena üksildasel planeedil.

Nagu me kõik. Nagu arvatavasti me kõik.

Jõin veini, ohkasin. Köök näis liigatavat. Silmitsesin mustunud ventilatsioonivõret ja mõtlesin: nüüd on planeetidevaheline ühendus ka rikki läinud. Pole teada, millal, kellena,

kuidas me Taimiga kohtume. Milliseid skafandreid kanname. Milliseid märgusõnu tarvitame. Millest me üldse räägime? Kui ongi enam sõnu. Võib-olla on meile selleks hetkeks jäänud vaid paar hädavajalikku testi — mine ära, võõras, ma ei vaja sind. Aga võib-olla ei kohtu me enam kunagi. Ja mis siis. Ja mis siis. Ja mis siis. Mind valdas suur ükskõiksus. Ma püüdsin Taimi nägu ette kujutada. Mulle näis, et ma ei mäleta seda enam. Ah, ükskõik. Kaugel kõmises kõu. Kõik oli ühemõtteline.

Jah, aga miks ta siis saatis mulle selle maitsetu lipsu?

Öö püsis. Mis siis ikka. Ja ma ei tahtnud, ma ei viitsinud enam Taimi peale mõtelda. Tema oli vabatahtlikult lahkunud, jätnud oma pesupunkti ja perekonna, mina poleks saanud endale midagi sellist lubada. Nüüd olin siia kööki põrnitsema jäetud, ja ma olin sellega juba leppinud, mu saatus oli ennast minust ära pööranud, ma olin nüüd juba mitmendat päeva hoopis uus, hoopis teistsugune inimene, olin umbes, paheline, sõge, segastest ideedest rikutud, ajataju kaotanud — mis siis ikka.

Ka see oli midagi.

Ja siis mõtlesin ma jälle neile lastele, neile poistele. Miks nad siiski olid sedasi teinud? Miks oli nende vaikimine mulle tundunud nii paheline ja kohutav? Sest see võttis igasuguse lootuse. Need poisid põletasid vaikides meie postkaste. Nad peksid vaikides läbi selle, kes oli neid takistanud. Minu. Milles oli asi? Äkki oligi õigus sel targal skeptikul, vähese jutuga erakul, doktor Viinapuul? Äkki olidki need poisid, terve see põlvkond meile halastamatu sõja kuulutanud? Meile ja mulle? Mulle... Jajah, mina olin rataste vahele jäänud vaid juhuse tõttu, formaalselt, sest tegelikult olid poisid silmas pidanud midagi palju üldisemat. Nendel olid oma asjad ajada. Et see minu käekäiku riivas, oli asjaolude kokkulangemine. Saatus oli heaks arvanud mind karistada. Patte oli mul külluses. Ma olin viimaste päevade jooksul rängalt rikkunud tabusid, kombeid, eetikat, mõõdukust, see kõik vajas karistamist. Ma olin joonud, luisanud ja liiderdanud. Ja ehk pidigi karistus käima läbi nõrkade lastekäte? Nõrgad käed, mõtlesin ma mõrult muiates ja hakkasin nohisema. Need kuradi nolgid olid mind ju ka jalgadega toginud! Nemadki olid reegleid rikkunud! Maaslamajat ei lööda, teda põlatakse. Säärane reegel peaks igasse inimesse juba pikki inimpõlvi programmeeritud olema. Eriti poisikestesse. Nad on sünnile lähemal, olustik pole neile veel liiga palju mõju avaldanud. Poisikesed on ju omal moel

väga ausad inimesed, poisikesed on meie haige planeedi viimased rüütlid. Miks nad siis ikkagi...? Või jälestasid nad mind (meid) juba nii põhjalikult, et minu (meie) kohta ei kehtinud enam mingid rüütellikud tõekspidamised? Rotte lüüakse ka jalaga...

Rotte?

See võimalus oli kole.

Äkki tundsin suurt vajadust kellegagi mõtteid vahetada. Nõu pidada. Mingit selgust leida.

Kellega rääkida ajatus öös, üksildasel planeedil?

Jah, muidugi, ma teadsin juba, et siinsamas majas elab mitu meest, kellega võiksin juba mingil määral ühest või teisest rääkida. Tõsi, meie jutud ei saanud olla veel kuigi avameelsed, kaugel sellest, me pidime valima sõnu ja hääletooni, kontrollima näoilmet ja žeste ja seda, kas kõik nööbid on kinni. Aga arvatavasti saaksime me üksteisest juba mingil üsna seletamatul tasandil natuke aru. Muidugi, muidugi, liiga suurt lootust sellele panna ei tohi, kõik see arusaamine on esiotsa siiski üsna tinglik, kohatine, fragmentaarne ja habras. Tahtmist peaks meil aga juba natuke olema. Häbelikku soovi, vajadust. Kusagil on midagi selles suunas liikuma pandud.

Need mehed siis.

Allan Rüütel? Tema... temaga on asi kõige keerulisem. Tema saab vist kõigest aru. Isegi liiga hästi, liiga palju. Ü l e m ä ä r a hästi ja ü l e m ä ä r a palju. Aga asi on selles, et mina ei saa temast aru. Allan Rüütel oli mõistatus. Nii keeruline ja kõhe mõistatus, et ma ei proovinudki seda lahendama hakata. Eriti praegu, ajatus öös, kauge kõuekõmina saatel. Allan Rüütel kutsus minus esile rea vastakaid tundmusi: austust, kartust, tahtmist kuuletuda või siis jalga lasta. Tegelikult ma pelgasin teda. Mul polnud aimugi, kes ta oli. Veevärgiinsener? See kõlas liiga naiivselt, nii narr ma ka polnud. Veevärgiinsener, seda oli ta ameti poolest vist küll. Aga muu... Hm. Ma ei teadnud siiamaani muide sedagi, millises korteris ta elas. Äkki ei elanudki ta meie trepipüstikus, äkki ei elanud ta meie majaski? Kõik võis olla. Ma keeldusin rohkem tema peale mõtlemast. Mul oli selletagi kõhe.

Doktor Imre Viinapuu? Eks oleks seegi erak osanud mulle midagi kosta. Oma eemalviibival ja jahedal moel. Nohuse noorukihäälega. Mingit kummalist albumit sirvides. Jääklaaside taga. Aga mina pidin veel nende jääklaasist akendega harjuma. Ja stereobaariga köögis. Kõigepealt pidin õppima tema moodi vaikima. Ma ei osanud seda. Ma ei mõistnud

doktorile vastuvõetaval moel pikki minuteid vaikides meditteerida, jalapäkad istmiku all. Ja vaevalt ma selle kunagi selgeks saangi.

Felix Eik? Jah, miks mitte, ka temaga oleksime võinud juttu ajada. Tema oli ea poolest mulle kõige lähemal. Ka liigne elutarkus polnud talle koormavaks muutunud. Arvatavasti oli ta mitme eluprobleemi ees samasugune diletant nagu minagi. Aga temaga vestlemine seisis nähtavasti veel kaugel ees, kusagil kuu või teise taga, siis, kui ta on lõplikult leppinud naise lahkumisega, kui ta on täiesti unustanud Emma Baagi toored süüdistused. Ja ka siis saaks meie mõttevahetusest asja ainult paljude komponentide soodsal kokkulangemisel, oma rolli mängivad pisimadki detailid, kellaaeg, ilmastik, helifoon, ajalehtede sisu, meie mõlema meeleolu. Felix Eik oli ennekõike kunstnik, mis sellest, et vähetuntud perifeeriamaalija. Või seda enam. Seda enam tuleb tal oma kunstnikuks olemise eest hea seista.

Ollar Otset? See mees oleks mu kindlasti ära kuulanud, pilk ainiti ringi rändamas, suujoon murelik. Pärast oleks ta ennast kandadel õõtsutanud (seda muidugi juhul, kui ta jälle pole kuhugi kukkunud, kui ta pole jalaluud murdnud) ja siis mingi spordimehelikult otsekohese sõnaga kõik paika pannud. Ja minuti pärast kõik unustanud. Ja veel kolme minuti pärast mu õlletarasse meelitanud.

Aga kõik need neli meest magasid praegu sügavat und. Või magatasid omi või võõraid naisi. Või jõid samuti valget veini. Või suitsetasid köögis, pilk valuliselt pimeduses. Ah, kust võisin mina teada, mida nad tegid. Nemad viibisid oma planeetidel, mina omal. Sidevahendid puudusid. Planeetidevahelises lõputuses kõmises kauge äike. Selles lõpmatuses, selles tühjuses lendasid murelikult meie kõikide head inglid, tiivad märjad, meel murelik. Nad ei saanud praegu meie heaks midagi ära teha.

Minul polnud vähimatki moraalset õigust minna ja kedagi neist neljast mehest tülitada. Ka siis mitte, kui nemadki viimati mõnes hädapäraselt turvalises nurgas, köögis, vannitoas, tualettruumis, voodiserval unetuna istusid ja endaga hädas olid. Veel polnud saabunud see aeg, mil võinuksime üksteist öösiti häirida.

Jah, oleks mul telefon, oleksin ma võib-olla äratanud mõne oma tuttava kusagil teises linnaservas ja... ja edasi, edasi? Sama lugu — sellest poleks midagi tulnud. Tuttav oleks vihaseks saanud. Ta oleks toru hargile visanud. Ta poleks mind

hiljem võib-olla tänaval teretanudki. Peale selle — mida ma oleksingi talle osanud telefonitorusse ütelda?

Ei, pigem oleksin valinud huupi mõne numbri, kuulatanud pikki tuututamisi, aimanud mõne võõra unesooja toa vaikust ja pimedust. Oleksin ära oodanud, mil mõni unine naishääl (millegipärast arvasin, et öistes kodudes võtavad telefone vastu ainult naised) ütleb mulle poolsosinal, summutatult, küsivalt, nagu midagi oodates «hallo?», siis oleksin ma veel natuke viivitanud, kõrvus võõras unine hingamine, ja seejärel toru aeglaselt hargile pannud. Ja mine tea, äkki oleks mul sellest kõigest kergem hakanud. Võib-olla pole see planeet siiski täiesti asustamata...

Ootused, öised hääled ja kahinad, mis veel?

Mina, Udo Munak.

Ma olin selles öös üksi. Ma jõin veini. Mu magu pakitses pisut.

Üksi. Üksi-üksi-üksi... Mida see siiski tähendab — üksi olla? Miks küll sellest alati nii suur number tehakse? On see siis karistus? Mine sa tea... Ma mõtlesin järele ja mulle meenusid ajad, mil ma muud ei igatsenudki kui üksiolekut. Millal see oligi? Näiteks siis, kui elasin ühiselamus, hingasin kolme kaaslasega ühist rasket õhku, olin lakkamatult ühiste häälte, lõhnade, probleemide, naljade, lärmi, norskamise sees. Mis võis siis veel ihaldusväärsem näida kui mitte üksiolek? Ja ka sellal, kui tütar oli pisike ja me kolmekesi ühes väikeses toas elasime, sõime, rääkisime, tegutsesime, suhteid selgitasime, sellal, kui ma veel tõemeeli uskusin, et äkki on minulgi ütelda oma väike sõna suures teaduses, — ka siis ihkasin ma üksindust. Ma ei armastanud oma tütart. Ta karjus ligi aasta järjest, minu meelest lakkamatult. Ta tahtis kogu aeg midagi — piima, sülle, õue, hüpitamist. Ta lakke riputatud lapid sähmasid alatihti vastu mu mõtteist ja kibestumisest kipras laupa. Pidasin seda enda suhtes ebaõiglaseks. Mõnikord unistasin tagasihoidlikust lossist, kus oleks muu hulgas segamatu tornikamber, sinna võinuksin siis põgeneda selle kisendava, vehkiva, pissiva inetu olendi eest. Naisele ma sellest lossist ja eriti tornist rääkima ei hakanud. Ta aimas niigi, mida ma mõtlen. Ta rõhutas tollal tihti ja solvunult, et mul on perekond, kelle eest tuleb hoolt kanda. Siis ta veel kabet ei mänginud. — Ah, mis seal lossist, mulle oleks siis piisanud mõnest väikesest koopastki, mida poleks teadnud mitte ükski hing peale minu. Üksindust, üksindust, üksindust!

Nüüd aga olin natuke üle nädala elanud võrdlemisi muga-

vas korteris ja jõudnud üksiolekust segaseks minna. Mis see muud siis ikka oli. Segaseks minna, alla käia...

Mis see kõik oli?

Kui mees jätab naise, kui naine jätab mehe, siis kuulevad teised ikka ja jälle säärastki lauset: nüüd siis olen ma täiesti üksi. Mul pole enam ühtki inimest. Ühtki. Mitte ühtegi. M i t t e k e d a g i. Kui järele mõtelda, peitub säärases väites väga palju egoismi ja enesehaletsust. Kuidas võib m i n u g a niimoodi talitada? Kuidas võib m i n d üksi jätta? Kõige veidram, et tavaliselt on inimesel, kes esitab asjaolusid säärases traagilises valguses, terve rida tuttavaid. Sõpru. Tal on õde ja vend. Ema ja isa. Tal on tädipojad ja onutütred. M i s a s i s e e ü k s i n d u s s i i s i k k a g i o n? Kas tõesti ainult seksuaalne rahuldamatus?

Tõstsin näpu räämas ventilatsiooniava suunas ja ütlesin poolsosinal: pane nüüd tähele, mees, mis ma ütlen. See üksindusejutt on jama, täielik jama, see on lombaka kasvatuse vili, see on egoistlik eksitus.

Aga ausõna, Udo Munak, ma olen küll praegu kuidagi väga üksinda. Ei, mitte selles mõttes. Ma olen lihtsalt nõutu ja endast väljas. Noh, ikka sellepärast, et meie oleme nii väikesed ja kosmos nii lõputult suur. Nii — ja kus on mu sõbrad? Jah — kus nad on? Auu, sõbrad! Kas mul aga ongi kunagi päris õigeid sõpru olnud?

Jäin vakka. Kus on, kus on kurva sõbrad... Aga samas meenus üks nooruk, üks koolipoiss, üks abiturient. Madis Post. Nii ta nimi oli.

27.

Madis Postiga saime tuttavaks rahvateatris, kus mina mängisin enamasti tobusid, hädavareseid või väikekodanlikult armunud noorukeid, tema aga, nõelteravate pruunide silmadega poiss, helgeid unistajaid või sümpaatseid huligaane. Mina õppisin siis instituudi teisel kursusel, olin väga tark, väga elukogenud ja suhtusin Madisesse niimoodi, nagu üks teise kursuse tudeng ikka kooliõpilasesse suhtub. Isaliku irooniaga, mõistva reservatsiooniga, oma hiljutist abituuriumi-iga maha salates ja häbenedes.

Aga siis said meist sõbrad. Pagan teab, kuidas see juhtus. See poiss nakatas mind. Peale selle oskas ta mind (ja ka teisi endast vanemaid noormehi) kõikvõimalikesse nolgili-

kesse seiklustesse tirida, paaril korral oli meil tema ideede pinnal isegi miilitsasekeldusi, tõsi küll, need olid eranditult koomilise värvinguga. (Näiteks ronisime ükskord öisel ajal mitmekesi pealinna iidsetel kindlusemüüridel ja lugesime seal valju häälega dekadentlikke värsse; teadagi, et korravalvurid pidid meid sealt alla saama.) Aga selle poisi parimad omadused ei seisnud kaugeltki vaid seikluslustis või enneolematus mobiilsuses. (Talle avanesid muide ka paari esindusrestorani ja kinnise klubi õhtused uksed, imelik külll) Ei, Madis Post oli ülepea huvipakkuv isik. Meie rahvateater oli ta elus lihtsalt üks episood, samaväärseid harrastusi oli tal veel mitmeid, ta mängis saksofoni, käis maalitunde võtmas, kirjutas artikleid, kurameeris baleriinide ja masinakirjutajatega... Mis peamine, ta ei lakanud kõike imeks panemast, kusjuures ta imestamised ei mõjunud naiivselt, vaid jahmatavalt ja intrigeerivalt. Kõike see poiss uuris ja märkas, vaade ergas, puuriv, pilklik. Teinekord pakkus ta oma skepsise ja resoluutsusega ülegi. Iga... Koolis õppis ta vist üsna kehvasti. Aga ta võis iga hetk ennast kokku võtta ja hinded ära parandada. Ta oli vist üks neist ilmsetest annetest, kes poisist meheks saades kindlasti midagi korda saadavad: kas loovad mingi relatiivsusteooria, konstrueerivad täiesti uut tüüpi liiklusvahendi, kirjutavad paksu raamatu või — äärmisel juhul — keeravad mingi kapitaalse seatembu kokku. Seda küll, aga Madis oli juba tollal, selles keerulises nihilistlikus vanuses siiski kuidagi väga puhas ja pieteetlik. Ta võttis tõsiselt mitmeid mõisteid (isamaa, kodu, töö, aade, armastus, naine), mida enamik ta eakaaslasi veel õieti ei tajunudki. Tol ajal imiteerisid paljud noorukid hipisid, käisid määrdunud riietes, ei pesnud kaela, teostasid seksrevolutsiooni, mille tulemusena mõni loll kaheksanda klassi plika pidi aborti tegema... Madis muigas ja ütles, et küll see kõik üle läheb. Varsti on need hipikesed saatusest määratud paigas, ütles ta. Kes juhib ametiühingut, kes sõidab motokrossi, kes harjutab klaverietüüdi, kes kaevab kraavi.

Mis parata, pidin tollal endale sisimas tunnistama, et see koolipoiss on minust üle. Ta oli lihtsalt intelligentsem. Eriti häirivaks muutus see minule ebasoodus võrdlus pärast mõnd tühjavõitu õhtut mõnes meie suure ühiselamu tüdrukutetoas, kus kuulasin saamatut kitarritinistamist, naersin magedaid nalju ja sihtisin silmadega aplalt mõne tulevase mööblitehnoloogi või raamatupidaja paljaid reisi. (Siis oli veel miniseelikute epohh.)

Igatahes muutus see koolipoiss meie kahe liidus õige pea tooniandjaks. Tema hankis teatripileteid, tema tõi mulle defitsiitseid raamatuid lugeda, tema viis mu kirjandusõhtutele. Aga siis tuli kevad, Madis Post lõpetas ootamatu kindlusega keskkooli, sõitis ülikoolilinna ja hakkas seal juurat õppima; miks just juurat, jäigi mulle arusaamatuks, mõnda aega vahetasime nappe kirju, aga aasta-teise pärast soikus seegi kontakt, siis oli juba tulnud ja jäänud Taimi, oli sündinud meie tütar, niisked lapselapid patsatasid vastu mu kipras laupa, — kus võiks Madis Post küll praegu olla? Relatiivsusteooria püsis muutumatuna, printsipiaalselt uusi liiklusvahendeid polnud samuti keegi leiutanud, ka polnud ma juhtunud nägema M. Posti paksu raamatut; viimati oli mu kunagine noor sõber siiski mingi kapitaalse lolluse kokku keeranud, viimati oli ta võimudega vastuollu sattunud — või siis ennast põhja joonud? (Esindusrestoranid, kinnised klubid.) Või oli ta nüüd kusagil väike hall provintsiadvokaat?

Ei tea, ei tea. Miks ma üldse nüüd äkki tema peale mõtlema olin hakanud? Aga sellepärast et, nagu selgus, algasid ja lõppesid mu senise elu kõige lahtisemad ja arusaadavamad jutuajamised, mõttevahetused, vaidlused just selle poisiga. Need polnud nõudnud mingit lisapingutust — olla mõistetav. Jah, arvatavasti olime me siis mõlemad ka väga siirad. Lollid ka, miks mitte, aga siirad. Ja nüüd meenuski see kõik — nagu mingi ammune lõhn, nagu kevadine tuulehoog läbi toomepuude. Kui ammu see kõik oli. Rohkem kui kümme aastat tagasi.

Mis oli nüüd?

Nüüd oli öö.

Samas meenus mulle midagi tähtsat. Nimelt see, et ühes köögisahtlis, naise kokaraamatu ja muude kulinaarsete kõidete all lamas kimp kirju. Olin need mõne aja eest vanu pabereid üle vaadates leidnud ja tahtnud koos muu prahiga minema visata. Aga siis ümber mõtelnud ja sinna sahtlisse torganud.

Tõusin, avasin sahtli.

Ja mida ma lugesin:

«...Üksinda, kivikõvade tänavate kurva klõbina saatel hulguvad kurvad üksildased — INIMESED — nägijad silmad pimepärani — omasuguste seas, ja üha vähem suudavad nad omasuguseid mõista, üha vähem jääb neil selleks üldse võimalusi. Ka kõige loomulikum suhe — mehe ja naise vastastikune suhtlemine — on nüüd saamas robotlikuks vastas-

tikkuse intellektuaalsuse ja infohulga kontrollimiseks — et siis ringi pöörata ja jälle minna...

Inimesed kaotavad päev-päevalt üha enam oma isiklikku mina, sarnastuvad üha enam, nad on nagu tüüpmajad, tüüplinnad, ja miski pole neile enam uudiseks, ja nad muutuvad aina üksildasemateks.

Muidugi, Udo, kui aus olla, ei puudu mu targutamisel ka teatav koomiline allüür. Nõndamoodi arvan ma täie tõsidusega täna. Sellepärast, et olen ühes neius pettunud. Võib-olla on asi lihtsamast lihtsam — äkki armastab ta teist? Aga ikkagi, selle peale ütleks poeet — ei ole paremaid, halvemaid aegu...»

Miski nööris mu kurku. Pettumus? Ehmatus?

Võtsin teise kirja:

«Hea seegi, et sügis on tulnud. Öösel oli aken lahti, hakkas külm ja nägin und: üks sõber kinkis mulle bobikelgu, ainult 25 rbl. tükk. Mina seisin samal ajal bukinistliku leti taga ja imetlesin väga kalleid raamatuid. Seal oli palju lund. Bobikelk osutus mootorrattaks. Panin selle käima ja sõitsin läbi linna. Oli õhtu, linn oli täiesti tühi, ei ühtegi inimest. Oli libe, ma ei osanud sõiduriista seisma panna. Nii jõudsin mingisse uude linnajakku, mis oli äravahetamiseni sarnane selle rajooniga, mis asub sinu armastatud instituudi lähedal. Ikka ei näinud ma ühtegi inimest. Pärast külmetasin mingis veidras korteris, kus oli kaks tuba, peale nende veel kolmas, see oli tingtuba, sellel polnud seinu, põrandat ega valgust, sellest sai siiski läbi vaadata ja seda ma ka tegin. Nägin õues sõdureid. Tean, et olen selles korteris viibinud juba mitmes unenäos. Siis läksin kööki istuma. Seal tundsin ennast paremini. Tegin suitsu ja panin tähele, et talvest on saanud äike. Jõin veini ja avasin ühe kapisahtli. Seal oli patakas kirju...»

Viskasin kirja käest. Ei või olla! Seejärel pöörasin lehte ja uurisin ebauskliku hirmuga daatumit. Ei, see kiri oli tõesti kirjutatud aastate eest, kunagi septembris. Toppisin selle närviliselt teiste vahele, mõtlesin järele ja viskasin siis terve kirjapaki prügiämbrisse. Mul polnud neid vaja. Ma kartsin neid. Söögu neid prügišaht.

Madis Post oli muidugi kunagi olemas.

Aga nüüd oli öö.

Need kirjad, milleks veel need kirjad, kui on ajatu öö.

Süütasin sigareti. Rahunesin veidi. Ei, ma rahunesin küllalt kiiresti. Mul oli veel veini. Mõtlesin: ah, polnud see Madis Post midagi liiga erilist. Just. Ja rohkem ma tema peale ei

mõtelnud. Vaatasin aknasse. Äike oli lähemale tulnud, äike piitsutas juba kaugeid järvi.

Äike, see on hea, mõtlesin ma. Millest ma tahtsingi... Ah, kurat võtaks, pean ma siis kogu aeg midagi tahtma? Kui on unetus, siis olgu. Kui äike, siis olgu. Kõik olgu lihtne, loomulik, looduslik. Mida ma õige endast kujutan? Ära tee, jah, endast liiga suurt numbrit, Udo Munak, ütlesin ma endale. Sa oled täiesti tavaline inimene. Harilik indiviid, kelles on hakanud toimima aeglane taandprotsess. Vananemine. Ja võõrandumisprotsess. Mis sa ikka mässad ja valuled? Äkki on see kõik millekski vajalik, äkki võib saja või tuhande aasta pärast selguda, et seesama protsess oli tegelikult millekski äärmiselt vajalik — üldise arengu nimel? Mine sa tea. Sina vaevled siin praegu oma üksindustunnete küüsis, mõned linnad pommitatakse maatasa, mõned rahvad surevad välja, jah, muidugi, see on asjaosalistele valus ja riivav, sulle ja neile linnadele ning rahvastele, aga kui kõike globaalsemas perspektiivis silmitseda, kas siis... Võõrandumine on näiteks vastureaktsioon lärmakale ülikommunikatiivsusele.

Olen, jah, ikka üks võõrik ja väärdunud kuju, otsustasin ma siis — peaaegu uhkelt. Sest mulle meenus nüüd, kuidas ma mullu pealinnas komandeeringus olles olin saanud ühe tähendusrikka elamuse osaliseks. See juhtus ärasõiduhommikul. Olin hotellist väljunud tõsise ajavaruga (reisid hirmutasid mind, kartsin rongile hilineda või midagi maha unustada) ja äkki ära eksinud. Enda meelest tundsin ma pealinna hästi, olin seal siiski aastaid elanud. Aga see hiline sügis, võõravõitu ja uusehitustest moonutatud rajoon, maa peal valitsev rõske pimedik — kõik tegid oma töö. Ma kõndisin õnnetuna mööda tänavaid, mida kuidagi ei suutnud identifitseerida, ma ei teadnud, kuhu pöörata, mida orientiiriks võtta, keerasin viimaks hea õnne peale kurakätt ja sattusin kohe samas lõputu inimmassi sekka.

See oli lai äärelinnatänav, ja selle mõlemal poolel, samuti ka sõiduteel astus sadu, võib-olla koguni tuhandeid inimesi, kõik ühes suunas, kõik tumedad, vaikivad, rõskusest kössis, minu meelest olid nad kas tusased või millegi peale vihased, ja neil tundus olevat mingi ühine eesmärk, vool haaras mindki kaasa, mu pungil portfell jäi alatasa kellelegi ette, mul hakkas kõhe, püüdsin neid tumedaid vaikivaid inimesi mitte ärritada, püüdsin jääda märkamatuks, väikeseks, ma kartsin midagi, ma ei saanud aru, kuhu nad küll lähevad, kuhu nad

mindki tirivad; mis on küll juhtunud, et inimesed sellisel varahommikusel tunnil nii ühemõtteliselt kuhugi suunduvad?! Aegamööda haaras mind ärevus, see tõusis paanikaks, niigi aldis halbadele ennetele, hakkasin ma oletama igasuguseid absurdseid asju, sõda, mobilisatsiooni, meeleavaldust, rahvasporti, aga viimaks selgus kõik: tumedas hommikuhämus kerkisid esile suured ja rohmakad hoonetekorpused, kõige kõrgemal vilkumas roheline neoonkiri. Seal seisis üks pealinna suurtehaseid. — Jah, kõik oli õige, loomulik, normipärane, hommikune vahetus läks tööle, muud mitte midagi. Mina aga olin kõrvale jäänud, olin võõrdunud, kõik unustanud. Ah, mis jutt see oli — ma polnud seda asja kunagi nii vahetult näinudki, kuidas mitu tuhat inimest üheskoos tööle lähevad, kuidas see minemine t e g e l i k u l t välja näeb. Mina, võõrdunud inimene, pöörasin ringi, hüppasin esimesse põiktänavasse, leidsin varsti vaksalitee, istusin rongi ja sõitsin tagasi siia, sellesse linna, mis oli saanud mu kodulinnaks, varjupaigaks, turvakohaks, tõttasin oma mikrorajooni, oma majja, oma korterisse, oma tuppa, oma voodisse...

Mida ma nüüd tahtsingi? Veini! Veini! Mu janu oli vaikne, ent visa. Mu öö oli endiselt ajatu.

Akna taga sähvatas midagi väga heledat. Võpatasin ja hakkasin kohe samas mehhaaniliselt lugema: üks, kaks, kolm... Kuue sekundi pärast raksatas kõu. Äike oli jõudnud paari kilomeetri kaugusele. Mu pea kohal oli bituumeniga kaetud betoonlagi. Ma ei kartnudki eriti.

Taamal sähvatas veel üks välk, nõrgem eelmisest, tühine dublant. Ja äkki mõtlesin oma isa peale. Kas olin nüüd mina tema dublant? Mõtlesin isa salajoomingutele kabinetiüksinduses. Minul kabinetti polnud. Mulle piisas köögist. Klaasis võbeles hapu vein. Nii, nii. vanemate patud...? Nii et nüüd siis on minu kord...? Kas tõesti, olin ma nii lühikese ajaga, *circa* viie või kuue päevaga juba nõnda kaugele jõudnud?

Noh, mis seal ikka. Geenide ja saatuse eest pole pääsu. Tröostitu küll, aga... Heitsin pea kuklasse ja jõin klaasi tühjaks nagu praaliv vürtspoodnik. Nagu musta habemega kaupmees. Juhhei! Troika! Mustlased!

Mu magu ei teinud veinist enam numbrit. Magu hakkas harjuma. Mina ja mu magu, me hakkasime alla käima. Aga samas oli selles midagi maskuliinset. Joo, joo, Udo Munak, ütlesin ma endale. Joo, januline! Jänu ajab härja kaevu.

Üha lähenev äike ja muidugi ka vein avaldasid oma toimet. Mõtted lakkasid haiget tegemast. Nende tempo muutus kiiremaks ja kaootilisemaks. Mõtted omandasid kergelt fantastilise värvingu. Sekka ka müstikat. Juhhei! Troika! Mustlased!

Kõik sai harmooniliseks, kõik sobis kokku. Öö, äike ja müstika. Ja väike vein. Sa mu armas papake! Mida teed sina küll tänasel ööl?

Elagu! Elagu väikesed üksildased keset ajatut äikeseööd!

Aga Allan Rüütel?

Noh, temaga on kõik selge. Tema on meil Mefistofeles. Või keegi... sealt. Muu ei tule kõne alla. Aga kes olen siis mina? Mina olen muidugi doktor Faust. Täitsa kena.

Asja uuritakse.

Elu, ilma ja inimesi.

Juhhei, Allan Mefistofeles Rüütel!

Aga kui ta siiski seda pole? Siis... siis on ta tulnukas teisest päikesesüsteemist. Mis ta siin teeb? Tema lihtsalt uurib meid natuke. Ta on mu oma abiliseks värvanud. Selge pilt. Jah, miks ka mitte. Kui töö on tehtud, istume me lendavasse taldrikusse ja laseme jalga. Ausalt, mina olen nõus. Mis mul kaotada. Siis me lendame ja vaatame illuminaatorisse. Mina natuke kurvalt, tema taktitundeliselt. Võib-olla näeme koguni mõne aja möödudes kauget ja tillukest helesinist plahvatust. Aga mis parata, kui asi nii käest lastud. Ja pärast teeme me Allan Rüütliga ühe kange sigareti.

Ega ma viimati purjus ole, küsisin ma siis endalt valju häälega. Murelikult.

Tõsi, veinipudel oli tühjaks saanud. Viibutasin selle suunas näppu ja avasin külmkapi. Küll ma teadsin. Seal seisis veel teinegi pudel. Ja kui päris aus olla, külitas supipurkide kõrval veel kolmaski.

Lõin korgitseri mehise liigutusega pudelikaela, kallasin siis klaasi täis ja läksin peegli ette seisma.

Ma polnud seal ammu käinud.

Täitsa tore koht.

Köögiakna taga raksatas äike. Ma ei liigutanud kulmugi, kuigi minu ja äikese vahele oli jäänud napp kilomeeter. Keskmine jooksja läbib selle vahemaa kahe ja poole minutiga.

Vaatasin endale tähendusrikkalt otsa ja jõin terviseks.

Jälle raksatas kõu. Ei, natuke see ikka närvidele käis. Virutasin klaasi nurka. See ei läinudki katki. Küllap sattus vastu sussi.

Tühja!

Teinekord viskame paremini.

Ja siis jõudis äike mu kodu kohale. Maja näis kössi tõmbuvat. Nüüd! Raksatus, kõrvad läksid korraks lukku, välku ma ei näinudki.

Juhhei!

Järgmise pikseraksatuse ajal põlesid elektrikorgid läbi. Välk oli vist otse mu pea kohal bituumenisse maandunud. Esik muutus korraks kottpimedaks. Aga kohe tulid uued välgud ja hakkasid valgustama mu kodu, kindlust, planeeti. Tantsisin peegli ees. Ma olin osav ja paindlik. Ma olin lihtsalt kütkestav. Ma tantsisin tangot, ma tantsisin rokki, ma tantsisin tantsu nimega karabas-barabas, ma tantsisin tantsu nimega solaris lumbago.

Siis hakkas keegi ukse pihta prõmmima. Ma ei kavatsenudki avada. Oh ei. Võõrad planeedid, võõrad soovid, võõrad plaanid. Kuradile. Ei, mina tahtsin omaette tantsida, mina tahtsin omaette trompetit mängida. Mul oli kaks rasket soolot esitada. «Kirsiaed» ja «Väitsa-Mackie». Publik ootas, publik uskus minusse. Publik istus pimedas peeglis ja pidas hinge kinni. Publiku silmis põles fanaatiline vaimustus. Ma mängin, ma tantsin, ma ei peta publiku lootusi. Peegel sähvib nagu rambiprožektor. Mu paljakuviilud on higised. Juhhei!

Aga siis läks uks lahti. Uks polnudki lukus olnud. Planeet võpatas jahmatusest. Seal seisis sissetungija, pikk küünal käes. Küünlavalgus kumas ja võbeles. Esikus seisis pikas valges öösärgis naine.

«Kummitus või?» küsisin ma pead raputades. «Ah? Ah... ei... palun vabandust... ma saan aru küll... Kas teil lõppesid jälle sigaretid otsa?»

Naine pani küünla jalatsikastile, leek võbises-hubises, levitades kooljalikku valgust ja lõhna. Naine vaatas mulle liikumatu pilguga otsa. Ta silmad olid suured, tumedad ja meeletud. Siis liibus naine tihedasti minu vastu. Ta käed pigistasid valusalt mu kaelasooni. Kartsin, et ta tahab mind kägistada. Naine oli väga külm. Ta värises. Jah, muud ta ei teinudki, kui värises.

«Nojah, aga...» ütlesin mina.

«Lollakas! Ma ju kardan!» sosistas naine.

Ta hingeõhk oli jääkülm. Nimelt see veenis mind täiesti. Ta kartis tõesti.

Katusesse raksatas uus välk.

«Tere, Ivi Schmidt... Aga te olete ju minust pikem... Tõesti...»

Miks ma niimoodi ütlesin? Miks ma üldse midagi ütlesin? Ei tea. Pole tähtis. Kõik kadus kohe samas uude võimsasse mürinasse. Katusesse pikeeris vähemalt kaks välku. Veinipudel pidi ümber kukkuma. Ise naise meeleheitlikus embuses, suu ja nina tihedalt vastu ta külma öösärki, vastu võbisevat rangluud, suutsin ma vaba käega siiski pudeli päästa. Pudel pidi olema. Janu ei tohtinud tulla. Trompet vakatas, publik sulges silmad, eesriie langes sahinal alla, ma hakkasin midagi aimama — ma muutusin peaaegu kaineks.

Ei, ma...

«Jumal taevas, kes sa oled, pühitsetud olgu sinu nimi... Ma ju kardan, inimeseloom! Kardan! Mis mu kasv siia puutub! Issake, päästa mind! Ei, ma pole pikem, ei, ei, see on vale! See pole praegu... Ah, appi... Te olete hull! Ma kardan, ma kardan juba lapsest saadik äikest...»

«Mul põlesid korgid läbi.»

«Teil? Teil? Teil... Kuulge, teie esikus on ju alati pime... Armas jumal, ära lase mul hukka saada, ma tahan ennast veel par... Kuulge, mida ma räägin? Ausalt, mida ma räägin? Miks ma räägin... Kuulge, ütelge ometi, kas me saame nüüd surma? Mul on tunne, nagu tahaksin ma pihtida! Ei, me saame enne surma... Kas taevas on olemas? Ja põrgu?»

«Ei tea... Kas te veini tahate?»

«Mis veini? Mis veini? Jumal appi, ütelge, mis veinist te mulle räägite!? Kas te tõesti irvitate mu üle? Palun, päästke mind, kaitske mind kuidagi! Ma palun, ma anun teid!»

Pöörases tempos vaheldusid esikus ere välguvalgus ja pilkane pimedus. Teravad ja järsud jooned, kontrastid, must-valge maailm. Maailm oli kõuekanonaadi täis. Ootamatult tekkivaid sirgeid, paralleele, kaldjooni, nihestusi. Me komistasime millegi otsa. See oli vist paberikorv. Milleks see veel pidi siin asuma? Naise selja taga hubises kasutuna küünal. Milleks see? Mingi sekundi jooksul jõudsin märgata, et küünal valgustab teda alt üles, tirib varjusid lakke, samal ajal kumab ta temast läbi. Jah, naine tundus täiesti läbipaistev. Ka öösärk tundus läbipaistev. Mis see kõik oli? Farsietendus? Maailmalõpp? Saatuse kingitus?

Kuulsin oma häält. See oli lühike mõkitav naer.

Siis oli ta jälle täiesti mu vastas. See naine. Läbi õhukese

särgi tundsin teda üleni. Isegi karedat kolmnurka ja isegi nabalohku. See oli muide äärmiselt külm. Külma keha külmapoolus. Mu nööbid takerdusid külma keha pehmustesse. Vilksatas mõte: nööbid võivad viga teha, nööbid võivad külma keha küljest mõne jääkillu lahti kratsida. Me rääkisime midagi. Ruttu ja mõttetult. Maja kohal märatses äike. Ka mina olin kartma löönud. Kõigele lisaks olime me ju täiesti võõrad. Ja vist täiesti siirad. Miks mitte? Just niimoodi, äikesest kohutatuna, võisid ürgajal mingis juhuslikus koopas kokku saada kaks paljast värisevat kromanjoonlast, vaenuliku suguharu liiget. Äike, äike, ei miski muu oli see, mis neid kokku hirmutas. Ja neil vaesekestel polnud üldse midagi, ei küünalt ega isegi öösärki. Nii segunesid suguharud, rahvad ja rassid...

Hakkasime teineteisesse klammerdudes ja komistades kuhugi minema. Küünal kukkus maha ja kustus. Toauks lõi meid. Ta ei tahtnud meid sisse lasta. Virutasin talle jalaga. Mu padi oli käkras, tekk kiivalt puntras. Mu korter protesteeris, aga siiski võrdlemisi formaalselt. Ka tema näis äikest kartvat. Särginööbid pudenesid eest ja veeresid kõrinal voodi alla.

«Tehke siis ometi midagi... tee ometi midagi... sa ei tea, kuidas ma kardan... pean ma tõesti jumalat paluma... see on ju rumal, usun seda isegi... sa oled mees, sina ei tea, sa ei saagi teada, kuidas ma kardan...»

Millal äike eemale kandus? Ei tea. Kaua see kõik kestis? Ei tea. Öö oli endiselt ajatu, ainult mingi suur tükk olemist, toimimist, kulgemist oli sellest välja pudenenud. Pimedus püsis. Akna taga krabistas vaibuv vihm. Pikne kõmistas nüüd kusagil teises kaares, vist raudteejaama kandis. Ma lamasin paljana teki all, higine, tühi, hingeldav mees. Vapustatud ja vist ka rõõmus. Tihedalt mu külje all lamas teine higine, hingeldav ja kohkunud inimene. Naine. Veel polnud peas ühtki mõtet. Teadsin ainult, et oli juhtunud midagi olulist. Oli see õnn või õnnetus, selle peale ma ei mõtelnud. Aga niimoodi polnud see asi mul veel mitte kunagi käinud. Ma polnud ju poisike. See naine oli mind jahmatada suutnud. Kas see oli tõesti seesama ebamäärase ja natuke eblaka käitumisega naine, kes mõne päeva eest samasuguses situatsioonis oli hajameelselt juukseid kamminud?

Kas see oli tõesti mu naaber 21. korterist Ivi Schmidt?

Mu käsi lamas ta kõhul. Selle peal puhkas omakorda tema käsi, kõhn, jahe ja ärev. Sõrmused puudutasid mu käeselga.

Kord kergelt, kord rutjudes. Iga kaugeneva äikesekorina märgiks pigistas naine mu kätt. Ja mina tundsin ennast äkki väga tugeva, terve ja õnneliku mehena, kelle jaoks pole midagi võimatut. See oli rumal, aga see oli nii. Nihutasin ennast natuke, panin teise käe ta rinnale. Rind oli pehme ja ootamatult tuline. Naine võpatas.

«Ivi, kas...»

«Ära... ära räägi... ära räägi veel midagi. Veel mitte midagi,» sosistas ta rutakalt. Kuulatasin. Ta pidas hinge kinni. Mu käe all tuksus ta süda. «Ah!» õhkas ta viimaks. «Tobu oled. Tobuke. Šimpansike.»

Ta hääles oli õrnus.

«Oota nüüd, ära solvu... Las ma lobisen... Sa oled kurb, ärev ja liigutav... Tead, sul on sihuke väga liikuv peanahk... sul on sihuke liigutavalt õnnetu nägu, täpselt nagu mõnel targal ahvil, keda peetakse puuris kinni, keegi ei küsi tema tahtmist, tema aga tahab suuri asju teha .. temal on omad mõtted... kurvad ja arukad... mis mõtted sel ahvil võivad olla... Näiteks — kuidas teiste ahvide elu ilusamaks teha? Ja mis mõtted on sinul? Mida sa aina mõtled? Räägi... Tead sa, mulle meeldivad ahvid ju väga, usu mind, eriti šimpansid... need ahvikesed... ah-vi-ke-sed... Saad sa aru? Saad?»

Niimoodi nägi mind siis tema. Säärane oli siis minu suusõnaline portree. See katkendlik sosin, see ehmunud hingamine. Need kartlikud ja ootavad pausid. See kuumav rind. See oli nagu väike öömuusika. Jah, siin nad nüüd olidki, lehtlad, aiad, rippsillad. Mu mõtted olid banaalsed, mu võrdlused labased, aga millal, millal siiski minuga viimati niimoodi räägiti? Nii õrnalt, nii banaalselt — ja nii arusaadavalt? Kas oligi üldse kunagi räägitud? Vaat milline lugu. Vaat milline inimkeel.

Ma köhatasin ja sosistasin:

«Aga sina... Sina oled jälle antiloop. Sa oled gasell.»

Vaevalt küll, et ma kunagi varem midagi sarnast oleksin rääkinud.

Igatahes ei mäletanud ma seda.

Olin ju alati paraja irooniaga suhtunud meestesse ja naistesse — nii elus kui ka kirjanduses —, kes tavatsesid oma kallimaid loomanimedega hellitada, hüüda neid kassikesteks või pääsukesteks. Jah, siiski, vaid Taimit olin mõnel korral nimetanud pesukaruks, aga sedagi ainult tema ameti tõttu.

Ajatu öö kestis. Äike kord taandus, kord ligines. Ivi tundlikud sõrmed registreerisid vähimagi kahina, kõik elektrivõn-

ked ja liikumised. Ta süda jõnksatas ühtelugu kohkunult. Aga vähemalt külm tal enam polnud, isegi ta sõrmed olid soojaks muutunud.

Ma polnud enam üksi. Mu pimedal ja äikeselisel planeedil viibis üks paljas naine. Teda tuli kaitsta, lohutada ja ihaldada.

Siis millalgi kostis kusagil ääretus kauguses äikese viimane kähe korin.

Veel mõnda aega lamasime me liikumatult.

Siis tajusin ta nõrka liigutust. Jah, äike oli otsas. Mis edasi? Mis edasi... Simpansid ja gasellid pagesid meie vahelt. Saabus kainenemishetk. Äkki tajusin õudusega, mida see kõik tähendas. See tähendas seda, et lamasin võõra naisega oma abieluvoodis. Kohe samas lõtvus alasti keha mu käte vahel ja muutus äärmiselt neutraalseks. Või tundus see ainult niimoodi?

Ohkasin.

Ohkasin, tõusin istuma, süütasin küünla ja asetasin selle ülemäära hoolikalt öökapil seisva tuhatoosi servale. Leeki põrnitsedes katsusin meenutada, mil moel see küünal siiski tuppa oli sattunud. Viimati mäletasin seda esikus — kukkuvana, kustuvana... Hammustasin huulde. Tõusin. Läksin kikivarvul ja kuidagi heljudes esikusse. Tõesti, oli tunne, et ma ei käi, vaid heljun. Ja see polnud üldse tore.

Selja taga püsis täielik vaikus.

Esikus märkasin poolikut veinipudelit. Järele mõtelnud, läksin sellega kööki. Kardinad olid valla, akna taga sabistas nõrk hall aoeelne vihm. Torkasin pooliku pudeli kapi nurga taha. Paljugi, mis mind ees ootas. Ma tundsin juba janu sünget tähendust. Ma aimasin juba hommikute kurjust.

See poolik pudel pidi saladuseks jääma.

Kükitasin maha ja tõmbasin külmkapi märjast sisemusest välja külma pudeli. See, et külmkapist vett nõrgus, sisendas paanikat ja katastroofitunnet. Ent siis meenus põhjus, meenusid läbipõlenud korgid — ma rahunesin natuke.

Leidsin laualt korgitseri: mis seal ikka, kui hukkuda, siis lauluga. Kes laulu ei armasta, naisi ja veiniga kaetud lauda, see narrina elab ja narrina läheb ka haudal Martin Luther. Olgu nii. Leige kapitagune pudel jäägu kõledaks üksindushetkeks.

Läksin tuppa.

Küünal võbises. Tumedate kardinate tagant tuli hooti jahedust. Aknaklaasi kriipisid vihmajoad. Võõras naine lamas

selili, tekk rindadel, käed kukla all ristis, ja jälgis mind ainiti. Ta näol liikusid tumedad varjud. See oli võõras nägu. Ta suu näis süsimust, võõras suu. Ta silmad läikisid niiskelt. Jälle ründasid mind pohmelus, ahastus, katastroofiaimus. Samas taipasin, et seisan naise ees ihualasti. Haarasin aluspükste järele.

«Hm... Mis temast enam peita. Tema on oma tahtmised saanud.»

See polnud enam selle hääle moodigi, mis oli mulle õrnusi ja lollusi sosistanud. See oli elunäinud naise mõru ja pilkav hääl. Istusin toolile, põlved koos, käed süles.

Kõik oli kohatu ja jabur. Mul oli külm.

«Te vist kavatsesite mulle natuke veini pakkuda, Udo Munak kahekümne neljandast korterist?»

Ma ei vastanud. Ma ei osanud vastata. Jälle, jälle, mõtlesin ma. Jälle algab see inimeste mäng. Sõnad, jutud, intonatsioonid, mis jäävad mulle enamasti tabamatuks. Miks küll? Mis ma talle halba olin teinud? Ei, mõtlesin ma, võib-olla teeb ta õigesti. Me peame vist kõik unustama... Kindlasti peame. Mis sellest, et meie vahel midagi olulist juhtus. Mis sellest. Muide, kas see ikka oligi nii oluline?

Mis meist nüüd edasi saab?

Mis minust edasi saab?

Mis temast edasi saab?

Ja miks ta minuga niimoodi räägib?

«Miks te minuga niimoodi räägite?» küsisin ma tasa.

Ta võpatas, ent võttis ennast kokku, ringutas lühidalt, demonstratiivselt, sikutas teki kurguni ja naeris põgusalt. Põgusalt ja solvavalt.

«Aga sellepärast, et äike on nüüd otsas. Ma ei karda enam, vaat mis. See hirm on mul lausa patoloogiline, häbi küll. Küllap on mul mõni esivanem välgust surma saanud. Jah, aga millega te siis nüüd rahul pole, muide?»

«Ivi,» sosistasin mina karedalt.

«Jah? Jah? Kuulan,» kostis ta kärsitult.

«Ei, ei midagi... Tõesti. Mida ma ikka taotlen. Teil on õigus. Ka mina kardan üht-teist.»

«Soo?»

«Jah. Paaniliselt.»

«Mida siis?»

«Hiiri. Hambaarsti.»

«Ja veel?»

«Jõhkrust.»

Ta naeris. See naer polnud siiras ega lõbus.

«Ah, mis te muretsete, ma lähen varsti minema. Aga veini... veini võite tõesti pakkuda. Muide, Munak, kas te olete viinanina, ah?»

«Mina või?»

«Kes siis veel? Ma ju ei tea... Kas kõik teadlased on viinaninad?»

«Ma ei ole teadlane,» ütlesin ma süngelt. «Ma olen ametnik.»

«Mis seal vahet... Ei, ärge arvake, see pole ju minu asi, ma küsisin niisama.»

«Sindrima lugu,» ütlesin ma häiritust varjates, uut tooni otsides, «kui see veepuudus veel kaua kestab, võib minust viimaks tõesti viinanina saada. Seda nii enesekriitika korras.»

Seltskondlik vestlus ei tulnud kuidagi välja. Kurk oli kare. Olin alasti. Kobasin pükste järele.

«Olgu peale, ma niisama... Kuulge, te olete vist natuke... mures? Mis te minust arvate? Ma olen vist hullumeelne, ah?»

«Ma ei tea. Ma ei tea mitte midagi,» ütlesin ma. «Võib-olla olete te tõesti hull. Aga mis sellest. Ega teie selles süüdi ole.»

«Ei, ma kardan ainult äikest, muud midagi. Ausalt. Ja see äike oli tõesti kohutav.»

«Selge, selge.»

«Oli ju kohutav?»

«Jah... Ma ei tea... Aga ma pean vist hakkama uut äikest ootama?»

Ta sai aru. Turtsatas. Ent muutus samas jälle jahedaks ning närviliseks.

«Kuulge, kas saab siis veini või mitte?»

Muidugi, mõtlesin ma.

«Muidugi,» ütlesin ja kallasin klaasid täis. Sirutasin käe pikale, ulatasin ühe klaasi naise poole. Ta silmitses mind pilklikult, noogutas, tõusis siis istuma, tekk libises alla, mu pilk kiindus tahtmatult ta rindadele, ta jõi veini pikkamisi ära, pilutas seejärel silmi, pani klaasi kõrvale ja ütles:

«Tänan teid.»

Siis tõusis ta püsti, ta oli sale, hele, liiderlik, ta laskis mul ennast rahulikult vaadelda, seejärel tõmbas öösärgi selga, see langes sünteetilise särina saatel alla, lausa põrandani. Astus mu kõrvale. Puudutas mu õlga. Ohkas põgusalt. Mul jooksis külmavärin üle selja.

«Ma siis lähen.»

«Jah.»

«Head ööd.»

«Jah.»

«Nüüd võite vist püksid jalga panna.»

Ma panin püksid jalga ja jäin seisma.

«Ma siis lähen.»

«Jah... Te juba ütlesite.»

«Tõesti? Ega midagi, suur tänu kenasti veedetud öö eest, mu härra. Te olite tubli, te isegi nagu meeldisite mulle,» lausus ta.

Jälle need toonid. Jälle need inetused.

«Nii ei tohi!» hüüatasin ma endalegi ootamatult.

«Miks? Miks, kui lubate küsida?»

«Ei tohi. Ja kõik. See pole... inimlik.»

«Kuulge...! Aga miks ka mitte! Kuulge, me oleme mõlemad abielus... eks? Teil on laps? Mida te siis veel soovite? Paljugi, mis vahel juhtuda võib... Kas nüüd siis läheb kõige lõhkumiseks, Munak? Hm... Kahtlen. Teie pole selline. Ja üldse, mida ma teile siis veel peaksin ütlema? Mõtelge ise, mida? Mida?»

Ta oli häält tõstnud. Ta alahuul vabises vaevumärgatavalt.

«Mida ma teie meelest peaksin ütlema?» kordas ta nüüd vaikselt.

«Simpansike,» sosistasin mina.

Tükk aega püsis magamistoas jahmunud ja piinlik vaikus. Vaikisin mina. Vaikis Ivi. Vaikis mu solvunud kodu. Isegi vihmakrabin akna taga vakatas.

Siis hakkas naine õlgade vappudes naerma. Naerdes ja maha vaadates, naerdes ja kätega nägu peites nihkus ta mulle lähemale. Ka mina nihkusin talle lähemale. Sirutasin käed ette. Mul oli tunne, et kohe kukun. Või kaotan teadvuse. Või...

Siis langes ta pea mu õlale. Ta lõug tegi mulle haiget. Pikad juuksed kõditasid mu sõõrmeid. Muutlikud põsed liibusid mu põse vastu. Mu nägu muutus märjaks. Ta ei naernud, ta nuttis.

«Sim... Simpansike...» sosistas ta nuuksatades. «Noh, ütlesin... Jumal, kui loll see kõik on... Ja nüüd, mis siis nüüd?»

«Tasa... tasa... tasa... gasellike...» sosistasin mina.

«Aga sul on tõega kurva pärdiku silmad,» sosistas ta tõtakalt, otsekui ennast õigustades.

«Antiloobike,» oigasin mina.

See oli tobe. See oli ülev. See oli masendavalt inimlik.

«Paneme maja põlema...»

«Põlegu...»
«Põlegu...»
«Paras meile...»
Kumb mida rääkis? Ei mäleta. Ei tea, ei mäleta.
Aga mõne aja (veerand tunni? veerand aasta? veerand sajandi?) pärast istusime külg külje kõrval voodis ja jõime lonkshaaval veini, kordamööda ühest klaasist. Teine oli katki kukkunud.
Ajatu öö oli muutunud ajatuks varahommikuks.
Planeedil oli väga vaikne.

29.

«Mis kell on?» küsis Ivi millalgi.
«Ei tea. Ma ei tea peaaegu kunagi, mis kell on. Kõik mu kellad jäävad krooniliselt seisma. Nad ei taha mulle õiget aega näidata. Nad kiusavad mind. Mul on kohutavalt halb ajataju.»
«Tõesti? Minul ka. Aga mis ta ikkagi võiks olla?»
«Äkki on neli?»
«Neli... neli. Kell neli suvehommikul. See on väga kena kellaaeg. Tead, lepime kokku, et ongi kell neli suvehommikul. See on minu meelest just säärane kellaaeg, mil me võime teineteisele igasuguseid lollusi rääkida, ilma et seejuures eriti häbigi hakkaks.»
Tumedate kardinate tagant immitses tuppa kahvatukollast valgust. Aga väljas oli veel väga vaikne.
Olime aegruumi kontrollinud, leidsime selle ikka veel soodsa olevat. Me viivuks tõsinenud meeled lõdvenesid taas.
Hakkasime jälle rääkima. Padjad selja taga, puusad ja õlad koos. Me rääkisime, naersime, suudlesime, mükslesime. Nagu poiss ja tüdruk. Nagu nooruk ja neiu. Nagu vilunud armukesed.
Me rääkisime: sina, sina, sina. Mina, mina, mina. Ja veel: ma ei teadnud, ma ei osanud loota, mul polnud aimugi. Ja veel: see on ikka omamoodi ime küll, et siinsamas, üle koridori, elad sina. Ei, sina. Ei, sina.
Ivi, kas su mees, alustasin millalgi. Pst, ära räägi, pani ta käe mu suule, ära räägi, ärme räägime sellest, räägime sellest siis, kui just teisiti ei saa, kui selleks peaks tõesti äkki mingi vajadus tekkima! Laske mul olla, laske mul unustada koidutunnil kõik, mis koormav, nagu ütles poeet, kelle nime ma ei mäleta...

Siis segati meid. Väga lähedal, kõigest viie-kuue meetri kaugusel, kahe kinnise ukse taga kostis liikumist, kobinat, prõmmimist, kostis dialoogi.
«Mis sa pärid... Lase siis sisse... Mu võti on kadunud... Noh, lased või? Mis sa riidled, läks poistega võtmiseks... Mutika Arno vedas enda poole... Milles mina süüdi olen...»
See oli Ollar Otset. Mõne aja pärast sai ta tuppa. Aga midagi oli muutunud, midagi oli teisiti.
Me vahetasime pilke.
Ivi nihutas ennast eemale.
«Sul on ilus selg,» ütlesin ma.
«Jah?»
Ja ta tõmbas jälle öösärgi selga.
Tõusis püsti. Valvas, kahvatu, murelik. Lähedaseks saanud võõras naine.
Särk langes maani. Särk paistis läbi.
«Oota mind natuke... Saaksin ma üle koridori... Mul jäi ju uks ka lahti... Ja pane vahepeal riidesse.»
Sõrm suul, seisis ta veel natuke aega keset tuba. Sõrm suul, vaatasin talle otsa.
Säärane tunne oli: midagi, mis olnud, hakkab kohe käest libisema.
Ivi läks välja.
Uksed avanesid ja sulgusid peaaegu helitult.
Jäin liikumatult lamama, suitsetama, lakke vahtima. Mu tahe oli halvatud. Mu planeet hakkas käest lagunema.
Aga siis oli Ivi tagasi.
«Sa polegi veel tõusnud...?»
Tal oli hele kleit seljas, kõrge kontsaga kingad jalas, ta juuksed olid kohevaks soetud, ta vaatas mind, pea viltu. Ta pilk oli uuriv ja murelik. Temagi planeet hakkas käest lagunema. See üürike öine äikeseplaneet.
Kas tõesti... Ei, ütlesin ma endale. Kas nüüd või mitte kunagi.
«I-vi,» ütlesin ma tasa. «I-vi.»
Ta mõistis mind. Ta silmi tekkis naeratus.
Ja siis olin minagi riides. Samal ajal oli Ivi kardinad lahti lükanud. Aknad avanud. Üks toanurk sai vildakat koidupuna täis, muutus suureks, roosaks ja hajuvaks.
«Aknad lahti, aknad lahti, tuba on patulõhnasid täis,» naeris Ivi.
Ma hakkasin samuti naerma. Mu naer oli kare. Aga ma olin õnnelik. Ta oli tagasi tulnud. Ma olin mingi õige tooni leid-

nud. Rohkem ei tahtnud ma praegu midagi teada. Kiskusin ägedalt sigaretti. Kohendasin ühel jalal hüpeldes sandaletirihma.

Ivi astus ruugesse ja hajuvasse nurka, muutis ka ise tooni, sai hapraks ja värskeks. Käed laiali, puhkes ta naerma.

«Tahad teada, kuidas mu nimi ennevanasti kõlas? Siis, kui ma veel... Ah! Ivi Vallaste! Valla, vaba, prii! Vaat, milline nimi! Valla, vaba, prii! Aknad valla... Nüüd aga... Schmidt... Olgu, istume natuke, vaikime, mõtleme... Nagu enne reisi... Mida me teeme?»

Pakkusin talle vaikides veini.

Ta muigas.

«Ikkagi viinanina... Kas pohmelus teeb liiga?»

«Ei tea.»

«Näe,» ütles ta.

Akna all madalal kapil seisis konjakipudel. Selle kõrval lahtilõigatud sidrun.

«Üldiselt olen ma rangem...» ütles Ivi. «Ah, mis ma räägin? Praegu vist kohe peab... natuke võtma? Või kuidas sa arvad?»

«Ei tea...»

«Mida sa siis üldse tead?»

«Et sina oled siin.»

«Hm.»

Ta astus roosatavast nurgast välja ja asus nobedasti voodit koristama. See käis ta käes väga osavalt.

«Tead sa, aga kell on tegelikult alles pool viis,» ütles ta siis ja näitas mulle oma väikest kuldkella. Vaatasin seda tõemeeli, otsekui poleks ma muidu uskunud, et oli alles pool viis.

Veerand tunni pärast istusime köögis ja jõime kuuma kohvi. Ivi tagasitulekust saadik oli mind vallanud taas see veider tunne, kileefekt — nagu seisaks minu ja kõige muu vahel läbipaistev sein. Muidugi, ma nägin ja kuulsin kõike, aga kuidagi imelikult, kaude, kõhedalt. Kartsin midagi ütelda — äkki ta ei kuule mind. Kartsin teda puudutada — äkki põrkab käsi vastu klaasseina. Ivi oli ilus, paindlik, asjalik — ta oli täiesti võõras. Ta oli seal, klaasi taga. Ta king kõpsutas energiliselt laua all. Temagi mõtles midagi muud, midagi oma.

«Ma joon ennast täna täis. Väga ilusasti ja teadlikult,» ütlesin ma. Mu hääl oli võõras ja aeglane. «Siis vaatame.»

Ta naeris lühidalt.

«Mida sa naerad?»

«Ah...»

Võtsin pitsi konjakit. Raputasin pead. Ja varsti oli kile meie vahelt kadunud. Kõik asetus oma paika. Meie endi tekitatud seisu. Mu köögis istus naine, kes oli hakanud mulle väga meeldima. Tal oli ilus kleit seljas. Selle kleidi all oli ilus ja kirglik keha, olin seda paari tunni eest tundma õppinud. Kihar langes laubale, mille all liikusid mõtted — neid ma veel ei tundnud. Aga ma usaldasin neid täiesti. Muul ei tohtinud tähtsust olla.

Väljast, irvakil akna tagant, jõudsid kööki esimesed hommikuhääled. Haugatas koer. Keegi oli ta pissile toonud. Kägises autostarter — keegi tõttas kuhugi, keegi pages hommikutunnil. Ja seejärel hakkas keegi vaipa kloppima. Aastaid olin ma mõtelnud sellele, millise kavala seaduspära kohaselt peab iga linna igas kvartalis elama mõni sõge, kes asub oma vaipu kloppima kõige sügavama hommikuse une ajal. Miks nad seda tegid, mida nad sellega taotlesid? Mis auahned plaanid pöörlesid neil peas?

Tõusin ja vaatasin aknast välja. Koer oli väike ja must. Ta jooksis vilkalt mööda märga asfalti. Ta peremeest polnud kusagil näha. Vaibakloppija vehkis kaugemal. See oli tugeva õlavööga mees.

«Olgu,» sõnasin ma endale, astusin Ivi selja taha, suudlesin ta kukalt — ja samas jäi mu vaatevälja Allan Rüütlile kuuluv ämber. Süda hakkas valutama. Ikka veel polnud mul oma ämbrit. Ikka veel sõltusin ma Otsetist. Miks ma küll polnud astunud esimesse majatarvete kauplusse ega ostnud endale esimese ettejuhtuva ämbri, kanistri, vinku? Mis imelikud seosed ja tõrked need küll olid? Muugi tuli meelde. Tuli meelde ja tegi haiget. Otset ja ämber. Ivi ja äike. Seosed, sõlmed, juhused, proportsioonid. Nüüd, kell viis hommikul, oli mul äkki armuke. Me istusime köögis, jõime kohvi ja konjakit, vaheldusekс suudlesin ma teda kuklasse. Ning oh jubedust — see ei häirinud mind peaaegu üldse. Ei, see koguni rõõmustas mind. Aga tühine ämber täitis hinge valu ja meelehärmiga.

Miks ma olen säärane?

Mis minust saab?

«Lähme,» sosistasin ma Ivi juustesse. Ta pööras pead, ta juuksed puudutasid põgusalt mu nägu, siis nägin väga lähedalt ta silmi, need olid suured, küsivad ja udused, ah, ma mäletasin seda udutamist väga ammustest aegadest, võib-

olla mõnest eelmisest elust, mil ma olin mehisem, kindlameelsem, ägedam ja täpsem, nüüd tuli mulle kõik meelde, ma vaatasin udust läbi, ma nägin kaugeid säravaid täpikesi, nägin päikeselisi saari ja majakaid, nägin ootust, lootust ja kutset — jah, mõtlesin ma, olgu mis on, nüüd on kõik juhtunud, nüüd...

«Lähme,» kordasin ma.

«Kuhu?» küsis ta tasa.

Siis astusime vaikselt koridori, lifti, õue. Õhk lõhnas äikesejärgselt. Asfalt läikis. Taamal jooksis must vilgas koerake. Vaibakloppija pidas suitsupausi. Mu käe otsas kriiksus mõtlikult ämber.

Kaevu juures polnud kedagi.

Kes seal olema pidigi?

Sõrm põse alla toetatud, vaatas Ivi tõsiselt, kuidas ma vett pumpan. Kriiks, kriiks, kriiks, häälitses kaev. Tsah, tsah, tsah, sosistas vesi ämbrisse langedes. Rohi oli väga roheline, väga märg, rohi sätendas päikeses. Mu musklid liikusid teokas rütmis, mu suu oli asjalikult kokku surutud, aga midagi polnud parata — tundsin, et veel hetk, ja kohe nöörib mu kurgu härdumusklomp. Neelatasin, võitlesin mehiselt. Ma vihkasin romantikat. Kõik oli selge, kõik oli juhtunud, milleks veel romantika? Romantika aga hõljus iga puu ja põõsa taga, romantika ukerdas kastepiiskades, romantika säras eemal ja kõrgel, suurte majade kaugetes akendes. Ma kartsin enda pärast. Ma kartsin Ivi pärast. Äkki ei pea ta vastu, äkki ütleb ta naiselikule nõrkusele järele andes midagi ilusat ja romantilist? Neetud romantika — nüüd ta haigutas ja ütles magusa häälega «mäu». Romantika astus avalikult meie poole, saba püsti, silmis kõikevõitev usaldus.

«Kiss-kiss,» ütles Ivi ja kükitas maha. Ma rahunesin. See polnudki romantika, see oli ainult kassipoeg. Loom laskis ennast natuke aega silitada, kurrutas siis asjalikult ja sibas minema. Kohe hakkasid põõsastes lärmama varblased.

Ivi vangutas pead, vaatas siis minu poole, vaatas ämbrit, mis oli ammu ääreni täis ja millest vesi üle voolas, tõusis, tõstis ämbri eemale, lükkas varbaga kingad jalast, vaatas ringi ja käsutas lõbusalt:

«Pumpa veel!»

Panin mängu kogu oma jõu. Ivi viiksus tasakesi, ent kannatas välja. Kordamööda torkas ta jalad pahiseva vee alla. See oli ilmselt väga külm, jalalabad tõmbusid kohe punaseks.

Siis hüppas ta eemale, vaatas veel kord ringi ja tõmbas kleidi üle pea. Selle all polnud midagi. Aga ma ei jahmunudki. Julgelt ja rahulikult astus Ivi kaevu juurde tagasi, kummardus ja hakkas ennast pesema. Mõne hetkega tõmbus ta üleni roosaks, ta juustel ja kõhul lõid sätendama veepisarad, ta viiksus läbi hammaste, viiksus, halises ja naeris, temas polnud midagi liigset, häirivat, ebaloomulikku, alasti olla tähendas talle loomulik olla, nii mulle näis, nii mulle viirastus, ma pumpasin endale armu andmata, ma võitlesin härdumuse ja romantikaga, aga siis haaras ta kusagilt käterätiku, niisiis oli ta kohe teadnud, kuhu me läheme, ennast hõõrudes vaatas ta mulle silma, huulil naeruvõbelus, silmis sinakas uduloor, mina aga oskasin nüüd sellest udust läbi vaadata, ma teadsin, et mind ootab ees hulk katsumusi, õnnetusi, vapustusi, aga ma ei pööranud pilku, ma naeratasin talle vastu.

Jälle tuli see irreaalne tunne — oleme planeedil ainult kahekesi. Tema ja mina. Õpime teineteist tundma, õpime omavahel rääkima, õpime teineteist vaatama.

Kõik oli täiesti uus.

Samas aga märkasin, kuidas ühes kauges ja kõrges aknas midagi muutus, kuidas see päikeselõõska pildudes lahti lükati, kuidas aknale ilmus mehekogu. Mehel oli mingi ese käes. Ka see kiiskas päikesest. Binokkel? Ivi märkas mu muutunud pilku, vaatas üle õla ja kehitas siis õlga.

«Mõtelda,» sõnas ta rahulikult. Ent kummardus siiski kleidi järele. «Nüüd sina.»

Riietusin vööni lahti. Ivi asus pumpama. Vesi oli tõesti jäine. Kükitasin maha, tõmbasin kopsud õhku täis, sukeldusin sügavalt jugade alla. Mul oli tahtmine koleda häälega appi karjuda. Aga ei, see poleks sobinud. Kõik oli teisiti. Kõik oli uus, puhas ja etteaimamatu. Vesi kõrvetas mind, vesi märgistas mu igaveseks ajaks ära. Mitte asjata ei ristita paganaid veerituaaliga. See jätab väga sügava mulje.

Hüppasin püsti, hing kinni, keha uus.

Siis hakkasime koju minema.

Koju?

Üle kraavide ja punavalgete tõkketaradega rikutud märja tänava minnes meenus mulle midagi. Meenus ja ununes samas.

Koju, mõtlesin ma uuesti.

Aga kodu oli äkki väga muutunud mõiste. Ühes trepikojas asus kaks korterit, mõlemad piisavalt mugavad, mõlemas

omad lõhnad ja saladused. Aga kodu, mida see nüüd pidi tähendama?

«Tead sa,» ütles Ivi äkki. «Tead, ma pean sulle siiski üht asja tunnistama. Saagu siis, mis saab. Kui ma tulin sinu käest suitsu küsima, eks... Siis polnud mul vähimatki mõtet, et... Saad aru? Ma ei saanud lihtsalt ise välja minna. Ma ootasin kedagi... teist. Mõtle nüüd minust, mida tahad. Aga jumal tänatud, see jäi tulemata... Nüüd ei oota ma kedagi. Kui ehk üks... Ära tee sellest mingeid järeldusi. Kõik on niigi liiga äkiliseks muutunud. Tahad sa midagi ütelda? Ära parem ütle. Palun, ära ütle. Kell on ju alles kuue ligi...»

Kui me oma maja ette jõudsime, märkasin ma eemalduvat Allan Rüütlit. Ta astus omaette, kergelt longates, ilmselt polnud ta meid märganud. Aga maja nurgani jõudnud, pööras ta pead ja viipas kergelt. Seda viipamist võis mitmeti mõista, seda võis ka juhuslikuks liigutuseks pidada. Siis oli ta kadunud.

«Tunned sa seda meest?» küsisin ma.

«Natukene,» ütles Ivi. «Ta elab kusagil meie trepikojas. Tal on põnev nägu. Muide, ta on mulle paari või kolme inimest tutvustanud. Aga mis ta enda nimi on, seda ma ei mäletagi.»

«Allan Rüütel.»

Sõitsime üles. Astusime trepikotta. See oli tühi, vaikne, lõhnas tolmu ja niiskust saanud raudbetooni järele. See koda tegi meid nõutuks. Vasakule jäi Ivi uks, paremale minu oma.

Ivi pigistas kergelt mu kätt ja sosistas üllatunult:

«Vaat kus lugu... Kuhu minna? Siia või sinna?»

Äkki ja täiesti ülekohtuselt meenus mulle kamm. Ei, ma ei tahtnud praegu veel sinna rohelisse tuppa. Ma oleksin seal võib-olla rahutuks läinud. Ivi näis kohe kõigest aru saavat, ta hammustas huulde, pigistas veel kord mu sõrmi ja ütles:

«Oota.»

Panin ämbri maha ja vaatasin imestusega, kuidas ta voolumõõtjate juurde astus, kilbiukse avas ja siis rahulikult mitu automaatkorki sisse vajutas. Mina poleks selle peale tulnud. Mina oleksin veel mitu päeva muretsenud ja kannatanud, elanud küünlavalgel ja ajamata habemega.

Siis läksime minu korterisse, panime veeämbri kööki, pidasime aru, keetsime uue laari kohvi, viisime kõik majaliku kandikuga magamistuppa, heitsime pikali, suudlesime ja hakkasime patjadele toetudes kohvi ning konjakit juma.

«Ah, olgu mis on, meil on siiski vähemalt nädal aega,» lausus Ivi millalgi. Ta hääles väreles mulle uudne noodike. See oli meeleheide.

Lülitasin taskuraadio sisse. Tuppa voogas vaikne sving. Lamasime, silmad laes, otsekui midagi oodates.

Võib-olla üürikest und.

Võib-olla lahendust.

«See on lihtsalt häbi, kui vähe aega me tegelikult tuttavad oleme, ainult mõned tunnid...» sosistas Ivi uniselt. «Oleks mõni kuugi. Oleks kas või nädal. Kuidas ma tohin praegu üldse nii rõõmus olla? Häbi, häbi...»

Nüüd sain aru, mida me tegelikult ootasime — aja möödumist.

Millalgi kuulsin uksekolksatust. Aga see ei puutunud minusse. See võis olla Ollar Otset. Võib-olla aga Helen. Helen... Võpatasin sisimas. Jumal tänatud, et polnud juhtunud seda, mida see tüdruk oli tahtnud. Kuidas saaksin ma siis veel niimoodi lamada ja aja möödumist oodata? Aga ei, juba näis mulle, et aeg on hakanud äkki liigagi kiiresti liikuma. Alles oli ta seisnud, nüüd tiksus ta äkki kõikjal — Ivi randmel, minu öökapil (keegi meist oli äratuskella üles keeranud), svingirütmis, mu enda oimudes. Aeg tassis mind ja seda naist oma turjal karistuste ja katsumuste poole. Aeg oli nagu sõge vaal keset ookeani, meil polnud enam tema seljast pääsu.

«Ah, mis sa tühja muretsed,» sosistas Ivi äkki. «Mina sulle tüliks ei hakka. Ma olen juba päris vana naine, mis sa mõtled. Kui tahad, unustame kõik... Mõtle nüüd ise, mõtle — ega sina ole esimene mees maailmas, kes on võõra naisega öö veetnud. Eks ju?»

«Oleks ta võõras,» ütlesin ma karedalt. «Ei ole ju. Ma kohe tunnen...»

«Tõesti? Kas tõesti?» Ta surus end korraks tihedalt minu vastu. «Pst. Ah, kulla inimene, sa ei tea minust ju mitte midagi. Ei, ei, ma ei kavatse sulle halbu üllatusi valmistama hakata... Ma mõtlen, et tegelikult pole ma kuigi halb inimene. Usu mind. Mu maneerid... need pole, jah, suuremad asjad... Pst.»

Ma ei saanud temast kuigi hästi aru. Tõusin küünarnuki najale, võtsin tassi, rüüpasin jahtuvat kohvi, vaatasin talle otsa. Ta silmis vilkusid kavalad sädemed.

Samal hetkel koputati magamistoa uksele. Vaikselt ja vabandavalt. Aga sama hästi võinuks sinna ka saapaga viru-

tada. Mis seal vahet. Hetkeks tundus mulle, et saan halvatuse. Siis tahtsin aknast välja hüpata või voodi alla pugeda. Aga ei, need asjad ei tulnud kõne alla. Võtsin ennast kokku. Katsumused olid niisiis alanud. Ülekohtuselt vara, seda küll. Aga mis seal vahet, millalgi pidid nad niikuinii tulema. Nüüd huvitas mind ainult see asjaolu, kes võis seal ukse taga seista? Ega ometi tõesti Taimi? Ei, see polnud võimalik. Tema see olla ei saanud, tema turniire pooleli ei jätnud.

Akna taga sinises taevas libises mööda hõbedane lennuk.

Ei, Taimi see pole, mõtlesin ma veel kord. Siis tõmbasin teki kurguni, vaatasin Ivi poole, ta oli silmad sulgenud, ta suunurgas püsis millegipärast muigekurd, miks ka mitte, mõtlesin ma ja hüüdsin rahuliku häälega:

«Palun!»

Uks avanes. Tuppa vaatas mu ämm Dagmar.

«Udo,» ütles ta kartlikult, «tohin ma sind korraks paluda?»

30.

Kui ma mõne minuti pärast elutuppa astusin, istus mu ämm tugitoolis. Sulgesin hoolikalt ukse. Panin käed seljale. Jäin ootama. Olin kõigeks valmis.

«Istu ometi, Udo, miks sa seisad?» lausus Dagmar mind üle prillide vaadates. Need olid suured ekstravagantse kujuga prillid, mis imekombel püsisid ta väikesel ninaotsal. Ma ei osanud ämma ilmest midagi välja lugeda. Ma ei tahtnudki sealt midagi välja lugeda.

Oleks see kõnelus juba kiiremini mööda, mõtlesin ma.

Siingi, selles suures toas, lõõmas ühes nurgas hele hommikuvalgus. Kõik oli just nii, nagu ta oli. Mõneti koomiline. Mu ämm, mu ämm, mis tõi su siia, mis tuul sind tugitooli kandis, mõtlesin ma ja märkasin, et see käis mingis klassikalises värsimõõdus. Hakkasin ma hulluks minema? Ma polnud elu sees luulet harrastanud. Süütasin sigareti. Käsi värises natuke. Mul oli jube ja lõbus.

«Udo, sa oled hakanud varahommikuti suitsetama?» imestas Dagmar.

Ma vaatasin talle otsa, mul oli jube ja lõbus, ma tahtsin ütelda midagi viisakat, vagurat, andekspaluvat, aga samas kuulsin, kuidas mu hääl juba teatas:

«Mis sellest siis? On elus raskemaidki patte.»

Heksameeter — või mis ta oligi — voolas iseenesest. Muidugi, see kõlas nagu huligaansus. Aga ma ei saanud midagi parata. Mul polnud aimugi, kust see rütm oli tulnud.

Dagmar vaatas mind. Talle tuli au anda, ta ei näidanud millegagi oma jahmatust välja. Ta ütles hoopis:

«Paku õige mulle ka üks sigaret... Ei, mul on endalgi.»

«Ka sina, Dagmar? Mis ajast need sul kombed?»

Mu lõug hakkas vabisema.

«Rahune maha,» ütles ämm osavõtlikult. Ta kohendas prille, süütas sigareti. Tal oli tulemasin.

«On sul siin toas tuhatoosi? Näe, koguni kaks... Tohin ma seda kasutada?»

«See sinine sa lahkelt aga võta,» alustasin ma, endal juba nutumekk suus. Ma ei tahtnud niimoodi rääkida, ma ei tahtnud tegelikult midagi rääkida, aga värsimõõt oli minust üle. Nutta või naerda?

«Ah, jäta nüüd ometi,» ütles Dagmar.

Ta toon oli peaaegu malbe, selles ei peitunud mingeid õelusi ega pingeid. Hingasin sügavalt sisse-välja ja muutusin siis äkki piisavalt rahulikuks.

«Kuida aiapidamine edeneb, Dagmar?» küsisin ma paari minuti pärast, kui olin veendunud, et «heksameeter» on mu rahule jätnud. Muidugi, ega seegi küsimus polnud teab kui asjakohane, aga ta kõlas siiski enam-vähem normaalselt.

«Pole viga... Õunu saab tänavu vähe, aga mis parata. Ega aastad pole vennad.»

«Jah, ega aastad pole vennad,» tähendasin minagi.

Vaatasime teineteisele otsa. Mis jutt see küll oli, mis asju me arutasime?

«See õine äike tegi lilledele liiga,» ütles Dagmar. «Kas linnas oli ka äike?»

«Kohutav.»

«Hea küll, Udo...» ohkas Dagmar nüüd. «Ma näen, sa oled närviline ja väsinud. Ma katsun lühidalt teha. Muidugi, ma olen natuke häiritud ja üllatatud. Aga see pole ju otseselt minu asi. See pole minu elu. Ja nüüd ma siis küsingi — kuidas sa tahad? Tahad, et see seiklus jääks omavahele? Ma saan sinust isegi aru, naljakas küll... Mis sa vaatad? Või polegi see seiklus?»

Vaatasin teda pikalt ja jahmunult. See paksude säärtega vananev naine, suured kohatud prillid ninal, minu ämm, minu naise ema, minu tütre vanaema. Millist mängu siis tema nüüd mängis? Kui nii võtta, siis ei tundnud ma oma ämma ju

sugugi. Me olime kümne-aasta jooksul umbes tuhat käibefraasi vahetanud. Mõnikord olin endal tajunud ta seiravat pilku. Küllap oli ta aastate jooksul minust mingi oma pildi loonud — nii, nagu mina temastki. Jah, kui meie tuhat fraasi ritta panna, ei oleks seda rohkem kui mõnikümmend tihedat masinakirjalehekülge võrdlemisi seosetut jada. Nii see inimeste vahel käib, sugulaste vahel aga eriti. Kõik tundub niigi selge olevat. Nüüd tekkis mul kõrvetav vajadus teada saada — mis inimene see Dagmar tegelikult on?

«Ma ei tulnud ju sinu järel nuhkima, helde taevas,» ohkas Dagmar. «Usu vähemalt seda. Sa tead ju, et meie kandist käib linna ainult kaks bussi, ja esimene tuleb hirmus vara. Astusin ainult korraks sisse, muud midagi. Tõin sulle natuke varajast kartulit ka. Need on köögis...»

«Ah nii... Suur aitäh,» mõmisesin ootamatu haigutuse saatel. Ei, ta jutt ei saanud olla siiras. Siin pidi olema mingi kius taga, siin pidi peituma lõks. Ta mängis minuga. Sest ei saa ju olla, et kõik inimesed käituvad teisiti, kui sa neist eeldad. Kuhu jäid tüli ja pisarad? Tüli ja pisarate asemel oli seni käinud rahumeelne suitsutund, kui jaburad värsid maha arvata.

Olin väsinud, aga ma ei tohtinud valvsust kaotada. Tahtsin, et kõik saaks ühele poole, tahtsin tagasi magamistuppa Ivi juurde. Tahtsin ütelda — mine minema, ämm, mis me ikka räägime.

Dagmar aga suitsetas võrdlemisi oskuslikult. Nägin, et ta valmistub midagi ütlema. Mis siis ikka. Eks temalgi olid omad õigused.

Aga ta ütles hoopiski midagi ootamatut.

«Seda oli oodata. Seda ootasin ma juba ammu. Rumal küll, aga ma ei saa sulle midagi ette heita. Jah, ma räägin oma tütrest. Tütardest, kui täpne olla. Eks Tiiu ole ju samasugune.»

«Kes... milline... anna andeks... ma ei saa hästi aru, millest sa räägid?»

«Küll sa saad. Tead, Udo, mul on sulle üksainus palve — kui see elu siin majas liiga keeruliseks läheb, saatke laps minu juurde maale. Tema pole ju milleski süüdi.»

Jah, mul on laps, mõtlesin ma. Jah, mul on naine. Mul on ka ämm. Mul on paradoksaalne ämm. Ja muide, ma tahan vist magada.

Aga samas teadsin ma, et pean ämma vastu aus olema. Ta oli selle ära teeninud.

«Tead sa, Dagmar... Ma rääkisin sinuga enne nagu trubaduur. See tuli ehmatusest, usu mind. Ma mõtlesin korraks tõesti, et see on Taimi... Ah, ma ei tea ju veel midagi. Mitte midagi,» ütlesin ma vaevaselt. Mind piinas närviline vajadus haigutada.

Ämm pani käed sülle. Sigaret tossas otse ta nina all. Prillid olid kukkumise äärel. Ta muigutas suud. Ta hääl oli hale.

«Muidugi on mul kahju,» ütles ta. «Aga seda oli oodata. Oh, seda ootasin ma kõik need kümme aastat... Võl enamgi? Mul on sulle veel üks palve — kui sa Taimist lahutad, tule ikka mõnikord mind ka vaatama.»

«Mida sa räägid? Kas ma... pean lahutama?»

«Minu meelest jah. Ma jõudsin seda naist näha. Ta on Taimist parem. Ainult... kui palju ta sinust vanem on?»

«Kust sa seda tead?»

«Ära päri...»

«Kaks aastat. Vist. Ma ei teagi täpselt.»

«Ah nii? Noh, see vahe on tänapäeval tühiasi.»

«Seda küll,» kinnitasin ma.

«See on isegi moes,» ütles ämm.

«Ah nii...»

Millest me räägime? Miks me räägime? mõtlesin ma ahastusega.

«Kas sa eilset lehte lugesid?»

«Eilset? Vist mitte. Mis päev täna üldse on?»

«Kolmapäev.»

«Ah nii.»

«Eilses lehes seisis, et Taimi on teisel kohal.»

«Ah nii...»

«Sa pead ennast vist hakkama tööle sättima? Ei tea, kas ma tohin kööki minna? Keedaksin seal kohvi ja teeksin paar võileiba.»

«Kohvi olen ma juba joonud, tööle ei lähe enne esmaspäeva, mul on... loominguline nädal,» ütlesin ma. Ja haigutasin seejärel laia suuga. Ma ei peljanud enam ämma. Ta mõjus isegi kuidagi lohutavalt. Kuigi kõik oli järjekordselt valesti või vähemalt mitte niimoodi, nagu olukord oleks ette näinud. «Ah, Dagmar, sa ei tea ju pooli asju. Meil pole juba viis või kuus päeva tilkagi vett... See on kõik asjad hirmus teravaks ajanud...»

«Noh, mine, mine... Ma ei pea sind enam kinni. Aga mõtle sellele, millest ma rääkisin.»

«Millest... Ah jah. Pean meeles.»
«Udo...»
«Jah?»
«Mis ta nimi on?»
Kõhklesin, ukselink tihkelt peos.
«Ivi,» ütlesin siis tasa.
«Noh, olgu,» ütles ämm ja vajus norgu. «Mine, mine... Ma talitan köögis vaikselt. Ja tunni-teise pärast lähen välja. Siis tehakse poed lahti. Putukamürki on tarvis ja veel üht-teist... Mine.»
Sulgesin aeglaselt elutoa ukse.
Seisatasin peegli ees. Näitasin endale aeglaselt keelt. Keel oli pikk ja valge. Tundsin, et olen vintis ja unine. Tead, Ivi, ma olen vintis ja unine, tahtsin ma ütelda. Ohkasin ja astusin magamistuppa.
See oli tühi. Tühi, kõle, päikesest poolitatud, liiga korras. Ivi oli läinud. Mind valdas vaikne ahastus.
Puhas, õhutatud, igav tuba — äkki pole midagi olnudki? Äkki olin ma asjata ämmaga avameelitsenud? Äkki oli see kõik vaid kuri nali, tige tuju?
Vahtisin nüri paanikaga toas ringi, kuni märkasin padjale asetatud paberilehte. Haarasin selle pihku. Paberile oli punase viltpliiatsiga kirjutatud:
«Lõin kartma, lasksin jalga. Kuid ära muretse, eks? Kui soovid, helista kell 12 minu ukse taga. 3 korda, et teaksin kindel olla. I.»
Härdalt uurisin käekirja. Selles domineerisid suured ja selged *a*-d ning *o*-d. Ma ei osanud sellest midagi järeldada, ent need *a*-d ja *o*-d hakkasid mulle kohe meeldima. Siis taipasin, et kella kaheteistkümneni olen ma üksindusse määratud. Ei saanud ma ju seda ämmale pihtima minna. Aeg jäi jälle seisma. Kuidas teda tagant kiirustada? Kallasin endale konjakit, viskasin pikali ja jäin und ootama. Väsimus oli küll suur, aga und ei tulnud. Köögist kostis ettevaatlikku toimetamist. Rähklesin küljelt küljele, aga alles teise konjakipitsi järel jäin tukkuma.
Aga üsna varsti äratas mind röövellik uksekell.
Viskusin püsti. Päikeselaik oli lahkunud, tuba tundus võõras, pea tundus võõras, kõik tundus võõras.
Vaatasin kella. See tiksus valjult ja vaenulikult. Kell oli täpselt üheksa.
Uksekell röögatas uuesti.
Uneuimas tuikudes tatsasin esikusse.

Peeglis vaatas mulle vastu talumatult juhm nägu.
Kellatirin voolas minust üle nagu rahesadu.
Seisin selles rahesajus, mu õlad vajusid kössi, mingi tobeda hetke vältel kahtlesin kõiges — äikeseöös, Ivis, ämmaski. Äkki olin ma kõike ainult unes näinud? Nii see allakäik algab, halli janutajaelu kirgastavad vaid seiklusküllased unenäod... Kuidas edasi olla? Avada uks. Keda me ukse taga näeme? Ollar Otsetit, kuulsat naabrimeest.
Naabrimees hoidis kaenlas tsinkämbrit.
«Mul on jube piinlik, Udo, usu mind,» ütles ta sisse astudes, keerulisi lõhnu levitades, ringi vaadates, ämbrit mudides. «Aga tead, elu on mõnikord hulga hullem kui kreissaag. Mitte kuidagi ei saa jalgu maha. Säh, ma tõin sulle selle ämbri ära. Nüüd oleme klaarid. Anna andeks, kui saad.»
«Ah jah... No kuule, mis sa muretsed...» pobisesin vastu.
Ta vaatas mind ülalt alla. Tema oli väsinud vägilane, mina unine väikemees.
«Ega sa ei maganud?» küsis Ollar nüüd taktitundeliselt.
«Ei, ei,» hakkasin kohe vaidlema.
«Anna andeks,» ütles Ollar. Ta tammus jalalt jalale, viivitas, siis küsis raskelt ohates ja häbelikult:
«Kuule, on sul midagi...»
Sain aru. Nooksasin sõnatult.
Varsti istusime köögis, poolikud pudelid ees. Uimasusest hoolimata olin taibanud ka veinipudeli kapi tagant üles otsida. Ollar Otset oli liiga kogukas mees, teda ei tasunud narrida.
«Elu on nagu kreissaag. Teeme äkilist,» ütles Ollar, kallas teeklaasid täis, pool veini, pool konjakit, me jõime selle segu nägu krimpsutamata ära.
«Küll on janu,» ütlesin ma.
«Seda küll,» kinnitas Ollar.
«See kuradi janu. Ma hakkasin alla käima, ausalt,» ütlesin ma.
«Ah, mis sa räägid,» lõi Ollar käega. «Mina käin juba ammu alla. Ausalt. Ma pole elu sees nii palju joonud kui siin, selles linnaosas. Millest see tuleb? Mis siin viltu on? Midagi on... Naine läheb tööle, mina jään põõnama. Pärast lähen jalutan majade vahel. Kõik on tühi ja lage. Kõik on südalinna või kuhugi läinud. Mis muud, kui astu poodi või õlletarasse. Siin on säärased tempod ja vahemaad. Õigel mehel ei jäägi siin muud üle kui ennast täis juua.»
«Ah nii? Kuule, siis pean ma jälle ruttu ametisse minema.»

«Täna või?» muigas Ollar.

«Täna...»

«Seda ma sulle räägin. Nii ütlen ma endale igal hommikul: täna ei lähe ma kusagile, homme vaatan ringi... Mis sul on?»

«Ma olen vist purjus?» ütlesin ma kaeblikult.

«Pole sa midagi,» tõneles Ollar. Süütas sigareti ja jätkas: «Tead, mida ma sulle räägin. Seda pole ma kellelegi rääkinud. Kellega ma siin üldse rääkida saan? Mõla ajada, seda küll... Tead, Udo, mul on tegelikult häbi niimoodi elada. Aina pahandused. Raili ei räägi minuga peaaegu üldse. Kas see olen üldse enam mina? Aga mu janu on lõputu. Janu, janu... Nii ma siis kõnningi mööda õllekaid ja poetaguseid, endal lips ees... Kas sa tead, ausalt öeldes pole ma juba kaks aastat kusagil tööl käinud. Kellele ma seda julgen ütelda? Sulle ütlen, vaata, et sa suu pead... Kuradi raske on olla Otseti Oll, usu mind. Ma olen nagu prostituut, ausalt.»

«Mis asja sa jamad,» viibutasin ma sõrme. Ta jutt läks mulle hinge, kuigi järg kippus käest kaduma.

«Kuula, ära vaidle. Noh, meestel on nagu mõnusam Otseti Olliga tina panna. Pärast... Ah, mis me sellest räägime. Noh, ega mina süüdi ole, et ma kunagi mõned kõvad poisid mati peale selili väänasin. Kurat, sellest on ju pool elu möödas, nemad aga — räägi, Oll... Mida ma räägin. Endalgi meelest. Kõik puha mälestuseudu. Tead, mis mul kevadel juhtus? Raili saatis poodi leiba tooma, kurat, ma sain kahe nädala pärast koju tagasi... Muudkui räägi, Oll, räägi... Tulin koju, leib kotis. Sain sellega vastu pead. Leib oli kõvaks läinud...»

«Ausalt, jah?»

«Millal ma enne valetanud olen?» küsis Oll. «Ämbri said? Said... Nüüd sätin niimoodi, et öösel ikka kodus oleks... Aga see teeb ka Raili närviliseks. Mine tea, mis see parem on... Kurat, ma pole õieti maganudki, küll hakkab sarvede vahele! Teeme veel ühe janu?»

«Teeme.»

Jõime.

«Sa oled täitsapoiss, Udo. Ma olen igasuguseid mehi näinud, ma tean, mida räägin.»

Ollar kummardus kingapaela kinni siduma. Ja samal hetkel kärises ta särgiselg puruks.

«Jälle... Küll ma Raili käest oma obaduse saan... Kuule, on sul pisut...»

Sain aru. Noogutasin flegmaatiliselt peaga. Puserdasin taskust mõned rahapaberid välja ja näitasin talle.

«Tuleb jälle tarasse minna,» ohkas Ollar.

«Tuleb minna,» ohkasin mina.

Siis seisime juba koridoris.

«Oota mind üks hetk, ma lähen vahetan toas särgi ära. Annaks jumal, et Raili oleks välja läinud. Aga vaevalt...»

Raili oli kodus. Kuulsin ukse taga ta karmi häält.

«Juba jälle? Kuhu nüüd? Särki? Kust ma sulle võtan? Ja kuhu sa teise ämbri oled pannud, ma tahtsin poisid kaevule saata?»

«Kust mina tean... Ei, ei, kuule, ole nüüd tasa, nüüd tean küll, mul läks meelest ära, tead, naabrimees oli hädas, Munaku-poiss, tead küll, ma laenasin talle, piinlik ka, kui teine küsib...»

Mul oli ükskõik.

Natukese aja pärast sammusime läbi päikesekirka mikrorajooni õlletara suunas. Käed taskus, pead maas. Majanurkade tagant vuhises meile vastu sooje tuulehoogusid, mul oli tunne, et see on aeg ise, mis meist läbi voogab. Kusagil mürises muruniitja. Seegi heli meenutas mulle ajavoolu.

Siis jõudsime kohale. Taras tundus midagi erakordset lahti olevat. Mehi oli palju, nende näod olid habemeorases, silmad punased, nad olid kistult lõbusad või rilakad. Räägiti öisest äikesest, öistest hirmudest, öistest janudest. Meie ümber seisis trobikond tuttavaid. Nad laulsid rämedalt vana laulukest:

«Tilk
ja tilga järel tilk...»

Naersid ja alustasid uuesti:

«Tilk
ja tilga järel tilk...»

Aeg kulges, tõttas, märatses. Kord vilksatas tumedal meestefoonil Maimu kirev kleit. Kusagil kaugemal välgatasid koolivend Valeriani ahned ja kadedad silmad. Ümber aga sumisesid ärevalt mu poolehoidjad. Ringlesid kannud, ringles raha, keegi lippas alatihti poodi, janul aga polnud lõppu. Midagi joodi. Midagi räägiti. Midagi toimus. Ja jälle andsin ma oma hea naabrimehe, oma uue sõbra Ollari soovitusel kellegi kätte paar rubla. Pea kohale oli tõusnud kuum päike.

Tilk, ja tilga järel tilk, tilk, ja tilga järel tilk...

Äkki hakkas üks mees kõnet pidama. Kätega vehkides

kisendama. Ta kannust lendas punaseid veinipritsmeid. Teda sihtisid punased pilkavad silmad.

Kõne kõlas niimoodi:

«Mehed! Inimesed! Kaaslinlased! Õnnetusekaaslased! Ma räägin teile! Ma ütlen teile kohe! Asi on selles, et ma olen teid uurinud. Ennast ka. Tõsi küll, kõik on alles algusjärgus, mitmed suundumised veel välja selgitamata. Aga üht võin ma juba nüüd kinnitada — te olete täiesti valel teel! Teil on janu, ma saan aru, aga see on vale janu! Ausõna, uskuge mind! See pole see janu! Säärase janu kustutamise kätte on aegade vältel hääbunud palju suuri ja väikesi inimgruppe, uhked indiaanlased kaasa arvatud! Mis asja te naerate, kui ma teile tõtt räägin? Ausalt, te peate mind uskuma, see on terava vaatluse tulemus, mis ma räägin! Andke mulle aega, ja ma tõestan seda kirjalikult! See kõik lõpeb enneaegse hääbumisega ehk lihtsalt surmaga! Vääritu surmaga! Uskuge mind! Inimesed, mehed, kaaslinlased, käige kaevul! Otsige üles kaevutee, käige seda varasel hommikutunnil, peske ennast külmade jugade all, kustutage seal oma janu! Ärge jooge neid odavaid ja tooreid jooke, neil on inetu tagamõte — alandada meid kõiki! Need joogid teevad teid jõhkraks, uimaseks, tooreks ja rõvedaks, kuulete! Ärge kaotage oma inimväärikust! Ärge kaotage oma meheväärikust! Ärge seadke oma väärikust sõltuvusse kaubandusvõrgu plaanitäitmisest! Meie linn on selleks liiga pisike, paarkümmend säärast õlletara võivad meie linna salakavalal moel hävitada! Muidugi, hetkel teen ma kaasa, sest ma olen meeleheitel, olen purjus, olen hingesegaduses, aga ma lahkun siit, et siia mitte kunagi tagasi tulla. Järgige mu eeskuju; ignoreerige neid odavaid paiku, kus haiseb uriini ja allakäimise järele!»

«Aga paneb!»

«Huumor, raisk!»

«Pull mees, ma ütlen, ise väike ja kiilakas, ma ütlen, aga kus on kõri!»

«Mis asi see uriin on, onu?»

«Teeks talle kitli peale, ehk jääb vakka?»

«Ei see jää, see on vist nii kõvasti teadust pannud, et läks lolliks kätte!»

«Sai päikesepiste!»

«Ha-ha-haa!»

«Ho-ho-hoo!»

«Teie janu on vale!» kriiskas kõnemees.

«Ja kas sinu oma on õige?» küsiti mõnitades.

«Ma juba kinnitasin, et ka mina olen allakäimise äärel!» hüüdis kõnemees, luksatas ja jõi seejärel ahnelt midagi punast, rasket, toorest.

Seejärel võeti oraatoril ettevaatlikult, aga kindlalt käe alt kinni. Oli ka paras aeg. Mees taltus. Ta juhatati õlletarast välja. Koolivend Valerian näitas talle rusikat. Jälgisin teraselt mehe minekut, ent nägin millegipärast ainult ta püksisääri ja sandalette. See tekitas minus hämara kahtluse. Tara taha jõudnud, kõneleja selle najale toetanud, ütles tuttav mees talle kaastundlikult ohates:

«Elu on nagu kreissaag. Oskad sa ikka koju minna, Udo? Kui vaja, võin ma sind saata.»

«Mis kell on?»

«Saab kaksteist.»

«Sul on väärt kell.»

«Mis me sellest.»

«Ikka on väärt kell. Ma olen vist päästetud.»

«Kuule, jube piinlik lugu, aga... ehk laenad mulle ühe kolmeka? Kui sa muidugi saad. Esmaspäeval maksan ära. Ausalt. Mul on tegelikult üks väike haltuuraots Rutoffi Volli juures, ma näitan lastele võtteid, saad aru.»

«Mis võtteid?»

«Ah, topeltnelsonit.»

«Selge. Palun, siin on sulle kümme rubla. Sa oled täitsamees, Ollar. Sa päästsid mu lintšimisest.»

«Ah, mis me sellest... Tahad, ma saadan sind?»

«Pole vaja. Kuule, mulle teeb üks asi muret. Saad sa mulle ausalt vastata?»

«Püüan.»

«Kas minusugune konnanägu võib ühele kenale naisele meeldida?»

«Naiste maitsed on äraarvamatud. Aga ausalt öeldes mina nende probleemidega ei tegele.»

«Mina ka mitte, ära arva. Kuule, mul on veel üks küsimus... Ütle, kas see loll, kes ennist kõnet pidas, olin tõesti mina?»

«Noh, kuidas sulle üteldagi... See oli vist su parem mina. Ha-ha-haa... Ega sa ei solvu? Kuule, ega sa midagi valesti ka ei rääkinud. Koht oli sutsuke vale, aga see on teine asi. Sa pole selle asjaga veel päriselt harjunud. Eks iga asi tahab harjutamist. Peale selle see kohutav palavus ka.»

Ja Ollar pühkis näitlikult higi. Ta nägu oli tõesti märg.

«Varsti kaksteist,» ümisesin mina. «Siis olen ma pääsenud.

Vaata lugu, kuidas asjaolud kõik ühte jooksevad... Siis pole muud kui minna. Tagasi vaatamata. Ja mitte uksega eksida. Kolm korda kella lasta... Kus on kodu, vaat milline konks. Katsu sa nüüd õige uks leida. Tead, Oll, mind ootab tegelikult üks daam, aga ma palun sellest mitte kellelegi rääkida. Kui räägid, löön su nina üles.»

«Seda ma usun,» vastas legendaarne maadleja siiralt. Patsutas mind õlale ja kadus.

Veel natuke aega seisin ma plangu najal. Pea kohal rippus hõõgav päike. Mõtlesin, et see teeb mulle ja mu planeedile liiga. Katsusin murelikult kukalt. See oli sagrine ja tulikuum.

31.

Arkasin millalgi, ärkasin kusagil. Avasin üheks hetkeks silmad ja sulgesin need taas. Arvasin mõistvat, kus ma viibin. Rohelises toas, kus siis veel. Siia saigi ju tuldud, eelnevalt kolm korda uksekella tiristatud... Kõik näis korduvat: nagu kunagi ammu, mitme pika päeva eest, oli mul siin toas ärgates jälle külm, kurb ja janu.

Pea valutas. Toas jalutas tuul. Tuul sahistas mööblis. Ka selg valutas. Diivan oli kõvasti kaldu ja konarlik.

Siis rebisin silmad lõplikult lahti. Ja mida ma nägin? Rohelist värelust. Ning läbi selle avarat veepinda, luikesid, sillakesi, lehtlat. Aga kõik asus piisavalt kaugel ja oli seetõttu piisavalt arusaamatu. Tõusin küünarnukkide najale ja jäin töntsi uudishimuga vahtima. Nagu selgus, lamasin mingil kallakul, künkaveerel või kus, mu ümber ja kohal kahises vaikselt sarapik, kõik oli värelev, heleroheline, kullahelgiline, ämblikuniitides, taamal aga sinetas tõesti järv. Sopilistel kallastel kõndis paar-kolm meest, spinningud käes. Luiged osutusid tähelepanelikumal vaatamisel valgeteks koduhanedeks. Aga ikkagi...

Samas kostis pea kohal rabinat. Tõstsin pilgu — okstes sabistas orav. Meie pilgud kohtusid, tema pigipruunid silmad, minu valutav pilk, me mõlemad tardusime ja vaatasime ühe väga pika silmapilgu teineteisele otsa: midagi pärides, midagi aimates. Mina — pidetu, kannatav, inetu ja halvasti lehkav inimene, tema — teokas, karske, otstarbekalt elav loomake, selle salu pärisperemees. Miks sa siin oled, küsis orava pahane pilk. Ah, ära päri, ma ei tea ju seda, vastasin ma hääletult ohates. Kui nii, siis nii, aga vaata, et sa siin midagi segi ei pööra, vaata, et sa oksi ei murra, ütles orav karmilt. Teame

sinusuguseid, lisas ta. Oh, orav, niikuinii ei mõista sa mind, mõtlesin ma kurvalt. Lase mul olla, lase mul lamada, lase mul surra, mõtlesin ma. Orav sai justkui aru, võngutas saba, kätsatas karmilt ja kadus.

Tõusin istuma. Leidsin taskust muditud suitsupaki ja tikud. Sigaretti pahvides püüdsin leida mälus mingeidki pidepunkte rohelise toa ja praeguse asupaiga vahel. Ent need jäid leidmata.

Tuli mul oletada kõige halvemat?

Aga mis oli halb? See mõiste oli kõige minuga juhtunu taustal väga nihestunud asi. Hea ja halb, õilis ja alatu, ilus ja inetu olid hämuses segipuntras.

Ah, milline janu mul oli!

Äkki peatus pilk mingitel oksaraagudel otse mu jalgade ees. Need moodustasid noole. Sääraseid olin lapsepõlves luuremänge mängides ka ise teinud. Nool näitas ülespoole, künkaharja suunas. Nüüd märkasin muudki. Mu külje all oli tekk. Haarasin selle nurkapidi pihku, nuusutasin. Tekk lõhnas tuttavalt. Pealegi oli see tekk roheline.

Aga veel ei julgenud ma midagi uskuda. Olin täielikult pohmeluse, ahastuse ja umbusu küüsis. Janu, milline janu. Vesi, vee, vett, mõtlesin ma. Vesi, vee, vett... Ei, ma ei võinud endale igavesest üksindusest paremat saatust loota. Ma polnud seda ära teeninud. Olin kõiges ja igati alla jäänud.

Vesi, vee, vett... Seal all oli terve järvetäis vett. Nool juhatas üles. Tõusin kõheldes püsti, siis aga hakkasin ülespoole rühkima. Võsa sahises ja praksus, oksad kriimustasid nägu.

Mul ei tulnud kaua ronida. Minuti pärast astusin tillukesele lagendikule. See polnud suurem kui minu korter. Aga siin oli väga soe ning kuidagi pidulikult, säravalt roheline. Ükski kõrreke ei liigatanud siin tuule käes. Lagendikul kasvasid lilled, lillad ja valged, sametised ja hapralt siidised. Lapsepõlves olin osanud neid kõiki nimepidi hüüda. Nüüd tundsin vaid kurekella ja kassikäppa. Siin sumisesid mesilased. Siin lendasid kirjud liblikad. Ja keset lagendikku lamas paljas naine. Käed laiali, üks põlv püsti, puulehed ninal ja silmadel.

Ma tundsin seda naist.

Astusin ebaledes lähemale, seadsin teki naise küljealuse, heleda froteeräti kõrvale ja vajusin kohmakalt istuma. Naine ei liigutanud ennast, ei avanud silmi. Ta oli pruun, ta rindadel ja niudeil polnud valget triipu. Ent mä ei söandanud teda

kaua silmitseda. Ma polnud seda ära teeninud. Kurvalt tõstsin ta käe, see oli lõtv, kurvalt vaatasin ma peeni sõrmi. Sõrmus kiiskas kulda ja rubiini, küünelakk oli kohati murenenud. Selline käsi siis. See käsi oli kolmekümne kolme aastane ja rippus nagu longus viljapea.

Ah, milline kurbus ahistas nüüd rinda.

Ma ei pidanud vastu ja ohkasin.

Nüüd poetus käsi vaikselt, ent otsustavalt mu peost ja langes puusa kõrvale sooja samblasse. Peened sõrmed asusid seda silitama ja paitama, midagi mõõtma, millegi üle aru pidama, liikuma ja kõhklema.

See keha oli kolmekümne kolme aastane. Aga see oli hoitud ja hellitatud keha. Mis oli minul, nigeral ja kandilisel, selle kõrvale asja?

Kurbus pitsitas mu kurku.

Kõik oli veelgi tõsisem, kui ma olin osanud arvata. Jah, kõik oli nii tõsine, et sellel puudus põhjendus. Niisiis istusin, pea maas, hing täis kurbust ja kaotustunnet. Suu täiesti kuiv.

Mida toovad mulle lähimad minutid?

Noole oli ta mulle küll maa peale laotanud... Aga see ei tarvitsenud tähendada midagi erilist. Ei võinud ju oiutut inimest üksinda võsasse jätta. Ka see, et ta siin alasti lamas, ei tähendanud midagi erilist. Nii öösel kui varasel hommikutunnil olin ma kinnitust saanud, et alasti olla tähendas tema jaoks loomulik olla. Ta lamas nüüd neutraalselt ja kaunilt nagu kunstiteos. Nagu skulptuur.

Aeg möödus, mesilased sumisesid, liblikad lendlesid. Viimaks märkasin mingit muudatust ta näos. Hammaste heledat välgatust, nende kiiret haakumist täidlase alahuule külge. Siis tekkis huulile naeratusevine. See oli nagu näojoon. Ma ei saanud sellest näojoonest aru — oli see leebe või irooniline, oli see soe või põlglik. Ja seejärel hakkas ta rääkima, hääl tasane ja ühtlane, silmad endiselt lehtede all, püsiv naeratusejoon huulil ja põskedel nagu selge ilm. Aga mida see ikka tähendas? Ka selge ilmaga on võimalik hukka saada. Kõik on võimalik, kõik... Ka toon jäi mulle tabamatuks. Oli see soe või jahe, oli see mõistev või hukkamõistev.

«Sa tahaksid nüüd igasuguseid asju pärida, aga ei söanda, eks? Ma võin ju niisama ka rääkida... aga on sel erilist mõtet. Ega sul kerge ole... Ja kõiges olen ju süüdi mina. Tulin jultunult su koju... Ja näed nüüd... Tead sa, kõige imelikum selles loos on see, et ka mulle tuli ämm külla... Tead sa, see ajab mulle ka hirmu naha vahele, kui ruttu ja

kapitaalselt me vahele jäime... Asjad on hakanud iseseisvalt kulgema... Asjad ja asjaolud otsustavad kõik meie eest ära... Ja see ei meeldi mulle mitte üks raas... Sa rääkisid, et sinu ämm on paradoksaalne... Sa kordasid seda nagu mingit võidukat või lohutavat refrääni... Ütle, on see tõesti lohutus? Näe, aga minu ämm on triviaalne... Normaalne, tahtsin ma ütelda. Ta hakkas karjuma... Me olime esikus... Jah, sina ka... Mis muud, tuli minema tõtata... Takso peale... Me pidime ju niikuinii järve äärde sõitma... Mäletad ikka?... Ämm tegi, mis ta kohus. Ta karjus minu peale... Loodan, et sõitis edasi, ta oli ju ainult paariks tunniks läbisõidul... Ma ei jaksanud sind kuidagi siia oma lagendikule tassida... See on mu salakoht. Seda ei tea millegipärast mitte keegi. Või ei hooli sellest. Kuule, kas oli väga kole seal puude all ärgata?»

«Ei olnud,» ütlesin ma ruttu. «Seal oli üks orav. Me ajasime juttu.»

«Millest?»

«Ah... Elust või nii.»

«Miks sa... Palun andeks, kui ma seda küsin, aga siiski — miks sa ikka nii kõvasti purjus olid? Ah jah, sa ise ju lubasid.»

«Ära päri.»

«Tead... mul on säärane tunne, et see ei sobi sulle.»

«Kellele see sobib.»

«Ära ütle, mõnele ikka.»

«Ma pole sellega lihtsalt eriti harjunud,» ütlesin ma siiralt.

«Ära harjugi, palun... Aga ei, mis õigust mul sinult midagi paluda on. Olen niigi sulle piisavalt palju pahandust teinud.»

«Kes seda teab.»

«Lohuta ennast sellega, et ka minu asjad on nüüd segi.»

«See ei lohuta... Mul on kahju.»

«Tõesti? Mul küll mitte!»

Ta hakkas äkki naerma ja viskus siis istuma. Asetas korraks käed mu õlgadele, seadis pea viltu, tõmbus samas tagasi, ta nägu oli naerune, silmad...

«Mis me hädaldame! Kell on alles pool kolm! Tead mis, kisu särk seljast, võta päikest ja toibu! Tead sa, minu meelest on siiski täitsa vahva, et... mida sa vaatad?»

«Sa oled kurb?»

«Ei ole, ei ole, kust sa selle võtad? Ma tahtsin ütelda, et täitsa vahva on üsna omaette olla. See kulub meile ära. Kui sa tahad, võid mind suudelda, aga ainult ettevaatlikult, eks?»

Peitsin pilku. Häbenedes, oma rasket hingeõhku teades suudlesin teda ruttu ja kohmakalt.

Ta põrkas tagasi, silmad kissis, pea viltu, juuksed ühele rinnale langenud.

«Õhtul võtan julguse kokku. Õhtul tulen jälle sinu poole. Kuule, aga sa ju kannatad, Udo Munak? Ah, olgu peale... Ma ei tea ise ka, mis see on, tegelikult ei sallí ma joomist silmaotsaski... Ma halastan su peale.»

Ta sirutas käe välja, tõmbas ligemale suure punase rannakoti, haaras sealt tuttava kirelilledega hommikumantli, vaatas mulle korraks uurivalt otsa, viivitas hetke, tõmbas siis hommikumantli selga, keskendus, kõhatas asjalikult ja hakkas kotti tühjaks kraamima. Ta oli ühtaegu tähtis ja abitu nagu noor pruut. Vaatasin võlutult, kuidas linikule tekkisid ilusad võileivad, singiviilud, suitsukala, tomatid, lõid särama mineraalveepudelid, viimasena aga trump — pudel šampust.

«Ei, mina enam... ei joo...» ütlesin ma vaevaliselt.

«Usun,» naeratas ta natuke hajameelselt. Siis hakkas naerma ja tegi mingi ulja žesti. «Pole vaja... Mis me sellest ikka! Ei, tead sa, ma kannatan peaaegu kõik asjad välja, ainult äikest ja liigpurjus mehi ma kardan. Purjus ja tigedaid mehi.»

«Kas...?»

«Ei, ei, ei mingeid detaile... Praegu veel mitte! Tee ometi pudel lahti. Oota, mul on klaasid ka... Ja enne kõike muud — särk maha! Jumal, kui valge sa oled! Kas sul häbi pole? Püksid ka. Ei, teised jäta... Muidu... Tead sa, mida sa mulle vahepeal rääkisid?»

«Tean küll,» vastasin ruttu.

Aga Ivi puhkes naerma.

«Ei tea sa midagi. Nii et kõik jutud on annulleeritud. Sa ei tea minust midagi. Mina ei tea sinust midagi. Nüüd aga algab meie väike aiapidu. Ära ainult arva, selle šampusega pole ma midagi erilist silmas pidanud. See lihtsalt oli mul kodus olemas.»

Selgus, et mu isu oli küllaltki hea. Hävitasin hulga võileibu ja mitu suurt tomatit. Jõin tühjaks kaks pudelit mineraalvett. Ja rüüpasin tublisti šampust. Ivi ainult maitses seda natuke. Ka võileibu ta peaaegu ei puudutanud. Olin niivõrd süvenenud toibumisse, kosumisse, janu kustutamisse ja söömisse, et ei märganudki, millal ta oli taas pikali heitnud. Sedapuhku lamas ta külili, nägu minu poole, põlv kergelt konksus, süli

varjatud, üks käsi piki külge lebamas, teine rindadel. Hommikumantel oli eemal. Ivi jälgis mind vaikselt.

Suutäit lõpetades jäin ka mina talle otsa vaatama. Mulle meenus midagi, midagi väga ammusest ajast ja paigast, kus mina ei saanud kuidagimoodi juures viibida. Mis see oli? Käes... Impressionistid, värelevad värvilaigud, humisev õhk, valgetes särkides mehed ja alasti naised murul einetamas. Terav ja samas väga rahulik õnnetunne, mis nendele piltidele oli jäädvustatud. Nüüd teadsin — see hetk jääb mulle terveks eluks meelde. Kuidas asjad ka ei pööraks, kuidas kõik ei kujuneks.

Hulk aega vaatasime teineteisele otsa. Selle vaatamise ajal arvasin mõistvat paljutki. Ka seda, et selle tegelikult täiesti võõra inimesega sidus mind juba rida niite, ja kõik nad viisid kuhugi, kuhugi edasi, kus oli ootel hulk rõõme ja õnnetusi. See kõik oli alles algus. Jah, see kõik on tõesti alles algus, ütlesid Ivi silmad. Kui sa ainult tahad, lisasid need ruttu. Tahan, ütlesin ma pilguga. Siis on hästi, vastas ta tummalt.

Kõhkusin. Kas see on tõesti võimalik, küsisin ma mõttes. Inimesed ju nii ei saa, inimesed pole linnud või oravad, kes peavad ja oskavad väheste vahenditega läbi saada, inimesed peavad sellises olukorras lõputu hulga sõnu raiskama, neid valima, seadma, sobitama, intonatsioonides kobama... On võimalik, nagu näed, naeratasid Ivi silmad. Aga rõõmud ja õnnetused? Rõõmud on enda teha, õnnetustest ei maksa praegu mõtelda, ütlesid ta silmad.

Ohkasin. Võtsin pudeli ja jõin viimase pika janu mineraalvett. Siis heitsin Ivi kõrvale, seadsin käed kukla alla ja jäin taevasse vahtima. Ivi asetas mulle päikeseprillid ninale. Kõrvus sumisesid mesilased. Räägi mulle endast midagi, mõtlesin ma. Mõne aja pärast hakkas Ivi vaikselt rääkima.

«Olgu, ma räägin siis... Kuigi veel ei maksaks midagi rääkida. Tahad, kuula, tahad, ära tee väljagi. Räägin sulle ühest plikast. Endast, endast... Ma olin noorena üsna kenake. Poisid tundsid mu vastu võrdlemisi suurt huvi. Eks ma olnud edev ka. Ma olen seda praegugi. Nojah, mis me sellest... Sa oled seda niikuinii märganud. Mulle meeldis siis üks poiss, naabermaja poiss Arno, kes õppis pealinnas merekoolis. Iga kord, kui ta koju sõitis, jõi ta enese õhtuks täis ja muutus kohutavalt armukadedaks. Jumal taevas näeb, kui vähe tal selleks põhjust oli. Ta oli tige, see Arno... Ma muutusin nukraks, siis jahedaks. Ja ükskord ütlesin, et unus-

tagu minu aadress ära. Tead ju küll, kui kategooriliselt see nooruses käib ... Ja siis kadus Arno ära. Täiesti ära, kui sa aru saad. See oli hirmus ja samas ka romantiline. Keegi ei osanud midagi ütelda. Teda otsis kool, otsis miilits, vanematest rääkimata. Oh, kuidas ma tema pärast kartsin. Ja kui edev ma olin! Oi-jaa... Ma ju teadsin, et ta kadus minu pärast. Häbi küll, aga ma olin sisimas isegi uhke. Nii kestis see kaks nädalat. Siis sain ühest kuurortlinnast kirja: kui sa kolme päeva jooksul see ja see kell selles ja selles hotellis ei ole, siis leitakse sellest ja sellest toast laip. Noh, ta lubas enese üles puua. Suur ilus poiss, lokkis juuksed, tõsised silmad... See kõik oli talvel. Ma sõitsin. Ta lõpetas varsti oma kooli ja on nüüd neliteist aastat mööda meresid ja ookeane seilanud. Tüürimees Arno Schmidt. Jäid minu plaanid kus seda ja teist... Ma tahtsin kunstikooli astuda... Ma olen nüüd neliteist aastat ootaja olnud. Mõtle. Ma näen seda inimest umbes kolm kuud aastas ja alati on ta purjus. Purjus, vaikne ja tige. Mina ei tohi töölgi käia, see riivab ta ametiau... Ta on armukade. Ainuke, mida ma peale ootamise teha tohin, on temaga mööda restorane ja kuurorte rännata. Need talle meeldivad. Siis aga ootan jälle... ootan, ootan... Vahepeal... oli mul üks tuttav. Nüüd pole kedagi.»

«Aga mina?» küsisin ma vaikselt, ent puudutatult

«Sina... Sina oled sina. Eks paista... Ära solvu. Asi on selles, et sina võid minust varsti ära tüdineda. Meie tasemed on erinevad. Ma olen mõnikord nii jubedalt poolik ja banaalne inimene... Muidugi on mul sinuga väga hea. Näed, mis ma ütlen. Aga meie lugu... on lootusetu.»

Ennist ütlesid sa nagu midagi muud, mõtlesin ma. Jah, ütlen praegugi, aga mitte kõva häälega, sosistasid ta sõrmed üle mu õla libisedes.

«Su Taimi pole meremees,» ütles ta seejärel.

«Muidugi mitte... Aga...»

«Sul on laps.»

«Jah, mul on laps.»

«Näed siis.»

«Imelik...»

«Mis on imelik?»

«Ikkagi rääkisime.»

«Jah... Kohutavalt vara. Kohutavalt ennakult. Mis?»

«Ei tea...»

Päike paistis. Mesilased sumisesid. Kurekellad õõtsusid nende raskuse all. Sulgesin silmad.

«Aga minul pole last ka...»

«Miks?»

«Ah...»

Alles hulga aja pärast küsisin:

«Mis siis saab?»

«Pst,» ütles ta ja pani mulle näpu suule. «Tahad veel juua?»

«Vett... ainult vett.»

32.

«9. I. S. (N) ja U. M. (M) astusid seksuaalvahekorda. Tulemus üllatas neid, see ületas kõik lootused. Kõik muu tuli nagu iseenesest. Nad hakkasid isegi teineteise jutust üht-teist mõistma. Veel paremini mõistsid nad teineteise vaikimist. Tuleviku peale nad ei mõtle. (Või väldivad seda?) On see üldinimlik? Järele mõtelda, seejärel kaart likvideerida.»

Säärase kaardikese lisasin varasel õhtutunnil kausta, sulgesin selle siis hoolega ja peitsin kõige kaugemasse sahtlinurka.

Selga sirutades hakkasin mööda korterit ringi kõndima. Kõik oli piinlikult puhas ja korras. Selle eest olid hoolt kandnud kaks naist, mu paradoksaalne ämm ja Ivi. Imelik, ka mu enesetundel polnud suurt viga. Veel polnud ma jõudnud oma organismi liiga nõrgaks janutada. Pärast järvede äärest naasmist olin ma tunni-teise pikutanud, siis aga tükk aega laua taga istunud, täitnud oma perfokaarte, viimasena neist I. S-i ja U. M-i puutuva, see tegu tundus mulle endalegi inetu ja küünilisena, ma poleks uskunud, et asi võib paberile panduna nii lihtsasse skeemi mahtuda, pidasin ennast märksa keerulisemaks ja huvitavamaks, kui see U. M. oli, aga polnud parata, olin uurija, pidin kõigesse võrdselt ja kiretult suhtuma. Kaardi võisin likvideerida alles pärast järelemõtlemist. Nii jah — veel paar miljardit säärast kaardikest, ja siis hakkab juba midagi looma, mõtlesin ma nõutu eneseirooniaga. Aga muide, olin ilmselt siiski õigel teel, olin seni eksimatult õiged objektid valinud — sest eks olnud ka I. S. ja U. M. inimesed.

Olin ma küüniline? Ei, lihtsalt loll.

I. S. oli mu mõne tunni eest taksopeatuses maha lasknud ja ise edasi südalinna sõitnud. Ta ei selgitanud midagi, mina aga ei pidanud vajalikuks midagi pärida. I. S., kuhu sa sõitsid, näol rahulik, rõõmsameelne, natuke salapärane ilme?

Tubades uitamisest tüdinenud, hakkasin lihtsamat tegevust otsima. Ajasin habeme maha. Lugesin ajalehti. Minu õnneks ei märganud ma ühtki rida ühe teatava kabeturniiri kohta. Ka kirju polnud postkastis olnud. Aga varsti vajus ajaleht käest.

I. S., kus sa oled, küsis mu hing kaeblikult. I. S., millal sa tuled, päris ta.

Siis sain ma pahaseks. Mis see olgu! Oli tunne, nagu oleksin midagi pooleli jätnud, kusagilt deserteerinud ... Aga ma ei suutnud asja konkreetseks meenutada. Otsustasin ennast karmilt karistada. Läksin elutoa rõdule. Ma kartsin kõrgust, olin seda alati kartnud, ma vältisin lahtisi torne ja kõrgeid rõdusid. Mu perele tegi see alati nalja. Ma polnud õigupoolest kordagi oma rõdul käinud. Nüüd sundisin ennast rõdu servani astuma ja alla vaatama. Äärepealt oleksin karjatanud — sedavõrd järsult kohises ohutunne meelekohtadesse. Põrkasin tagasi, toetusin seljaga vastu karedat seina, sundisin ennast silmi lahti hoidma. Ja nägin taamal tillukest ekskavaatorit, mis jõurates tänavakatet õgis. Käes! Meenus, et ma polnud väga ammu Allan Rüütliga rääkinud.

Lipsasin tuppa tagasi.

Seal meenus, et tegelikult oli Allan Rüütel alles eelmisel õhtul minu pool istunud. Aga kui ammu see oli olnud! Siis oli kõik teisiti ... Kas halvemini või paremini? Seda ma ei teadnud.

Rüütel oli lubanud ka täna õhtul tulla.

Seniks aga ...

Ah, kui alustasid, siis mängi lõpuni, ütlesin ma endale, lõin rohmakalt käega, astusin riidekapi juurde, vahetasin riided, tõmbasin heleda suveülikonna selga, panin moodsa lipsugi kurgu alla, kontrollisin ennast peeglist, jah, ütlesin ma endale, on aeg, on aeg, alusta.

Läksin trepikotta, mõtlesin pisut järele ja astusin siis korruse jao allapoole. Jäin seisma 20. korteri ukse taha. See korter asus otse minu kodu all. Ukse tagant kostis madalaid helisid. Kõrgema klassi teler, tõsise muusika kontsert, konstateerisin ja vajutasin kellanupule. Kellatirin kõlas täpselt samuti kui minu korteris. Muusikahelid vakatasid. Üsna kohe avati uks. Lävel seisis umbes minuvanune mees. Tal olid ninal paksude klaasidega prillid. Tal olid paksud poisipõsed. Tükk aega vaatas ta ebaledes koridorihämarusse, viimaks näis ta mind märkavat.

«Jah ...?»

«Tuhat vabandust,» ütlesin ma erksalt, võltsilt, näitlejalikult, kedagi matkides. «Aga ma olen teie naaber. Jaa. Just.»

«Ah sedamoodi?» venitas mees. «Ja millega ... millega võin ma teile kasulik olla?»

«Kasulik?» Mul oli tunne, nagu mängiksin mingis näidendis ning ei mäleta korralikult teksti. Või nagu oleks partner mulle vale märgusõna andnud. Meelekohtadesse valgus äärmiselt ebamugav vaakumitunne. «Ei ... Kuulge, miks kasulik? Ma olen ju teie naaber. Tõsiselt.»

Puudus vähe, et oleksin kogelema hakanud.

«Kuulge, mees,» ütles tema.

«Ei, ei ... Oodake. Ma tulin ainult uurima, kuidas teil veega lood on ...»

Prillidega mees astus tagasi. Ta põsed tuksatasid ehmunult.

«Mida te räägite? Kas te siis ei tea, et vett pole terves majas? Mida te räägite?» küsis ta väriseva häälega.

Astusin talle kiiresti järele, poetusin õlgapidi ukseprao vahele.

«Ma tean küll ... Muidugi tean,» ütlesin ma kiiresti.

«Olgu, olgu ... Kes te olete?»

«Teie naaber!» hüüatasin mina.

«Ma pole teid kunagi näinud,» väitis mees. «Ma ei tea teist mitte midagi.»

«Aga ma ju olen tõesti teie naaber!»

«Hea küll ... Kas teil mõni dokument on?»

«Milline dokument? Miks?»

Tekst oli ammu käest kadunud, jutt absurdseks muutunud. Ometigi olin tulnud kindlal sammul — mul oli isegi lips kaelas!

«Ma ei teadnud, et pean teile dokumente näitama,» ütlesin ma närviliselt. Ma ei teadnud enam sedagi, miks ma siin ukse vahel seistes temaga vaidlesin.

«Kui te tahate midagi saada, siis minul pole midagi väärtusikku, ainult tšello, aga see on kohviku oma,» ütles mees nüüd. Ta oli ilmselt kaotanud lootuse minust lahti saada. Ta põsed tukslesid.

«Tšello?» küsisin ma. Mu hääl isegi kiuksatas.

«Nojah, tšello. Mul on kontrabass ka, aga see on praegu töö juures. Ma mängin kohvikuorkestris. Ma pean kella kaheksaks tööle minema,» ütles vabisevate põskedega mees.

«Aga mina arvasin, et teil on säärane teler ...»

Tekst oli ammu sassis, järg käest, jutt käsitamatuks muu-

tunud. Mul polnud siin enam midagi teha. Mehel, kes peab ehtsat pilli muusikamasinaks, tuleb sellest kõige tõsisemad järeldused teha.

«Kuhu te lähete?»

«Ära.»

«Kuulge, ärge minge... Kuulge, te olete vist tõesti naaber. Kas mu mäng segab teid? Ütelge ausalt! Muide, mu nimi on Aldur Ventsel, aga vaevalt see teile midagi ütleb.»

«Udo Munak... aga ega seegi teile midagi ütle.»

Seisime kõheldes, oma jutte ja kahtlusi häbenedes. Tema sees, mina väljas.

«Miks te mind kartsite?» küsisin viimaks.

«Mina või... Kas ma just kartsin? Aga majas käivad kuulujutud, et seoses veepuudusega on mingid bandiidid tegutsema hakanud ja meilgi kellegi paljaks röövinud. Päise päeva ajal, muuseas. Ma ei saanud küll täpselt aru, aga kui ma ennist lifti ootasin, siis niimoodi üks naine seal all rääkis.»

«Väike blondiin, sellise näoga, nagu valutaksid tal hambad?»

«Teate... ei tea. Ma ei pööranud tähelepanu. Kui aus olla, ei näe ma kuigi hästi.»

Naabri põsed olid nüüd pringid ja siledad. Ta oli ehtne pillimees.

«Need jutud on tugevasti liialdatud,» ütlesin ma talle. «Aga üldse, et asjasse selgust tuua — ma jätkan Allan Rüütli missiooni.»

Nii ma ütlesin, ilma et silmgi oleks pilkunud. Ja taipasin samal hetkel, kelle sundimatuid ja võluvaid maneere olin ma ennist püüdnud matkida.

«Ütelnud kohe, et Rüütel! Kuulge, see on haruldane inimene! Mul läks eile pillikeel kätki, kujutage ette, neid on meie linnas võimatult raske hankida, aga tema, kujutage pilti, tõi mulle veel eile õhtul uue! Kas te olete Rüütli sõber?»

«Võib-olla...» kohmasin ma nõutult. «Võib-olla... Head õhtut.»

«Hei, kuhu nüüd?»

Aga mina hüppasin juba lifti juurde ja vajutasin nupule. Onneks avanesid uksed silmapilkselt. Pugesin taganurka, hinges segadus ja häbi. Tšello ja stereoheliga teler, selle võiksin ma veel kuidagi üle elada, ent — see mees oli mind ju korterivargaks või koguni bandiidiks pidanud! Miks ei pidanud keegi Rüütlit suliks, kuigi ta ajas mõnikord küllaltki

tabamatut juttu? Miks oskas Rüütel inimestega suhelda, mina aga mitte?

Miks? Miks? Miks?

Viimaks vajutasin pimesi ühele nupule ja väljusin varsti — kõigi märkide järgi teisel korrusel.

«Ah, näe, seal sa oledki. Tule siia!» hõigati mind kohe.

Vahekorrusel seisis väike sooniline mees, seesama kuue lapse isa, kes tundis oma õigusi ja kasutas teisele korrusele tõusmiseks lifti. Mis ta nimi oligi? Lembit Kruus. Nüüd tegi Lembit Kruus prügišahti kõrval seistes suitsu. Ta suitsetas soliidselt ja aegamisi, raputades tuhka tühja tikutoosi. Aga ta ilme oli mõru ja äkiline.

«Tule siia,» tõmbas Lembit Kruus näpuga. «Ma mäletan sind küll. Suitsu tahad?»

Mis võis mul selle vastu olla? Mul oli hea meel. Mind ei peetud bandiidiks. Mind tunti ära. Naabrite suhted on keerulised ja haprad asjad. Iialgi ei või teada, kes nõuab sinult dokumente, kes pakub aga sigaretti.

«Ma mäletan sind küll,» kordas Lembit Kruus. «Sa oled kirjamees, jah? Rüütel ütles ka, et sinuga võib kõigest rääkida. Ma kutsuksin su tuppa ka, aga ei saa täna — näe, mind löödi ennast ka välja suitsetama. Ennul on täna sünnipäev!»

«Ennul?»

«Sa ei tea või? Ma ütlen sulle — Randar, Leia, Andres, Mari, Enn ja Oivi. Kõik Lembit ja Helmi Kruusi lapsed. Said sa nüüd aru?»

Ta vaatas mulle oma pruunide ja ägedate silmadega väga karmilt otsa. Ma noogutasin innukalt.

«Kas sul on viis minutit aega?» küsis Lembit Kruus seejärel.

«On küll!» noogutasin kuulekalt.

«Hea küll, siis räägin ma sulle oma eluloo. Rüütel ütles, et sulle võib rääkida.»

Ah nii, mõtlesin. Miks ka mitte, arvasin. Kuigi see tuli natuke ootamatult. Tegelikult tulid kõik asjad siin elus natuke ootamatult. Aga kui nii võtta, siis pidin olema lihtsalt tänulik. Milleks ma selle nädala siis ikka olin võtnud? Tõsi, ma polnud eriti lootnud, et keegi asub mulle oma elulugu jutustama. Seadsin selja vastu seina, tegin näo mõtlikuks ja kuulsin kohe midagi fantastilist.

«Ära arva, et ma niisama lihtmees olen,» alustas Lembit Kruus. Ta süütas uue sigareti ja jätkas: «Muidugi, ma olen

kõrgema kategooria töömees ja kuue lapse isa, ma tunnen selle kõige üle uhkust, aga enne seda oli mul veel elulugu.»

See kõlas niimoodi: noorukieas sattus L. K. Jaaguari kurikuulsasse kampa. Samal ajal armastas noort Lembitut palavalt keegi tuberkuloosihaige poetess, temast seitse aastat vanem kauni hingega naine. Et poetessi toetada ja ravida, rabas L. K. kahel rindel — töötas tehases ning ületas pidevalt plaani, vabal ajal aga ründas koos Jaaguari kambaga inkassaatoreid. Kõik võinuks vägagi halvasti lõppeda, ent ühel heal päeval astus L. K. meie linna ohvitseride maja kinnisesse samboringi, osutus põrgulikult andekaks ja lähetati varsti maailmameistrivõistlustele. Kuna sambo, džuudo ja karate olid siis alles noored ja kahtlased spordialad, ei tehtud nende võistluste ümber mingit reklaami. Keegi ei saanud teadagi, et L. K. tuli maailmameistriks. Finaalis oli ta vastaseks muide mees nimega Mrzd, kelle L. K. võitis valuvõttega, pigistades teist kõige hellemast kohast. («Munadest, et sa aru saaksid», täpsustas jutustaja.) Juhuse tahtel viibis kauges suurlinnas, kus neid võistlusi peeti, ka jutustaja lihane onu, usu või mitte, emigrant ja kapitalist, ent mingil määral ka arukas mees. Ta korraldas noorele tšempionile viiepäevase reisi mööda maid ja meresid, usu või mitte, külastati suurkontserne, popkunsti näitusi, öökabareesid, pankasid, turgusid, peatänavaid ja bordelle, usu või mitte. Kõik jättis võrdlemisi tülgastava mulje, eriti striptiis. Ka kokakoola osutus tavaliseks limonaadiks. Kodumaale jõudnud, sai L. K. teada, et poetess on suremas. Hetkegi viivitamata tormas ta haigla suunas, taskus importravimid. Ent poolel teel peatas teda Jaaguar oma kambaga, piiras sisse ja nõudis aru, kus ta vahepeal on viibinud, kas temast viimati veel miilitsamees pole saanud. Jaaguaril polnud aimugi noore L. K. salaharrastusest, kummatigi mitte tema kõrgest tiitlist. Duell leidis aset vanas pargis, lossivaremete harjal. Jaaguar valdas küll poksivõtteid, ent tal polnud aimugi sambost, rääkimata karatest. L. K-l oli au mulle teatada, et usu või mitte, aga tolle kauge duelli tulemusena jäi Jaaguar pärast viieteistkümnemeetrist õhulendu varemete vahele lamama. Hirmuäratav bande langes veel samal päeval lõksu. Ent oma poetessi juurde jõudis L. K. siiski liiga hilja. Too ei vajanud enam defitsiitseid ravimeid. Nõrgalt naeratanud, L. K-d edu puhul õnnitlenud, suri ta jutustaja käte vahel. Mustast murest jõi L. K. mitu aastat järjest, kuni viimaks astus ta ellu lihtne kuduja Helmi. Nüüd

on neil juba kuus last. Seitsmes sünnib talvel. Ühel lapsel on antud hetkel sünnipäev.

«Usu või mitte, naabrimees, nii see kõik oli. Aga ära sellest Otsetile räägi. See mees ei salli, et ka teistel on võib-olla elus hästi läinud, et ka teised on võib-olla kõrgeid auhindu saanud. Hea küll, usu või mitte, aga nüüd pean ma minema, sest lapsed on lapsed,» lõpetas Lembit Kruus, kustutas sigareti ja astus sirge seljaga trepist üles.

Kui ta oma ukse avas, pahvatas koridori kõrvulukustav lärm.

Jah, lapsed olid tal tõesti olemas.

Siis jäi kõik vaikseks. Seisin, juhmiks räägitud ja murelik. Ma ei taibanud motiivi, miks ta pidas vajalikuks mulle luisata. Milleks ta seda väljamõeldud banaalset põnevusjuttu vajas? Aga äkki see polnudki välja mõeldud? Aga siis meenusid mulle mu enese grimassiminutid. Muidugi oli see lugu välja mõeldud ja omamoodi täiuslikuks lihvitud. Kuidas ta oli seda jutustanud! Ta tumedad silmad olid kord kirkalt, kord raevukalt, kord traagiliselt helkinud, ta bass oli ilmekalt võnkunud, päris selge, et seda elulugu ei räägitud esimest korda. See oli mahtunud täpselt ühe sigareti piiridesse. Jumal teab, kust ta selle loo kunagi üles korjanud oli.

Kena, aga mida ta sellega t e g e l i k u l t silmas pidas? Ent küllap oli seegi lugu millekski vajalik. Nagu kõik muu siin maa peal. Igatahes oli ta mind tõsiselt võtnud. Ta oli mulle luisanud.

Veel paari päeva eest olin sügavalt kahelnud oma linnaosa, oma maja elanike võimes omavahel suhelda, rääkida, olla. See polnud tõsi. Nad rääkisid, ja kuidas veel. Neil oli selleks vaja vaid sobivat juhust.

Inimesed, mõtlesin ma. Ennäe inimesi! Miks nad siiski nii palju luiskavad? Äkki on luiskamistarve samuti üks paljudest võimalustest, katsetest, ponnistustest sinna, kuhu terve inimkond stiihiliselt, lärmakalt, riiakalt, nutuselt, frivoolselt ja trügides kipub, kuhu ta juba palju sajandeid lohinal, külg ees, tagasi paiskudes ja uuesti tõustes kulgeb — ülima täiuse poole?

Aitab, diletant. See kõik pole sulle statistika. Sul pole süsteemi, sul pole isegi kannatust. Külmast verest rääkimata. Nii ma mõtlesin, ise kuhugi astudes. Ja olin siis põlenud postkastide juures.

Siin seisid juba Emma Baak ja Felix Eik. Mõlemad heledat

verd, mõlemad näost punased. Baak sisises, Felix värises tagasihoitud raevus. Nad märkasid mind üheaegselt.

«Ah siin te oletegi!» hüüatas Baak. «Noh, kas olete järele mõtelnud? Kokkumängu lõpetanud? Tulge aga tulge, lahendame lõpuks selle nõndanimetatud gundsnigu küsimuse, näitame talle kätte tema koha meie helges tänapäevas! Türmis on säärase inimese koht! Türmis!»

«ABBA?» küsisin ma.

«Jaa, jaa, ikka seesama plaat, traa,» kinnitas Felix rabeda häälega. «Ta ei lase mul üldse elada. Ausalt, kui nii edasi läheb, poon enese üles. Mul niigi pahandusi.»

«Kuulge, Baak, miks te arvate, et just mina olen kompetentne inimene teie segaseid konflikte lahendama?» küsisin ma.

«Aga kes siis veel?» imestas see väsimatult vihane naine, lõi käed puusa, kõveravõitu jalad harki. «Kes siis veel? Teie olete meie korpusevanem.»

«Mina?»

«Muidugi. Ärge keerutage. Vähemalt kolm aastat. Majavalitsus määras. Te olla mingi ülemus, eks sellepärast. Noh, näidake, mis ülemus te olete? Mis te sellest päevavargast arvate?»

Olin vait. Kuidas see siiski võimalik oli, et ma varem midagi ei teadnud? Äkki luiskas ka see naine! Vaevalt.

«Mida ma siis tegema pean?» küsisin ma ennast kogudes.

«Selle gunsdnigu kohta tuleb kirjutada ühiskondlik kohtuotsus ja sundida teda mulle mu aba tagasi andma. Muidu annan asja prokuratuuri. Siis saate ka teie, korpusevanem. Ma uurisin kõik järele. Ah soo, ta võib mulle selle plaadi välja ka maksta. See aba pidi mustal turul seitsekümmend viis rubla maksma.»

«Ah koguni?»

«Kõige vähemalt!»

«Nii. Ja te ütlete, et mina olen korpusevanem?»

«Kes siis veel?»

«Siis kuulake, Emma Baak. Käsin teil kohe oma korterisse minna ja naaber rahule jätta. Muidu teen ... ühiskondliku kohtuotsuse teie ja musta turu kohta.»

Emma Baagi suu vajus lahti. Hetke pärast nõksatas ta lõug, siis hakkas ta karjuma:

«Ah nii? Ah ikkagi? Nii et ühes kambas? No oodake, kui mu mees tuleb komandeeringust tagasi! Ma lasen teid maha võtta! Ma hakkan ise korpusevanemaks! Ma panen siin majas

oma demokraatia maksma! Diktatuuri! See on üks ja sama, mis te vaatate? Prokuratuuri abiga!»

Olin alati jõhkrust kartnud, kartsin seda nüüdki. Aga midagi oli minuga viimaste päevade jooksul, võib-olla viimase öö jooksul siiski juhtunud. Ma olin julgemaks muutunud. Naise hääl oli äärmiselt toores, ent ma astusin talle siiski lähemale. Jäin talle üksisilmi otsa vaatama. Miks ta niimoodi teeb? Miks ta karjub? Võttis aega, enne kui Baak mu pilku tajus. Aga siis vakatas ta järsult. Ta pani suu kinni ja hakkas vänderdades taganema. Ta kõrvus tilpnesid kuldsed tilgad, kaela ümber rappus kuldkee. Ta silmis oli hirm. Ta sisises tasa. Siis kadus ta oma ukse taha.

Felix seisis, huulil viril naeratus.

«Ole meheks,» ütles ta. «Mina ei saa temast kuidagi jagu. Poo või üles. Tule sisse, ma pakun sulle kohvi.»

«Teine kord.»

«Kuidas arvad.»

«Kas hakkad varsti maalima?»

«Mis ma siin hakkan. Täna ma lamasin. Vaatasin lage. Ma arvan, et metsa lähen esmaspäeval. Või teisipäeval. See eit ... Ta ei lase mul elada ega rahuneda.»

«Maali tema portree. Kogu ta kullaga kaelas ja kõrvus. Muide, ega kuld pole süüdi ... Tead, maali ta laanerägasse nagu kurja nõia.»

«Traa ... Kuule, see on mõte. Aga ... Kui sa teaksid, kui komplitseeritud see kõik on. Sina pole kunstnik, sina ei tea.»

«Hm.»

«Mis «hm»? Mõtle korraks ise, millises näruses olukorras ma olen — naine läks ära, viis asjad kaasa, jättis mu rahata ... Siis veel see hull Baak.»

«Kuule, Velka, ära mõtle sellest nii palju. Ja ära virise nii sageli,» ütlesin endalegi ootamatu ägedusega. «See seisab meil kõigil ees. Mehed ei nuta. Või kui, siis väga salaja.»

«Mismoodi ... kõigil ees?»

«Vähemalt minul,» ütlesin ma mõrult.

«Tõsi või?» päris Felix teatava elevusega.

Aga mina tundsin äkki tarvidust ringi pöörata, liftinupule vajutada, ülespoole sõita.

Korpusevanem, su hämarais koridorides sünnivad segased asjad, möllavad rasked kired, tukslevad tundmatud tagamaad. Mida teha, korpusevanem?

Äkki meenus mulle visuaalne detail, millele polnud enne peaaegu mingit tähelepanu pööranud — nii Lembit Kruus, Emma Baak kui ka Felix Eik olid tulnud kaevult. Kõik nad olid kandnud oma kodudesse puhast vett.

33.

«... pärast aga võtsin ennast kokku ja käisin veel kolmes, ei ... neljas korteris, kus ma veel polnud olnud. Ei tea isegi, mis mind selleks sundis. Et sisse saada, ajasin igal pool mingit jama kraanidest ja veest. Teil tuleb see elegantselt ja loogiliselt välja, mina nii ei oska... Aga olgu. Muide, ja mis veel — ma märkasin seda, et inimesed peavad enda juures koeri, kasse ja papagoisid. Ei tea, kas sel peaks mingi sügavam tagamaa olema? Ah, te ei tea, kui ebakontaktne ma olen, kui ebakommunikatiivne. Mind ei usaldatud eriti. Veel ühes kohas — peale pillimehe — peeti mind murdvargaks. Enamasti peeti mind vist napakaks. Seda ma muide kergelt olengi. See õnnetu heliplaat ja need põletatud postkastid, need on inimesed ärevile ajanud. Ja alles siis, kui spekuleerisin teie nimega, muutusid inimesed lahtisemaks. Aga ega nad aru küll ei saanud, mis mul asja oli, mida ma tahtsin. Kõik jäi piinlikult õhku rippuma. Kuulge, ega ma ise ka ei tea täpselt ütelda, mida ma neilt tahtsin. Aga mis ma sellest teile kaeban. Ütelge mulle parem, mis võlujõud teie nimel küll taga on?»

Väljas püsis sügavsinine juuliõhtu. Avatud rõduukse ja suure aknaruudu taga saalisid pääsukesed. Kus on nende kodud, mõtlesin ma hajameelselt. Küllap kusagil kaevu ümbruses, mõne madala majaräästa varjus. Siis libises üle silmapiiri hõbedane lennuk. Ja mingis mitte eriti keerulises seoses meenus mulle äravisatud kuurordilips. Seejärel veel terve rida muid asju. Mõneks hetkeks pugesid rinda ängistus ja hirm. Ma pole normaalne inimene, päris kindlasti mitte, mõtlesin ma. Mida ma siin räägin, mille kallal pead murran, mis tähtsust on sel kõigel, kui korrakski vaadata ettepoole, sinna, kus ootavad õnnetused, katastroofid, kataklüsmid... Aga ei, ma raputasin pead, sundisin äkkrusutise endast taanduma, jäin ootavalt Allan Rüütli poole vaatama. Ta istus, selg akna poole, pea maas. Ma ei näinud ta nägu, aga ma teadsin — ta oli rahulik, tark, meelekindel. Nagu ikka. Ta suitsetas tõttamatult. Mina suitsetasin närviliselt ja räpakalt, ma

rüüpasin liiga sageli jahtunud kohvi, ma tahtsin vormis püsida, olla erk ja taiplik, ma närveerisin natuke. Ohus värelesid suitsujoad ja õhtuvarjud, raamaturiiuli poleerpinnad peegeldasid meid ähmaselt — kuhu me täna oma jutuga jõuame?

«Võlujõud? Ha-haa... Ilusasti öeldud, aga kõvasti üle soolatud,» naeratas Allan Rüütel. «Kõik on ju väga lihtne, naabrionu. Lihtsalt — ma olen nende poole varemgi sisse astunud. Eks ikka selle veepuuduse pärast. Olen neid ebamääraselt lohutanud, muud midagi. Sest mõtelge ise — mis mul muud üle jääb? Aga see on lihtsalt tore, see teie ootamatu järjekindlus. Tõsiselt.»

Täna õhtul ei paistnud tal kuhugi kiiret olevat. Ta istus rahulikult, ta rääkis tõttamata, ta kuulas mind hoolega, noogutas, naeratas. Ta vist jälgis mind. Ta nagu ootas minult midagi. Ja õhk väreles. Ma ei saanud sinna midagi parata, tajusin kõiges selles midagi natuke müstilist. See polnud esimene kord. Polnud vist temagi täna tulnud niisama, ainult tassikest kohvi jooma. Tal pidi olema mingi mõte. Mingi idee. Mingi vajadus. Õhk väreles, varjatud pinge tõusis.

«Millal see kõik küll juhtunud on?» küsisin ma mõne aja pärast.

«Mis nimelt?»

Minu meelest teeskles ta lihtsameelset. Minu meelest oli see mees võimeline täiesti vabalt kõiki võõraid mõtteid lugema. Saagu mis saab, mõtlesin ma. Katastroofid ja kataklüsmid tulevad niikuinii.

«Noh... see võõrdumine omasugustest... Liigikaaslastest. Iseendastki. See väärareng.»

Allan Rüütel muigas. Ma ei näinud seda, ma tundsin. Jälle näis mulle, nagu oleks ta pea kohale kerkinud nõrk fosforvine. Aga samas muutus ta nägu tõsiseks. Ja mingit vinet polnud loomulikult näha. Ta hääl oli madal.

«Te tegite algust sedelitega. On teil midagi põnevat juurde tulnud?»

«Jah... Ei, ei. Veel mitte midagi olulist! Niisama, kobamisi tehtud märkused. Mul pole veel süsteemigi,» ütlesin ma häbenedes ja ebaledes.

Ta silmitses mind tähelepanelikult, ja jälle oli mul tunne, nagu näinuks ta kõike läbi. Aga siis laskis ta lae poole lendu elegantse suitsurõnga ja hakkas rääkima muust.

«Pean tunnistama, et ka mina olen vabal ajal ja isetege-

vuse korras kõigi nende asjade kallal pead murdnud. Vaadake, kui te tõesti seda asja jätkate ja kui neid sedeleid juba üsna palju saab, siis peaksite märkama üht lihtsat kokkulangevust. Või detaili. Omapära. Ühisjoont. Mis see on? Nimetagem seda kuidas tahes, see on mure, ängistus, avarii, õnnetus. Väga sageli viib just see inimesed kokku, teeb nad üksteisele suhteliselt mõistetavaks. Pilvitu ja helge õnn, see on märksa pealiskaudsem hingeseisund... See ei sunni mõtlema. Või teiste poole vaatama. Jah, mure, avarii või äng... Muide, kuulatagem, kui veenvalt see sõna ikka kõlab — «äng». Elu ongi tegelikult üsna kurb asi, naabrionu. Või keeruline, kuidas soovite. Mured meenutavad inimesele kõige suuremat paratamatust, nimelt surma. Mure koputab uksele ja ütleb: inimene, sa pole igavene. Mure sunnib võrdlema: kuidas teistel on läinud, kuidas nemad oma murega maha saavad? Ja inimesed, küllap olete teiegi seda tähele pannud, on kangesti agarad kõike võrdlema. Terve elu käib üks suur võrdlemine — kui pahasti (või hästi) läheb sul, mul või meil? Pahasti või hästi on mõneti kattuvad mõisted. Igatahes on nad väga suhtelised. Jah, kuidas läheb teistel, kuidas me kogu sellest loost välja tuleme? Selles mõttes on elul ja kirjandusel tõsine ühisjoon, võrdlusel, võrdlemisel on mõlema jaoks määratult tähtis koht.»

Kuulasin teda ja mõtlesin ahastusega: see kõik on nii. See kõik on nii, aga mina olen senini elanud kohutavalt primitiivselt, juhuslikult, inertselt. Kui nii võtta, kui võrdlema hakata, siis polegi ma teinud muud kui omaette nohisenud. Niisama nohisenud, ja kõik. Nohisedes oma koolid lõpetanud, nohisedes nohiseva naise saanud, nohisedes asju ajanud, nohisedes enamiku neist ajamata jätnud. Võrdlemised on käinud aga pooljuhuslikult ja diletantlikult. Igatahes pole nad kunagi mulle liiga sügavalt hinge läinud. Nüüd olen ma siin, aga siiagi, sellesse linna ja sellesse korterisse olen ma sattunud nohinal ja pooljuhuslikult. Aeg oleks ärgata. Aga kas pole juba hilja? Kas pean ma ärkamisele vastu?

Rüütel jätkas:

«Nii nemad arutavad, jah. Kui suur on minu mure, õnnetus, avarii, äng sinu omaga võrreldes? Aga kui mure ja avarii on äkki ühine, kõigi näitajate ja tagajärgede poolest võrdne? Ei, ma ei räägi sõjast, seda oleks liiga palju. Räägime millestki kergemast... Siis võib juhtuda, et ajutiselt leitakse ühine keel. Õnne või rõõmuga, nagu ma juba ütlesin, on sootuks teised lood. Ka rõõm ühendab, aga tema sidemed on

lühemad ja pealiskaudsemad. Tavaliselt. Rõõmuga on nii, et ta on tegelikult ennekõike iga inimese eraasi, rõõm seisab tihti omaette ninakalt — või poeb siis peitu. Suur rõõm leiab alati kadedaid, naabrionu. Mõne teise inimese aga teeb rõõm upsakaks. Kuidas kunagi. Rõõm on mõnikord pime nagu mutt. Stopp! Näete, mida ma tegin? Võrdlesin. Võrdlesin... Sellest pole meil pääsu. Siiski, ei maksa olla rõõmu suhtes ülekohtused, ka temale tuleb au anda, rõõm...»

«Rõõm teeb rinna rõõmsaks,» ütlesin ma.

«Jah? Miks mitte. Ilma rõõmuta oleks muidugi kehv, kui mitte lausa võimatu. Rõõmu on vaja. Kui ta ise ei tule, otsime selle kunstlikult üles. Käime spordivõistlustel karjumas, oleme õnnelikud, kui meie lemmikmeeskond teist võidab. On see küll tõeline õnn, tõeline rõõm, mida me tribüünidel karjudes üle elame? Vaevalt... Aga midagi ta siiski on. Tõsi, viimasel ajal elatakse sääraseid asju üle rohkem sihukese kasti ees.» Ta viitas teleri suunas. «Igaüks omaette, rõõmu teisega jagamata. Kuidas käis see asi vanasti? Vanasti oli muresid rohkem, olgem õiglased, aga tasub meenutada ka seda, et siis... Mis siis kõik polnud! Laadad, kirmesed, sitsiballid, rändtsirkused, maskeraadid... Televisiooni siis küll polnud. Olid siirad ja lihtsameelsed jaaniööd. Nüüd on ka jaaniööd, aga millised? Tuletõrjujate ja miilitsameeste piiramisrõngas. Et keegi midagi maha ei põletaks, liigset napsi ei võtaks, liiga kuraasikat häält ei teeks. Stopp, ma kaldusin kõrvale... Andke! vanale targutajale andeks. Kui te lubate, siis...» Ta torkas käe nahkpintsaku põuetaskusse, võttis sealt väikese mustakaanelise märkmiku, muigas eneseirooniliselt ja lausus: «Eks me kõik kipume teinekord kirjatarkadeks. Mina ka, mina ka... Kui viitsite kuulata?... «Inimesed on umbe läinud nagu haige sõrm». Hm... Banaalne. «Olen viimase kolme kuu jooksul juba neljalt emalt kuulnud uhket kinnitust, et nende täisikka jõudnud poeg sarnaneb ühe maskuliinse estraadilauljaga, kellegi konkreetse Tomiga. Olgu ääremärkuse korras lisatud, et too konkreetne Tom tegi omal ajal läbi plastilise näooperatsiooni — ta pidas oma ninakuju liiga labaseks.» Tohib veel, naabrionu?»

Ma noogutasin.

««Me kõik arvame elust ja inimestest midagi. Tasuks aegajalt oma arvamusi ning muljeid võrrelda ja korrigeerida. Muidu võib juhtuda traagilisi eksiarvamusi.» Või see... «Üksindus. Kuidas nad räägivad? Ma olen üksi, mul pole kedagi. Ja seda ülerahvastatud planeedil! Naljakas.»»

Rõõmustasin lausa lapselikult. Ka mina olin säärase asja peale mõtelnud!

«Siis see: «Vaata neid moodsaid kosjakuulutusi. Kui ebareaalselt nõudlikud nad mõnikord on. Näiteks tahab 52-aastane naine endale meest, kes ei joo, ei suitseta, kes oskab autot juhtida, õunapuid lõigata ja akordioni mängida. Samas on püha lihtsameelsusega lisatud, et nõudja ise kaalub 90 kilogrammi.» Või: «Naised lohistavad jalgu ja teevad muidki vigu. Olge sellest üle, mehed!» Või siis veel kord: «Nad on veel väga ebatäiuslikud.»»

«Kes — nad?» küsisin ma tasa.

Allan Rüütel tõstis pea. Sulges märkmiku. Pistis selle taskusse. Ta oli tõlesti rahulik.

«Inimesed,» ütles ta tõsiselt.

«Miks?» küsisin ma sosinal.

«Inimeste maailm on veel lihtsalt väga noor. Aga nad ei taha seda tunnistada . . .»

«Ah nii,» ütlesin ma.

Nüüd sigines tuppa pingeline vaikus. Selle põhjustasin mina. Ma hoidsin isegi hinge kinni. Rüütel silmitses mind arupidavalt.

Saagu mis saab, mõtlesin ma siis. Ma ei karda. Mida mul karta?

«Kes te olete?» küsisin ma siis sosinal, ent väga tungivalt. «Ütelge, palun . . . Ma ei karda.»

«Kuulge,» muigas Allan Rüütel. «Kuulge nüüd.»

«Ei, ei, ma saan aru. Ärge siis vastake, kui see teil keelatud on. Üks silmapilk . . .»

Üks asi, üks jutt, üks kahtlus oli nüüd ühel pool. See oli mind meie esimesest vestlusest alates piinanud. Ma soovisin edasi mängida lahtiste kaartidega. Tahtsin teada täit tõtt. Tõusin, astusin riiuli juurde, haarasin sealt valmispandud raamatu ja ulatasin selle Rüütlile. Ta võttis selle vastu, luges paar rida, vaatas mulle siis väga imestunult otsa, muigas seejärel, tõusis samuti püsti ja hakkas kergelt longates mööda tuba edasi-tagasi kõndima. Seisatas riiuli juures ja pani raamatu eksimatult kohta, kus ta oli esialgselt seisnud. Ja seejärel hakkas ta aeglaselt, tavalisest tuhmima häälega lugema just neid ridu, mis ma tema jaoks olin avanud.

«Suurt teadlast tervitan, kes uusi radu rajab.
Ta tempudest mu nahk on kuum.
Mis on su nimi?
Väiklane on, näib,
nii sellel küsida, kes sõnu vihkab,
kes näilikkusest kaugelt mööda käib
ja kõige tuuma leida ihkab.

Mis selgitust seal veel on vaja,
kui juba nimest selgub laad ja viis.
Kord Õel, kord Valevürst, kord Peibutaja.
Noh, ütle, k e s sa oled siis?

Ma olen osa jõust, mis kõikjal tõstab pead
ja kurja kavatseb, kuid korda saadab head.

Ja ikka veel mul puudub selgem aim.

Ma olen kõike eitav vaim.
Kõik see, mis sünnib iga tund,
on otsast peale äpardund
ja väärt, et jälle saada olematuks.»

Need olid paar väga õudset ja samas väga magusat minutit. Käed rinnal, lõug maas, jäi Allan Rüütel pärast deklameerimist minu ette seisma. Me pilgud kohtusid. Tema tumedad, piklikud, liigtargad silmad vaatasid mind pingeliselt. Need ei saanud inimese silmad olla. Aga siis raputas ta aeglaselt pead.

Jah, nii see oli. Ilmselt olin nende päevade jooksul piisavalt sõgestunud, et selleks õhtutunniks säärase elamuseni jõuda. Nüüd tundsin teravat kahjutunnet. Ja veel tükk aega vaatasin lausa paluvalt tema poole — äkki tunnistab üles? Milleks ma seda küll vajasin? Kuhu oli kadunud mu materialistlik maailmakäsitus? Kuhu haihtunud mu realiteeditunne?

Ja siiski, oma täielikule absurdsusele vaatamata oli see hetk nagu mingi haripunkt, nagu üks kõige kaalukamaid tagamaid kõigile räägitud rääkimistele, kõigile mõteldud mõtetele, kõigile tehtud tegudele viimaste päevade jooksul. Mul polnud ausalt öeldes isegi eriti piinlik.

«Ka mulle meeldib aeg-ajalt «Fausti» üle sirvida,» ütles Allan Rüütel siis kergel toonil. Ja hakkas seejärel lõbusalt

naeru lagistama. Korraks tundus mulle (siiski veel!), et ei, see ei saa olla inimese naer.

«Siis... äkki sealt?» viitasin ma rõduukse poole, sinna, kust mõne aja eest oli läbi liuelnud hõbedane lennuk. Suutsin nüüd juba oma häält valitseda, seda moduleerida, suutsin isegi natuke muiata.

«Ah soo,» ühmas Allan Rüütel. «Ah, seda võimalust peate ka silmas... Mul on kahju, aga ma ei saa teid kuidagi aidata. Mis, naabrionu?»

Ta puhkes uuesti naerma. Ka mina mökitasin nüüd kaasa. Mu õlad vappusid, huuled tõmbusid krampi. Ma võisin küllalt pentsik välja paista. Mis siis ikka, hakkasin leppima asjaoluga, et vestlen oma õhtusel planeedil omasuguse inimesega.

«Tjah, need lendavad taldrikud...» ütles Allan Rüütel ja toetus seljaga vastu riiulit: «Need taldrikud... Heakene küll. Tegelikult on mul nendesse usku, kui aus olla. Aga aitab küll, aitab naerust, see võib veel kurvasti lõppeda. Mis? Näete, mulle meenus nüüd kohe, millise paksu pahanduse sees ma viibin. See avarii...»

«Jah, see avarii. Milles on asi?» küsisin minagi toibuva häälega.

«Milles? Vesi ei jõua pärale. Kõik muu oleks tehniliste üksikasjade loetelu,» lausus Allan Rüütel ebamääraselt ja vaatas mujale.

«Palun vabandust.»

«Mille eest? Mille eest, kui nii võtta?»

Õhtu süvenes. Ausalt öeldes olid mu kahtlused ja oletused vaid osaliselt hajunud. Päris harilik inimene ei saanud see mees kuidagi olla. Midagi takistas mul seda uskumast. Tal oli mingi saladus. Ma pelgasin teda. Ma austasin teda. Ma tahtsin ikka ta sõber olla.

«Mis me siis teeme?» küsis Allan Rüütel äkki, pea tihedas suitsupilves. «On teil mingi idee?»

«Mis mõttes...?»

Samas helises uksekell. Ivi!? Hetkeks kangestusin, siis kargasin vabandusi pomisedes püsti, Rüütel vaatas mind imestunult, ma tormasin esikusse ja mõtlesin: ah, saagu mis saab, ma räägin pärast Rüütlile kõik ära, pean temaga nõu, jõuan mingile seisukohale.

Aga ukse taga seisis hoopis sasipäine nooruk, põskedel punased laigud.

«Austatud naaber, ärge pange pahaks, eks, aga meie Heleniga kutsume teid enda poole, see tähendab, mida ma räägin,

Heleni poolel Meil on häid plaate, ausalt — Frank Zappa ja Bibi King ja... Heleni omad on kõik ära, paneme peo püsti... Ega mina teid ei tunne, ärge pange pahaks, aga Helen ütles, et te olete tegelikult omamoodi maru kutt, mis sellest, et hirmus vana.»

Toibusin. Fikseerisin. Reageerisin.

«Juhan või?»

«Juhan ikka!» rõõmustas noormees. «Tulete siis?»

«Tänan väga nii Helenit kui teid kutse eest, aga ma ei saa tulla. Mul on külaline,» sõnasin ma nii soojalt ja sõbralikult, kui ma sel hetkel üldse suutsin.

Noormehe pilk rändas üle mu õla. Allan Rüütel oli toauksele tulnud ja seisis seal, õlg vastu piita.

«No siis muidugi. Tere õhtust,» ütles Juhan Rüütlile. Ta muutus äkki väga kombekaks ja viisakaks. «Mis parata. Ma siis lähen. Kõike head.»

«Mis pidu, mis Helen, mis Zappa?» laiutasin ma pärast noormehe lahkumist natuke ülepakkuvalt käsi. «Lihtsalt naljakas.»

«Ei, ärge öelge,» sõnas Rüütel vähe aja pärast, kui olime jälle toas istet võtnud, termosest kohvi kallanud. «Pidu, pidu...» ümises ta läbi hammaste. Muigas. «Jah, naabrionu... Mis on inimese mõistatus? Millega ta ikka enamasti segadust mõistab külvata? Eks ikka käitumisega. Juba noorest peast...»

Vaatasin talle tahtmatult otsa. Mida ta teadis? Millele vihjas?

Aga siis helises jälle uksekell. Ivi!? Jälle sattusin ähmi, jälle tuli tahtmine Rüütli ees pihtida, võib-olla koguni Iviga koos. Aga tulija oli hoopis doktor Viinapuu. Ta habe oli värskelt piiratud. Temast õhkus kargust ja rahulikku skepsist.

«Tere õhtust,» ütles ta sisse astudes. «Rüütel peaks vist teie juures olema?»

Ja pärast jõime kohvi juba kolmekesi. Mõtlesime oma mõtteid, vaikisime. Doktor istus diivanil, jalad enda alla keritud. Toas püsis pinge, mingi lahendust ootav küsimus. Ma tunnetasin seda lausa füüsiliselt. Aimasin, et doktor polnud asjata tulnud.

Aeg-ajalt vahetasid mu külalised mõne lause. Nad paistsid teineteist väga hästi mõistvat. Mina aga ei saanud nende jutust eriti aru. Tõsi, ma mõtlesin sageli muule. Ma ootasin muuseas ka Ivit. Mu pea oli hakanud valutama.

Paaril puhul vaatasid Rüütel ja Viinapuu otsekui midagi oodates minu poole.

«Mine tea, mine tea . . .» kostis Allan Rüütel mingil puhul.

Jah — millest nad rääkisid? Millest vaikisid? Võtsin ennast kokku, püüdsin ärevusest ja hooti ründavast tinasest väsimusest üle olla. Tahtsin kuuluda nende vaimsesse sõprusringi, tahtsin rääkida nendega ühist keelt. Pagan võtaks, miks ma küll millestki aru ei saanud? Ja mida nad minult ootasid?

Käsi lõua alla seatud, põrnitsesin hämarduvat toanurka.

«Öösel oli vägev äike,» ütles Viinapuu.

«Jah, seda küll,» kinnitasin ma kohe. Sellest lausest olin ma aru saanud. Aga arvatavasti ei väärinud ma neid mehi. Ma olin liiga noor, liiga pealiskaudne, liiga diletantlik, olin vastutustundetu ja infantiilne inimene. Aga just siis sähvatas midagi. Meenus Juhan, roosapõskne Tuha-Juhan. Tema ettepanek. Ma kargasin püsti, käsi õieli.

«Ma tean! Mul on idee . . . Ei, ausalt.»

«Noh?»

Mõlemad vaatasid mind kärsitult.

«Kuulge, kui korraldaks peo? Naabrite peo? Kutsume kõik naabrid kuhugi kokku ja vaatame, mis sellest tuleb. Kas nad hakkavad põrnitsema või tantsima? Mis? Kohe homme? Ei, homme on neljapäev . . . Kutsume reede õhtuks. Ah?»

«Tõesti?» küsis Imre Viinapuu viisakalt.

«Lõpuks ometi,» ohkas Allan Rüütel. «Tegelikult tulime meie Viinapuuga ka kumbki omaette millegi säärase peale. Aga märksa ebamäärasemalt.»

«Ah, mis jutt, mina rääkisin sellest vaid teoreetilisel tasandil.»

«Ei tea. Küllap on siiski midagi ka õhus. Ennist käis siin üks kahekümneaastane noormees, ka tema kandis endas selle idee alget,» muigas Allan Rüütel. «Vaadake, muide, milline lugu. Udo Munak on *circa* kolmkümmend, mina nelikümmend, teie viiskümmend . . . Aga näe, ideed hakkavad haakuma. Vaatamata kõigele, mis neid eraldada võiks.»

«Kena. Kuhu me nad siis kutsume? Restorani? Kellegi korterisse? Ouemurule? Mis me räägime, see pole reaalne,» sõnas doktor.

«Keldrisse,» ütles Allan Rüütel. «Meie majaalune on tegelikult suur ja tühi nagu ballisaal.»

«Noh, olgu. Aga kuidas seda asja ikka vähegi detailsemalt ette kujutada?»

«Vaat seda hakkamegi kohe arutama.»

Jälle helises uksekell. Nii sageli polnud see kell ammu aega helisenud, viimati oli see juhtunud mu kolmekümnendal sünnipäeval. Ja sedapuhku astus esikusse Ivi. Tal oli roheline kostüüm seljas ja mahukas kott käe otsas. Ta tuli otsekui reisilt. Ta taipas kohe, et ma pole üksi, vaatas mulle kohkunult otsa ja ütles siis valju ning ebaloomuliku häälega:

«Tere õhtust! Vabandage, aga mul lõppesid sigaretid . . .» Ta muigas haledalt, neelatas ja sosistas siis mulle väga vaikselt ja väga ruttu: «Mida teha, Udo? Tuleb välja, et mu ämm jääb hommikuni minu poole, ta olla rongist maha jäänud, mina ütlesin, et tehku, mis tahab, teatasin, et lähen sõbratari poole, käisin muide taksopeatuseski ära, ta jälgis mind aknast, asi on selles, et tal pole aimu, kes sa oled ja kus sa elad, nüüd olen ma siin, aga näe, kui pahasti see välja kukkus, ma lähen ikka vist sõbratari poole.»

«Ei lähe sa kuhugi!» sosistasin ägedalt vastu ja hüüatasin siis samuti ebaloomulikult reipa häälega: «Astuge sisse, astuge sisse!»

«Tõesti?» Ivi nägu selgines. Alles nüüd taipasin, kui raske tal on. Ja kuigi esikus oli juba päris hämar, nägin ma äkki selgesti ta silmi ja mõistsin, et olin nendest kogu aeg midagi suvalist välja lugenud. Olin neist valesti aru saanud. Tegelikult olid Ivil hea inimese heledad ja elavad silmad. Tuli osata vaid läbi uduka loori vaadata. Ja nüüd kattusid need silmad pisaravinega. Aga ei, Ivi neelatas, ütles sosinal «puhh, pole midagi», kohendas ennast peegli ees, mina poetasin samal ajal ta raske koti magamistuppa, juhatasin ta siis seejärel teiste juurde ja ütlesin võrdlemisi rahulikult:

«Veel üks naaber.»

«Aa . . . See on tore,» ütles Allan Rüütel tõustes ja viisakalt kummardades. Tõusis ka doktor.

«Kas te masinakirja oskate?»

«Jah,» vastas Ivi lihtsalt, midagi imeks panemata.

«Vaat kui kena. Imre, teil pidi üks vana loks olema, nagu te rääkisite. Ehk lähete ja toote siia? Paneme naabrinaise tööle, kutsed tuleb ju korralikult vormistada. Muide, kas te olete tuttavad? Doktor Imre Viinapuu ja Ivi . . . Vallaste? Ega ma ei eksinud?»

Minu meelest käitus Allan Rüütel riskantselt, kuigi see mulle meeldis. Ja näe, Ivi noogutas rõõmsalt. Ta sirutas dok-

torile käe. Too suudles rahulikult ja galantselt ta käeselga (miks küll mina selliseid asju ei osanud?) ning siirdus siis sõnatult kirjutusmasina järele.

«Kui ma tohiksin omavolitseda, siis keedan ma teile... sinu köögis uue laari kohvi. Vett sul ikka veel on? Minu meelest on teil tõsised jutud käsil.»

Nii ütles Ivi. Ta oli kiiresti kõiges orienteerunud.

«Võrdlemisi tõsised, jah,» ütles Allan Rüütel. Ja pöördus siis minu poole.

«Kuidas me seda asja siis nimetamegi?»

34.

«INIMESTE PIDU.

Armas naaber. Sina ja su omaksed, kõik te olete oodatud ja kutsutud INIMESTE PEOLE, mis katselises korras toimub REEDEL algusega kell 21.00 meie trepikoja all keldris. Mida soovite, seda kaasa võtke — toole, muusikat, morssi, head tuju jne. Smoking pole nõutav. Lastele on üritus lubatud (koguni soovitav). Võimalikud kõige mitmekesisemad üllatused. Soovime teile ettevõtlikkust, meelekindlust, ühistunnet. Muuseas antakse informatsiooni ka VEE kohta.

Orgkomitee. Korpusevanem.»

Selline oli tekst, mida Ivi pärast Allan Rüütli ja Imre Viinapuu lahkumist väikesel logiseval kirjutusmasinal ümber lööma asus. Läbi kopeeri, neli eksemplari korraga. Muide, sõna «korpusevanem» oli lisatud viimasel hetkel, Allan Rüütli ettepanekul. See kõlab mobiliseerivalt, oli ta muianud.

Kirjutusmasin tärises. Lamasin diivanil ja vaatasin hajameelselt teleriekraani poole. Mu silmad valutasid millegipärast. Ekraanil aga toimus soovikontsert kurttummadele. Kuna heli oli maha keeratud, ei kuulnud ka mina midagi. Olin kurtidega ühel pulgal. Tüse onuke laulis, kondise näoga mees tõmbas vihaselt lõõtspilli. Ekraaninurgas seisis elava miimikaga ja paindlike kätega naine, kes tõlkis laulu kurtide keelde. Minu meelest oli tegu simmanilauluga.

Teleril seisis mängueeslike. Millalgi väga ammu, tegelikult aga viie päeva eest, oli siin toas seisnud üks võõras ja arusaamatu naine ning eeslikest käes hoidnud. Ah, see oli olnud keegi hoopiski võõras inimene. Nüüd veiklesid mu lähedal

nobedad sõrmed, lehvisid kleidivarrukad, ma ei osanud masina taga istujat kuidagi tolle naisega samastada.

«Kuule, on see väga inetu, kui ma natukeseks pikali heitsin?»

Ivi katkestas kirjutamise. Ta vaatas minu poole, nägu selge, pilvitu, keskendunud. Otsekui poleks tal mingeid muresid. Äkki ei kartnud ta tõesti midagi peale äikese ja liigpurjus meeste?

«Ole, ole,» ütles ta naeratades. Jah, tal olid tõesti hea inimese silmad. Ja vaevumärgatav joonteniidistik nende läheduses. Mida ma neis silmis küll varem olin näinud, mis pahesid, mis tumedaid tagamaid?

Keerasin pead ja avastasin seejuures, et mu kurk on valutama hakanud. Meelekohad aga raskeks muutunud.

«Ära arva, kohe ma tõusen püsti... Ega siis nii ei saa... Inimeste Pidu on tulemas...»

Võtsin tassi, rüüpasin natuke jahtunud kohvi ja jäin seejärel tukkuma, kõrvus masinaklõbin.

Ja kohe nägin ma und. Suuri, värviküllaseid ja masendavaid pilte. Nägin, kuidas Musta mere ääres suurte tõsiste mägede foonil stardib suur hõbedane reaktiivlennuk, kuidas ta kõrvulukustava undamise saatel õhku tõuseb, ma nägin, et selles lennukis istub minu naine Taimi, teenindussüsteemi kabemeister, austusväärne naisterahvas, pesupunkti juhataja. Ta tugev lõualott, ta tihedad kulmud, ta kinnine ilme ei tõotanud mulle head. Kohe seejärel nägin uut pilti — maailmaookeani avarusi; ma nägin mingit kauget meridiaani, mis punase joonena jooksis üle vee, ma nägin õhus tõttavat radiogrammi, radiogramm sarnanes postituviga, ma nägin, kuidas lumivalge hiigellaev teeb saja kaheksakümne kraadise pöörde ja asub koduteele. Nägin laeva roolis hiiglasekasvu tüürimeest. Ta habemes sähvatasid vihased välgud, tal oli terav väits hammaste vahel. See oli varutud minu jaoks. Juba tundsingi kõris teravat valu, karjatasin ja ärkasin.

Oli sügav öö. Mu pea huugas, kurk oli kuiv ja valus, liikmed pakitsesid tuld. Aimasin halba. Aimasin üksindust ja hukku. Olin üleni higine. Aga siis tajusin, et ma polnud toas üksinda. Keegi istus siinsamas lähedal, hingas vaikselt, vaatas mind pimedusest.

«Ivi!!!» karjatasin ma.

«Jah?» kostis pimedusest kauge ja vaikne hääl, süttis öölamp, tugitoolist tõusis sale kogu. «Ärkasid üles, vaene mees? Tule, tule magamistuppa! Ega sa ei pahanda, et ma sulle

omapead voodi valmis tegin? Ma vist peremehetsen siin ilma igasuguse mõõdutundeta . . .»

«Ivi . . .» ohkasin ma ja tõusin. Mu jalad olid otsekui vatist ja samal ajal väga valusad. Koperdasin magamistuppa, kiskusin enese pooleldi riidest lahti ja pugesin teki alla. Mul oli väga külm.

«Ivi!!!» hüüdsin ma.

«Jah?»

Ta seisis mu juures. Ta polnud kuhugi läinud. Tal oli ikka see roheline kostüüm seljas. See mõjus rahustavalt. Ta kummardus minu kohale, mu silmade kohal hakkas pendeldama mingi puuehe. Ivi silmad olid head, kurvad ja väsinud.

Seadsin laualampi, tahtsin teda paremini näha.

«Mis kell on? Näe, jälle pole mul mingit aimu ajast . . .»

«Ah, alles kolm. Alles kolm. Magama, magama.»

«Aga sina?»

«Ma vist lähen . . .»

«Kuhu?»

«Oma koju. Mul on ju veel oma kodu olemas . . . Vist.»

«Sa oled nutnud?»

«Mina? Mina ei nuta . . . Või kui, siis väga harva. Mu pisarnäärmed on vist alaarenenud. Jah, kulla inimene, ütle, miks ma peaksin nutma? Mu elu on olnud pilvitu, mugav ja . . . igav. Igavusest tehakse mõnikord lollusi.»

«Ivi . . .»

«Noh, noh?»

«Ütle mulle, et ma olen vastik ahv.»

«Miks? Sa oled šimpansike.»

See ei kostnud liiga veenvalt.

«Ära mine ära. Jää siia.»

Vaikus, suur tükk kurba vaikust.

Siis küsis ta väga tasa:

«Tõesti? Sa tahad seda ikka veel? Tõesti?»

«Jah, tahan, tahan, tahan, tahan!» karjatasin mina. «Lennukid ja laevad . . . Ei, ma hakkan vastu. Ei anna alla.»

«Millest sa räägid?»

«Unenäost. Heledast metallist, mis igast kaarest mind ründas, õhust ja veest . .».

«Vaene mees.»

Mul oli väga külm. Püüdsin seda varjata. Ma ei tahtnud, ei tohtinud tema soojust ja loomulikkust välja pressida.

«On siin majas veel tilk kuuma kohvi?» küsisin ma nii reipalt, kui suutsin.

«Kohvi? Aga kes pärast magab?»

«Ah!»

«On küll,» ütles ta, elavnes, käis ära ja tuli termose ning tassidega tagasi.

Neelasin mitu tulist lonksu. Kohv läks valutavast kurgust vaevaga alla. Ivi võttis mu jalutsis istet, kohendas seelikut, seadis jala üle põlve, sõlmis käed põlvele kokku, jäi mind naeratades vaatama. Ta nägu tundus kahvatu.

«Tead, ma võiksin tõesti täiesti vabalt üle koridori koju minna. Mu ämm sõitis siiski öise rongiga minema. Nägin aknast, kui ta läks. Ja siis käisin kontrollimas. Nii et õhk on puhas. Ma võiksin täiesti vabalt minna, ära mõtle.»

«Aga mina . . . sina . . . aga meie . . .» pomisesin ma.

Ta vaikis.

«Ämmad siis . . . on viimseni läinud . . .» ütlesin ma. Sirutasin käe sigarettide järele, aga mõtlesin ümber. Ma ei tahtnud suitsetada. Jah, olin vist tõesti haigeks jäänud. «Kui meil enam kuhugi minna ei ole, kui me kogu maailmaga pahuksis oleme, siis lähme ja palume peavarju minu paradoksaalse ämma käest. Tal on aiamaja. See jääb sügisel tühjaks.»

«Ah, mis me praegu sellest . . .» muigas Ivi kasinalt.

«Mu vanematel on oma maja . . . Teises linnas . . .»

«Palun sind,» ütles Ivi.

«Miks?» küsisin ma ärevalt.

«Ei, ei, sa said minust valesti aru . . . Kui sa tahad, eks siis küsime su ämma käest peavarju. Aga see on ju natuke naljakas.»

«Terve elu on naljakas.»

«Seda küll.»

«Mis sul seal kotis on?»

«Seal või? Ah, ei midagi erilist . . .»

«Tahan teada!»

«Tahad või? Olgu siis . . . Ei, mis asja ma keerutan, tegelikult ma tahtsingi neid sulle näidata. Aga nüüd on kuidagi imelik, ikka sügav öö . . .»

Ta kummardus ja hakkas seejärel mulle midagi rinnale laduma.

Mis need olid? Mingid kerged plaadikesed, mõned kandilised, mõned ovaalsed, mõned suuremad, mõned pisemad. Tosinajagu plaadikesi. Võtsin ühe kätte — see oli kerge, tagant kare, eest kühmuline. Vaatasin lähemalt — ja mida ma nägin? Rohmakat ja lõbusat idülli, habemega taati ja

rahvariides eite oma palktare ees. Katuseharjal aga istus must kass. See oli mingi tundmatus tehnikas teostatud kunstiteos. Just nimelt kunstiteos. Jooned olid kindlad, isikupärased, koomilised, värvid rõhutatult täpsed ja kirkad. Võtsin teise plaadi — sellesse oli lõigatud stseen rüütliajastust. Raudürbis kangelane oli ilmselt oma kallimale armastust avaldanud ega suutnud nüüd enam kuidagi jalule tõusta, matsakas emand sikutas teda püsti. Mahlakad pruunid toonid, naljakad jooned.

«Sinu töö?»

Ivi noogutas, huul hammaste vahel. Ta oli natuke heitunud ja natuke puhevil.

«Kuidas neid tehakse?» küsisin järgmist teost silmitsedes. Sellel seisid Aadam ja Eeva. Puu otsast vaatas alla Madu, näol inimlik alatus. Õun oli juba kellegi poolt hammustatud.

«Penoplastist,» ütles Ivi nagu koolitüdruk. «Terava noaga. Pärast värvin ja lakin. Kas meeldivad?»

«Minu meelest on need omaette klass!»

«Tõesti?»

«Minu meelest küll. Tõsi, ma pole ju asjatundja... Aga minu meelest on sul annet. Ma ei teadnudki, et sa sihuke andekas ka oled.»

«Näed siis... Mida me teineteisest üldse teame,» lausus Ivi. «Oh, oleks juba vähemalt nädal. Või kaks... Aga ei, seda ma ei tohi ka soovida. Ma ei tohi midagi soovida. Küll on hull lugu... Kas need asjad sulle tõesti meeldivad? Ega sa ei valeta? Ei liialda? Ei meelita? Ära tee seda, mulle on väga tähtis, et sa tõtt räägid.. Paljugi, mis üks naine igavusest ette ei võta. Arno ütles ükskord, et see on lapsik ajaraiskamine ja lubas mulle pealinnast kunstisalongist mõne akvarelli osta. Ostmata on need küll tänini... Tead, mõnikord tuleb kange tuju peale ja siis lähen oma sõbratari töötuppa... Ta on ühes klubis dekoraator, saad aru? Ma hoian neid asju seal, ma ei taha, et Arno neid näeks. Aga eks ta üks naivism ole.»

«Naivism on tõsine kunstivool... Kuule, tead mis, paneme need Inimeste Peo ajal seintele!» hüüatasin ma ja hakkasin köhima.

«Mis sul on?»

«Ei midagi...»

Pea oli veel hullemini huugama hakanud. Meelekohad vemmeldasid. Aga ma ei tahtnud alla anda. Ma ei tahtnud Ivit mõjutada.

Võtsin pihku järgmise plaadikese. Ja jäin jahmunult vaatama — seal seisis väike naljakas mehike, pea suur ja viltu, hõre juuksetutt püsti, alahuul kurvalt ja samas jonnakalt torssis. Mehel olid roosad põsed ja lontis püksid. Hakkasin naerma.

«Täpselt mina!»

«Ei ole, ei ole!» hakkas Ivi vaidlema, silmad suured peas. «Ja kui oledki, mis siis? Ütle, mis siis? Mis siis?»

Ma ei taibanud, mis teda nii ärevile ajas. Aga siis märkasin plaadi alumisse nurka kratsitud aastaarvu. See plaat oli tehtud eelmisel aastal.

«Kui tahad teada, polnud mul üldse plaanis seda sulle näidata... Ma ei tea, kuidas see üldse teiste sekka sattus.»

«Ivi...»

«Mis sa arvad, mul on nüüd ikka natuke häbi ka,» ütles Ivi. «Ma jäin lollisti vahele.»

«Hoopis minul peaks häbi olema,» ütlesin ma. «Miks mina sind aasta eest ei tundnud?»

«See polnud võimalik.»

«Miks?»

«Miks, miks... Sul on perekond. Näiteks! Ja veel, ja veel...»

«Sul on ka perekond.»

«Enam ei ole.»

Vaatasin talle otsa. Ta hakkas naerma.

«Ah, mis sa muretsed, ma annan su elusalt ja tervelt Taimile üle. Ta ei saa mitte midagi teada. Ja me peame kõik ära unustama. See polegi nii raske.»

«Ivi...»

«Mis on?»

«Ma ei saa unustada.»

«Paljugi, mis,» ütles ta õpetlikult. «Mis loevad meie tahtmised. Inimesel on kohustused ka. Sul on tütar... Hea küll, mis me sellest räägime. Millest me räägime? Inimeste Peost. Põnev, põnev... Mis sa arvad, kas keegi üldse tulebki?»

«Räägime, jah, Inimeste Peost...»

Aga me ei rääkinud Inimeste Peost. Me jäime vait. Süütasin hajameelselt sigareti, ent kustutasin selle samas. Ma ei tahtnud suitsetada. Mu kurk ja kondid valutasid. Pea käis ringi. Lagi lainetas. Mul oli tõesti midagi viga.

Ivi tõusis, läks akna juurde, tõmbas kardinad natuke lahti, puges õlgadeni tekkinud pilusse ja jäi välja vaatama.

«Nii ilus öö...» kostis ta võngatav hääl. «Tahaks kaevule

minna. Varsti pole sinna enam asja... Imelik mõtelda, et eile öösel oli äike. See oli vist küll hoopis saja aasta eest...»

«Jah...»

Möödus tükk aega. Väljast kostis autosahinat, siis oli taas vaikus. Ja äkki kuulsin Ivi sosinat:

«Arno tapab mu ära.»

«Ma ei luba.»

«Ah, olgu peale, ole nüüd...» kostis akna alt kerglaseks tehtud ohe. «Ju ma siis olen selle ära teeninud. Aga mis ma kaeban. See pole ilus...»

«Ma ei luba tal sind puudutada.»

«Oh, kulla mees, nagu sul endal muresid poleks! Küll sa näed. Lähed esmaspäeval jälle tööle, unustad selle segaduse ära. Mis ta muud on kui segadus? Ja kraanid hakkavad meile jälle vett kööki tooma, ja üldse läheb kõik jälle paremuse poole. Küll sa näed. Ja üldse, ma tegin kohatut nalja. Arno on suur mees küll, tugev ka, aga tegelikult väga arg. Ei tema tapa Äärmisel juhul viskab ühe tooli vastu põrandat puruks ja läheb siis restorani. Ja üldse, võib-olla kolib ta pealinna vanemate juurde. Need said sinna uhke korteri. Arno on ammu tahtnud pealinlaseks saada.»

«Aga sina?»

«Ei tea... Ei tõmba. Seal on kole kärarikas. Muidugi, eks ole meiegi linn natuke liiga suureks kasvanud, aga ikkagi, see on oma kodu... Ma olen ju siin sündinud ja kasvanud. Tõsi, mõnikord mõtlen, et kõige parema meelega elaksin ma kusagil saarel. Ausalt.»

«Majakavahiks lähen,» ütlesin mina.

Ta naeris tasa.

«Tule siia...»

Ta noogutas, aga jäi paigale. Kardinad voogasid volte ja varje, juuksed voogasid nukrust ja varje, akna all käis salajane vaikelu. Ma ei suutnud seda päriselt mõista, ma aimasin vaid meeleoluvirvendusi — mu pea huugas ja kohises. Tänasida toimetusi ära viska homse varna, mõtlesin ma äkki. Ammu polnud ma vanasõnu meenutanud. Inimeste Pidu, mõtlesin ma. Ma ei tohi rivist välja langeda, see oleks ülekohtune, mõtlesin ma. Siis tundsin kogu keha rammivat külmavärinat, haarasin kohvitassi järele, aga kohv oli mõru ja vastumeelne. Oleksin väga tahtnud kruusitäit külma allikavett. Oi, kuidas suu kuivas, kui tulinè ja kare oli äkki keel! Silme ees lõid pöörlema punakad ja rohekad sõõrid. Millest need veel? Liigutasin ennast kohmakalt, mitu penoplastplaati

kukkus vaibale. Kummardusin neid üles tõstma — ja pidin ise seejuures äärepealt põrandale vajuma.

Ivi oli ringi pööranud. Ta vaatas mind hirmunult.

«Udo!?»

Siis tõttas ta minu juurde. Roheline kahin saatis ta liikumist. Ta pani käe mu laubale. Suur kergendus puges mu hinge. Pääsenud, mõtlesin ma. Pääsenud, aga ma ei tahaks midagi välja pressida...

«Ma ei taha sinult midagi välja pressida...» sosistasin ma.

Ta hakkas rääkima. Äkki sain aru, milline hääl tal oli — roheline. Kui lihtne see kõik oli! Ma olin ta kummalise võnkuva hääle saladuse lahendanud, mul hakkas isegi natuke lõbus.

«Armas aeg, aga sa oled ju täiesti haige! Sul on kõrge palavik! Miks sa enne ei ütelnud? Mängisid kangelast...»

«Enne ma ei teadnud... Ma ei taha sinult midagi välja pressida...»

«Ah, jumal küll... Ja jälle on see minu süü. Ma poleks tohtinud sind sinna sarapikku lamama jätta. Mis nüüd saab? Oota nüüd natuke, oota, ma ravin su terveks.»

Roheline hääl taandus, roheline kahin kadus ukse taha, kohe hakkasid seinad värelema, lagi sädemeid pilduma, aga enne, kui jõudsin sellest kõigest liialt masenduda, oli Ivi tagasi. Ta torkas mulle kraadiklaasi kaenla alla. Ta keetis mulle kuuma vaarikateed. Ta andis mulle aspiriini ja unerohtu. Ta lõhnas rohelise metsa järele, ta hääl oli sumeroheline — kui teisiti roheline oli nüüd kõik. Mul oli 39,2 kraadi palavikku. Ivi istus mu kõrval, ta käed puudutasid mind aegajalt murelikult ja kaastundlikult. Ta pilk oli väsinud, õnnetu, omane. Olin nõrk ja hale. Mõtlesin: olen ma kedagi reetnud? Jah, nüüd kindlasti, ja vist ka lõplikult. Ivi pilk oli mulle omasemaks saanud kui ei kellegi teise oma. Seda vähem kui ööpäevaga. Ma olin õppinud selle pilgu kaitseloorist läbi vaatama. Ma olin aru saanud ka ta hääle saladusest. Tahtmatult meenusid need mõned korrad, mil olin voodisse jäänud, mil Taimi oli mind tusase kärsitusega avitanud, ta ei põdenud ise kunagi, ta ei saanud hingepõhjas uskuda, et mingi gripp võib täismehe pikali sundida, ta pidas mind tegelikult laisaks inimeseks, hädavareseks, kes ei viitsi ametis käia, väitekirja kirjutada, kes ajab kõik meelsasti olukordade ja gripi kaela; mõneti võis tal ka õigus olla, Taimi oli asjalik naine, ta võttis elu tõsiselt, ta juhtis oma pesupunkti nagu tank, ta mängis kabetki nagu tank, ta võis veel kaugele jõuda, aga vaarika-

moosiga teed polnud ta mulle veel kunagi voodisse toonud. Päris selge, et olin sel öisel tõvetunnil egoistlik ja ülepakkuv, ma otsisin Taimile vigu, kuigi tegelikult polnud mul talle midagi ette heita, mul polnud selleks õigustki, ja üldse, kõik oli palju lihtsam, palju kurvem, palju selgem. Armastus oli lõppenud. Juba väga ammu. Aga võib-olla polnud seda kunagi olnudki.

Mõne aja pärast kuulsin ma oma häält. Ma kuulasin seda nagu kõrvalseisja, nagu näiteks Allan Rüütel, ma kuulasin ja olin häälega nõus. Mu hääl rääkis tõsiseid asju.

«Ma ei tea, kuidas kõik laheneb, aga ma tean, et kõik laheneb. Kas sa pole märganud, et asjaolud on kõik enda juhtida võtnud? Oleks ääretult rumal seda mitte märgata. Asjaolud koputavad nõudlikult uksele. Ei, nad... nad astuvad lahtistest ustest sisse. Kas... me peame nad välja ajama või? Me teeksime siis väga lollisti. Me kahetseksime seda elu lõpuni. Pane tähele, nüüd see palavik... Ega see kogemata tulnud. Ega ämmad ka kogemata tulnud... Need on jämedad vihjed, me oleksime rumalad, kui me neid ei mõistaks... Tead, võib-olla üürime toa. Esialgu. Ma teen seal äkki oma kirjatöö ka lõpuni... Nüüd ma tean, et mul pole enam tagasiteed... Mul pole enam võimalik ühegi teise naisega...»

«Tasa, tasa, tasa,» sosistas roheline hääl, «tasa, tasa, tasa... ära räägi enam midagi... ega minagi pole päris loll... tasa, tasa, tasa... hommikul kutsun Viinapuu sind vaatama... ma ei lähe kuhugi, ära karda, kulla mees... keda sa otsid... ma olen siin... siin... on sul nüüd soojem?»

«Kindlasti,» ohkasin ma, mu vastu liibus midagi sooja ja pehmet, see oli Ivi ise, ma jäin magama.

Terve neljapäeva ja enamiku reedestki viibisin ma mingis letargiasarnases seisundis. Minu voodi ees liikus tihti inimesi. Kõige sagedamini nägin silmi avades Ivit. Käis Allan Rüütel, käis doktor Viinapuu, sisse astusid Ollar ja Felix.

«Äge külmetus pluss närvipalavik. Pole viga, see läheb ruttu mööda. Suvine aeg.»

Nii ütles doktor neljapäeva hommikul. Reede õhtul tõusin voodist.

35.

«TERE TULEMAST INIMESTE PEOLE!»

Säärase loosungi all võtsin ma reede õhtul mõni minut enne üheksat istet. Doktor Viinapuu heitis mulle mingi ruudulise karuse teki üle õlgade ning astus eemale. Mõni samm

eemal seisis ka Ivi. Ta pilk oli tõsine, aga ilmselt ka natuke ärevil. Kuidas on, kuidas sa ennast tunned, kuidas sulle siin meeldib, küsis ta pilk.

Vaatasin ringi. See oli määratu suure saalina mõjuv madal tühemik maja all, hämar ja arusaamatu. Seintel ja lagedel voosklesid torud ja elektrijuhtmed. Ukse kõrval seisis tuletõrjestend. Hämaruses kiiskasid kuivad kraanid. Nägin paari nurka asetatud noori kaski. Need levitasid nõrka suvepühalõhna, aga minu meelest oli neid siin siiski liiga vähe. Ühte seina, väikeste akende vahele, oli üles riputatud kümmekond penoplastist plaati — eite-taati, rüütel, Aadam ja Eeva, teisedki taiesed. Siin-seal seisid toolid ja taburetid. Ukse kõrval seisis valge linaga kaetud laud. Betoonpõrandat kattis liivakord.

Me olime siin keldris neljakesi. Me olime toimkond — Allan Rüütel, Imre Viinapuu, Ivi ja mina.

Ent mis toimkond olin mina! Kõik oli tehtud ju minuta. Mina istusin, seljas pullover ja pintsak, selle peal veel ruuduline tekk. Olin nagu haiglane anglosaks. Alles natukese aja eest oli doktor mulle järele tulnud ja lubanud mul alla laskuda...

Kuidas sulle siin meeldib, küsis Ivi pilk.

Jah, noogutasin ma talle.

Ta naeratas lühidalt, krimpsutas nina — pole viga, ära nukrutse.

Ma ei nukrutsenudki. Mu pea käis veel tublisti ringi. Ma ootasin.

Ootasid ka teised.

Silmitsesin neid ükshaaval. Alles nüüd märkasin, kui tõsiselt oli Ivi asja võtnud, kui pidulik ja range ta välja nägi. Tal olid kõrge kontsaga peokingad jalas, puhtad ja uhiuued, ükski tolmuküba ei suutnud neile külge hakata. Tal oli maitsekas pükskostüüm seljas, juuksedki olid kuidagi teisiti seatud, tukake silmile kammitud. Ma ei näinud hästi ta nägu, aga küllap oli ta sedagi tavalisest hoolikamalt toonitanud.

Muide, miski häiris mind kohe algusest peale. Nüüd sain sellele jälile. Keldris ei põlenud millegipärast ühtki lampi. Hall hämarus tegi mind murelikuks. See tundus liiga määravana.

Aga teise seina ääres istus Allan Rüütel. Temagi oli rõhutatult range ja pidulik. Tal oli seljas must ülikond, kurgu all must lips, vestitaskus vanamoeline uur. Ja ta põlvedel istus kass. Kass oli loomulikult must, ent valge maniskiga. Nad

olid millegi poolest sarnased, kass ja Allan Rüütel. Mees silitas looma selga, loom lõi väga valjusti nurru. Kust see kass siia oli sattunud? Küllap oli ta selle keldrilahmaka päriselanik. Aga võib-olla pidi ta kuuluma just selle õhtu juurde. Võib-olla toob see õhtu Allan Rüütli kohta siiski mingitki selgust, mõtlesin ma.

Seal aga seisis doktor Viinapuu. Temalgi oli lips kaelas, aga kogu ta poisilikult sale olemus väljendas viisakat skepsist.

Kell sai üheksa.

Me ootasime.

Imre Viinapuu kergitas varrukat ja ütles erapooletu häälega:

«Üheksa.»

«Üheksa,» kordas Allan Rüütel.

Ivi muutis asendit. Me pilgud kohtusid jälle. Ta naeratas rutakalt.

«Head inimesed, arvan, et me muidugi istume siin oma pool tundi, aga tegelikult...» alustas doktor. Just siis kuulsime ukse taga lohisevaid samme. Keegi astus trepist alla.

Me tardusime. Niisiis, ikkagi... Ikkagi! Ja koguni nii täpselt? Kes see võiks olla?

Uks avanes, keldrisse sisenes väike vanamees. Ta vaatas kohkunult ringi — arvatavasti ei näinud ta esimesel hetkel mitte midagi. Sest tema sisseastumisel olid keldris süttinud värvilised prožektorid, veiklema löönud rõõmsad laternad, keegi — küllap Allan Rüütel — oli peidetud peovalguse sisse lülitanud. Ikkagi, mõtlesin ma kergendusega. Valgus oli tulnud, ja milline veel! Ja külaline oli tulnud, pidukuub seljas, ordenid rinnas, ühes käes veepang, teises suur pudel. See oli Eduard Sirp.

Veel mõni hetk, siis hakkas nurgast, kus istus Allan Rüütel, kaikuma uhket marsimuusikat, trubasid, tromboone ja helikone. Mäugudes silkas üle põranda valge maniskiga kass. Ta oli juhtunust araks löönud.

«Tere tulemast Inimeste Peole!» hüüdis Allan Rüütel ja tõttas vanamehele vastu. «Milline täpsus! Tänan teid! Vana koolkond, pole midagi üteldal Kas te olete kõigiga tuttav?»

«Tere õhtust,» ütles toibunud külaline väärikalt, kõhatas intelligentselt, pani ämbri laua kõrvale maha, asetas oma pudeli laudlinale ja kummardas kolme kaarde:

«Keda tunnen, keda mitte. Eduard Sirp, üksik hunt. Igapidi endine. Aga teate, millestki sellisest olen ma juba ammu

unistanud. Teid, noormees, olen ma kindlasti kohanud? Kas mitte ühel õhtupoolikul minu juures? Hm... Te olete külmetanud? Sellest on kahju. See juhtus teil väga sobimatul ajal.»

Siis läks kärmas vanamees ja suudles Ivi kätt. Veel keegi, kes seda oskas, kellel see loomulikult välja tuli. Seejärel tutvus ta doktoriga. Doktor naeratas talle viisakalt ja natuke skeptiliselt. Doktor kartis ilmselt meditsiinilisi vestlusi. Aga ei, vanamees oli terve ja reibas. Keldris aga müttas makimuusika, marss voogas ja põntsus, keldris veiklesid osavasti peidetud prožektorid, kust need küll hangitud on, mõtlesin mina. Rahunenud kass istus aknalaual Ivi taieste lähedal.

Minutit kümme kõndis Eduard Sirp ühe juurest teise juurde, vahetas muljeid ja armastusväärsusi, hõõrus käsi, tegi viisakaid kummardusi.

Magnetofonilt tuli juba kolmas või neljas meloodia.

Me muutusime kärsituks. Või nõutuks.

Me olime hakanud sagedasti pilke vahetama. Isegi Allan Rüütli näkku oli ilmunud mõtlik helk.

Aga siis, kui Eduard Sirp oli peatunud Ivi näituse ees — seda valgustasid mitu altprožektorit — ja prille kohendades silmitsema asunud, sisenesid uued külalised. Need olid Ophelia ja Juss.

Marsi asemel kostis nüüd nurgast aegumatut tangot. Allan Rüütel tõttas liiva tuisates külalistele vastu. Ta hüüdis kõlava häälega nagu vilunud banketivanem:

«Palun teid. Tähelepanu, saabusid Ophelia ja Johannes Kurepalu!»

Nemadki olid pidulikult riides. Nad olid kaasa toonud mannergutäie jõhvikamorssi ja kaks tooli.

«No me tulime ka vaatama, mis nalja siin all siis õige tehakse,» ütles Ophelia häbelikult kuraasitades, ununenud nooruspidusid meelde tuletades, suurrätti narmaid näppides.

«Jaa,» kinnitas Juss-Johannes tammudes.

Allan Rüütel tutvustas neid Eduard Sirbile. Vanem põlvkond leidis kohe ühise keele.

Kass pesi keldriaknal silmi.

Korraks peatus mu läheduses Imre Viinapuu, käed seljal, pilk mõtlikult maas. Ta ütles teatava kõhklusega:

«Siiski, tuleb tunnistada, et pensionäride klubi oleme me vist asutanud. Imelik... Imelik, aga asi seegi.»

«Vaadake,» ütlesin talle.

«Jah?»
«Kass peseb silmi, ootab külalisi.»
«Hm...» tegi doktor ja astus eemale.
Korraks tuli Ivi ja kohendas erilise põhjuseta tekki mu õlgadel.
Möödus veerand tundi. Abielupaar seisis seina ääres ja vaatas häbelikult naeratades ringi, Eduard Sirp tantsiskles nende ees ja jutustas midagi.
Aga siis täitus trepikoda laste kilkamisega. See lähenes nagu tulvavesi. Ja me kõik taipasime — nüüd läheb pidu lahti.
Tulid Kruusid, kuus last, matsakas pereema ja pöörase elulooga pereisa. Muide, mind märgates kohmetus Lembit Kruus korraks, astus siis ligi ja sosistas tungivalt: nagu sa isegi mõistad, peab kõik saladuseks jääma; ma noogutasin talle, ta rahunes, astus laua juurde ja lisas Sirbi pudelile enda oma, lapsed aga ladusid samal ajal sinnasamasse küpsiseid ja kompvekke; siis ilmus keldrisse mitu inimest korraga, Aldur Ventsel tassis tšellot, Juhanil oli kitarr kaenlas, Helenil õllepudelid korvis, millalgi oli kohale ilmunud Maimu, kasitud, heatujuline ja praktiliselt kaine, siis nägin, kuidas doktor Viinapuu koomilise liigutusega käed üles tõstis ja alla andis. Ja kõikjal liikus Allan Rüütel, ta tutvustas inimesi omavahel, naeratas, naljatas, kostitas.
Inimeste Pidu oli hoogu saamas. Minagi ei saanud seda veel päriselt uskuda. Tõsi, ma polnud nii skeptiline kui doktor, aga mul polnud aegagi skeptiline olla, olin kogu ettevalmistusaja maha maganud, maha põdenud. Alles nüüd jõudis minuni arusaamine, et oli sündinud midagi võimatuna tunduvat. Oli sündinud lihtsalt ja endastmõistetavalt. Aga äkki polnudki see võimatu olnud, äkki olime me kõik selle võimatuse endasse sisendanud? Jah, nad olid tulnud, ja mida rohkem neid sai, seda loomulikum kõik välja nägi. Milline nupp see siiski täpselt oli, millele me olime vajutanud? Seda ei suutnud ma ära arvata... Näe ja näe, sealt tulid Ollar Otset, ta naine Raili ja ta hiiglasekasvu pojad. Ollar astus kohe minu juurde, surus mu kätt, päris tervise järele ja sosistas siis, et ärgu ma ämbrist iitsatagu, et kõik on niigi korras, elu on nagu kreissaag, eks ju, vana, ütles ta naeratades, kõik on korras, ütlesin ma naeratades, jah, kõik oli hämmastavalt korras, keldris lainetas muusika, tuli aina uusi inimesi, tekkisid uued juturingid, suhtlemised, tutvused, tantsiti nii et tolm kees, söödi ja joodi, naerdi ja rõkatati, minagi proovisin

morssi ja seejärel koduveini, see oli tumepunane, parajalt magus, parajalt särts, ja äkki tuli mulle midagi meelde, üks vana ja liigutav lapsepõlvelauluke, seal oli see kõik ju sees olnud — elas metsas mutionu, keset kuuski noori, vanu, kadakpõõsa juure all eluruum tal sügaval, kutsus kokku külalisi, karvaseid ja sulelisi, lendas vares, harakas, kull ja kaaren nupukas, joostes tuli väle põder, hiljaks jäi vaid reinuvader, siis kõik lauda istusid, pidurooga maitsesid... Siis kõik lauda istusid — pidurooga maitsesid...
«Eks ju?» ütles Allan Rüütel minust mööda tõtates lustakalt, ta silmad olid tumedad, rõõmsad, targad...
«Mida sa ümised?» sosistas Ivi mu õlga puudutades...
«Sihukest asja näen ma esimest korda elus,» ütles Felix Eik, vähetuntud maalikunstnik, vangutas mitu korda pead ja kõndis edasi...
Mul oli natuke külm, ma olin rõõmus, ma palusin vett, mu pea käis muusikast, valguse veiklusest, häälte kõminast, inimhulgast ringi, ma ei suutnud enam detaile haarata, jälle tuli minu juurde Felix, istus toolile, ta oli nüüd nagu suur ja natuke kurb laps, ta ütles, et tema joob nüüdsest alates ainult vett, ma noogutasin, muusika tõusis vahepeal kakofooniaks, kusagil teises nurgas lülitati sisse teine magnetofon, kolmandast kaarest kostis tšellohäälestamist, tempo aina tõusis, midagi oli sündimas, midagi oli tulemas, ma mõtlesin rammetult: siis kõik lauda istusid, pidurooga maitsesid. Oh te kallid sipelgad! Oh te imelikud inimesed! Te tulite siiski, naabrid. Kõik muu pole hetkel tähtis. Saagu pärast, mis saab. Saabugu lennukid ja laevad, kohtukutsed ja ähvarduskirjad — see õhtu ei unune iialgi. Korraks tõusis rindu õigustamatu tunne, nagu oleksin mina ise vaat et kogu selle kummalise tralli käima pannud, selle nimel koguni isikliku hingerahu mängu pannud ja ära rikkunud, koguni raskelt haigeks jäänud — oh seda inimlikku enesearmastust! Küll ma teadsin, kes oli selle taga!
Jälle silmasin Ivit. Ta naeris ja ajas seltskondlikku juttu.
Kellega? Ah, need olid nooruke Helen ja natuke vintis Maimu. Miks ka mitte, mõtlesin ma.
Ah, nad olid tulnud, nad kõik olid tulnud!
Liivas müttasid lapsed, liivas jooksid kassid ja väikesed toakoerad. Kellegi õlal istus suur rohekas papagoi.
Siis juhtus midagi — uksele ilmusid võõrad. Kaht nende hulgast ma tundsin — üks oli koolivend Valerian, teine aga naabermajas elav taksojuht Pilli-Tiidu. Korraks vakatasid

kõik hääled ja helid peale ühe mehhaanilise allika, see oli vaikne igatsev lauljatarihääl. Selle vaikse ja uneleva laulu saatel astus meestele vastu Ollar.

«Palun tähelepanu!» hüüdis ta. «Momento!»

Kõik olid niigi vait.

«Meile on külla tulnud naabermajade esindajad ja kõrvaltrepikoja delegaadid eesotsas Tiiduga. Kuidas arvate, kas lubame neid peole jääda?»

Ja Ollar vaatas esmalt minu poole. Tõsi küll, olin ametlik korpusevanem. Vahetasin pilgu Allan Rüütliga. Too noogutas ruttu.

«Pean seda loomulikuks,» ütlesin ma väärikalt.

Pilli-Tiidu ja veel kolm meest astusid häbelikult edasi. Märkasin, et nad tõid külakostiks saledad naturaalveinipudelid. Toored ja odavad joogid siia poleks sobinudki . . .

Aga ukse juures seisid Ollar ja Valerian. Nad vaatasid teineteisele otsa. Viimaks pööras Valerian järsult ringi ja läks minema.

«Ega mina süüdi ole, et ta ennast külge kleepis,» sosistas Pilli-Tiidu vabandavalt.

«Seda meest ei saa usaldada,» tähendas Ollar. «Sa tead küll.»

Ma ei teadnud seda täpselt. Aga ma uskusin Ollarit.

Pidu jätkus.

Ükskord märkasin, et toimkond istub minu kõrval.

«Kõik nad tulid!» ütlesin ma.

«Ei, umbes pooled!» muigas Allan Rüütel. «Aga ka seda on ootamatult palju. Lihtsalt väga palju.»

«Khm . . . Mina aga eksisin . . . mõneti,» tähendas doktor rahulikult. «Muidugi, ega sellele liiga suurt tähendust ei tohi anda, aga midagi liigutavat siiski on.»

«Inimene eksib ja õpib terve elu,» ütles Ivi nagu tark koolitüdrük. Ning punastas.

Aga üheteistkümne paiku astus keldrisse noor miilitsaleitnant. Ta käitus jäigalt, hoidis distantsi ja hindas oma ametiväärikust kõrgelt. Esimesena kõnetas ta Allan Rüütlit. Siis astus leitnant minu juurde.

«Jah, ma kuulen,» ütlesin ma, endal halb tunne südame all.

«Mul on andmeid, et selles keldris toimub orgia,» ütles leitnant ringi vaadates.

«Kas see on orgia?» küsisin ma.

«Mul on andmed,» kordas leitnant.

«Siis kuulake — see pole orgia, vaid Inimeste Pidu,» ütlesin ma. Mis minuga juhtunud oli? Tahtsin tõusta, kätega vehkima hakata, olin muutunud ägedaks ja julgeks.

«Istuge ometi,» ütles leitnant. «Ma ei saa siiski päris täpselt aru. Mida see tähendab? Inimeste pidu . . . see on liiga lai mõiste.»

«Selgitada tuleb alati arusaadavas vormis,» ütles Allan Rüütel ja naeratas väga soojalt. Leitnant võpatas. Allan Rüütel aga jätkas häirimatult: «Saage tuttavaks, seltsimees leitnant, see mees siin toolil on meie korpusevanem Udo Munak, muide, ka võrdlemisi juhtiv töötaja. Nii et . . .»

«Ma hakkan taipama,» tähendas leitnant sügavamõtteliselt.

Läksin kaasa. Asusin selgitama:

«Jah, asi on selles, et me katsetame siin nii-öelda uusi suhtlemisvorme. See peaks olema tegelikult vist midagi majaelanike klubi sarnast.»

«Selge!» Leitnant oli taibukas noormees. «Ega joobnuid ei ole? Moraal püsib ikka tasemel?» küsis ta nüüd häält madaldades.

«Oh, mis te nüüd,» ütlesin mina.

«Järelikult on mind desinformeeritud,» lausus leitnant, tegi mingi märgi ukse suunas, nägin, kuidas koridoripimedusse taandusid vormimütsidega varjud. Heitnud veel ühe pilgu üle ruumi, muutus noor ohvitser mitteametlikuks ja ujedaks. Ta vangutas pead ja ütles sõbramehelikult:

«Jah, ega muud pole midagi . . . aga vaadake, et tuletõrje teile peale ei satu. Nemad on küll kõvad norijad.»

«Aitäh hoiatamast,» ütlesin. «Ivi, paku palun külalisele midagi. Kas te veini joote?»

«Ei, ei, mis te nüüd! Mina olen ametis, ei tohi, ei tohi! Aga klaasi vett jooksin ma küll hea meelega. Veega on meie rajoonis ikka veel keerulised lood.»

Joonud morssi, andis noormees mehhaaniliselt au — millegipärast Ivile, punastas kenasti ja tõttas keldrist välja.

Taas jätkus kõik endise hooga. Vaid väiksemad lapsed kamandati kodudesse. Lapsed jonnisid ja virisesid. Üks koerake niutsus samuti. Ka tema ei tahtnud veel koju minna. Lembit Kruusi matsakas naine aga kogus võimukalt nii omad kui võõrad lapsed kokku ja viis nad minema.

«Baagi-mutt käis koputamas,» ütles Felix, tabas mu pilgu ja parandas: «Ette kandmas. Tal ju telefon.»

Aga samas ilmus nimetatud naisterahvas keldriuksele. Oli näha, et ta oli kaua ettevalmistusi teinud. Ta oli kõrvuni min-

gitud ja ehitud. Ta ei astunud, ta ujus nagu väike ööts uv puksiir inimeste sekka. Ta püüdis kõigest jõust naeratada.

«Tulin vaatama, mis siin ka toimub... Teie aga, naaber, ärge liialdage. Ma olen küll see ja teine, aga koputaja ma ei ole.»

Felix vaatas Baaki nagu ilmutist. Too oli teda naabriks nimetanud. Mida kõike pidupäeval ette ei tule!

«Kui te lubate, siis kingin ma teile ühe kauamängiva heliplaadi ansambel «ABBA-ga»,» ilmus kohe platsi Allan Rüütel.

Emma Baak tõmbus tagasi, tõsines, sirutas umbusklikult käe välja, vaatas kingitust ja ütles:

«Aga see pole ju see...»

«Loomulikult mitte. See ei saagi see olla. Ma arvasin, et te vajate muusikat, muud midagi.»

«Ega te mind ei mõnita?» küsis Baak tasa.

«Miks ma peaksin seda tegema?» küsis Allan Rüütel imestunult. Baak vaatas teda alt üles. Teise välimus ja eriti ta laitmatu peoülikond tegid oma töö. Baak tõmbas ninaga ja ütles:

«Mina aga ei teagi, mis asi see aba on...»

Ta tõmbus varju. Edaspidi nägin teda siin-seal vilksatamas, plaat tihedalt kaenla all. Olin teda kõvasti üle hinnanud. Ta oli vist lihtsalt üsna rumal naine. Keegi polnud teda õigel ajal kasvatanud ega suunanud, ta ei tundnud mitmeid asju siin maailmas, elementaarsed käitumisreeglid kaasa arvatud.

«Tead, kes see oli? Valerian,» ütles Ollar minu juurde astudes. «Ta teeb alati niimoodi.»

«Võib-olla ajasime ta asjatult minema?»

«Ei. See mees oleks lihtsalt meie joogid nahka joonud ja siis ikka kaebama jooksnud. Ta kohe on säärane niru.»

Ohtu jätkus, pidu kulges.

Ükskord vakatas masinamuusika, valgusevihkudesse astus tšellist Aldur Ventsel ja hakkas madala lae all mängima tõsimõtlikke palasid. Teda kuulati ootamatu tähelepanuga. Kõigi näod olid mõtestatud, kõik näisid millelegi ilusale, tõsisele ja kurvale mõtlevat. Ivi seisis mu kõrval.

Siis, kui tšellist lõpetas ning taas magnetofonid sisse lülitati, siis, kui hääled hakkasid taas üle muusika tõusma, tundsin äkki, nagu oleks mu kõrvakuulmine mitmekordselt tugevnenud — ma kuulsin äkki viimset kui sõna, viimset kui silpi siin madala lae all. Nad kõik rääkisid tegelikult üht ja sama asja.

Nad rääkisid: väga meeldiv, poleks uskunud, tõesti või, astuge minu juurest läbi, korter kaheksa, mul on muide head ravimteed, kui teid huvitab, aga kas teil on, muide, kui te ei jaksa ise vett tuua, ma saadan oma poisid teile appi, suur tänu, pole tänu väärt, kas te ei ütleks, kes on see mees, seda ma vaatan, et väga tuttav nägu, kas ta elab siis meie majas, siis tegin ma talle valuvõtte, aga ära sa, vana Sirbi-papa, sellest asjast teistele räägi, kuule, paneme ühe käraka, elu on tegelikult karm nagu kreissaag, aga oleme sellest üle, kuule, Tiidu, korraldaks oma majas ka säärase tohuvabohu, selles on midagi ilusat, mina algul mõtlesin, et poisikeste ulakus, aga tõesti, miks ei võiks me siis natuke rohkem üksteist tunda, vähemalt teada, kellele tere ütelda, rumal ka, kui seda ei tea, aga sellel mehel on vist raske elu, kust te seda võtate, tal on sihuke tuima ja tigeda olemisega naine, ma olen näinud küll, ah see, kes kabet mängib, oh, mis me teiste elust ikka, kuule, täitsa mõnus pidu, vaata et etem veel kui vanade vigvamis, kas te soovite küpsist, vaadake, kui toredad pildid, kas see naine on kunstnik, ei tea, aga see mees seal, tema on küll, tõsi, teda ei tunne keegi, aga see naine, kes need pildid tegi, mul on temast kahju, kuidas tohib nii kena naist lüüa, mis sa homme teed, magan, aga sina, kas te malet ka mängite, muide, kas sa eile telekat vaatasid, uus diktor oli väga naljakalt riides, ah nii, ei, täitsa maru pull, paneks rokki, ah, tantsiks õige valssi, mäletad, Juss, kui me sinuga noorest peast polkat kargasime, mäletad, Juhan, kui me veel noored olime ja üks onu meile tvisti õpetas, meie majas elavad toredad inimesed, teate, kui te kaevule lähete, võtke mind ka kaasa, ma pole seal käinudki, vaadake nüüd, vaadake parem sinna, ohoo, mis seal siis lahti...

Valgusvihkudes toimus aga väike etendus. Elukutseline muusikamees Ventsel ja harrastuskitarrist Juhan olid milleski kokku leppinud ning häälestasid pille, mõlemad muigel, mõlemad natuke närvis, nende kõrval aga seisid kaks meest, Ollar ja Felix, nemadki pidasid mingeid läbirääkimisi, muigel ja veidi õhevil, siis hakkas vastne duett kobavalt ja väga südamlikult mängima, see oli maailmakuulus meloodia, «Väikeste luikede tants», suur mees võttis väiksemal kaela ümbert kinni ja hüüatas minnalaskvalt:

«Kui surra, siis muusikaga!»

Ning Ollar Otset ja Felix Eik, kaks kurva hingega meest, hakkasid liigutava tõsimeelsusega tantsima «Väikeste lui-

kede tantsu». Üks neist kaalus kindlasti üle saja, teine üle kaheksakümne kilogrammi.

Me kõik kogunesime sõõri ja vaatasime neid üksisilmi.

Nende tants oli komitraagiline ja ülev.

«Omal ajal... poistega... siis ikka...» hingeldas Ollar jalga siputades ja kätt lehvitades, endal põsed pingutusest punnis. «Olümpiabanketil ka...»

Meeste jalad käisid ebasünkroonselt. Felix ei osanud, aga tegi kaasa.

Kui lõppes tants, kui lõppes tormiline aplaus, tundus mulle, et peo haripunkt hakkab mööda saama.

Samas koputas Allan Rüütel mulle õlale.

«Korpusevanem, ole hea, anna mulle korraks sõna.»

Ta ütles mulle «sina».

Mul jäi isegi suu lahti.

Teda aga kuuldi niigi. Niigi teadsid kõik, et selle peo taga oli ennekõike tema, Allan Rüütel.

Kõik jäid vait.

«Inimesed,» ütles Allan Rüütel. «Keskööotund on käes. Uus päev sellega samuti. Palun igas korteris kraane kontrollida. Veerand tunni pärast tuleb vesi.»

Vesi? Vesi!? Vesi??? Vesi!!! kostsid kümned hääled.

«Tule, Udo,» ütles Allan Rüütel vaikselt.

«Kuhu te ta viite?» küsis Ivi ärevalt.

«Tulge ka teie, Ivi...»

Tekk õlgadel, astusin Ivi järel välja. Ta oli täna minust päris vaieldamatult pikem. Mu selja taga hingas Allan Rüütel.

«Rüütel, kuhu sa kuramus jälle?» kostis selja tagant Maimu kähe hüüatus.

Aga meie seisime juba maja ees trepil. Väljas oli ilus suveöö. Me vaatasime taevasse. Seal nägime Suurt Vankrit, Sõela ja Linnuteed. Tume tähistaevas rääkis meile sellest, et august pole enam kaugel, ja et augusti järel tuleb september, ja siis on juba sügis...

Keegi meist ohkas.

Siis avas Allan Rüütel ühe sõiduauto uksed. Olin seda autot kord juba näinud. Selle esiuksel oli ëmbleem, mis meenutas sarvilist pead. Tegelikult olid need hoopis ristatud joogikarikad. Istusime Iviga taha.

«Jah, ega teilgi kerge ole,» ütles Allan Rüütel ja käivitas mootori.

Surusin Ivi kätt. Ta puudutas teise käega mu sõrmi. Maja-

keldrist kostis muusikat ja naeru. Allan Rüütel lükkas käigu sisse ja me kihutasime läbi magava linnaosa järvede suunas. Umbes kümne minuti pärast olime päral. Auto peatus metsaserval kõrge plankaia taga. Allan Rüütel võttis taskust võtme ja avas jalgvärava. Me astusime rohtunud tagahoovi. Hoovis seisid täies tuledesäras madalad hooned. Nende taga tumendas veepind. Mul oli selge, kuhu oli tuldud. See oli linna joogiveejärv.

Allan Rüütel astus ees. Ta lonkas väga kõvasti. Ivi hoidis mul tugevasti käe alt kinni.

Siis astusime ühte hoonesse. Suures ruumis istus avara puldi ees noor mees ja luges raamatut. Rüütlit nähes tõusis ta kiiresti püsti. Rüütel noogutas talle ja me tõttasime läbi jaheda ning kõmiseva ruumi, astusime pikka koridori, kuni jõudsime väikese polsterdatud ukseni, millel säras must silt: «PEADISPETŠER».

Allan Rüütel eemaldas ukselt plommi, keeras kordamööda kahte võtit, kutsus meid sõnatult sisse. Süütas tule ja jäi seisma.

See oli väike akendeta ruum, mille ainsaks sisustuseks peale pöördtooli oli paarikümne lihtsa nupukesega varustatud lülituspult. Iga nupukese kõrval põles tuli, iga tuluke valgustas mingi linnajao või kvartali nimetust. Vaid üks nupp oli valgustamata.

Allan Rüütel ohkas, astus puldi juurde ja vajutas tugevasti nupule. Silmapilkselt süttis tuli. Ja ma nägin valguseruudus oma linnajao nime.

«Selge?» küsis Allan Rüütel, haaras korraks peoga lõuast kinni, istus siis raskelt pöördtooli, keeras ennast otse meie suunas ja püüdis naeratada. «Ja ongi kõik... Ongi kõik.» Ta sai enesevalitsuse tagasi. Ta naeratus oli nüüd juba täiesti loomulik. «Eks ole, lihtne... Aga nad hakkasid rääkima. Hea küll... Lähme, ma viin teid koju.»

«Allan... ütle, kes sa oled?» küsisin ma väga vaikselt.

Ta muigas, tõusis järsult püsti, patsutas mind rohmaka käega õlale ja sõnas:

«Arvatavasti hull. Aga ega seegi kindel ole. Mida teie arvate, Ivi?»

«Ma ei tea...» sosistas Ivi.

Rohkem me ei rääkinud. Allan Rüütel sõidutas meid koju tagasi. Ise jäi ta autosse.

«Mul on veel tegemist. Head ööd,» ütles ta ja viipas hüvastijätuks. Nägin täiesti selgesti — ribake õhku ta pea

ja autolae vahel väreles fosforselt. Hetke pärast kadus auto majanurga taha.

Meie majas põlesid paljud tuled. Keldrist kostis muusikat, naeru ja hõiskeid.

Mu pea käis kõvasti ringi.

«Homme on neil peavalu, homme on nad kõik unustanud, aga mis saab Allan Rüütlist?» sosistas Ivi. «Kes ta on?»

Nüüd küsis seda tema . . .

«Peadispetšer,» ütlesin ma. «Lähme . . . koju.»

36.

Otse südalinna kohal, vastu kirikutorni ja lossivaremete sakilist reljeefi toetus raske hall pilv. Terve taevas oli neid tihedalt täis. Jahe idatuul lükkas kõnniteel paberiprahti. Ööseks ennustati vihmasadu.

Nii oli see esmaspäeva õhtupoolikul.

Tipptund oli möödas. Meie linnas käis see veel suhteliselt kiiresti, tõepoolest tunni-kahe piires. Astusin bussi ja leidsin istekoha.

Buss nõksatas paigalt. Istusin sirgelt, käed eesistme seljatuge pigistamas. Vaatasin otse enda ette, kellegi karvakasvanud kuklasse. Minus pidi vist midagi olema, varsti märkasin paari uudishimulikku pilku. Võtsin ennast kokku ja suunasin pilgu aknasse.

. . . Hommikul olin varakult ärganud. Ivit polnud. Ta oli millalgi oma korterisse läinud. Kodud olid ebamääraseks mõisteks muutunud, kodud rõhutasid meie olukorra ajutisust. Juhtugu kõik juba rutem, mõtlesin ma ja läksin vannituppa. Majas oli jälle vesi, see pahises teokalt ja enesekindlalt kõigist kraanidest. Reguleerisin dušši ja asusin vaevahigi maha uhtuma. Vesi toimetas vilunult ja intiimselt mu keha kallal. Mõtlesin Allan Rüütli peale.

«Oh-oh,» imestas Ivi üle vannitoa ukse vaadates. «Ja mida sina siis kavatsed teha?»

Keerasin kraanid kinni, astusin vannist välja, embasin teda, märg nagu olin, ja ütlesin:

«Tööle minna.»

Mõtlesin järele ja lisasin:

«Oleks kõik juba juhtunud.»

Ivi noogutas.

«Nagu ma aru saan, pean sulle kohvi keetma?» ütles ta siis ja läks kööki.

Kohvilauas jutustas ta veel kord oma eilsest sõidust mereäärsesse pioneerilaagrisse. Sellest, kuidas ta nagu juhukombel, nagu suvitaja oli värava läheduses seisva üksildase lapse juurde astunud. Kuidas temaga pärast paar tundi jaheda mere ääres istunud. Juhuslik kohtumine, juhuslikud tervitused, ei midagi enamat.

«Aga arvatavasti aimas ta siiski midagi,» lõpetas Ivi kurvalt. «Ma tunnen ennast . . . alatu naisena. Ah, sa ei saa sellest aru . . .»

Kuidas pidin ennast tundma mina? Terve pühapäeva olin ma pooleldi tukkudes mööda saatnud.

Aga midagi polnud parata. Jäi üle ainult korrata: oleks kõik juba juhtunud.

Siis süütasin sigareti, esimese sigareti üle pika aja. Astusin akna alla ja jäin halli hommikusse vaatama. Ivi tuli mu selja taha. Mul oli tunne, nagu oleksin toibunud mingist pikast, kuu või kaks kestnud vooditõvest, mitte aga mõnepäevasest palavikust. Kõik oli uus, teine, vajas harjumist. Või pigem — elu näis täiesti otsast peale algavat. Püüdsin olla mehine. Veel mõtlesin sellele, et juba kaks päeva polnud ma Allan Rüütlit näinud.

Alla läksin meelega jalgsi. Aga maja tundus tühi, kõle, elutu. Kusagil polnud vähimatki märki sellest, et alles paari õhtu eest oli siin toimunud suur inimlik vennastumine. Vaid välistrepi ääres vedeles paar kaseoksa . . .

Jah, ma ei kohanud isegi Ollarit.

Tööle sõites nägin bussiaknast, kuidas buldooserid ajasid kinni tarbetuid kraave.

Pooled mu alluvatest olid tööl, pooled puhkusel. Imelik küll, vaatasin neid viit naist nagu täiesti uusi ja üllatavaid inimesi. Juba ammu polnud ma neid niimoodi vaadanud. Juba ammu olid nad minu jaoks ennekõike uurimisobjektid. Tööhulk oli suviselt tühine. Istusin naiste seltsis, jõin nendega kohvi, rääkisin midagi. Mu toon mõjus neile üllatavalt, nad vaatasid mind huvi ja arusaamatusega. Jälle oli mul tunne, nagu oleksin põdenud vähemalt kuu või kaks. Muide, naised rääkisid kuulujutte meie linnaosast ja veest, sellest, kuidas vesi täiesti ootamatult oli tagasi tulnud ja et see kõik ei saa päris õige asi olla. Kaks nende hulgast elasid samuti meie linnaosas. Üks ütles muuseas: ausalt, aga minu meelest on kogu see lugu üks lendavate taldrikute temp. Nad on hullematki teinud, ronge peatanud ja tehaseid rivist välja viinud.

Noo-noo, muigas teine. Naised naersid, aga kuidagi kõhklevalt.

Võib-olla just sedasi sünnivad pöörased legendid? Aga äkki polegi see legend, äkki... Jah, kas Allan Rüütel on siiski tõega ainult peadispetšer.

Pärast lõunat helises mu laual telefon. Asjalik ja kärsitu mehehääl tegi kindlaks mu isiku, elukoha ja vaba aja limiidi ning käskis mul siis kohe ilmuda miilitsasse uurimisosakonna ülema juurde. Niisiis oli see juhtunud. Mitte küll kohtukutse, aga vähemalt sama raske vapustus. Millegipärast olin arvanud, et säärased vapustused rabavad mind kodus. Ma polnudki eriti kohkunud. Vaid süda hakkas vaikselt valutama.

Ja veel tunni aja möödudes istusime me uurimisosakonna ülemaga väikesel haljasalal. Üle tee oli kolmekordne ametihoone, selle ees seisid sinikollased sõiduautod. Laiast uksest sisenes ja väljus ühtelugu inimesi, kes mundris, kes erariides. Ka uurimisosakonna ülem kandis erariideid, rõhutatult sportlikku ülikonda. Tal olid tumedad prillid ees. Ta sarnanes näitlejaga, kes mängib detektiivi. Ülema jalgade ees sebisid tuvid, ta söötis neid saiatükkidega. Ka mina poetasin lindudele saia. Olime selle mehega paljude aastate eest varemgi üheskoos kuskil pargipingil istudes tuvisid söötnud, midagi arutanud, millegi üle vaielnud, millestki vaimustusse sattunud. See mees oli mu nooruspäevade kaaslane, taidlusteatri kolleeg, mu kunagine sõber Madis Post.

Väliselt polnud ta eriti muutunud. Tegelikult paistis ta märksa noorem oma vanusest. Ta oli kahekümne üheksa aastane. Ta oli meie linna saabunud alles paari nädala eest. Natuke enne seda oli ta majoriks saanud. Meie vahel oli hulk tummi aastaid. Nüüd oli meie toon liiga loomulik, meie žestid ja poosid mõjusid samuti liiga vabadena, kumbki meist ei tundnud ennast kuigi hästi. Ma olen vabariigi üks nooremaid uurimisosakonna ülemaid, oli Madis millalgi jutu sisse tähendanud. Just sellest lausest alates teadsin, et kogu see lugu ei saa hästi lõppeda.

«Vana, ma saan su emotsioonidest hiiglama hästi aru,» ütles Madis, kui olin talle pikalt ja põhjalikult jutustanud kõigest sellest, mis oli meie linnaosas, kvartalis, majas nädala jooksul aset leidnud. Ei, mitte päris kõigest — Ivist rääkisin ma vaid umbmääraselt. «Ma ei saa eitada, et selles kõiges on midagi erakordset ja suurejoonelist. Või poeetilist. Või müstilistki, kurat võtaks. Vana, ega sa ometi ei arva, et munder

on kuidagimoodi mu ajudele mõjunud? Ei, tegelikult meeldib see mees mulle ka. Ta ilmus juba laupäeval korrapidaja juurde. See imponeeris mulle väga. Ja tead...» Ta hakkas närviliselt naerma. «Tead, mis ma tegin? Ma lubasin telefoni teel ta minema. Esmaspäevani. See tähendab, tänaseni. Pärast jäin mõtlema ja kõhe hakkas... Aga ta ütles, et tal on veel mitu asja lõpuni viia, midagi kontrollida, mingid finantsasjad... Mina pole teda näinudki. Mulle piisas ta häälestki. Aga kui nüüd kainelt järele mõtelda, siis on see mees siiski ennekõike üks auahne Herostratos. Jumala eest, vana! Vaata seda kirja, mis ta korrapidajale jättis. Vaata, vaata... Uuri stiili ka. Muide, tegelikult poleks mul õigust sulle seda asja näidata, sellest kirjast saab homme ametlik juurdlusdokument, aga noh... me oleme siiski vanad tuttavad.»

Nii ta ütleski — vanad tuttavad. Ta nägu oli noor, raseeritud, ta rüht oli sportlik, ta pilk tumedate klaaside taga otsustav ja edasipürgiv.

Võtsin kirja.

«Linna uurimisorganitele.

Mina, Allan Allani p. Rüütel, kohustun vabatahtlikult ilmuma taas teie käsutusse esmaspäeval kell 16.30 ja andma tarvilikke selgitusi ühes linnarajoonis aset leidnud veevarustushäirete kohta. Kuna olen vastava trusti peadispetšer, kannan juhtunu eest ainuvastutust.

A. Rüütel.»

«Näed siis? Vaata seda hoogsat ja enesekindlat allkirja, muud ei pruugi uuridagi. Jälgi seda enesekindlat sõnastust. Nii et jah, vana, see sinu Rüütel...»

«Sa oled täitsamees, major, et tal minna lasksid. Aga ära karda, küll ta tuleb,» sõnasin ma umbselt. Kell oli neli läbi. Kell rippus miilitsamaja fassaadil, võisime seda iga hetk kontrollida.

«Major... Ah, vana. Seda võid sa mulle homme teiste juuresolekul ütelda, kui soovid. Ausalt, Udo, mul on hea meel sind näha,» ütles Madis peaaegu isalikult. «Näed siis, jälle elame ühes linnas. Võttis aega, aga asja sai. Niipea kui ma majaelanike nimekirjas Munakut silmasin, olin kohe kindel, et see oled sina. Ah, aastad, aastad... Aga hea küll, kõigest muust jõuame veel küll ja küll rääkida. Sa tuled ju minu poolt läbi? Häbi ütelda, aga ma sain priima korteri, otse südalinnas. Mis muud, aga ma pole elu sees säärast vanni-

tuba näinud. Mitte vann, vaid paras bassein! Nagu ma aru sain, oled sa hetkel poissmees? Mul on head konjakit, vana. Võta arvesse. Su naine teeb siis suuri edusamme... Kuidas ta sul muidu ka on? Mis sa vaatad? Eilses lehes oli uudis, et on jäänud veel neli vooru ja hetkel jagab ta esikohta. Jaa, minustki hakkab saama selle linna patrioot, ha-ha-haa! Kõike ma juba tean. Niisiis, tuled minu poole, jah? Hea küll, aga sellest hiljem... Räägime nüüd veel sinu Herostratosest. Jah, pane ennast minu olukorda ja ütle — kuidas ma pean kõigesse suhtuma? Kuulsusejanu? Vaimuhaigus? Aga äkki on tegu diversiooniga? Mis sa vaatad... Kõik on võimalik. Kui nii võtta — kas sa oled mõtelnud, millise kopika see väike nali riigile maksma läks? Oh-oh-hoo! Kui palju ettevõtteid, sööklaid ja mis veel selle tembu all kannatas! Rääkimata sadadest korteritest. See kõik maksab tuhandeid.»

«Aga inimesed...»

«Sain aru, sain aru, sa juba rääkisid. Aga mina räägin praegu asja riiklikust küljest.»

«Kas riik ja inimesed on siis nii erinevad poolused?»

«No kuule... Nojah, niimoodi võime ju ka rääkida. Aga kõige mõnusam on selle asja lüürilistest või literatuursetest külgedest vestelda ühel mõnusal õhtul minu pool, väikese konjaki taga. Nüüd oleme peaaegu ametiisikud, mina uurija, sina tunnistaja.»

«Aga miks mitte kaassüüdlane?» küsisin teravalt. «Ma tegin ju pooled asjad kaasa.»

«Eh-hee... Ei lähe läbi, vana.»

«Miks?»

«Sellepärast, et koera nimi on Viks. Muide, su toon ei meeldi mulle. Mitte üks raas. Tead mis, jätame need teemavariatsioonid kõik rahulikult konjaki juurde.»

«Mina ei joo.»

«Soo? Jälle uudis! Tervisega midagi või?»

Vaatasime teineteisele otsa. Ta pilk oli kalgiks tõmbunud. Siis ma noogutasin.

«Jah, maks teeb liiga.»

«Siis saan aru. Muidu solvuksin. See on kehv lugu... Maks, ja nii noorelt. Hea küll, räägime veel motiividest. Diversioon? Noh, seda ei usu ka mina. Huligaansus? Kujuta ette, üks mees võtab kätte ja organiseerib veedefitsiidi! Nagu neid defitsiite muidu vähe oleks! Veedefitsiit... Einoh, tõesti huligaansus...»

«Kuule, Madis...»

«Jah?»

«Sa olid vanasti särav poiss.»

«Ja nüüd?»

«Ma ei tea...»

Tükk aega söötsime vaikides tuvisid.

«Nii et enam ma seda pole?» küsis Madis viimaks.

«Miks mitte... Sa oled edukas. Seda oled sa küll alati olnud. Edu on ka üks särav asi. Pagunid säravad ka,» ühmasin mina.

Madis muigas võrdlemisi loomulikult.

«Ära pane pahaks vana, aga sinus räägib vist harilik kadedus.»

«Võib-olla.»

«Kindlasti. Ma ei taha sulle haiget teha, aga küsin siiski — kus su kandidaaditöö on? Kus kraad? Mina olen lihtne vend, mul pole nii kõrgeid ambitsioone, mulle aitab esialgu majoripagunitestki... Aga sina, sina? Miks sa siin linnas konutad? Äkki on su koht mõnes uurimisinstituudis, kas sa selle peale ei mõtle? Vabanda, ma läksin vist siiski teravaks...»

«Pole midagi.»

«Muide, ma ei salgagi, et arvestan selle linnaga kui teatava hüppelauaga! Kas selles on tõesti midagi liiga jälki, kui mees oskab kaugele vaadata? Töötan enese siin üles, jah, need kolm või neli aastat... Siis vaatame.»

«Siis saad polkovnikuks. Noorimaks vabariigis.»

«Vähe pakud,» muigas Madis.

Siis vaatas ta kella. Poole viiest puudus vaid paar minutit.

«Kas ma pean ära minema?»

«Ei, miks? Istu, istu... Loodetavasti ei hakka ta ometi tulistama?» muigas Madis kõveralt.

«Ei hakka,» kostis selja tagant lõbus hääl. «Tere. Te olete vist tuttavad?»

Hüppasin püsti, pöörasin ringi. Meie selja taga seisis Allan Rüütel. Tal oli korehall sviiter seljas, väike portfell näpus, tal oli veidi väsinud nägu. Aga ta oli täiesti rahulik, viisakas ja isegi nagu humoorikalt häälestatud. Ta naeratas oma kordumatut naeratust ja küsis:

«Kas seltsimees Post? Me oleme telefoni teel juba tuttavad, kui ma ei eksi...»

«Talle tuleb ütelda «kodanik ülemus»,» sähvasin ma Allan Rüütlile vastu astudes. Mu hinges möllas segadus. Ah,

kui hea, et ta tuli, ah, kui paha, et ta tuli. Mis temast saab!?

«Tead mis, Udo, ei maksa, tõesti ei maksa,» kuulsin Madis Posti jahedat häält. Siis astus temagi juurde, kõhkles viivu, sirutas käe ette, vaatas endast märksa pikemale Rüütlile alt üles otsa, naeratas ametlikult ja sõnas:

«Saame siis lõplikult tuttavaks. Major Post, uurimisosakonna ülem.»

«Allan Rüütel.»

Korraks tundus, et kõik laheneb kohe, siinsamas, et need mehed saavad teineteisest aru, saavad sõpradeks, nende käepigistus oli tugev ja põhjalik. Aga samas taipasin, et kui see isegi niimoodi läheks, ei saaks kohe ja siinsamas midagi laheneda. Neid mehi lahutas seadusesõna.

«Mul on hirmus kahju, aga meil seisab teiega ees pikk jutt,» ütles Madis.

«Selleks ma ju tulingi,» vastas Allan Rüütel kergelt. «Andke andeks, kas ma tohin enne seda ütelda paar sõna oma naabrimehele?»

Naabrionule, mõtlesin ma kurvalt. Enam ei kuule ma seda sõna tükk aega.

«Milles küsimus,» ütles Madis.

Me astusime Allan Rüütliga mõne sammu eemale. Rabinal tõusid tuvid lendu.

«Udo, ma annan su kätte ühe hoiuraamatu,» ütles Allan Rüütel. Ei, Allan! «Anna see palun mu abikaasa kätte. Ma seadsin asja niimoodi, et ta saab teatava summakese kord kuus.»

Naeratasin kõhmetult.

«Tead sa . . . ma ei tunne ju su naist.»

«Tunned küll,» muigas Allan Rüütel väsinult.

«Ei tunne,» vaidlesin ma ehmunult vastu.

«Maimu . . .» ohkas Allan. «Ah, mis me sellest . . . Kõik on ammu möödas. Lihtsalt tunnen tema ees mingit moraalset vastutust. See on kõik. Loodan, et ta ennast kokku võtab. Aga kas seda juhtub . . . Noh, olgu. Pean vist minema.»

Pistsin hoiuraamatu taskusse.

Veel seisime me teineteise vastas. Vaatasin tungivalt ta näkku. See oli vist natuke kõhnenenud.

«Kes sa ikkagi oled, peadispetšer?» küsisin ma siis tungiva poolsosinaga. «Ei, sa ei ole ju hull. Ütle nüüd, nüüd sa tohid?»

«Oh,» muigas Allan Rüütel. Ei, Allan. «Ikka ajad sa seda joru . . . Kui ma Mefistofeles oleksin, kas ma siis miilitsatega

asju ajaksin? Ja kas UFO-mehed ajavad miilitsaga asju? Ühte võin ütelda — tegin kõike teadlikult. See oli lihtsalt ühe väga pika mõtiskluse ja vaatluse tulemus. Jääme nägemiseni.»

Surusime teineteisel kätt. Ma vaatasin mujale. Kurgus kipitas. Oleksin tahtnud teda vennalikult emmata, aga ei söandanud. See ei sobinud mu rahvusliku temperamendiga.

«Peatse nägemiseni,» ütlesin kähedalt.

Siis astusid nad kahekesi üle tänava. Endine sõber ja uus sõber. Pikem natuke longates, lühem energilise ametimehe sammuga. Vaatasin neile järele, kuni raske uks kolksatades sulgus.

Vähemalt tund aega istusin sealsamas pargipingil ja suitsetasin vahetpidamata.

Buss oli jõudnud meie linnaossa. Veel paar peatust, siis pidin väljuma. Vaatasin ringi. Bussis istus paarkümmend inimest, meest ja naist, paar lastki. Kõik oma mõtetes, kõik oma vaikuses. Ei, siiski, eespool rääkisid kaks naist veest. Mul hakkas väga valus.

Siis silmasin vahekäigus seisvat endavanust meest. Tumedad juuksed silmil, soris mees närviliselt taskutes. Mõned istujad jälgisid teda vargsi ükskõikselt.

Mulle meenus sündmus kümmekonna päeva tagant, meenus kiilaspäine eakaaslane suveülikonnas, mis oli minu oma teisik, meenus, kuidas seegi mees oli sõnatult taskuid pööranud ja pärast trahvi maksnud. Midagi mu sees jõnksatas. Kas ikka veel, kas tõesti pole midagi muutunud, kas tõesti pole midagi taibatud? Tõusin püsti, astusin mehe juurde, surusin talle talongi pihku. Enne kui ta millestki aru sai, peatus buss ja ma kargasin välja. Samas märkasin, et olin seda teinud peatuse võrra varem kui tarvis.

Aga oligi hea. Võisin tõttamatult koju minna.

Astusin hallide majade vahel, halli taeva all, nurgatagustest ründasid mind tuuleiilid, iga samm lisas kurbust mu hinge. Mõtlesin Allanile ja tema olukorrale, mõtlesin sellele, kui hullud on siiski meie kõikide lood — tema erandlik tegu, tema otsustavalt inimlik samm, tema tähelepanupööramine oli nii minus kui mitmes teiseski esile kutsunud terve rea sõgedaid oletusi, mõtteid kuradist või maavälisest tsivilisatsioonist või, miks mitte, ka jumalast, otsekui polekski inimesed enam võimelised ise oma asju klaarima, oma üksindust leevendama, oma hirmudest üle olema. Mõtlesin veel paljudele asjadele, muu hulgas ka stardivalmis lennukitele, kurssi

muutvatele laevadele, ah, kõik oli väga hirmutav, kõik oli lahtine, mõistetamatu, kõhe, aga ma lõin selja sirgu, ma olin otsustanud lõpuni minna, mul polnud mingit tagasiteed. Pärast Allan Rüütli kadumist ühe raske ukse taha olid minugi võimalused otsekui viimaseni ahenenud ja seega ka selgunud, ma ei saanud, ma ei tohtinud enam endist viisi olla, nohiseda, peegli ees grimassitada, ma pidin oma vähese jaksuga suutma seda, mis minu kohus. Kohus? Ei, see polnud õige sõna. Pidin olema lõpuni aus enda ja teiste vastu.

Millalgi jõudsin oma maja lähedusse. See seisis halli taeva all, see oli väga vaikne, rõhutud, tundus koguni, et täiesti mahajäetud. Jah, ma ei näinud maja ees ega ka aknaruutude taga ühtki inimest. Kas tõesti kõik? Kas tõesti ei tule enam kedagi? Kas tõesti korraldati kõik ainult selleks, et te saaksite korraks oma keldris «Väikeste luikede tantsu» tantsida? Nii ma mõtlesin.

Metallmonstrumi juures, mis võis kunagi olla korvpalliväljaku otsalaud, seisis kamp alaealisi. Midagi nende olekus tegi mind valvsaks. Paar poissi tundusid tuttavad. Jah, needsamad poisid, need olidki, kes olid mulle möödunud nädalal kallale tunginud.

Ja nüüd jooksis üks neist minu juurde. Tõmbusin pingule.

«Onu . . .» ütles poiss hingeldades. «On see tõsi, et . . .»

«Mis asi?»

«Et teie majas . . . Kas ta . . . lendas ära?»

Sain aru. Jäin tõsiseks.

«Ei, noormees, ta on inimene. Harilik inimene. Harukordne inimene,» ütlesin ma karmilt. Aga ma teadsin, et legend oli sündinud. Vaevalt ma seda kummutada suutsin.

Astusin edasi.

Mu maja seisis tummalt. Tummad ja väljasurnud tundusid ka naabermajad. Vaid poolpaljas paks naine, ilus mingitud nägu liikumatu nagu mask, istus oma alalisel kohal.

Veel oli jäänud trepini mõni samm.

Äkki kukkus midagi klirisedes trepiservale. See oli suur jääklaasiruut, mis lagunes kümneteks kildudeks. Vaatasin üles. Neljanda korruse köögiaknast vaatas alla Imre Viinapuu. Doktori nägu oli kohkunud. Siis ta kadus. Samal hetkel paiskus uks lahti ja välja jooksis Ivi. Ta jalgade all ragisesid klaasikillud. Korraks lõid hommikumantli hõlmad kuni puusani lahti. Ivi jäi otse minu vastas seisma, liibus korraks mu vastu, temast õhkus kartust ja rõõmu. Mind valdas mõru hellus. Siiski, siiski üks inimene. Niimoodi polnud mulle kunagi

keegi vastu jooksnud. Niimoodi ei jookse mulle enam keegi vastu. Ja tema eest, oma ootamatu õnne ja lähenevate õnnetuste eest pidin tänama Allan Rüütlit.

«Noh?» küsis Ivi ainult ja astus kohe tagasi.

«Pärast, pärast . . .» ütlesin ma.

«Aga Allan?»

«Pärast . . .»

Siis astus õue doktor. Ta samm oli nobe, ilme kohkunud.

«Ega keegi viga ei saanud?» küsis ta.

«Mida sa teed?» küsisin. Olin teda sinatanud.

Imre vaatas mulle tähelepanelikult otsa ja ütles:

«Vahetan mõned ruudud välja. Nagu asjalood on näidanud, peab mingi väljavaade siiski olema.»

Samal ajal astusid trepile Ollar ja Felix.

«Tulidki,» ütles Felix.

«On alles mees, see meie Rüütel,» lausus Ollar. Ta oli täiesti kaine.

Siis märkasin, et kõik vaatavad midagi oodates minu poole.

Ivi kohendas hõlmu, puudutas mind varrukast ja ütles:

«Lähme, poisid.»

«Kuhu?» pärisin ma arusaamatuses.

«Keldrisse. Peaaegu kõik on juba seal. Tead, see vanamees, kes ordenitega ringi käib, Sirp, jah, ta kogus käendusele võtmiseks allkirju. Kui nii võtta, siis sinu oma ongi veel puudu.» Ja sosinal, hämmeldunult: «See napsitaja naine, Maimu või mis ta nimi oli, see nutab kogu aeg.»

«Ma tean,» vastasin.

«Jah? Jah? Lähme siis. Sa pead neile midagi ütlema.»

Vaatasin Ivile otsa. Ta silmad udutasid. Need olid tõesti hea inimese murelikud ja õrnad silmad. Mina aga polnud talle kõige tähtsamat asja veel ütelnudki. Või kas oligi vaja ütelda? Ta teadis niigi kõike.

Noogutasin, endal kibe klomp kurgus. Oli see ärevusest või liigutusest, ei saanudki ma aru. Niisiis ikkagi, mõtlesin ma hämmeldusega.

Siis astusime keldrisse.

1980—1981

Tallinn—Kiisa—Pitsunda—Komarovo—Tallinn

Kallas, T.

K 12 Janu. — Tln.: Eesti Raamat, 1983. — 304 lk.

Romaani tegevus hargneb meie päevil ühes väljamõeldud linnas säärases linnaosas, mille sarnaseid on kogu maailmas viimaste kümnendite jooksul sadade kaupa üles kerkinud. Väliselt rõhutatult realistlikku laadi on põimitud tingsituatsioon, mille taustal on võimalik teravdatud kujul jälgida uut tüüpi linlaste mõttemaailma ja psühholoogiat.

K $\frac{4702700200-012}{901(15)-83}$ TL—2—12—82 84.3E

Тээт Каллас
ЖАЖДА
Роман
На эстонском языке

Художник-оформитель Ю. Каарма
Таллин, изд-во «Ээсти раамат»

Toimetaja J. Hallas
Kunstiline toimetaja M. Vannas-Orupõld
Tehniline toimetaja H. Kruustee
Korrektorid K. Kuutma ja H. Loik

ИБ № 3904
Laduda antud 27. 01. 82
Trükkida antud 23. 03. 83
MB-00384. Formaat 84×108/32
Trükipaber nr. 1. Kiri: literaturnaja
Kõrgtrükk
Trükipoognaid 9,5
Tingtrükipoognaid 15,96
Tingvärvitõmmiseid 16,17
Arvestuspoognaid 18,01
Trükiarv 36 000
Tellimus nr. 66
Kirjastus «Eesti Raamat», 200090,
Tallinn, Pärnu mnt. 10

Hind rbl. 1.30

Trükikoda «Punane Täht», 200001,
Tallinn, Pikk t. 58